

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Doktori Iskola

**A FELEK AUTONÓMIÁJÁNAK RÉTEGEI A NEMZETKÖZI KERESKEDELEMI
VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Szerző: dr. Bencsik Imola

Témavezető: Prof. Dr. Burián László CsC

Budapest, 2026

Tartalomjegyzék

1. Bevezető gondolatok.....	7
2. Az értekezés tárgya	13
2.1. A doktori értekezés hipotézisei.....	13
2.2. A doktori kutatás kutatási kérdései.....	13
2.3. Módszertani megalapozás	13
3. Történeti visszatekintés	15
3.1. A választottbíráskodás kezdeteitől az új Vbt.-ig	15
3.1.1. Választottbíráskodás az ókori Rómában – az arbiter ex compromisso.....	15
3.1.2. Választottbíráskodás a középkori Európában	17
3.1.3. A választottbíráskodás hajnala Magyarországon.....	17
3.2. A felek rendelkezési jogának és az arbitrábilis kérdésének történelmi előzményei a magyar jogfejlődés tükrében	18
3.2.1. A Polgári törvénykezési rendtartás.....	18
3.2.2. 1911. évi I. törvénycikk a Polgári perrendtartásról	20
3.2.3. A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény	22
3.2.4. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény	23
3.2.5. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.) 25	
3.3. A felek autonómiája a nemzetközi jogforrások tükrében	26
3.3.1. Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és a 1927. évi Genfi Egyezmény	27
3.3.2. Az 1958. évi New Yorki Egyezmény.....	27
3.3.3. 1961. évi Genfi Egyezmény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról 29	
3.4. Részösszefoglalás	31
4. Az alternatív vitarendezési módok (ADR) típusai és közös vonásaik	33
4.1. A mediáció, azaz a közvetítői eljárás.....	34
4.1.1. Mediáció és választottbíráskodás	36
4.1.2. Többlépcsős mediációs és választottbíróági megállapodások (Multi-tiered dispute resolution clauses)	39
4.2. Részösszefoglalás	53
5. A választottbíróági eljárás általános jellemzői.....	54
5.1. A választottbíráskodás fogalma	54
5.2. A választottbíróági eljárás meghatározó jellemzői.....	55
5.2.1. Nem nyilvános eljárás – bizalmasság.....	55
5.2.2. Gyorsaság	55
5.2.3. Bíróválasztás – különleges szakértelem	56
5.2.4. Közvetlen végrehajthatóság.....	56

5.3.	A választottbíróóságok és az állami bíróságok kapcsolata	57
5.4.	Az állami bíróságok belépése és a felek autonómiája	58
5.5.	A választottbíróóságok típusai	60
5.5.1.	Az ad hoc választottbíráskodás	60
5.5.2.	Az intézményes választottbíróóságok	60
5.6.	Az Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) jogfejlesztő tevékenysége	61
5.6.1.	Az UNCITRAL Választottbíróági Szabályzata	61
5.6.2.	Az UNCITRAL Modelltörvény	62
5.7.	Részösszefoglalás	63
6.	<i>A Nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás anyagi jogi és eljárásjogi felfogása, a nemzetközi választottbíráskodás elméleti modelljei.</i>	65
6.1.	Az egyetlen állami jogrend részévé redukált választottbíráskodás – monolokális megközelítés	65
6.2.	A veszfáliei modell (a nemzeti jogrendek sokaságában gyökerező – multilokális választottbíráskodás)	66
6.3.	Az önálló választottbírói jogrend - transznacionális – választottbíráskodás ...	67
6.4.	Az elméleti modellek gyakorlati jelentőségei	69
6.5.	Az egyes elméleti modellek autonómia-koncepciója	72
6.6.	A választottbíróóság helyének jelentősége	72
6.7.	A választottbíróóság helyének jelentősége a New York-i Egyezményben.....	73
6.8.	A választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása és az elméleti modellek ezirányú megoldásai	74
6.9.	Az elméleti modellek és az állami bíróságok kapcsolata.....	76
6.10.	Részösszefoglalás	77
7.	<i>A választottbíróági megállapodás</i>	79
7.1.	A választottbíróági megállapodás fogalma	79
7.2.	A választottbíróági megállapodás alakisége	81
7.3.	A választottbíróági eljárás anyagi- és eljárásjogi természete	81
7.4.	A választottbíróági megállapodás kettős jogi természete és a felek autonómiája	83
7.5.	Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági kikötések.....	84
7.5.1.	Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági kikötések (Consent to Arbitration with a Reduced Consensual Character)	84
7.5.2.	Választottbíróági kikötés egyoldalú jognyilatkozattal.....	84
7.5.3.	„Nem szerződő” felek a választottbíróági eljárásban	86
7.5.4.	Hivatkozás útján beépített választottbíróági megállapodás.....	88
7.5.5.	Önkéntes alávetés	90

7.5.6.	Megbízott általi szerződéskötés	91
7.5.7.	Az azonos vállalatcsoportba tartozó társaságok	92
7.5.8.	Estoppel	94
7.5.9.	A választottbírói megállapodást tartalmazó szerződés engedményezése (Assignment)	95
7.5.10.	Jogutódlás (Succession)	96
7.6.	Hibrid választottbírói klauzulák	97
7.7.	Részösszefoglalás	100
8.	<i>A fogyasztói jogviták megítélése a választottbíráskodás tekintetében.....</i>	<i>102</i>
8.1.	Az Európai Bíróság esetjoga	102
8.2.	A fogyasztói szerződésből eredő jogviták megítélése a magyar jogszabályok alapján	104
8.3.	A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbírói bíróság fogyasztókat érintő esetjoga	107
8.4.	Részösszefoglalás	111
9.	<i>A felek autonómiájának tartalma az eljárás szabályainak és az alkalmazandó jog meghatározása körében</i>	<i>113</i>
9.1.	Az eljárás szabályainak meghatározása	113
9.2.	A Vbt. és az UNCITRAL Modell törvény	113
9.3.	Az alkalmazandó jog meghatározása	117
9.3.1.	A lex mercatoria	119
9.3.2.	A lex mercatoria jogi jellege	121
9.3.3.	A lex mercatoria alkalmazhatósága a nemzetközi egyezmények tükrében... ..	122
9.3.3.1.	New Yorki Egyezmény a külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.....	122
9.3.3.2.	Washingtoni Egyezmény	123
9.3.4.	Ex aequo et bono döntéshozatal	124
9.4.	Részösszefoglalás	125
10.	<i>A felek autonómiájának tartalma a választottbírói megállapodásra irányadó jog meghatározása körében</i>	<i>128</i>
10.1.	Néhány gondolat a választottbírói megállapodás tartalmi elemeiről.....	128
10.2.	A felek autonómiájának megjelenési formái: a választottbírói megállapodás és az arra alkalmazandó jog kiválasztása	131
10.2.1.	A választottbírói megállapodás formái: választottbírói alávetési nyilatkozat, választottbírói kikötés	131
10.2.2.	A választottbírói szerződés jogi természete	132
10.3.	A választottbírói megállapodásra irányadó jog meghatározása	135
10.3.1.	A magyar szabályozás	135

10.3.2. A Separability doktrína és az alkalmazandó jog meghatározása az Nmjtv. alapján.....	136
10.3.3. Az Nmjtv. kapcsolóelveinek rendszere	137
10.3.4. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (Vbt.) vonatkozó rendelkezései.....	140
10.4. A választottbírói megállapodásra irányadó jog meghatározása a nemzetközi gyakorlat tükrében – a favor validitatis elv érvényesülése	141
10.4.1. Anglia: a Sulamérica ügy	141
10.4.2. Szingapúr: A FirstLink ügy.....	142
10.4.3. Az ICC 6162-es számú ítélete	144
10.4.4. A Bulbank ügy	145
10.4.5. A Mittal ügy	145
10.4.6. A svájci szabályozás.....	147
10.4.7. A svájci szabályozás és az Nmjtv. vonatkozó részeinek összevetése	150
10.5. Kibékíthetetlen ellentétek? A lex contractus, mint elsődleges kapcsolószabály alkalmazása és a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja.....	151
10.5.1. A New Yorki Egyezmény rendelkezései az alkalmazandó jog meghatározása tárgyában	152
10.5.2. New Yorki Egyezmény II. Cikk 3. bekezdés	153
10.5.3. New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja	154
10.5.4. (...) annak az országnak a joga, amelyben a választottbírói ítéletet hozták (...)	155
10.6. Részösszefoglalás	158
11. A felek autonómiájának tartalma az eljárás nyelvének meghatározása körében.....	160
11.1. Az alkalmazandó nyelv meghatározása	160
11.1.1. Az eljárás nyelvének meghatározása	161
11.1.2. A felek nyelvválasztása.....	161
11.1.3. A választottbírói nyelvválasztása.....	162
11.1.4. Az UNCITRAL jogegységesítési törekvései	164
11.1.5. A magyar szabályozás	165
11.1.6. Az eljárás nyelvének meghatározása néhány intézményes választottbírói szabályzata szerint	166
11.1.7. Néhány példa a nemzetközi választottbírói gyakorlatából.....	170
11.1.8. Nyelvi szempontok az elismerés és végrehajtás során – A New Yorki Egyezmény rendelkezései	175
11.1.8.1. V. 1) b) a felet, (...) nem értesítették szabályszerűen a választottbíró kijelöléséről vagy a választottbírói eljárásról.....	175
11.1.8.2. (...) vagy pedig ez a fél egyéb okból nyilatkozatát előterjeszteni nem tudta;	177

11.1.8.3. a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljárta;	177
11.2. Részösszefoglalás	180
12. A felek autonómiájának tartalma a pertársaság megengedhetősége körében.....	182
12.1. Néhány gondolat a pertársaságról a választottbíróági eljárásban	182
12.2. Pertársaság a választottbíróági eljárásban	186
12.3. A pertársaság formái	187
12.3.1. A pertársaság előnyei	188
12.3.2. A pertársaság hátrányai.....	189
12.3.3. Hogyan rendelkeznek a pertársaságról a legrelevánsabb választottbíróági jogforrások?.....	189
12.3.4. A választottbíró-jelölés dilemmái pertársaság esetén	193
12.3.5. Hogyan szabályozzák az egyes jogszabályok és eljárási szabályzatok a választottbíró-jelölés elmaradását?	199
12.4. Részösszefoglalás	207
13. A felek autonómiájának korlátai és az autonómia egyes rétegeinek egymáshoz való viszonyrendszere.....	209
13.1. Az autonómia belső korlátai – Szubjektív arbitrabilitás	209
13.1.1. A felek szerződéskötési képessége	209
13.1.2. A felek perbeli jog- és cselekvőképessége	212
13.2. Az autonómia külső korlátai – Objektív arbitrabilitás.....	215
13.3. Az autonómia további korlátai	217
13.3.1. A magánautonómia alkotmányos alapjai	217
13.3.2. Az alapjogokról lemondás határai	219
13.3.3. A feltétlen érvényesülést kívánó imperatív szabályok (Mandatory Rules) és a közrendi záradék.....	221
13.3.4. A felek eljárási autonómiájának korlátai a Vbt. és a New Yorki Egyezmény rendelkezéseinek összevetésében.....	225
13.4. A tisztességes eljárás ellenőrzése és az állami bíróságok belépése	229
13.5. A választottbíróság mérlegelési jogköre.....	231
13.5.1.1. A választottbíróság mérlegelési jogköre az eljárás szabályainak meghatározása során	231
13.6. Az autonómia egymáshoz való viszonyrendszere	232
13.7. Részösszefoglalás	234
14. Az értekezés következtetései, a hipotézisek értékelése	236
Forrásjegyzék	253
Jogesetek jegyzéke.....	265
Jogforrások jegyzéke.....	268

<i>Alkotmánybírósági határozatok.....</i>	<i>269</i>
<i>Táblázatok jegyzéke.....</i>	<i>270</i>
<i>A szerző témában megjelent publikációi</i>	<i>271</i>

Szeretném kifejezni hálámat témavezetőmnek, Prof. Dr. Burián Lászlónak, aki szakmai útmutatásával, türelmével és támogatásával végigkísért a doktori munkám során.

Külön köszönettel tartozom a mindig támogató férjemnek, dr. Bencsik Gábornak, akivel közösen dolgoztunk disszertációinkon, egyszerre inspirációt és biztatást nyújtva egymás számára. Hálás vagyok a kislányunknak, Violának, a mindennapi szeretetért és vidámságáért, és Édesanyámnak, aki szombatokként önzetlenül gondoskodott róla, hogy a férjemmel zavartalanul dolgozhassunk.

1. Bevezető gondolatok

Az autonómia jelentéstartalmának több aspektusa létezik. Az autonómia jelenti egyfelől valamely intézménynek, közösségnek, szervezetnek a jogát arra, hogy belső viszonyait függetlenül, maga intézze. Ezt az autonómiát nevezi a közigazgatási jog önkormányzati jognak.¹ Az autonómiához való jog megjelenik a kisebbségi jogokban, amikor is területi, személyi, és kulturális autonómiáról beszélhetünk.² Jelenti továbbá az egyének szabadságát, más néven az önrendelkezési jogát is. Ide köthető, hogy az Alkotmánybíróság az emberi méltóságból következő önrendelkezési jogból vezette le a felek perbeli rendelkezési jogát, amely magában foglalja a jogérvényesítéstől való tartózkodás jogát is.³ Még tágabban értelmezve pedig az akarati autonómia a Kant-féle filozófiában az észnek azon képességét jelenti, amellyel önmagának szab erkölcsi határt.⁴

Immanuel Kant híres meghatározása szerint az erkölcsi törvény követése akkor erkölcsileg értékes, ha nem külső kényszerre vagy érdekből fakad, hanem belső elköteleződésből – tehát az egyén önként engedelmeskedik a saját maga által felismert kötelességnek. Ezzel analóg módon a választottbíráskodás során a jogvitában álló felek önként mondanak le az állami bíróság igénybevételéről. nem a szuverén állam kényszerítő hatalma írja elő az eljárás kereteit, hanem a felek maguk szabályozzák azt. Ez kifejezi a jogi autonómiát, hiszen a szereplők szuverén döntést hoznak saját ügyeik elintézési módjáról. Kant szerint az erkölcsi törvénynek csak akkor van valódi kötelező ereje, ha az alany belsőleg legitimálja azt – azaz felismeri a törvény helyességét, és szabad akaratából engedelmeskedik neki.

A választottbíráskodásban is hasonló mechanizmus érvényesül: a választottbíróság döntése azért kötelező, mert a felek korábban megegyeztek abban, hogy alávetik magukat az eljárásnak és a döntésnek. A döntés tehát nem kívülről erőltetett, hanem önként vállalt

¹ A magyar nyelv értelmező kéziszótára: autonómia. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/autonomia-1EE1D/>

² NAGY Andrea: Az autonómia értelmezésének fogalmi alapjai és az önrendelkezési törekvések gazdasági háttere. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok (2017) XII. évfolyam 4. szám 258-260.

³ 46/2007. (VI. 27.) AB határozat

⁴ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/autonomia-1EE1D/>

Vö.: BOROS János: Immanuel Kant. Akadémiai Kiadó. 2021.

kötelezettségből fakadóan bír érvénnyel. Ez a szituáció mintegy jogi analógiája annak, ahogyan az autonóm erkölcsi személy belsőleg elfogadja az erkölcsi törvényt. Kant szerint az autonómia gyakorlása az érett, morális egyén sajátja: azé, aki képes önállóan mérlegelni, és nem pusztán külső parancsok szerint cselekszik.⁵ A választottbíráskodás is feltételezi, hogy a felek jogilag és intellektuálisan képesek arra, hogy a saját érdekeiknek megfelelő eljárást válasszanak, és vállalják döntésük következményeit.

„Etimológiai szempontból az autonómia terminus két görög szóból származik: az *auto* (jelentése „ön”) és a *nomos* (jelentése „törvény, szabály”) szavakból. Így az autonómia szó eredeti jelentése arra a jogra vonatkozott, amely által valaki megalkothatja saját törvényeit.”⁶

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. Cikke a Tisztességes tárgyaláshoz való jogról szintén érinti a felek autonómiájának kérdését a jogról való lemondás körében. Az egyezmény értelmezéséhez kiadott kézikönyv⁷ rámutat: a polgári jogi jogviszonyokban a felek választottbíróági megállapodás formájában lemondhatnak azon jogukról, hogy jogvitájukat állami bíróság döntse el, azonban ez a joglemondás nem sérti az egyezményt.⁸

Amikor a felek megállapodnak abban, hogy jogvitájukat választottbíróóság döntse el – a választottbíráskodás számos előnyére tekintettel –, ezzel egyben lemondanak egyes Alaptörvényben rögzített jogaikról is, ideértve önmagában azt a tényt, hogy a jogvitát nem az állami bíróság dönti el nyilvános tárgyaláson, valamint azt, hogy a választottbíróági döntés elleni nincs rendes jogorvoslati jog.

A felek ekkénti szabadságának része tehát az is, hogy valamely törvényben garantált jogukról ekként lemondjanak.

⁵ KANT, Immanuel (1785/1996). Az erkölcsök metafizikájának alapvetése (Grundlegung zur Metaphysik der Sitten), II. rész.

⁶ MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea: Autonómia: Elmélet és gyakorlat. Tér és Társadalom XXIV. évf. 2010. 3. 75.

⁷ European Court of Human Rights Kézikönyv a 6. Cikkéről. A tisztességes eljáráshoz való jog (polgári jogi ág) https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_civil_hun_17; Letöltés ideje: 2023.02.14.

⁸ Vö.: CASE OF DEWEER v. BELGIUM (Application no. 6903/75)

A polgári jogi értelemben vett magánautonómia alapja a felek szerződési szabadsága. Amint VÉKÁS Lajos is rámutat: „[a] magánautonómia széles körű elismerése az árucserét közvetítő kötelmi jogi szerződések világában hagyományosan a szerződési szabadságban ölt testet. A szerződési szabadság közismerten három fő elemből tevődik össze: a szerződéskötési elhatározás szabadsága, a szerződő partner megválasztásának szabadsága és a szerződési tartalom alakításának szabadsága jelenti a három komponenst.”⁹

A jelen értekezésben részletesen vizsgálat arbitrabilitási korlátok megragadhatóak akként is mint az állami igazságszolgáltatás alóli „kiszerződés” határvonalai. A szubjektív arbitrabilitási korlátok, azaz, hogy az adott jogalany választottbírósághoz fordulhat-e, és van-e megfelelő szerződéskötési képessége, valamint perbeli jog- és cselekvőképessége, már önmagában keretek közé helyezi azok körét is, akik önkéntes alapon egyáltalán lemondhatnak a bírósághoz fordulás jogáról.

Az objektív arbitrabilitás körébe eső korlátozások, azaz, hogy milyen jogviták terjeszthetők választottbírósági döntéshozatal elé, megfordítva azt is meghatározzák, hogy mely jogviták azok, amelyek körében nem gyakorolható érvényesen az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében foglalt alapjogok egyes részjogairól történő lemondás, azaz melyek azok a jogviták, amelyekben az állam fenntartja az ítélkezési kizárólagosságát.

A felek rendelkezési joga, más néven magánautonómiája rétegeinek feltárása köré épült fel a jelen doktori értekezés, amelynek fejezetei az autonómia érvényesülésének vagy korlátozásának egy-egy aspektusát ölelik fel.

Az értekezés első oldalain a doktori kutatás alapkérdéseit és hipotéziseit mutatom be, majd a *harmadik fejezetben* tárgyalom a választottbíráskodás jogtörténeti előzményeit. A *Történeti visszatekintés* cím alatt a római választottbíráskodástól az új Vbt-ig terjedő időszakot öleltem fel, különös figyelmet fordítva a felek rendelkezési jogának jogtörténeti fejlődésére, valamint a fejezet második részében, a választottbíráskodás történelme szempontjából meghatározó nemzetközi jogforrásokat tekintettem át.

⁹ VÉKÁS Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. Magyar Jog, 2018/7-8., 385.

A történelmi bevezető után, az értekezés *negyedik fejezetében*, az alternatív vitarendezési módok általános ismertetése, majd a választottbíráskodás és a mediáció összefonódásának vizsgálata következik, különös figyelmet fordítva a többlépcsős vitarendezési klauzulák kikényszeríthetőségére és ezzel összefüggésben a felek autonómiáját érintő dilemmákra.

Az *ötödik fejezetben* a választottbíráskodás általános jellemzőit ismertetem, azonosítva a felek rendelkezési jogának eljárásjogi alapjait.

A *hatodik fejezetben* a nemzetközi választottbíráskodás elméleti modelljeit mutatom be, amelyben Emmanuel Gaillard közismert megközelítése alapján, a monolokális, a vesztfáliei és a transznacionális választottbírói jogrendet és azok gyakorlati jelentőségét elemeztem.

A *hetedik fejezetben* a választottbíróági megállapodások általános ismertetését követően, részletesen megvizsgáltam a nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági megállapodásokat: azaz azok a nem klasszikus formában megkötött választottbíróági megállapodások kerültek a fókuszba, amelyek egyoldalú jognyilatkozattal jöttek létre, vagy olyan felek között tekintendők fennállónak, akik a választottbíróági megállapodás megkötésekor nem voltak szerződő felek, utóbb mégis ők kerültek féli pozícióba.

A *nyolcadik fejezetben* a fogyasztókkal szembeni jogvitákat, míg a *kilencedik fejezetben* a választottbíróági eljárásra irányadó jog meghatározásával kapcsolatban felmerülő, a felek rendelkezési jogát érintő kérdéseket vizsgáltam meg. A *tizedik fejezetben* a választottbíróági megállapodásra irányadó jog kijelölése és az azzal kapcsolatos nemzetközi joggyakorlat került a fókuszba. A *tizenegyedik fejezetben* az alkalmazandó nyelv meghatározása vonatkozásában, míg *tizenkettedikben* a pertársaság esetén az autonómiát érintő kihívásokat tekintettem át.

Az értekezés *utolsó fejezetében* felvázoltam az akarati autonómia belső korlátait – azaz a szubjektív arbitrabilitási korlátokat, amelyek alá a felek szerződéskötési képességének, illetve felek perbeli jog- és cselekvőképességének hiánya tartozik, valamint az akarati autonómia külső korlátait – azaz az objektív arbitrabilitási korlátokat, amelyek arra vonatkoznak, hogy az adott ügy választottbíróági úton eldönthető-e, azaz nem tartozik-e a választottbíráskodás alól kivett ügyek körébe. A harmadik csoportot az egyéb külső korlátok jelentik: azaz az imperatív szabályok és a közrend kívánalmainak betartása,

valamint ide sorolhatók még az állami bíróságok belépésének, valamint a választottbíróság saját mérlegelési jogkörének esetei is, amelyek nem közvetlen korlátai a felek autonómiájának, azonban mégis hatással lehetnek arra.

A New Yorki Egyezmény – mint a világ egyik legsikeresebb egyezménye, a maga 176 ratifikáló államával – rendelkezéseinek ismertetése végighúzódik az értekezésen. Tekintettel arra, hogy ez egy elméleti munka, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy léteznek olyan államok, amelyek nem részes felei ennek az egyezménynek, így rájuk értelemszerűen nem vonatkoznak a rendelkezései sem. Azonban világ üzleti szempontból, és a magyar gazdasági szereplők számára is meghatározó részén a New Yorki Egyezmény megkerülhetetlen és stabil alapja mind a választottbíráskodás tudományának, mind pedig a gyakorlatának. Ez az oka tehát annak, hogy az értekezés szinte valamennyi elméleti kérdése vonatkozásában a New Yorki Egyezmény szabályai jelentették a kiindulási pontot.

2. Az értekezés tárgya

2.1. A doktori értekezés hipotézisei

Hipotézis 1

A felek autonómiája hatókörének növekedése alapvető tendencia, azonban a növekedésnek vannak garanciális korlátai. (H1)

Hipotézis 2

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik. (H2)

2.2. A doktori kutatás kutatási kérdései

A Hipotézis 1-hez kapcsolódó kutatási kérdések

1. A választottbíráskodás alapja a felek szerződési szabadsága. Megfigyelhető-e a pacta sunt servanda oldódása?
2. A választottbírási eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek – és ha van ilyen –, akkor melyeket a választottbíráskodás?
3. A választottbíráskodás jogosult-e bizonyos körülmények között eltérni a felek megállapodásától?
4. Melyek a felek autonómiájának azonosítható korlátai?

A Hipotézis 2-hez kapcsolódó kutatási kérdés

1. A multilokális megközelítéstől a transznacionális jogrend felé mozdul-e el a választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye?

2.3. Módszertani megalapozás

A kutatási célkitűzéseim elérése érdekében kutatási módszerként az alábbi eszközrendszereket használtam:

1. másodlagos (szekunder) adatgyűjtés (tankönyvek, folyóiratok, jogszabályok, elemzések, publikációk stb.);
2. elsődleges, valamint másodlagos forrású adatok használata (könyvtárakból és internetről történő adat-, és információgyűjtés);

A másodlagos adatgyűjtés során a szakterület hazai és nemzetközi szakirodalom írásait egyaránt felhasználtam. Ennek köszönhetően értekezésem törzsanyagát jogterületi anyagokra alapozott elemzések alkotják.

Kutatási módszerem középpontja az elsődleges és másodlagos forrású adatok, dokumentumok elemzése, az elérhető kutatási eredmények értékelése, az adott gondolati síkon történő további kutatás, valamint válaszok keresése a felállított hipotézisekre. Az értekezésben számos alkalommal megjelent a jogösszehasonlítás módszere is, amelynek során egyes államok / intézményes választottbíróságok szabályzatait hasonlítottam a magyar joganyagokhoz, valamint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás körében hozott ítéletek indokolásait elemeztem.

3. Történeti visszatekintés

3.1. A választottbíráskodás kezdeteitől az új Vbt.-ig

FABINYI Tihamér monográfiájában részletes tanulmányt találhatunk arról, hogy a görög és a római jogban már szabályozott eljárása volt a választottbírásnak, mi több, a római jogi alapok határozták meg az intézmény egész további fejlődését. Meghatározása alapján: „[A] választott bírósági szerződés a felek megállapodása aziránt, hogy egy vagy több választott bíró döntse el a már fennforgó, vagy valamely meghatározott jogviszonyban a jövőben keletkező olyan magánjogi vitás ügyüket, amelynek tárgyában a felek szabadon rendelkezhetnek.”

3.1.1. Választottbíráskodás az ókori Rómában – az *arbiter ex compromisso*¹⁰

A római civiljogi per szabályai alapján az peres eljárás két részből állt: az első része az *imperiummal* rendelkező *magistratus* előtt zajlott, míg a második része az esküdtbíró előtt. Az esküdt bírák három kategóriája volt ismert: a *iudex*, az *arbiter* és a *recuperatores*. A dolgozat szempontjából az *arbiter* bír nagy jelentőséggel, tekintve, hogy ez a tisztség tekinthető a ma ismert választottbírói tisztség előzményének. Az *arbiter* eljárására akkor volt szükség, amikor az eljáró bírónak szakértői szerepet is be kellett töltenie. Az *arbiternek* két altípusát különböztették meg: az *arbiter datus*-t és az *arbiter ex compromisso*-t, melyek közül az előbbi sok tekintetben hasonló volt a *iudex*-hez, eljárásában az egyetlen különbség a különleges szakértelme volt, ekként leginkább vagyoni jogi perekben és földmérés során járt el, míg az *arbiter ex compromisso* a mai értelemben vett választottbírónak tekinthető, aki felek megállapodása alapján – *compromissum* – a rendes peres eljáráson kívül döntötte el vagyoni jog körébe tartozó jogvitákat.¹¹

BOÓC Ádám az *Észrevételek az arbiterről* című tanulmányában részletesen kifejti, hogy a felek által megkötött *compromissum* lényegi elemének már a rómaiak is a felek a

¹⁰ A témában részletesen ld.: BOÓC Ádám.: Comments on the Concept of Arbiter in Roman Law. Journal on European History of Law, 10 (2019). 133-138.

¹¹ FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2012. 161.

megállapodását tekintették, mellyel alávetették magukat a választottbíró ítéletének.¹² A *compromissum* megkötésére azok voltak jogosultak, akik *contactus*-t is köthettek, enélkül a választottbíró ítélete nem bírt kötelező erővel.¹³ A felek autonómiájának vizsgálata szempontjából fontos kiemelni, hogy a *compromissum* mai értelmében sem jelent más, mint az ókori Rómában: a felek kiválaszthatták az eljáró *arbitereket*, megállapodhattak számukban és meghatározhatták az eljárás egyes szabályait.¹⁴ Az *arbiter* a *receptum arbitrii*-vel fogadta el a választottbírói tisztséget, hasonlóan a ma ismert választottbírói elfogadó nyilatkozathoz.¹⁵ Ahogy ma sem, úgy az ókori Rómában sem voltak nyilvánosak ezek az eljárások, ekként a felek megőrizhették a személyüket érintő bizalmas információkat.¹⁶ A mai modern választottbíráskodás gyakorlatával azonos módon, a választottbíró hatásköre kizárólag a választottbírói megállapodásban foglaltakra terjedt ki, ekként nem hozhatott ítéletet olyan kérdésben, amelyre nem terjedt ki a megbízatása.¹⁷ A római jogban a választottbíró döntése általi vitarendezés igen nagy népszerűségnek örvendett, különösen a poszt-klasszikus korban,¹⁸ amikor az állami igazságszolgáltatás iránti bizalom megrendülni látszott. A római jog alapján a választottbíró eljárásának, és a döntés végrehajtása alapjának a *pacta sunt servanda* elve volt tekinthető.

A kereszténység államvallássá válásával a választottbírói tisztségeket az egyházi méltóságok töltötték be, akik nem csak vallási, hanem kereskedelmi jogvitákban is döntöttek.¹⁹ A kánonjog fejlődésével az egyházi választottbíráskodás elszakadt a felek felhatalmazásától, és joghatóságuk alapját a keresztény uralkodók felhatalmazása adta.²¹

¹² BOÓC Ádám: Észrevételek az arbiterről. Állam- és Jogtudomány LI. évfolyam 2010. 257.

¹³ BOÓC (i.m. 2010.) 257.

¹⁴ BOÓC Ádám.: Comments on the Concept of Arbiter in Roman Law. Journal on European History of Law, 10 (2019). 133-138

¹⁵ BOÓC (i.m.2010.) 260.

¹⁶ FABINYI (i.m.) 20.

¹⁷ BORN, Gary B: International Arbitration. Cases and Materials. Wolters Kluwer Law and Business, 2015. 2nd Edition. 24.

¹⁸ BORN (i.m.) 24.

¹⁹ BOÓC (i.m. 2019.) 136.

²⁰ BORN (i.m.) 24.

²¹ KECSKÉS (i.m.) 9.

3.1.2. Választottbíráskodás a középkori Európában

A választottbíráskodás a középkori Európában is különös jelentőséggel bírt. A kezdeti belföldi kereskedelem nemzetközivé válásával és a céhek kialakulásával fejlődésnek indult kereskedelem mellett elengedhetlenné vált a felmerülő jogviták rendezése. Érdekes jogtörténeti adalék az angliai „*poroslábúak bírósága*” (Court of Piepowders), ahol a kereskedők maguk közül választottak bírót a közöttük felmerült vita eldöntésére.²² A középkori Angliában egyes céhek, például a Company of Clothworkers, a mai intézményes választottbíráóság előzményét biztosította a tagjai számára.²³ A középkorból néhány írásos utalás is megőrződött az utókor számára: a Year-Books 1374. évi kiadása, mely a választottbíráskodásról szól, valamint az 1734. évi svéd végrehajtási törvénynek a választottbíráskodásról szóló rendelkezései.²⁴

3.1.3. A választottbíráskodás hajnala Magyarországon

Hazai jogunkban legelőször SZENT ISTVÁN II. dekrétumának 16. cikke²⁵ említi meg a választott (ítélő) bírók általi igazságszolgáltatást, igaz, ők „*eredetileg nem ítélkezésre hivatott bírák, hanem csupán egyeztetők, békéltetők voltak,*”²⁶ akiknek a felhatalmazása az uralkodótól eredt. Eljárási rendjük alapján valóságos bírói tevékenységet láttak el, melyről jelentést adtak közvetlenül a per rendes bírójának, a hiteles helynek vagy a megyének.²⁷ A választottbíráskodás első lényegi törvényi szabályozása hazánkban a XII. századra tehető.²⁸

²² KECSKÉS (i.m.) 9.

²³ BORN (i.m.) 28.

²⁴ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 30.

²⁵ Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve 16. Fejezet a szándékos emberölésről – Ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, tudja meg, hogy száztíz arany pénzt fizet érte, a mint a mi tanácsunk végezte.

1. § Ebből ötvenet a király kincstárába vigyenek, a más ötvenet adják a rokonoknak, tiz pedig az ítélőbíráké és közbenjáróké legyen. És maga a gyilkos bőjtöljön a kánonok rendelkezése szerint.

²⁶ FABINYI (i.m.) 23.

²⁷ FABINYI (i.m.) 23.

²⁸ HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: Nemzetközi eljárások joga – a kereskedelmi választottbíráskodás. Budapest, 2003. 99.

3.2. A felek rendelkezési jogának és az arbitrabilitás kérdésének történelmi előzményei a magyar jogfejlődés tükrében

A rövid általános jellegű történeti bevezetést követően, érdemes áttekinteni, hogyan jellemezték a magyar törvények a felek rendelkezési jogát, mint a választottbírói eljárás alapját. Ebben a körben különösen azt érdemes megvizsgálni, hogy az arbitrabilitás szubjektív és objektív korlátai, – vagyis az, hogy kik és milyen ügyüket vihatták a választottbírói fórum elé – hogyan változtak az idők során.

A dolgozat jelen fejezete arra keresi a választ, hogy az 1868. évi Polgári törvénykezési rendtartás és a választottbíráskodásról szóló törvény 2017. évi LX. törvény hatálybalépése között eltelt mintegy másfél évszázad alatt hogyan változott a felek autonómiájának törvényi szabályozása a magyar jogszabályokban. Tekintve, hogy jelen fejezet közel százötven év választottbírói (eljárás)jogát kívánja felölelni, nem mellőzhető néhány meghatározó jogtörténeti esemény felvillantása sem.

A fejezet fő tárgyát a szubjektív és az objektív arbitrabilitás²⁹ a vizsgálata képezi, mely alapján koronként lebontva elemezzük a felek rendelkezési jogának terjedelmét.

Az arbitrabilitás a választottbírói eljárás legfontosabb kérdése, mely alapján megállapítható, hogy mely ügytípusok vonhatók választottbírói hatáskörbe. A felek rendelkezési joga pedig lehetőséget teremt arra, hogy ezen ügyek vonatkozásában „kiszereződjenek” az állami bíróságok hatásköre alól.³⁰

3.2.1. A Polgári törvénykezési rendtartás

A polgári törvénykezési rendtartás tárgyában hozott 1868. évi LIV. törvénycikk (a továbbiakban: Ptrs.) elfogadására a kiegyezést követő évben, 1868-ban került sor. A törvény alkotói tudatában voltak annak, hogy a Ptrs. írásbeliségre alapított pervitele nem

²⁹ Szubjektív arbitrabilitás alatt a választottbírói eljárás személyi oldalát értjük, vagyis azt, hogy a magán- és jogi személyek kereskedelmi jogvitáik rendezésére az állami bíróságok eljárása helyett a választottbírói eljárását köthetik ki. Ezzel szemben az objektív arbitrabilitás a választottbírói útra való tartozhatóságnak a tárgyi oldala, vagyis ez alatt azokat a jogvitákat értjük, amelyekről a felek szabadon rendelkezhetnek.

³⁰ LEW, Julian D. M.- MISTELIS, Loukas A. - KRÖLL, Stefan: Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, Hague/London/New York. 2003. 187.

felel meg a kor elvárásainak, ugyanakkor a szóbeliségen alapuló perlés a bírósági szervezetek hiányosságai okán még távoli ideának tűnt. Annak ellenére, hogy a Ptrs. -t már megalkotásakor is ideiglenesnek szánták, közel öt évtizedig volt hatályban, és a kor viszonyaihoz képest a III. fejezetében igen részletesen szabályozta a választottbíróági eljárást.

A Ptrs. 495. §-a, a választottbíróaságról szóló III. Fejezet első bekezdéseként, a felek felhatalmazását rögzíti, az eljárás jogi alapjaként: „[a] felek kölcsönös szerződés folytán választott bíróságra ruháztatják peres ügyeik eldöntését, azon esetek kivételével, melyekben az 53. §³¹ szerint a rendes bírói illetőségtől eltérésnek nincs helye.”

VARGA István kiemeli, hogy az 1881. évi LIX. törvénycikkkel novellárisan módosított Ptrs., a compromissum-ot „(...) a rendes bírói illetőségtől való eltérés egyik eseteként határozta meg, a hatásköri, illetve illetékességi alávetés (prorogatio) mellett. E szerződés érvényességét e tekintetben nem a felek szabad rendelkezési jogának lehetőségéhez kötötte, hanem ahhoz, hogy az ügy a rendes bírói illetőségtől elvonható legyen.”³²

A Ptrs. tisztán eljárásjogi szempontból szabályozza a választottbíróági eljárást, a felek rendelkezési jogát – mint a választottbíróági alávetés tartalmi feltételét – külön nem tárgyalta, ekként „(...) a választottbíróági útra tartozhatóság kivételeiként a törvény nem a felek szabad anyai jogi rendelkezéseitől elvont pertárgyakat, hanem csak az 53. §-ban felsorolt kizárólagos illetékességi esetköröket határozta meg.”³³

A feleknek a compromissumban rögzíteniük kellett a per tárgyát és minden jogviszonyt, amelyre a választott bíróság hatásköre kiterjedt (496. §), valamint meg kellett nevezniük

³¹ Polgári törvénykezési rendtartás

53. § Eltérésnek a rendes bírói illetőségtől nincs helye:

a) telekkönyvi ügyekben;

b) hitbizományi ügyekben;

c) házassági s általában olyan ügyekben, melyek által házassági elválás céloztatik;

d) olyan perekben, melyeknél távollevő vagy gyámság és gondokság alatti személyek vannak érdekelve.

³² TÓTH László: A választottbíráskodás terjedelme a magyar jogtörténetben. <https://www.ajk.elte.hu/file/TothLaszlo-Valasztottbiraskodas.pdf>; Letöltés ideje: 2023.02.14.

³³ VARGA István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és töréspontjai. Jogtörténeti parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 367.

négy bírót és a tanács elnökét (498. §).³⁴ A Ptrs. 504. §-a pedig rögzítette: a választottbíróság felállítását követő tizenöt napon belül a tanács köteles volt egyeztetni az eljárás módjáról a peres felekkel. Amennyiben az egyeztetés az eljárás módja tekintetében nem volt sikeres, akkor a Ptrs. III. fejezetének a szabályai voltak az irányadók.³⁵ Ez azért volt rendkívüli jelentőségű, mert a törvény *expressis verbis* rögzítette: a felek – a választottbírói tanáccsal egyeztetve – eltérhetnek a törvény rendelkezéseitől, így a Ptrs. szabályainak alkalmazására csak a felek megállapodásának hiányában került sor, illetőleg akkor, ha ezen szabályok alkalmazásában állapodnak meg.

Ugyanakkor láthatjuk, hogy a Ptrs. tisztán eljárásjogi szemlélete még távol áll a következő pontban ismertetett 1911. évi Polgári perrendtartásétól, ahol már nem az állami bíróságok kizárólagos hatáskörének felsorolása, hanem – a német mintát alapul véve – a felek anyagi jogi rendelkezési joga határozza meg a választottbíróság elé vihető ügyek körét.³⁶

3.2.2. 1911. évi I. törvénycikk a Polgári perrendtartásról

A PLÓSZ Sándor után „*Plósz-féle Pp.*” -ként emlegetett 1911. évi I. törvénycikk KENGYEL Miklós megfogalmazása alapján „*európai színvonalon szabályozta a választottbíróági eljárást.*”³⁷ Hasonlóan a Ptrs.-hez a Plósz-Pp. is a felek megállapodását teszi a

³⁴ Érdekes, hogy az eljáró választottbírák száma a napjainkban megszokotthoz képest igen nagyszámú volt: átlagosan négy választottbíró, egy elnök és egy titkár képezte a választottbírói tanácsot. Abban az esetben, ha a szerződés a választottbírók személyének előzetes meghatározása nélkül kötött meg, mindegyik fél négy bírót volt köteles jelölni. Amelyik fél elmulasztotta a bírójelölési kötelezettségének a teljesítését, és tizenöt napos határidő elteltéig sem pótolta, helyette az állami bíróság végezte el a bírójelölést (499. §). A felek az ellenérdekű fél, illetve a bíróság által kijelölt négy tag közül kettőt indokolás nélkül visszahívhattak. Amennyiben ezzel a jogukkal határidőn belül nem éltek, a visszahívás joga magát a kijelölő felet, illetve a bíróságot illette meg. Az így fennmaradt négy választottbíró – kiegészülve az elnökkel és a jegyzővel – képezte a választottbírószágot (501. §).

³⁵ 504. § A választott bíróságnak kötelessége 15 nap alatt elnököt választani, s egyetértés hiányában elnöknevezés végett az előbbi §-ban említett bíróságot megkeresni; az elnök megválasztása, illetőleg kinevezése után pedig ismét 15 nap alatt az eljárás módját a felekkel egyetértőleg megállapítani s az ügy folyamatba tétele iránt intézkedni. Ha az eljárás módja iránt nem sikerül az egyetértés, az e részben fennálló szabályok alkalmazásának van helye.

³⁶ VARGA István (i.m.) 370.

³⁷ KENGYEL Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Budapest, Osiris kiadó 2014. 12. kiadás. 615.

választottbíróági eljárás alapjává, amikor a 767. §-ában a következőképpen fogalmaz: „[a] választott bírósági szerződés csak úgy érvényes, ha írásba van foglalva, ha meghatározott vitás ügyre, vagy valamely meghatározott jogviszonyból jövőre keletkező vitás ügyekre vonatkozik, és ha a felek a szerződés tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.”³⁸

Ezzel a megfogalmazással Plósz-féle Pp. generálklauzulaként határozta meg a választottbíróság elé utalható ügyek körét, annak az alapelvi szintű tétel kimondásával, hogy: az eljárásjogi rendelkezési kiterjesztése kizárólag addig értelmezhető, amíg a felek az eljárás tárgyáról anyagi jogi értelemben is szabadon rendelkeznek.³⁹ „A Plósz-féle Pp. így máig példaértékű módon helyreállította a magánjogi és az eljárásjogi rendelkezési jog párhuzamos érvényesülését.”⁴⁰

FABINYI a választottbíráskodásról írt munkájában részletesen elemzi a választottbíróági szerződés tárgyának és a felek szabad rendelkezési jogának összefüggéseit. Kiemeli, hogy míg a Ptrs. a választottbíróági szerződést az illetékességgel hozta összefüggésbe – mely a korábban említett prorogationak egy neme – a Plósz-féle Pp. a felek magánjogi értelemben vett rendelkezési jogát tekintette irányadónak. Álláspontja szerint a magánjogi jogviszony feletti rendelkezési jogot el kell különíteni a perjogi rendelkezési jogtól, mely a Ptrs. szerinti prorogatiót is magába foglalja. Ugyanakkor hangsúlyozza azt is, hogy a magánjogi viszony feletti szabad rendelkezési jog nélkül a perjogi rendelkezési jog, – azaz, hogy a felek alávetik magukat a választottbíróági eljárásnak – önmagában nem értelmezhető. Erre utalt a Plósz féle Pp. miniszteri indokolása is, mely kimondta, hogy ugyan nem ilyen kifejezett módon, de a Ptrs. is tartalmazta a választottbíróági szerződés tárgyával való szabad rendelkezési jog kívánalmát, „(...) s a Pp. csupán helyesebb alakot ad ennek a gondolatnak.”⁴¹

³⁸ FABINYI Tihamér korábban már idézett monográfiájában részletezi, hogy a választottbíróági szerződés tárgyát a Plósz féle Pp.-hez hasonlóan szabályozta a 1864. évi badeni perrend, az 1869. évi bajor perrend, a porosz Allgemeine Gerichtsordnung és a francia code de procédure civile, ugyanakkor német és az osztrák perrendtartás alapján választottbíróági szerződésnek csak akkor van helye, ha a felek a jogvita tárgya felett egyezséget köthetnek. Fabinyi (i.m.) 56.

³⁹ VARGA (i.m.) 370.

⁴⁰ VARGA (i.m.) 370.

⁴¹ FABINYI (i.m.) 58.

Az új törvény a rendelkezési jog kiterjesztése mellett, a felek eljárás-vezető szerepét szűkebbre szabja, az eljárás szabályainak jóval részletesebb szabályozásával egyidejűleg. Különösen az eljárás módjának meghatározása körében érezhető ez a kontraszt: míg a Ptrs. az eljárás módjáról a felekkel való egyeztetést írta elő, addig a Plósz-féle Pp. 776. §-a kimondja: „(...) a választott bíróság az eljárás módját saját belátása szerint határozza meg, köteles azonban a feleket meghallgatni, illetőleg nekik előterjesztéseik megtételére alkalmat adni és az ügy állását kideríteni.”⁴² A Plósz-féle Pp. egyéb kérdésekben is változásokat hozott a Ptrs. szabályaihoz képest: a Ptrs.-ben rögzített négy választottbíró jelölése helyett, eltérő megállapodás hiányában, a felek már csak egy-egy bírót választhattak.⁴³

3.2.3. A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény

A második világháborút követően a választottbíráskodás hanyatlásnak indult. Az államosítás és a tervgazdálkodás bevezetése mellett a kereskedelmi választottbíráskodás ellehetetlenült, így az 1952. évi Polgári perrendtartásról szóló törvény külön rendelkezéseket nem szentelt neki. A néhány szükséges szabályt a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról szóló 1952. évi 22. törvényerejű rendeletben rögzítették, mintegy négy szakaszba tömörítve.⁴⁴ Kengyel Miklós úgy fogalmaz, hogy a „választottbíráskodást a jogirodalom úgy kezelte, mint kihalófélben lévő jogintézményt”.⁴⁵ Ebben az időben a Plósz-féle Pp.-ben briliánsan megoldott anyagi és eljárásjogi rendelkezési jog párhuzamos értelmezése a magántulajdon eltűnésével értelmét veszítette, és választottbírószági eljárásra csak rendkívül szűk körben, kizárólag belföldi állami vállalat, illetve állami szerv és külföldi természetes vagy jogi személy közötti jogvitában kerülhetett sor.⁴⁶

A belföldi választottbíráskodás tekintetében fejlődést csupán az 1980-as évek hoztak, amikor a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény 18. §-a lehetővé tette, hogy

⁴² 1911. évi I. tc. 776. §

⁴³ 1911. évi I. tc. 768. §

⁴⁴ Az 1972. évi 26. törvényerejű rendelet 1973. január 1-jén a Pp.-be emelte a fent említett négy szakaszt (Pp. 360-364. §), azonban a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXXI. törvény hatálybalépésével ezen szakaszok ismét kikerültek a Pp.-ből

⁴⁵ KENGYEL (i.m.) 615.

⁴⁶ VARGA (i.m.) 371.

a gazdasági társaságok társasági szerződésével és tagok egymás közötti jogvitáikkal választottbírószághoz forduljanak. Így közel négy évtized kihagyás után ismét lehetővé vált a belföldi magánszemélyek részére a választottbírószági út igénybevétele.⁴⁷ Szükséges ugyanakkor kiemelni, hogy ezek a megszorítások a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbírószágra vonatkozó rendelkezések hatályát nem érintették, így a nemzetközi gazdasági kapcsolatokból eredő jogviták választottbírószági úton való rendezése biztosított volt.⁴⁸

Fontos kiemelni, hogy a valamikor szebb napokat látott belföldi választottbírószági eljárás háttérbe szorulása ellenére, erre az időszakra datálható több multilaterális nemzetközi egyezmény megkötése, melyekhez a külkereskedelmi kapcsolatainak hosszútávú működtetésének érdekében, Magyarország is csatlakozott. Így megemlítve a külföldi választottbírószági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1958-as New York-i Egyezményt, valamint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló 1961. évi Genfi Egyezményt.

3.2.4. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény

Az 1990-es évekre már halaszthatatlanná vált a választottbírószági eljárás helyzetének a rendezése: az 1990-ben elfogadott értékpapírtörvény⁴⁹ lehetővé tette, hogy a tőzsdei választottbírószág járjon el a törvény hatálya alá tartozó értékpapírokkal kapcsolatos jogvitákban. Rövid időn belül a korábbi Ptk. 1993. évi módosítása⁵⁰ alapján a 7. § rögzítette: bírószági peres eljárás helyett a felek választottbírószági eljárást köthetnek ki, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, és a felek az eljárás tárgyról szabadon rendelkezhetnek.⁵¹

A következő mérőföldkő a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (a továbbiakban: *régi Vbt.*) volt, melynek kodifikációja során két álláspont került szembe

⁴⁷ KENGYEL (i.m.) 615.

⁴⁸ 1952. évi 22. tvr. 20. §

⁴⁹ Az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény

⁵⁰ a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény

⁵¹ a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 7. §

egymással. Az egyik szerint a belföldi választottbíráskodás szabályai a közép-európai jogfejlődés szerint a polgári perrendtartásba kerültek volna, és a nemzetközi választottbíráskodás szabályai lettek volna külön törvényben szabályozva. A másik álláspont az 1985. évi UNCITRAL Modelltörvény átvételét javasolta, mely a belföldi ügyekre is alkalmazandó lenne. Végül az utóbbi alapján készült el a tervezet, melyet az Országgyűlés 1994. november 8-án elfogadott.⁵²

A törvényalkotó a szubjektív és az objektív arbitrabilitás vonatkozásában *félmegoldást* választott. A törvény akként fogalmaz, hogy választottbíróvási eljárásnak akkor van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, továbbá a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, és a választottbíróvási eljárást választottbíróvási szerződésben kötötték.⁵³ Varga István megjegyzi, hogy a régi Vbt. 4. §-ában a Pp. XV-XXIII. fejezetében szabályozott eljárások említése, mint a választottbíróvási eljárás alól kizárt perek, teljesen szükségtelenek voltak, tekintve, hogy ezen különleges perek tárgyáról a felek nem rendelkezhetek szabadon.⁵⁴

Amellett, hogy a régi Vbt. a felek rendelkezési jogának körébe tartozó ügyekben biztosította a választottbíróvási út igénybe vételét, továbbra is fenntartott olyan szubjektív és objektív korlátozásokat, melyek miatt nem sikerült újból megközelíteni a Plósz-féle Pp. megalkotásakor elért szintet.

A felek rendelkezési jogának vizsgálatakor nem mellőzhető a választottbíróvási szerződés törvényi meghatározásának áttekintése sem. A régi Vbt. 5. §- alapján a választottbíróvási szerződés a felek megállapodása, amely szerint meghatározott, akár szerződéses, akár szerződésen kívüli jogviszonyukból keletkezett vagy keletkező vitájukat választottbíróvási eljárás elé terjesztik.⁵⁵ Fontos ugyanakkor megkülönböztetni a választottbíróvási szerződést, (a compromissumot) – mely Újlaki megfogalmazása szerint egy önálló, sui generis szerződési típus –, választottbíró és a perbeli felek közötti szerződéstől, (a receptumtól) melyben a választottbíró a felektől a választottbírói feladatok ellátására kap megbízást. A compromissum testesíti meg a felek autonómiáját,

⁵² KENGYEL (i.m.) 616.

⁵³ A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (Vbt.) 3. §

⁵⁴ VARGA (i.m.) 374.

⁵⁵ Vbt. 5. § (1)

mely felhatalmazást ad a jogvita választottbírószági eljárásban történő elbírálásra, míg a receptum a választottbírói tisztség elfogadása.

A felek autonómiája a választottbírószági szerződésben rögzítettek útján, az eljárás egyes szabályainak meghatározására is kiterjed. A régi Vbt. szabályai szerint a felek a választottbírószág által követendő eljárás szabályaiban - a törvény keretei között – szabadon állapodhatnak meg, ideértve valamely állandó választottbírószág eljárási szabályzatának kikötését is.

A régi Vbt. megteremtette a rendszerváltást követő Magyarországon a választottbíráskodás kereteit, ugyanakkor a megalkotása óta eltelt több mint húsz év indokoltá tette, hogy megalkotásra kerüljön egy új, a nemzetközi tendenciákat is figyelembe vevő jogszabály.⁵⁶

3.2.5. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.)

Az új választottbírószági törvény a korábbi törvényhez képest eltérő szabályozási technikát követ: rendkívül fontos újítás, hogy már nem feltétele a választottbírószági út igénybevételének legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (szubjektív arbitrabilitási korlát), valamint az új törvény már nem vonja el a választottbírószág elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyronról szóló törvény⁵⁷ által rögzített pertárgyakat (objektív arbitrabilitási korlát).⁵⁸ Itt megemlítenéd, hogy a 2015. óta a régi Vbt. alapján is lehetőség volt a választottbírószág kikötésére, ezen objektív arbitrabilitási korlát 2011. és 2015. között állt fent.

A nemzetközi választottbíráskodás jogában nincsenek általánosan meghatározva az objektív és szubjektív arbitrabilitási korlátok. Ezek országonként nagyon színesen

⁵⁶ BODZÁSI Balázs – TANÁCS Péter: Az új választottbírószági törvény. Fontes Iuris. 2017./4. 43.

⁵⁷ A nemzeti vagyronról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (akkor elfogadott) 17. § (3) bek. Vö.: NAGY Csongor István: Esettanulmány a jogbiztonsággal kapcsolatos problémákról: a választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás változásai. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/33_Nagy_Csongor_Istvan.pdf; Letöltés ideje: 2023.02.14.

⁵⁸ VARGA István: A választottbírószági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle 2018/1.2.

alakulhatnak,⁵⁹ az UNCITRAL Modelltörvény sem ad konkrét választ erre a kérdésre, azonban, ahogy Horváth Éva fogalmaz a Mintatörvényről írott fejezetében: „[a] választottbírói megállapodás rendszerint feltételez egy ugyanazon felek között létrejött kereskedelmi szerződést is.”⁶⁰ Ilias Bantekas szintén csak kereskedelmi jogvitára való alkalmazhatóságra való utalást sorolta a Modelltörvény arbitrabilitást érintő rendelkezései közé.⁶¹ Bantekas kiemeli ugyanakkor, hogy az EU tagállamok körében megfigyelhető, hogy rendkívül szigorú feltételeket támasztanak a fogyasztókkal szembeni igények választottbírói útján való érvényesítésének, miközben egyre inkább megengedők a versenyjogi választottbíráskodás tekintetében.⁶²

3.3. A felek autonómiája a nemzetközi jogforrások tükrében

A kereskedelmi választottbíráskodás területén már a múlt század elején megjelent jogegységesítés iránti igény, azonban tekintettel a kor történelmi és politikai helyzetére, hosszú évtizedek teltek el az 1958. évi New Yorki Egyezmény megszületéséig.

⁵⁹ Példaként említendő a Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics ügy, amely a belga jog objektív arbitrabilitási korlátja miatt vált ismertté. A belga jog alapján, azokból a forgalmazási szerződésekből eredő jogvitákra, melyeket Belgium területén teljesítettek, a belga bíróságoknak van kizárólagos hatásköre, melyet a másodfokú bíróság is megerősített. A jogeset azért különösen érdekes, mert a választottbírói szerződésben a felek a kaliforniai jog alkalmazásában állapodtak meg. A belga felperes ennek ellenére keresetet terjesztett a belga rendes bíróság elé, kérve az alperes marasztalását. Az ítélet ellen az alperes fellebbezést nyújtott be, azonban a Cour de Cassation kimondta, hogy a belga jog általi korlátozás érvényes, tekintve, hogy az 1958-as New York-i Egyezmény nem determinálta, hogy melyik jogot kell alkalmazni annak meghatározására, hogy a választottbírói szerződés tárgya választottbírói útra tarthat-e, azaz ez a rendelkezés nem gátolja meg a bíróságot abban, hogy a választottbírói útra tarthatóságot saját joga alapján vizsgálja. Vö.: Ilias BANTEKAS: An introduction to International Arbitration. Cambridge University Press, 2015. 29. és Patrick WAUTELET: Arbitration of Distribution Disputes Revisited. A comment on Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics NV. <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/131803/1/Wautelet.pdf>; Letöltés ideje: 2023.02.14.

⁶⁰ HORVÁTH (i.m.) 51.

⁶¹ BANTEKAS, Ilias: An introduction to International Arbitration. Cambridge University Press, 2015. 29.

⁶² BANTEKAS (i.m.) 30.

Vö.: Mitsubishi v. Soler Chrysler-Plymouth, 473 U.S. 614 és Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV

3.3.1. Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és a 1927. évi Genfi Egyezmény

A jogegységesítés útján első mérföldkőnek az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv a választottbírói kikötésekről és az 1927. évi Genfi Egyezmény a külföldi választottbírói határozatok végrehajtásáról tekinthetők. Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv jelentette az első fontos lépést a külföldi választottbírói megállapodások és ítéletek elismerésre érdekében. Biztosította, hogy a részes államok területén hozott választottbírói ítéletek végrehajtását. A Jegyzőkönyv legnagyobb jelentősége az volt, hogy kimondta az *exceptio arbitri* elvét, mely alapján kizárta, hogy a szerződő államok bíróságai joghatóságot gyakoroljanak választottbírói megállapodással érintett ügyekben.⁶³

A jogegységesítés következő lépcsőjét a külföldi választottbírói határozatok végrehajtásáról szóló 1927. évi Genfi Egyezmény jelentette, mely már sokkal részletesebben szabályozta az ítéletek végrehajtását, azonban a kettős az ügynevezett *kettős exequatur* eljárás még mindig nagy adminisztratív terhet rótt a részes államokra, mely tekintetben előrelépést az 1958. évi New Yorki Egyezmény hozott.⁶⁴

3.3.2. Az 1958. évi New Yorki Egyezmény

Az 1958. évi New Yorki Egyezményt, a Genfi Jegyzőkönyvvel és Egyezménnyel ellentétben, már Magyarország is ratifikálta.⁶⁵ A New Yorki Egyezmény V. cikke határozza meg a választottbírói határozatok elismerésének és végrehajtásának megtagadására vonatkozó szabályokat.

⁶³ KECSKÉS András – FERENCZ Barnabás: A kereskedelmi választottbíráskodás szerepe a fejlett országok jogrendszereiben. In.: KECSKÉS László – TILK Péter: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai. Kiadja: PTE ÁJK, Pécs, 2018. ISBN: 978-963-429-236-4. 158.

⁶⁴ KECSKÉS – FERENCZ (i.m.) 158.

⁶⁵ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről
Itt érdemes megemlíteni, hogy az Egyezmény címének magyar fordítása nem pontos: az Egyezmény The Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, amely választottbírói ítéletekre utal, a magyar *választottbírói határozatok* fordítással szemben.

Az egyezmény behatóbb értelmezéséhez érdemes áttekinteni a megalkotásának történelmi körülményeit. A második világháborúnak 1945-ben lett vége, amikor szövetségesek megsemmisítő vereséget mértek a tengelyhatalmakra. Azonban az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti szövetség hosszútávú fenntartása a nagyhatalmi versengés miatt lehetetlenné vált, és két katonai szövetségre szakadt a kontinens. Európa nyugati részén huszonkilenc észak-amerikai és európai állam részvételével létrejött az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a keleti államok pedig szovjet irányítás mellett a Varsói Szerződést kötötték meg. Ahogy Winston Churchill 1946-ban a fultoni beszédében fogalmazott: „*A baltikumi Stettintől az Adriánál levő Triesztig vasfüggöny ereszkedett le a kontinens teljes szélességében. E vonal mögött van Közép- és Kelet-Európa ősi államainak összes fővárosa.*”⁶⁶ A politikai kettéosztottság ellenére azonban minkét bloknak érdekében állt az egymással való kereskedelmi kapcsolatok fenntartása, ekként a független vitarendezési eljárások szabályozása is.

Ahhoz, hogy a részes államok a választottbíróági ítéletek elfogadására képesek legyen, rögzíteni kellett a választottbíróági megállapodás kötelező tartalmi elemeit. Az írásbeli megállapodásnak tartalmaznia kell a felek kötelezettségvállalását arra, hogy szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyukból eredő jogvitájuk eldöntésére a választottbíróság eljárásának vetik alá magukat, feltéve, hogy jogvita tárgya választottbíróági úton eldönthető.⁶⁷

A külföldi választottbíróági ítélet elismerésének és végrehajtásának megtagadására csak igen indokolt esetben van lehetőség, mely eseteket az egyezmény V. cikke részletesen felsorolja. Az eljárásjogi okokon túl, figyelemre méltó az V. cikk 2. bekezdése, mely kimondja, hogy a választottbíróági határozat elismerése és végrehajtási abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kéri, megállapítja, hogy: ennek az országnak a joga szerint a vita tárgya választottbírói útra nem tartozhat; vagy elismerése, vagy végrehajtása ennek az országnak közrendjébe ütköznék.⁶⁸

⁶⁶ Részlet Winston Churchill 1946. március 5-i fultoni beszédéből

⁶⁷ 1958. évi New Yorki Egyezmény a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról II. Cikk. 1.

⁶⁸ 1958. évi New Yorki Egyezmény a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról V. cikk 2.

A bekezdés első fordulatóban leírt ok, mely szerint megtagadható az elismerés és a végrehajtás abban az esetben, ha az adott ország joga szerint a jogvita nem tartozhat választottbíróóság útra, ismét felveti a tanulmány első részében felvetett szubjektív és az objektív arbitrabilitási korlátok problémakörét, tekintve, hogy ezen korlátok országokként eltérőek lehetnek.

A bekezdés második fordulatóra utalva, a közrend tekintetében érdemes kiemelni, hogy az egyezmény érvényesülésével kapcsolatos bírósági gyakorlat nyomán alakult ki a nemzetközi közrend fogalma⁶⁹, amely egy általános viszonyítási rendszert hozott létre.⁷⁰

3.3.3. 1961. évi Genfi Egyezmény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról

A New Yorki Egyezményhez hasonlóan, az 1961. évi Genfi Egyezményt is ratifikálta Magyarország.⁷¹ Az egyezmény azért volt különösen jelentős, mert a hidegháború időszakában „összekötötte” a politikailag kettészakadt Európát.⁷² Horváth Éva kifejti: a nyugati „kapitalista” és a keleti „szocialista” országoknak egyaránt kedvezett az, hogy a felmerült üzleti vitákat az államoktól független bírói fórumok elé terjeszthetik, amelyekre nem lehetett ráhatása a politikának.⁷³ Az 1961. évi Genfi Egyezmény az egyik legjelentősebb regionális kereskedelmi választottbíróági egyezmény, melyet az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága dolgozott ki. Preambulumában kimondja: az egyezményt azzal a törekvéssel alkották meg, hogy kiküszöbölje az európai kereskedelem fejlesztése érdekében a nehézségeket és fejlessze a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás megszervezését.

⁶⁹ HORVÁTH (i.m.) 125.

⁷⁰ Vö.: SCHMIDT Richárd: A választottbíráskodás Csipkerózsikája - a 60 éves európai választottbíróági egyezmény és mai hazai jelentősége. EURÓPAI JOG. 24. 2024. és SCHMIDT Richárd: A New York-i Választottbíróági Egyezmény: 60 év a hazai gyakorlatban. KÜLGAZDASÁG Külgazdaság, LXVI. évf., 2022. január–február (145–180. o.)

⁷¹ 1964. évi 8. törvényerejű rendelet a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény kihirdetéséről

⁷² HORVÁTH (i.m.) 41.

⁷³ HORVÁTH (i.m.) 41-

A felek autonómiájának vizsgálata szempontjából különösen fontos, hogy az egyezmény korlátozza az állami bíróságok szerepét, és ezzel egyidejűleg megerősíti a felek és a választottbíróság eljárás-vezető szerepét. Az egyezmény IV. cikke rögzíti a felek rendelkezési jogát arra, hogy meghatározzák az eljárás egyes szabályait⁷⁴, míg a VII. cikk az alkalmazandó jog meghatározására vonatkozó autonómiát biztosítja a felek részére.⁷⁵ Különösen fontos annak rögzítése is, hogy a választottbíróság a hatáskörét érintő kifogásról saját maga dönt. A választottbíróság a megalakulásakor hivatalból is vizsgálja a hatáskörét, azonban az egyezmény V. cikkében rögzített hatásköri kifogás elbírálására is jogosult.⁷⁶ HORVÁTH Éva is hangsúlyozza, hogy hatásköréről való önálló döntés – azaz a Kompetenz-kompetenz elve – általánosan elfogadott a nemzetközi választottbírósági eljárásokban, ugyanakkor hangsúlyozza azt is, hogy abban az esetben, ha valamelyik fél a rendes bírósághoz fordulása folytán a bíróság „beavatkozik” a választottbírósági

⁷⁴ IV. Cikk. A választottbíróság megalakítása

1. A választottbírósági szerződést kötő felek vitáikat

a) valamely állandó választottbírósági intézmény elé terjeszthetik; ebben az esetben a választottbírósági eljárás az említett intézmény szabályai szerint folyik;

b) ad hoc választottbíróság elé terjeszthetik; ebben az esetben a felek többek között

i) kijelölhetik a választottbírákat vagy megállapíthatják, hogy vita esetén hogyan kell kijelölni a választottbírákat;

ii) megállapíthatják a választottbíráskodás helyét; és

iii) meghatározhatják a választottbírák által alkalmazandó eljárási szabályokat.

⁷⁵ VII. Az alkalmazandó jog

1. A felek közös megegyezéssel szabadon meghatározhatják azt a jogot, amelyet a választottbíráknak a vita érdemének eldöntésére alkalmazniuk kell. Ha a felek nem utaltak az alkalmazandó jogra, a választottbírák azt a jogot alkalmazzák, amelyet megállapításuk szerint az adott esetben irányadó kollíziós szabály határoz meg. A választottbírák mindkét esetben figyelembe veszik a szerződés rendelkezéseit és a kereskedelmi szokásokat.

⁷⁶ V. cikk Kifogás a választottbíróság hatásköre ellen

1. Annak a félnek, aki a választottbíró hatásköre ellen azon az alapon kíván kifogást emelni, hogy nincs választottbírósági szerződés, a választottbírósági szerződés semmis, vagy érvényét veszttette, kifogását a választottbírósági eljárás során legkésőbb a vita érdemét érintő kereseti kérelmének vagy védekezésének előterjesztésekor kell megtennie, ha pedig a kifogásnak az az alapja, hogy a választottbíró túllépte hatáskörét, a kifogást a választottbírósági eljárás során azonnal elő kell terjeszteni, mielőtt az a kérdés, amely állítólag nem tartozik a választottbíró hatáskörébe, a választottbírósági eljárás során felmerül. Ha a kifogás késedelmes érvényesítését olyan ok idézte elő, amelyet a választottbíró alaposnak talál, a kifogás előterjesztését elfogadja.

eljárásba, az nem eredményezi azt, hogy a bíróság döntésének meghozataláig a választottbíróági eljárásnak szünetelnie kellene.⁷⁷

3.4. Részösszefoglalás

Az arbitrabilitás a választottbíróági eljárás legfontosabb kérdése, mely alapján megállapítható, hogy mely ügýtípusok vonhatók választottbíróági hatáskörbe. *A felek autonómiája joga pedig lehetőséget teremt arra, hogy ezen ügyek vonatkozásában „kiszereződjenek” az állami bíróságok hatásköre alól.*⁷⁸

A jogtörténeti áttekintés célja az *arbitrabilitás* szubjektív és objektív korlátainak korszakonkénti azonosítása volt. Mai jogunk szempontjából a Plósz-Pp. korszakalkotónak számított: generálklauzulaként határozta meg a választottbíróág elé utalható ügyek körét, annak az alapvető szintű tétel kimondásával, hogy: az eljárásjogi rendelkezési kiterjesztése kizárólag addig értelmezhető, amíg a felek az eljárás tárgyáról anyagi jogi értelemben is *szabadon rendelkeznek*.⁷⁹ Az 1952. évi Polgári Perrendtartás idején választottbíróági eljárásra csak rendkívül szűk körben, kizárólag belföldi állami vállalat, illetve állami szerv és külföldi természetes vagy jogi személy közötti jogvitában kerülhetett sor.⁸⁰ Az 1994. évi választottbíróági törvény félmegoldást választott: a törvény alapján választottbíróági eljárásnak akkor van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, továbbá a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek, és a választottbíróági eljárást választottbíróági szerződésben kötötték. Az új választottbíróági törvény új szabályozási technikája alapján már nem feltétele a választottbíróági út igénybevételének legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (*szubjektív arbitrabilitási korlát*), és természetesen

⁷⁷ HORVÁTH (i.m.) 156. Vö.: V. Cikk 3. bekezdés: Az a választottbíró, akinek hatáskörét kifogásolják, még abban az esetben is folytathatja a választottbírói eljárást és dönthet hatásköréről, valamint arról, hogy van-e választottbíróági szerződés vagy érvényes-e a választottbíróági szerződés, illetőleg a választottbíróági kikötést tartalmazó szerződés, ha az eljáró rendes bíróság államának joga (lex fori) értelmében később rendes bírósági felülvizsgálatnak van helye.

⁷⁸ LEW, Julian D. M.- MISTELIS, Loukas A. - KRÖLL, Stefan: Comparative International Commercial Arbitration. Kluwer Law International, Hague/London/New York. 2003. 187.

⁷⁹ VARGA István (i.m.) 370.

⁸⁰ VARGA István (i.m.) 371.

az új törvény sem vonja el a választottbíróság elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyonról szóló törvény által rögzített pertárgyakat (*objektív arbitrabilitási korlát*).⁸¹

Az 1923. évi Genfi Jegyzőkönyv és az 1927. évi Genfi Egyezmény voltak a választottbírószági jogegységesítés első hírnökei, amelyeket az 1958. évi New Yorki Egyezmény követett. Ez utóbbi a történelem egyik legsikeresebb nemzetközi egyezménye, amelynek legnagyobb eredménye a kettős exequatur eljárás kiiktatása volt. A Holland-indítványként ismert előterjesztés alapján, a választottbírószági ítélet elismerésének és végrehajtásának két feltétele van: a választottbírószági határozat hitelesített eredeti példányának (vagy annak megfelelően hitelesített másolatának), valamint a választottbírószági megállapodásnak (vagy annak megfelelően hitelesített másolatának) a benyújtása. „Ezeknek a szabályoknak a beemelásával a New York-i Egyezmény megfordította az exequatur-eljárás alapállását, hiszen míg a Genfi Egyezmény az eljárás kezdeményezőjét terhelte az eljáráshoz szükséges feltételek fennállásának a bizonyításával, addig a New York-i Egyezmény csak az említett két feltételt kívánja meg, egyébként pedig az ellenérdekű félre bízza az eljárást megakadályozó okok felmutatását. Így annak a bizonyítását is, hogy a „választottbírószági határozat a felekre még nem vált kötelezővé.”⁸²

⁸¹ VARGA István: A választottbírószági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle 2018/1.2.

⁸² KECSKÉS László - KOVÁCS Kolos: A választottbíráskodás XX. századi fejlődése a nemzetközi egyezmények és dokumentumok tükrében (EJ, 2011/3., 24.)

4. Az alternatív vitarendezési módok (ADR) típusai és közös vonásaik⁸³

Az alternatív vitarendezési eljárások számos közös vonással rendelkeznek. Legelsőként említendő a *(i.) a felek privát autonómiája*, amely - az eljárás típusától függően - *széles körben érvényesül*. Az eljárásokra jellemző továbbá a *(ii.) bizalmasság*, amely alatt azt értjük, hogy az ADR körébe tartozó egyik eljárás sem nyilvános, az egyeztetéseket és tárgyalásokat zárt ajtók mögött zajlanak, azokon nem lehet jelen sem hallgatóság, sem a sajtó képviselői, az azokról készült jegyzőkönyvek, ítéletek pedig nem nyilvánosak. Az eljárások *(iii.) rugalmasak*, azaz igazodnak a felek igényeihez. Az eljárás rugalmassága a felek autonómiájából következik, ugyanis abból vezethető le azon jogosultságuk, hogy az eljárások szabályait - ahol szükséges - a jogszabályi keretek között a saját elvárásaiknak megfelelően alakíthassák. Az alternatív vitarendezési eljárások mellett gyakran azért döntenek a felek, mert *(iv.) az üzleti érdekeket helyezik előtérbe*, azaz a jó üzleti kapcsolat megőrzése érdekében megkísérlik a vitás helyzeteket tárgyalásos úton, esetleg közvetítő segítségével lezárni, vagy választottbírói eljárás során rendezni. Különösen a tárgyalás/egyeztetés és a mediáció körében általános, hogy az eljárás *(v.) a management bevonásával* történik, tekintettel arra, hogy felek ügyvezetése/igazgatósága vesz részt az tárgyalásokon és jogosult a döntéshozatalra a tulajdonosok érdekeit képviselve, továbbá amennyiben az eljárás konfliktus súlyossága miatt nem vezet eredményre, a management dönt a jogvita választottbírói, illetve választottbírói megállapodás hiányában, rendes bíróság elé terjesztésében. Utolsóként a *(vi.) gyorsaságot* említhetjük meg, azzal, hogy amennyiben eredményesen zárul a tárgyalás/egyeztetés, illetve a mediáció, úgy kétség sem férhet a gyorsaságukhoz, amennyiben viszont nem, úgy néhány héttel vagy hónappal később juthatnak a felek a konfliktus lezárásához. A választottbírói eljárását kézenfekvő dolog az állami bíróságok eljárásához hasonlítani, mind az eljárás lezárásához szükséges idő, mind pedig a költségek tekintetében, itt azonban kiemelendő, hogy a választottbírói eljárás költségei az esetek legnagyobb részében meghaladják az állami bíróságok előtti eljárások illeték-költségeit. Általánosságban véve megállapítható, hogy a választottbírói eljárás rövidebb idő alatt hozza meg döntését (MKIK VB Eljárási Szabályzat: 41. § (3) bek), a költségek tekintetében azonban nagy különbségek lehetnek

⁸³ Az ADR (Alternative Dispute Resolution/alternatív vitarendezés) gyűjtőfogalomként magába foglalja az általunk ismert alternatív vitarendezési módokat: azaz az egyeztetést/tárgyalást (negotiation), a békéltetést (conciliation), a közvetítést (mediation) és a választottbíráskodást (arbitration).

a választottbíróági eljárások között, azonban a felek az eljárás általuk meghatározható szabályainak kialakításakor számolhatnak ezzel, és megállapodhatnak annak optimalizálásában, például a választottbírói tanács létszámának csökkentésével vagy a választottbíróság helyének megváltoztatásával.⁸⁴

Az értekezés fókuszsa szempontjából az alternatív vitarendezési módok közül a mediációt érintem bővebben, tekintettel arra, hogy a mediációban a felek autonómiája a lehető legkevésbé korlátozott módon jelenik meg: a mediátor nem hoz döntést, hanem támogatja a felek egyeztetési folyamatait és a végül létrejövő megállapodás teljes egészében a felek akaratán alapul. A választottbíráskodás ezzel szemben egy olyan modell, amelyben a felek autonómiája az eljárás kereteinek meghatározására korlátozódik, a döntéshozatalt azonban egy harmadik személyre (vagy testületre) ruházzák át, amely a vonatkozó jogszabályok és eljárási garanciák betartása mellett meghozza a kötelező érvényű döntését. *A közvetítői eljárásban tehát a felek rendelkezési joga korlátlan; míg a választottbíróági eljárásban a felek rendelkezési joga nem abszolút jellegű, hanem különböző korlátozások ölelik körül, ezzel biztosítva a meghozott ítéletet elismerhetőségének és végrehajthatóságának biztosítását, így az 'autonómia-skála' egyik végpontján a mediáció, míg a másikon a választottbíráskodás helyezhető el.*

Jelen fejezetben külön alfejezetet szenteltem a választottbíráskodás és a mediáció összefonódása vizsgálatának, amely eljárások során a felek az autonómiájukat a közvetítés és a választottbíráskodás tudatos kombinációja révén gyakorolják. A következő oldalakon bemutatom, hogy a felek autonómia-gyakorlása nagyon sokrétűen és egyben sokszínűen alakulhat, attól függően, hogy a rendelkezési jogukat milyen mértékben használják: azaz, milyen mértékben engedik át a kontrollt az eljárás felett.

4.1. A mediáció, azaz a közvetítői eljárás⁸⁵

A mediáció számos jogterületen biztosít lehetőséget a jogviták bírósági úton kívüli (vagy azt kiegészítő) rendezésére, így a családjog, a büntetőjog, a közigazdasági jog, a

⁸⁴ Vö.: BÜHRING-UHLE, Christian - KIRCHHOFF, Lars, SCHERER, Gabriele: Arbitration and Mediation in International Business. Kluwer Law International B.V., Jan 1, 2006. 174-176

⁸⁵ Mediation is a procedure based on the voluntary participation of the parties, in which an intermediary (or multiple intermediaries) with no adjudicatory powers systematically facilitate(s) communication between the parties with the aim of enabling the parties to themselves take responsibility for resolving

munkajog, a polgári jog és a gazdasági jog területén is. Tekintettel arra, hogy a fejezetben kifejezetten kereskedelmi és gazdasági ügyekhez kapcsolódó alternatív vitarendezési módokat vizsgálom, a közvetítői tevékenység vonatkozásában is a gazdasági mediációt érintem hangsúlyosabban.⁸⁶

A mediációról, ahogyan más alternatív vitarendezési módokról is, leírható, hogy az állami bíróságok eljárásához képest gyorsabban hozhat eredményt, a felek igényeihez jobban alkalmazkodhat, és tekintettel arra, hogy nem ítélettel zárul, így nem kerül megnevezésre pernyertes és peresztes fél, pozitívan hathat a felek jövőbeli együttműködésére. A vállalatok nagy része a fent felsoroltakon túl, nagy hangsúlyt fektet jó hírnevének megőrzésére, gyümölcsöző üzleti kapcsolatainak fenntartására, amelyre árnyékot vethet egy – akár egy hasonló tekintélyű partnerrel való – elhúzódó peres eljárás vagy negatív sajtóvisszhang. Ugyanakkor ezen előnyök mellett is gyakori lehet, hogy a felek ragaszkodnak a jogvita állami bíróság ítéletével történő lezárásához, „(...) mert az bizonyos mértékig leveszi a felelősséget a felekről (jogi képviselőkről), nem jelenti azt,

their dispute. (Klaus J. Hopt - Felix Steffek: *MEDIATION Principles and Regulation in Comparative Perspective*. Oxford University Press. First Edition. 2013. 11.)

⁸⁶ Magyarországon a közvetítői eljárás szabályait a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény (Kvtv.) szabályozza. A jogszabály meghatározása alapján: a közvetítés olyan sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (a továbbiakban: közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás létrehozásának elősegítése.

A jogszabály a közvetítő feladataként rendeli, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában. (Kvtv. 3. §) A mediátorra vonatkozó alapvető feltételeket szintén a Kvtv. határozza meg, amely szerint mediátori névjegyzékbe olyan felsőfokú végzettséggel és a végzettséghez kötött legalább ötéves szakmai gyakorlattal rendelkező természetes személy vehető fel, aki büntetlen előéletű, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal, és a közvetítői tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt és a miniszter rendeletében meghatározott szakmai képzést elvégezte. (Kvtv. 5. §) Mediátori tevékenységet jogi személy is elláthat, feltétele azonban ennek, hogy közvetítői tevékenység végzésére feljogosított tagja, munkavállalója (vagy egyéb jogviszony keretében foglalkoztatott megbízottja) legyen, akiknek a közvetítői tevékenysége nem szünetel. Bírósági közvetítés keretében közvetítői tevékenységet bíró, bírósági titkár vagy rendelkezési állományba helyezett bíró láthat el.

hogy valamelyik fél 'engedékeny', s néha éppen ez eredményezi a további békés kapcsolatokat.”⁸⁷

4.1.1. Mediáció és választottbíráskodás

Ahogy valamennyi ADR esetében igaz, az eljárás megindításához a mediáció esetén is a felek kölcsönös akarata szükséges (kivételt képeznek ez alól a kötelező közvetítői eljárások), azaz az eljárások a felek privátautonómiáján alapulnak. Míg azonban a választottbírói eljárás megindításához a feleknek írásba foglalt választottbírói megállapodásra van szükségük, addig a jogszabályok általában nem írnak elő kötelező írásbeliséget a megállapodáshoz, csupán annyit rögzítenek, hogy a felek kölcsönös megegyezése szükséges az eljárás megindításához.

Nincs azonban természetesen akadálya – és a tengerentúlon bevett gyakorlatnak is számít – annak, hogy a felek ún. mediációs klauzulával vagy szerződéssel (*agreement to mediate*) megállapodjanak abban, hogy a jövőben felmerülő jogvitájuk esetén elsődlegesen mediáció útján próbálják meg azt rendezni. Szemben a választottbírói megállapodással, a mediáció tárgyában megkötött hasonló megállapodás kikényszeríthetősége nem annyira egyértelmű.

Annak eldöntéséhez, hogy egy piaci alapon működő gazdasági társaság fektessen-e pénzt és időt a mediációs megállapodás elkészíttetésébe és később a közvetítői eljárás lefolytatásába, tisztázni szükséges, a megállapodás betartatása, az eljárás lefolytatása és a létrejött egyezség érvényesíttetése eredményes lesz-e. Tekintettel arra, hogy a mediáció nem kötelező a felek számára, felmerül a kérdés: vajon figyelmen kívül hagyhatják-e a megkötött megállapodást a jogvita felmerülésekor, és a közvetítői eljárás megkezdése helyett állami bíróság (vagy választottbírói megállapodás esetén választottbírói) elé terjeszthetik-e keresetüket.

A magyar jog alapján a mediációs megállapodásnak, a választottbírói megállapodással ellentétben nincs derogációs hatása, amely a választottbíráskodás esetében azt jelenti, hogy a választottbírói megállapodást figyelmen kívül hagyó felperest az alperes *exceptio arbitri* kifogása alapján az állami bíróság választottbírói útra kötelezi.⁸⁸

⁸⁷ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. Budapest, HVG-Orac, 2010. 245.

⁸⁸ A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (Vbt.) 9. §

Fontos egyben kiemelni, hogy amint NEMESSÁNYI Zoltán is rámutat: „(...) a mediáció eredményeként létrejövő vitarendező megállapodások a felek közötti szerződésként kikényszeríthetők ki, amely azonban nehézkes és időigényes lehet, hiszen szerződéses jogvitában még az eredményes mediáció is „csak” egy második szerződést eredményez, amelynek a kikényszerítése éppoly bonyolult lehet, mint a vitára alapot adó szerződésé.”⁸⁹

Nemzetközi jogviták esetén a mediációs megállapodás kikényszeríthetőségére – abban az esetben, ha az adott állam nem részese a Szingapúri Mediációs Egyezménynek – a nemzetközi magánjog kollíziós szabályai szerint megállapított alkalmazandó jog rendelkezései lesznek az irányadók. A legtöbb európai állam jogszabályai szerint a mediációs megállapodás jelen pillanatban nem jelent pergátló akadályt – éppen az eljárás önkéntessége miatt.⁹⁰ Ide tartozik Magyarország is. Eltérő döntés született ettől az angol jog alapján, ahol az angolszász jogi kultúra miatt egyébként is nagyobb hagyománya van az alternatív vitarendezésnek. A témában sokat idézett CABLE&WIRELESS PLC. kontra IBM UNITED KINGDOM LTD. ügyben az England and Wales High Court kimondta: mivel a megállapodás meghatározott kölcsönös kötelezettséget tartalmaz a felekre nézve, ezért el kell indítaniuk a közvetítői eljárást, ki kell választaniuk a közvetítő személyt, legalább az ügy iratait be kell mutatniuk a közvetítőnek és részt kell venniük a meghallgatáson. Az ítélet rögzíti azt is, hogy amennyiben az eljárás nem vezetne eredményre, úgy a felek természetesen újból előterjeszthetik keresetüket.⁹¹

Amennyiben a felek már a megállapodás megkötésekor felméri annak lehetőségét, hogy a jövőbeni jogvitájukhoz kapcsolódó közvetítői eljárás lefolytatása (pl.: időbeli okok miatt) ellentétes lehet gazdasági érdekeikkel, úgy érdemes már a megállapodásukban is rögzíteni, hogy közöttük a közvetítői eljárás opcionális és nem kötelező. Abban az esetben azonban, ha a felek a jogvita felmerülése előtt ragaszkodnak a majdani mediációhoz, úgy azt az egyértelműség kedvéért érdemes *expressis verbis* kifejezni a megállapodásban.⁹²

⁸⁹ NEMESSÁNYI Zoltán: A Szingapúri Mediációs Egyezmény – első benyomások. Fontes Iuris 2019/3. 34.

⁹⁰ PETERS, Niek: The enforcement of mediation agreements and settlement agreements resulting from mediation. Corporate Mediation Journal. 2019. 12.

⁹¹ [2002] EWHC 2059

⁹² Niek PETERS (i.m.) 13.

Érzékelhető a feszültség a *pacta sunt servanda* elve, a mediáció önkéntessége és a bírósághoz fordulás joga mint az Európai Emberi Jogi Egyezményben⁹³ és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában⁹⁴ rögzített alapjog között. Az EU 2008/52/EK Irányelve⁹⁵ nem tartalmaz rendelkezéseket a mediációs klauzulákra vonatkozóan, ugyanakkor a 14. preambulumbekzdésében rögzíti: „Ez az irányelv nem sértheti a közvetítés igénybevételét kötelezővé tevő, ösztönző vagy szankcionáló nemzeti jogszabályokat, feltéve, hogy az ilyen jogszabályok nem akadályozzák a feleket az igazságszolgáltatás igénybevételéhez való joguk gyakorlásában.”⁹⁶

Amint már néhány sorral fentebb is említettük, Magyarországon a mediációs klauzulának/megállapodásnak nincs derogációs hatása, azaz nem jelent pergátló akadályt, azonban érdekes lehet röviden felvillantani néhány olyan nemzetközi példát, ahol a felek előzetes megállapodásával összhangban ugyan, azonban *quasi* 'kötelezve' lettek legalább a közvetítői eljárás megkezdésére.

A mediációs klauzulák be nem tartásának különféle következményei lehetnek a nemzetközi gyakorlatban, ilyen lehet az eljárás felfüggesztése, valamint a közvetítői megállapodást ignoráló fél pénzügyi szankcionálása:

Az eljárás felfüggesztése tekintetében a belga Juridical Code 1725. § (2) bekezdése kimondja: ha a perben az alperes első védekezésként (érdemi ellenkérelmében) közvetítői záradék fennállására hivatkozik, a bíróságnak az eljárás folytatását a közvetítés megtörténteig fel kell függesztenie, kivéve, ha a jogvita vonatkozásában megkötött közvetítői záradék érvénytelen vagy megszűnt.⁹⁷

⁹³ Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk [Tisztességes tárgyaláshoz való jog]

⁹⁴ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 8. cikk

⁹⁵ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/52/EK IRÁNYELVE (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól

⁹⁶ Vö.: BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & Van LEYNSEELE, P.: Enforceability of mediation clauses in Belgium and the Netherlands: Leading a horse to the water ... and making it drink? *Nederlands Vlaams Tijdschrift Voor Mediation En Conflictmanagement*, 21(3), 39.

⁹⁷ PART SEVEN OF THE BELGIAN JUDICIAL CODE – MEDIATION

Art. 1725 § 2. The Court or the Arbitral Tribunal to which a dispute is submitted which is the subject of a mediation clause shall suspend the examination of the case if requested by any party, unless, with regard to the dispute in question, the mediation clause is invalid or has ceased to exist.

A pénzügyi szankciók két csoportra oszthatók: a felek megállapodásukban kötbér fizetésére kötelezhetik magukat, arra az esetre, ha megszegik a megállapodásukban foglaltakat,⁹⁸ továbbá pénzügyi szankciónak tekinthető az angol Court of Appeal 2002. évi döntése a *Dunnett v Railtrack plc.* ügyben, amelyben az alperes Railtrack pernyertessége ellenére nem mentesült a perköltségeinek viselése alól, tekintettel arra, hogy megtagadta a közvetítői eljáráson való részvételt.⁹⁹ Ennek feltételeit némileg tisztázták a *Halsey–Milton Keynes NHS Trust* ügyben,¹⁰⁰ amely meghatározta azokat a tényezőket, amelyeket a Bíróságnak figyelembe kell vennie annak eldöntésekor, hogy a fél jogosulatlanul tagadta-e meg a közvetítést.¹⁰¹

4.1.2. Többlépcsős mediációs és választottbíróági megállapodások (Multi-tiered dispute resolution clauses)

A felek nem csak mediációs vagy választottbíróági klauzulát építhetnek be a szerződéseikbe, hanem ötvözhetik is azokat, ún. többlépcsős vagy többszintes vitarendezési klauzulákban.¹⁰²

A többlépcsős ADR klauzulák lényege, hogy a felek megállapodnak abban, hogy a közöttük felmerülő jogvitát milyen módon és a vitarendezési módok milyen sorrendjében fogják rendezni, például: először tárgyalásos úton, majd közvetítői eljárásban, majd pedig választottbíróági úton. Ahogyan az állami bíróságok előtti eljárások esetében is, a közvetítői eljárás megelőzheti a választottbíróági eljárást, azaz amennyiben a mediáció nem vezet eredményre, a választottbíróági megállapodásuk alapján, a felek

(<https://www.uv.es/medarb/observatorio/leyes-mediacion/europa-resto/belgium-judicial-code-mediation.pdf>) (Idézte: BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & Van LEYNSEELE, P. (i.m.) 41. Letöltés ideje: 2023.02.14.

⁹⁸ BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & Van LEYNSEELE, P. (i.m.) 45.

⁹⁹ <https://www.lawgazette.co.uk/news/mediation-ultimatum/36395.article> Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁰⁰ *Halsey v Milton Keynes General NHS Trust* [2004] EWCA Civ 576, [2004] WLR 3002.

¹⁰¹ https://oxford-mediation.com/om_thinking/refusal-to-mediate-affects-costs-entitlement/ Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁰² Az angol szakirodalomban a többszintű vitarendezési klauzulákat 'multi-tiered dispute resolution clauses', 'escalation clauses', 'multi-step clauses', 'waterfall-clauses' vagy 'ADR-first clauses' megnevezések alatt találhatjuk.

választottbírói eljárást indíthatnak.¹⁰³ A felek ennek a sorrendjéről már a jogvita felmerülése előtt is megállapodhatnak (*med-arb*).¹⁰⁴ Ugyanakkor az is lehetséges, hogy a felek ettől eltérően állapodnak meg, és a választottbírói eljárást indítják meg elsőként, és csak ahhoz kapcsolódóan indul meg a közvetítői eljárás (*arb-med* vagy *arbitration-connected mediation*).¹⁰⁵ A többlépcsős kikötések célja, hogy a jogvitákat az előzetes eljárások (tárgyalás, közvetítés) megszünjék, azaz ekként a választottbírói eljárás elé csak azok a vitás ügyek jutnak, amelyeket az előzetes eljárásokban nem sikerült megoldani.¹⁰⁶

Az ICC International Court of Arbitration az alábbi minta-klausulákat¹⁰⁷ alkotta meg a többszintű vitarendezés ösztönzése érdekében, amelyek mindegyikéhez rövid magyarázatot is fűzött. A minta-klausulák alkalmazásával elkerülhetőek a nem megfelelően megfogalmazott záradékok okozta jogi kockázatok.¹⁰⁸

„A” Klausula: Az ICC Mediációs Szabályzat alkalmazásának lehetősége:

A felek bármikor – más eljárások sérelme nélkül – megkísérelhetik a jelen szerződésből eredő vagy azzal összefüggő bármely jogvita rendezését az ICC Mediációs Szabályzata szerint.

¹⁰³ Vö.: Grosu Manuela: Többlépcsős vitarendezési klausula: lehetőség vagy fogság? (<https://blog.kpmg.hu/2021/12/tobblepcsos-vitarendezeesi-klausula-lehetoseg-vagy-fogsag/>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁰⁴ Vö.: A hibrid eljárások holisztikus elemzése: Grosu Manuela Renáta: A mediáció és a választottbíráskodás kombinációja kereskedelmi jogviták megoldása során — választottbíró, mediátor, jogi képviselő és ügyfél szemszögéből. Doktori értekezés. (<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/54725>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁰⁵ HOPT, Klaus J – STEFFEK, Felix (i.m.) 21.

¹⁰⁶ Stefan KRENNBAUER: Enforceability of Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses in International Business Contracts (2010) 1 YB on Int'l Arb 199.

¹⁰⁷ <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/mediation/mediation-clauses/> Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹⁰⁸ A pontatlanul megfogalmazott választottbírói klausulák vonatkozásában vö.: Manuela GROSU, Zoltán Ferenczik: Joining the Positive Trend: Lessons from Hungary on Pathological Arbitration Clauses. (<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/02/03/joining-the-positive-trend-lessons-from-hungary-on-pathological-arbitration-clauses/>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

Amint az ICC hivatalos magyarázata is rámutat: a fenti záradék nem tartalmaz semmilyen kötelezést a felekre nézve, a klauzula *quasi* emlékezteti a feleket arra, hogy lehetőségük van a közvetítői eljárás igénybevételére, továbbá hivatkozási alapot is biztosít a felek számára, arra, hogy a mediációs eljárást javasolják a jogvita rendezésére.

„B” Klauzula: Az ICC Mediációs Szabályzata szerinti eljárás kötelező mérlegelése

Amennyiben a jelen szerződésből eredően, vagy azzal összefüggésben a felek között jogvita merül fel, a felek megállapodnak abban, hogy a jogvita felmerülését követően egyeztetést folytatnak egymással és megfontolják, hogy a jogvitát az ICC Mediációs Szabályzat szerinti eljárásra utalják.

A B) klauzula szintén nem tartalmaz kötelezést a közvetítői eljárás igénybevételére, arra ugyanakkor kötelesek a felek, hogy közösen megvitassák a mediáció igénybevételének lehetőségét és döntsenek annak tárgyában.

„C” Klauzula: Kötelezettség a jogvita ICC Mediációs Szabályzat szerinti eljárásra utalására, a párhuzamosan megindítható választottbíróági eljárás lehetőségének fenntartásával

(x) Amennyiben a jelen szerződésből eredően vagy azzal összefüggésben a felek között jogvita merül fel, a felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy a jogvitát elsőként az ICC Mediációs Szabályzata szerinti eljárásban rendezik.

(y) A jelen szerződésből eredő vagy azzal összefüggő valamennyi jogvitát az ICC Választottbíróági Szabályzata alapján kell elbírálni, azzal, hogy a választottbírákat a szabályzatának rendelkezései szerint kell kijelölni.

A fenti az első valódi többszintű vitarendezési minta-klauzula, amely kötelezi a feleket arra, hogy az ICC Mediation Rules szerinti közvetítői eljárásban részt vegyenek, ugyanakkor egyértelművé teszi azt is, hogy a felek nem kötelesek a fenti közvetítői eljárást lezárását kivárni, vagy meghatározott időtartamig késleltetni a választottbíróági eljárás megindítását.

„D” Klauzula: Kötelező mediáció az ICC Mediációs Szabályzata szerint, szükség esetén azt követő választottbírósi eljárással.

A felek megállapodnak abban, hogy a jelen szerződésből eredő, vagy azzal összefüggő jogvita esetén azt elsőként az ICC Mediációs Szabályzata szerinti eljárásban kísérik meg rendezni.

Amennyiben a felek a mediáció megindítására irányuló kérelem előterjesztését követő [45] napon belül – vagy egyéb, írásban, közösen meghatározott határidőn belül – nem tudnak megegyezésre jutni, a jogvitát az ICC Választottbírósi Szabályzata alapján, az abban foglalt szabályok szerint megválasztott/kijelölt választottbírák döntenek el.

A D) minta-klauzula már akként rendelkezik, hogy a választottbírósi megállapodás addig nem indítható meg, amíg a közvetítői eljárásra a felek által megállapított határidő nem telik el. A mintazáradékban 45 nap szerepel, azonban ezt a felek saját preferenciáik szerint módosíthatják.

Az UNCITRAL Nemzetközi Kereskedelmi Mediációs Modelltörvény (2018) szintén külön cikket szentel a (választott)bírósi eljárást megelőző mediációra. A Bizottság a modelltörvényhez mellékelten kiadott kommentárjában rögzíti: a mintatörvény előkészítése során nem sikerült konszenzusra jutni egy olyan generális cikkely megfogalmazásában, amely megtiltja a feleknek a (választott)bírósi eljárás kezdeményezését a közvetítői eljárás lezárásáig, illetve a feleket kizárólag az elévülés megszakadása érdekében tett lépések megtételére korlátozza. A 14. cikk rendelkezései kizárólag abban az esetben hívhatók fel, ha a felek kifejezetten megállapodtak abban, hogy lemondanak a bírósághoz forduláshoz való jogukról, amíg a közvetítői eljárás folyamatban van.¹⁰⁹

A többszintű vitarendezési záradékok a szerződések megkötésekor nagyon vonzóknak tűnhetnek, azonban súlyos kockázati tényezőt jelenthetnek, amennyiben a megfogalmazásuk nem kellően precíz. Kulcsfontosságú az ilyen klauzulák esetében

¹⁰⁹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation with Guide to Enactment and Use. Part two. Guide to enactment and use. 55-57. (https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/22-01363_mediation_guide_e_ebook_rev.pdf) Letöltés ideje: 2023.02.14.

megvizsgálni: milyen következményekkel jár, ha a fél ignorálja a megelőző lépést és jogvita felmerüléskor azonnal választottbírószághoz fordul.

Az eskalációs klauzulák alkalmazásának várható előnyeit és esetleges hátrányait az alábbiakban foglalom össze:

A többlépcsős klauzulák előnyei:

- i. a közvetítés költségeiben kedvezőbb, mint a választottbírószági eljárás, így jelentős költségmegtakarítással járhat, ha a jogvita a közvetítói eljárásban megoldódik;
- ii. 'lehülési időszakot' biztosít, amely során a feleknek lehetőségük van mérlegelni a választottbírószági eljárásen kívüli egyezségkötést;
- iii. eredményes lehet a hosszútávú kereskedelmi kapcsolatok megőrzésében;
- iv. kisebb perértékű jogviták esetén, amikor nincs arányban a gazdasági érdek és peres eljárással járó költségek mértéke, a sikeres közvetítói eljárás a költség-haszon hányadosa kedvezőbb;
- v. lehetővé teszi, hogy szűkítsék a választottbírószági előtti eljárásban tárgyalni kívánt kérdések körét (és ezáltal csökkentsék a választottbírószági eljárás költségeit is) azáltal, hogy a választottbírószági eljárás előtt rendezik azokat a kérdéseket, amelyekben közös álláspontot találnak.¹¹⁰

A többlépcsős klauzulák lehetséges hátrányai:

- i. amennyiben a felek között a jogvita eskalálódott és nincs kilátás a békés egyezségkötésre, úgy közvetítés szükségtelen idő- és költségvesztéshez vezethet;
- ii. a nem kellő precizitással megfogalmazott többszintű klauzulák nem végrehajthatóak;¹¹¹
- iii. a nem kellő precizitással megfogalmazott klauzuláknál a felek nem tudhatják pontosan, hogy az egyes lépéseket teljesítették-e,¹¹² (azaz például hány

¹¹⁰ <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-energy-arbitrations/fifth-edition/article/five-years-later-update-multi-tier-dispute-resolution-clauses-jurisdictional-conditions-precedent-arbitration>
Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹¹¹ TOMIC Katarina, "Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses: Benefits and Drawbacks," *Harmonius: Journal of Legal and Social Studies in South East Europe* 2017 (2017): 366.

¹¹² TOMIC Katarina (i.m.) 368.

alkalom/óra sikertelen egyeztetést követően fordulhatnak közvetítőhöz, és mikortól számít sikertelennek a közvetítés, amelyet követően választottbírószághoz fordulhatnak;)

- iv. a követelés érvényesíthetőségét gátolja, ha a fél a vita békés rendezésére való kötelezettséget figyelmen kívül hagyva a választottbírószághoz fordul, ugyanis a pervesztes fél az ítélet elismerésekor és végrehajtásakor hivatkozhat arra, hogy az eljárás a New York-i Egyezmény értelmében nem volt összhangban a felek megállapodásával;¹¹³
- v. a többlépcsős kikötések kifogásokhoz vezethetnek a választottbírószághoz szemben, ami a választottbírószághoz eljárás megszüntetését vagy a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését vagy az elismerés és a végrehajtás megtagadását eredményezheti;
- vi. ha az elévülési idő a választottbírószághoz eljárás megindítása előtt jár le, a követelés elévülhet.¹¹⁴

A fentiek alapján megállapítható tehát, hogy a választottbírószághoz eljárást megelőző lépések be nem tartása egy többszintű záradékban komoly következményekkel járhat.¹¹⁵

Az alábbiakban néhány ítéletet ismertetünk, amelyekben az adott bíróság a többlépcsős záradékok megsértésének tárgyában határozott.

A *Sulamerica kontra Enesa Engenharia*¹¹⁶ ügyben a felek biztosítási szerződést kötöttek a Jirau Greenfield Hydro Project néven ismert brazil vízierőmű építése vonatkozásában, amely kapcsán az Enesa kárigényt nyújtott be, azonban a Sulamerica biztosítótársaság annak megtérítését elutasította. A felek megállapodása

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ <https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-energy-arbitrations/fifth-edition/article/five-years-later-update-multi-tier-dispute-resolution-clauses-jurisdictional-conditions-precedent-arbitration>
Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹¹⁵ BINDER, Peter: International Commercial Arbitration and Conciliation In UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Sweet and Maxwell. 3rd edition. 2010. 10-093.

¹¹⁶ Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.
United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249
(https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=886&opac_view=6) Letöltés ideje: 2023.02.14.

választottbíróági klauzulát tartalmazott, azzal, hogy amennyiben a szerződésükből eredően közöttük jogvita merül fel, vállalják, hogy a választottbíróági eljárás megindítását megelőzően törekednek a vita békés rendezésére közvetítői eljárás keretében.¹¹⁷ Az England and Wales High Court az ügy kapcsán megállapította, hogy a felek között létrejött közvetítői eljárás megindítására irányuló megállapodás kötelező érvényű kötelezettséget eredményezhet, feltéve, ha az eljárás szempontjából lényeges kérdésekben a felek megegyeztek. Ahhoz, tehát hogy mediációra vonatkozó megállapodást a választottbíróági eljárás előfeltételeként értelmezhessék, a záradékot egyértelműen kell megfogalmazni.

A közvetítői eljárás kikényszeríthetősége érdekében az alábbiaknak kell megfelelni:

- egyértelmű nyilatkozat arra vonatkozóan, hogy a felek közvetítői eljárást kívánnak lefolytatni;
- egyértelmű rendelkezések a mediátor kijelölésére vonatkozóan;
- a közvetítői eljárásra vonatkozó szabályok rögzítése.¹¹⁸

Tekintettel arra, hogy a fenti ügyben hivatkozott vitarendezési záradékban a felek nem rögzítették a közvetítői eljárásra vonatkozó minimális szempontokat, az nem képezte akadályát a választottbíróági eljárás megindításának.¹¹⁹

A *Wah (aka Alan Tang) kontra Grant Thornton* ügyben¹²⁰ a Wah-t, a Grant Thornton honkongi szervezetét, kizárták a Grant Thornton nemzetközi hálózatából. A felek tagsági megállapodása többszintű vitarendezési klauzulát (waterfall clause) tartalmazott, amely

¹¹⁷ A felek között létrejött megállapodás közvetítői eljárásra vonatkozó része (kivonat az ítéletből)

[11. Mediation] If any dispute or difference of whatsoever nature arises out of or in connection with this Policy including any question regarding its existence, validity or termination, hereafter termed as Dispute, the parties undertake that, prior to a reference to arbitration, they will seek to have the Dispute resolved amicably by mediation.

¹¹⁸ [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-519-6971?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/5-519-6971?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹¹⁹ https://www.trans-lex.org/311350/_/sulamerica-cia-nacional-de-seguros-sa-v-ensa-engenharia-sa-%5B2012%5D-ewca-civ-638/ Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹²⁰ [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 (<https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2012/3198.html>) (Idézte: Born Gary – Šćekić Marija: Pre-Arbitration Procedural Requirements ‘A Dismal Swamp’) Letöltés ideje: 2023.02.14.

előírta, hogy a vitát első körben a Grant Thornton vezérigazgatója elé kell utalni, amennyiben egy hónapon belül a vitás kérdést nem sikerül megoldani, úgy egy háromtagú testület kell felállítani, amelynek tagjait az Igazgatótanács választja ki. A testületnek legfeljebb egy hónap áll rendelkezésére a vita megoldására, ezen időtartam alatt a felek nem indíthatnak választottbíróági eljárást a választottbíróági klauzula alapján

Az England and Wales High Court előtti eljárásban a Wah mint felperes arra hivatkozott, hogy mindaddig, míg a tagsági megállapodásban meghatározott lépések mindegyike meg nem történt, egyik fél sem kezdeményezhet választottbíróági eljárást. A vitarendezési lépcsőfokokat ugyanakkor nem lehetett teljesíteni. A Grant Thornton vezérigazgatója ugyanis arról tájékoztatta a felperest, hogy álláspontja szerint objektív békéltetőként nem léphet fel az ügyben, figyelemmel arra, hogy a Wah kizárásáról szóló döntés meghozatalában ő maga is részt vett, ugyanakkor kérte a felperest, hogy vegye fel a kapcsolatot az Igazgatótanács elnökével a háromtagú testület felállításával kapcsolatban. Az Igazgatótanács elnökének írásbeli felhívása ellenére azonban egyetlen igazgatótanács tag sem jelentkezett a testületi tagság betöltésére, ekként a háromfős testület nem állt fel.¹²¹

A High Court megállapította, hogy a felek megállapodásában rögzített vitarendezési klauzula nem volt megfelelően kidolgozott. A bíróság ítéletében a *Holloway kontra Chancery Mead Ltd.* ügyre hivatkozott, idézve az alábbi passzust:

„Úgy tűnik számomra, hogy a fenti jogforrások alapján levonható alapelvek szerint az alternatív vitarendezési (ADR) kikötésnek legalább az alábbi három követelménynek kell megfelelnie:

- i. Először is, az eljárásnak kellően meghatározottnak kell lennie oly módon, hogy az ügy továbblépéséhez annak egyetlen szakaszában se legyen szükség további megállapodásra.
- ii. Másodszor, a jogvita eldöntésére hivatott személy kiválasztására, valamint annak díjazására vonatkozó adminisztratív eljárásokat is rögzíteni kell.

¹²¹ [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 35.

- iii. Harmadszor, magát az eljárást – vagy legalább annak kereteit – ismertetni kell annak érdekében, hogy az eljárás részletei kellően egyértelműek legyenek.”¹²²

Azaz az eljárás szabályainak kellően alaposnak kell lennie ahhoz, hogy az ügy semelyik szakaszában ne legyen szükség a felek további megállapodására, a közvetítő kijelölésére és díjazására vonatkozó adminisztratív szabályok és eljárások rögzítve legyenek, valamint meg kell határozni az eljárás szabályait, vagy legalább az eljárási modellt, amely alapján az lefolytatásra kerül.

A bíróság ítéletében kifejtette: a rendelkezés, amely szerint a vezérigazgatónak egy hónap áll rendelkezésére a vita békés rendezésére, „csupán egy olyan eljárás, amely megköveteli, hogy felhívja a vitára a figyelmét,” a belső vitarendezési mechanizmus tekintetében megállapította továbbá, hogy „az lehetővé teszi a Grant Thornton-csoport tagjai számára, hogy a vitát *házon belül* tarthassák egy ideig, mielőtt azt a választottbíróság elé terjesztik.”¹²³

A *Kemiron Atlantic, Inc. kontra Aguakem Intern*¹²⁴ ügyben vas-szulfát adásvétele tárgyában kötött szerződésből eredő jogvita állt fent. A szerződés vitarendezési klauzulát is tartalmazott, amelyben rögzítették: a feleknek kölcsönös érdekük, hogy nézeteltéréseiket békés úton rendezzék, ezért a felek bármikor szabadon felhívhatják egymás figyelmét az ilyen ügyekre, anélkül, hogy az sértené a harmonikus kapcsolatukat, továbbá a vitás kérdések gyors és hatékony orvoslása érdekében postai úton, telefonon vagy személyes találkozó során is egyeztethetnek egymással. Amennyiben a felek között a vita nem rendezhető a fenti módon, úgy az ügyet a másik fél értesítésétől számított tizenöt napon belül közvetítő elé kell terjeszteni. Ha a felek nem tudnak megállapodni a közvetítő kijelölését illetően, úgy a Florida Mediation Group választja ki a közvetítőt. A felek rögzítették azt is, hogy minden tőlük telhetőt megtesznek annak érdekében, hogy a közvetítés sikeres legyen. Abban az esetben, ha a közvetítés nem vezet eredményre, a

¹²² [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 44.

¹²³ [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226 42.

¹²⁴ *Kemiron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern*, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002) (<https://casetext.com/case/kemiron-atlantic-inc-v-aguakem-intern>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

felek az ügyet választottbíróság elé terjesztik bármelyik fél általi értesítés kézhezvételétől számított tíz napon belül.¹²⁵

A felek közötti elszámolási vita kapcsán a Kemiron előterjesztette keresetét, amelyre válaszul az Aguakem az eljárás felfüggesztését kérte a Federal Arbitration Act 9. §-ára hivatkozva. Az ügyben az Eleventh Circuit Court of Appeals helyben hagyta a kerületi bíróság végzését, amely elutasította a per felfüggesztésére irányuló indítványt, arra hivatkozva, hogy a Kemiron mindaddig nem köteles a választottbíróság eljárás megindítására, amíg a felek között a közvetítői eljárást nem folytatták le, ekként megállapította, hogy a választottbírósági megállapodás előfeltételét képezi a tizenöt napos közvetítői eljárás.

A döntés kritikájaként számos tanulmányban megfogalmazták, hogy a bíróság nem a választottbíróságra bízta annak eldöntését, hogy a többlépcsős vitarendezési záradék alapján a választottbíróság hatásköre megállapítható-e.¹²⁶

AZ INTERNATIONAL RESEARCH CORP. PUBLIC COMPANY LTD. (a továbbiakban: IRCP) mint felperes a LUFTHANSA SYSTEMS ASIA PACIFIC PTE LTD (a továbbiakban: Lufthansa) elsőrendű alperessel és a DATAMAT PUBLIC COMPANY LTD. (a továbbiakban: Datamat) másodrendű alperessel szemben indított keresetet a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíróság (SIAC) előtt.

A felek között három kétoldalú megállapodás született:

- i. A Datamat megállapodást kötött a Thai Airways International PLC-vel egy elektronikus adatvédelmi rendszer megalkotása tárgyában (EDP rendszer).
- ii. A szerződés teljesítése érdekében a Datamat együttműködési megállapodást (a továbbiakban: Együttműködési megállapodás) kötött a Lufthansával, amely alapján a Lufthansa vállalta, hogy egy új karbantartási, javítási és nagyjavítási rendszert (MRO rendszer) biztosít a Datamat részére, amely az EDP rendszer részét képezte.

¹²⁵ Kemiron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002)

¹²⁶ Vö.: STIPANOWICH, Thomas J.: THE ARBITRATION PENUMBRA: ARBITRATION LAW AND THE RAPIDLY CHANGING LANDSCAPE OF DISPUTE RESOLUTION. 459. (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1007490) Letöltés ideje: 2023.02.14.

- iii. Ezt követően a Datamat szerződést kötött az IRPC-vel, amely alapján az IRPC egyrészt bankgaranciát nyújtana a Datamat szerződéses kötelezettségeinek teljesítése érdekében, másrészt különféle hardver- és szoftvertermékeket is szállítana az EDP rendszerhez, harmadrészt pedig az IRCP fizetne a Lufthansának az általa nyújtott árukért és szolgáltatásokért, amelynek biztosítékeként a Datamat átruházta a Thai Airways-től származó kifizetések fogadásának jogát a Siam Commercial Bank PLC-re.¹²⁷

A felek ezt követően a Datamat pénzügyi nehézségei miatt még két háromoldalú kiegészítő megállapodást kötöttek, amelyekben a finanszírozási feltételek részleteit rögzítették, és amelyekben kifejezetten rögzítésre került, hogy azok az Együttműködési megállapodás mellékletét képezik.¹²⁸ Az Együttműködési megállapodásba egy többszintű vitarendezési mechanizmust építettek be, amely konkrét eljárásrendet határozott meg, amelyek a választottbírósi eljárás megindításának előfeltételét képezték, ugyanakkor a később megkötött kiegészítő megállapodások nem tartalmaztak külön utalást a vitarendezési klauzulára.

A vitarendezési klauzulában a felek megállapodtak, hogy a megállapodásból eredő vagy azzal kapcsolatos vitás ügyüket

- először a felek kapcsolattartóiból vagy az általuk kijelölt személyekből álló bizottság vizsgálja meg, amennyiben a vita megoldatlan marad, akkor
- másodszor a Datamat meghatalmazottja és a Lufthansa ügyfélkapcsolati igazgatója elé utalják az ügyet, amennyiben a vita továbbra is megoldatlan marad, akkor

¹²⁷ [2012] SGHC 226 (https://jsumundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-high-court-2012-sghc-226-monday-12th-november-2012#decision_26282)
Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹²⁸ Subramanian Pillai (Singapore): Singapore: Case Update - International Research Corp PLC v Lufthansa Systems Asia Pacific Pte Ltd and another [2013] SGCA 55. (<https://www.mondaq.com/arbitration-dispute-resolution/289470/case-update--international-research-corp-plc-v-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-and-another-2013-sgca-55>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

- harmadszor a Datamat meghatalmazottja és a Lufthansa vezérigazgatója elé kerül a jogvita, és amennyiben nem sikerül rendezniük az ügyet, úgy
- negyedik lépésként a Szingapúri Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíróság (SIAC) elé terjesztik az ügyet.¹²⁹

Elszámolási vita következtében a Lufthansa tájékoztatta a Datamatot és az IRCP-t, hogy felmondja az Együttműködési megállapodást és a kiegészítő megállapodásokat és keresetét a SIAC elé terjesztette az Együttműködési megállapodásban foglalt választottbírósági klauzula alapján. Válasziratában az IRCP az eljárás megszüntetését kérte, mert álláspontja szerint a választottbíróság nem rendelkezett hatáskörrel, tekintettel arra, hogy az társaságuk nem részese az Együttműködési megállapodásban foglalt választottbírósági kikötésnek, továbbá a Lufthansa egyébként sem tett eleget a szerződésben rögzített vitarendezési mechanizmusban foglalt előírásoknak. Az IRCP a fentiek ellenére a szerződés vonatkozó szakaszának megfelelően választottbíró jelölt. A Datamat pedig arról tájékoztatta a választottbíróságot, hogy fizetéseképtelenségi eljárás alatt áll Thaiföldön, ezért nem vesz részt az eljárásban.

A választottbíróság elutasította az IRCP hatásköri kifogását és megállapította, hogy az Együttműködési megállapodást és a kiegészítő megállapodásokat a Lufthansa, a Datamat és az IRCP között létrejött összetett megállapodásként kell kezelni, ennek megfelelően, az Együttműködési megállapodásban rögzített választottbírósági kikötés érvényes volt. A választottbírósági eljárás előfeltételeként megállapított többlépcsős vitarendezési mechanizmus tekintetében pedig akként határozott, hogy azok nem voltak kellően kidolgozottak ahhoz, hogy a választottbírósági eljárás megindításának akadályát képezzék („*the Tribunal held that cl. 32.7. was too uncertain to be enforceable*”).¹³⁰

A döntés ellen az IRCP a Singapore High Court-hoz fordult, amely megállapította, hogy az Együttműködési megállapodás köti a feleket, így az abban foglalt vitarendezési klauzula is. A bíróság indokolásában hivatkozott a Fiona Trust & Holding Corporation és társai kontra Privalov és társai ügyre, amelyben Lord Hoffmann az alábbiak szerint érvelt: „a feleknek mint racionális üzletembereknek valószínűleg az volt a szándékuk, hogy abból a jogviszonyból eredő vitás kérdésekben, amelybe beléptek vagy belépni

¹²⁹ [2012] SGHC 226.

¹³⁰ Uo.

szándékoztak, ugyanaz a bíróság döntsön. A záradékot ennek a vélelemnek megfelelően kell értelmezni, kivéve, ha a megfogalmazásból egyértelműen kiderül, hogy bizonyos kérdéseket ki akartak zárni a választottbíróság joghatósága alól.”¹³¹ A vitarendezési mechanizmus érvényesíthetősége tekintetében a bíróság megállapította, hogy a többszintű klauzula lényege, hogy összehozza a felek különböző vezetői szinteken lévő eljárásait a vita békés rendezése érdekében, amely könnyen alkalmazható az IRCP-re is. A Lufthansa és az IRCP közötti vitát először a saját vezetőikből álló bizottság elé kell utalni, a mindhárom felet érintő vitát pedig olyan bizottság elé, amelyben mindhárom érintett fél vezetője/meghatalmazottja jelen van.¹³² Megállapította továbbá azt, hogy a felek tárgyalási próbálkozásai megtörténtek, tekintettel arra, hogy a Lufthansa jogtanácsosa és az IRCP igazgatója 2007 februárja és 2009 júliusa között legalább hét alkalommal találkoztak Bangkokban és a tárgyalások a közöttük fennálló elszámolási vita vonatkozásában folytak.¹³³

A High Court döntése ellen az IRCP a Court of Appeal of Singapore elé terjesztette fellebbezését, amely az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta. Megállapította, hogy a választottbíróságnak nem volt hatásköre. Indokolásában kifejtette, hogy a választottbírósági klauzula hivatkozással történő szerződésbe építésének kifejezettnak kell lennie („[a]s an arbitration clause in a contract is considered a separate and independent agreement, words of its incorporation must be specific”).¹³⁴ A Fiona Trust ügyre utalva a másodfokú bíróság megállapította, hogy a szóban forgó ügyben részt vevő valamennyi fél részese volt a vitarendezési klauzulát tartalmazó szerződésnek.

A másodfokú bíróság megállapította továbbá, hogy a vitarendezési klauzula megfelelő részletességgel volt kidolgozva, ugyanakkor az felek nem feleltek meg az abban foglaltaknak, tekintettel arra, hogy az elsőfokú bíróság részére benyújtott táblázat különféle, látszólag véletlenszerű megbeszélésekre utal („[t]he Table showed that a mix

¹³¹ Uo.

¹³² Uo.

¹³³ Uo.

¹³⁴ Judgment of the Court of Appeal of Singapore [2013] SGCA 55 (https://jsumundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-ptc-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-court-of-appeal-2013-sgca-55-friday-18th-october-2013#decision_26424) Letöltés ideje: 2023.02.14.

of various apparently random meetings had been held.”)¹³⁵ A táblázatból kiderült az is, hogy ezeken a tárgyalásokon nem a klauzulában kijelölt személyek vettek részt.¹³⁶

A közvetítés számos előnye és a nagyívű nemzetközi jogegységesítési törekvések ellenére a gazdasági mediáció hazánkban még nem terjedt el széleskörűen. A jövő ugyanakkor a technológiai újításokkal beszivárog a mindennapokba, így az online vitarendezési platformok¹³⁷ már nem számítanak újdonságnak, és folyamatosan zajlik a mesterséges intelligencia vezérelt döntéshozatalok fejlesztése is.¹³⁸ A közvetítői eljárás számos szempontból megfelel a mai kor elvárásainak: sikeres mediáció esetén a felek rövid idő alatt, alacsony költségek mellett, a jó üzleti kapcsolatok sérülése nélkül oldhatják meg jogvitáikat. Egy jól megszerkesztett esküvői klauzula ötvözi az alternatív vitarendezési eljárások előnyeit: a vállalatvezetők egyeztetésétől, a mediáción át, a választottbírói eljárásáig több lépcsőfok is beiktatható, azonban fontos a precíz kidolgozottság. A többszintű vitarendezési klauzulák kikényszeríthetősége körében a bírói gyakorlat nem teljesen egységes, azonban a tanulmány utolsó fejezetében hivatkozott jogesetekben közös volt, hogy a klauzula megítélése minden esetben azon múlt, hogy az a megállapodás lényeges részeit megfelelően rögzítette-e.

Az ázsiai kultúrában, – amely SIAC és a Szingapúri Mediációs Egyezmény kapcsán gazdag forrása a közvetítés és a választottbíráskodás szakirodalmának – a vitarendezési klauzulák alapvető része a ’baráti tárgyalás’ (friendly negotiations) vagy a ’jóhiszemű egyeztetés’ (confer in good faith) elsődleges alkalmazása vitás helyzetekben. A hagyományos ázsiai gondolkozásban ezek olyan végrehajtandó szerződéses ígéretek, amelyek nem kevésbé lényegesek, mint az ár, a fizetési feltételek vagy a szállítási határidő.¹³⁹ A nyugati álláspont szerint ezzel szemben sokszor kezdeti formalitásként

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ Vö.: YEOH, Derric: Is Online Dispute Resolution The Future of Alternative Dispute Resolution? (<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/03/29/online-dispute-resolution-future-alternative-dispute-resolution/>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

¹³⁸ Vö.: ALESSA, Hibah (2022) The role of Artificial Intelligence in Online Dispute Resolution: A brief and critical overview, Information & Communications Technology Law, 31:3, 319-342

¹³⁹ TAN, Paul: Cultural Values in International Arbitration (<https://v1.lawgazette.com.sg/2013-06/781.htm>) Letöltés ideje: 2023.02.14.

tekint ezekre egy többlépcsős vitarendezési mechanizmus részeként, amelyet végül a (választott)bíróság ítélete fog lezárni.¹⁴⁰

4.2. Részösszefoglalás

Valamennyi alternatív vitarendezési eljárásra igaz, hogy a felek kölcsönös akarata szükséges a megindításukhoz, azaz a felek *privátautonómiáján* alapulnak. Míg azonban a választottbírósági eljárás megindításához a *feleknek írásba foglalt választottbírósági megállapodásra* van szükségük, addig a mediációhoz elég a *felek kölcsönös megegyezése*. Az üzleti életben ugyanakkor nem ritka, hogy a felek ún. többlépcsős vitarendezési klauzulát szövegeznek meg, amelynek lényege, hogy a felek megállapodnak abban, hogy a közöttük felmerülő jogvitát milyen módon és a vitarendezési módok milyen sorrendjében fogják rendezni, például: először tárgyalásos úton, majd közvetítői eljárásban, majd pedig választottbírósági úton. Tekintettel azonban arra, hogy a mediációs megállapodásnak a választottbírósági megállapodással ellentétben nincs derogációs hatása, kérdésessé válik, hogy a többszintű vitarendezési klauzula mediációs szintje mennyiben kikényszeríthető. A fejezetben ismertetett bírói gyakorlat alapján a mediációs megállapodások megítélése minden esetben azon múlt, hogy azok lényeges elemei mennyire voltak pontosan kidolgozottak.

A jelen fejezet célja annak bemutatása volt, hogy a feleknek a választottbíráskodás tekintetében vizsgált autonómiája kiterjed arra is, hogy a választottbírósági eljárás megindítását meghatározott feltételhez (előzetes eljáráshoz) kössék.

Az alternatív vitarendezési módok közös jellemzőinek és az értekezés szempontjából kiemelt választottbíráskodás lehetséges összefonódásának felvillantását követően, a következő fejezetben visszatérek az alapokhoz: azaz szélesebb betekintést nyújtok a választottbíráskodás általános ismérvei, valamint az állami bíróságokkal való kapcsolata tekintetében.

¹⁴⁰ Uo.

5. A választottbíróági eljárás általános jellemzői

5.1. A választottbíráskodás fogalma

*Mi a választottbíráskodás sarokköve?*¹⁴¹ – teszi fel a kérdést A. M. STEINGRUBER: *Consent in International Arbitration* című monográfiájában.

REDFERN és HUNTER definíciója szerint: a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás forrása a felek szerződési szabadsága (*the party autonomy*). Ez a princípium a nemzeti jog mellett a nemzetközi kereskedelmi választottbíróságok eljárásában is mértékadó.¹⁴²

A választottbíróági eljárás úgy jellemezhető, mint a felek megállapodásán alapuló alternatív vitarendezési eljárás: végleges és kötelező érvényű definiálása a felek jogainak és kötelezettségeinek.¹⁴³ Az eljárás a felek egyedi megállapodásán alapul; így a választottbíróként eljáró személyek az eljárásukkal összefüggésben nem látnak el közhivatalt, és e körben nem illeti meg őket a már meglévő hatáskörük sem, tekintettel arra, hogy eljárási jogosultságuk kizárólag a felek akaratára vezethető vissza.¹⁴⁴

A kereskedelmi választottbíráskodás genezisének a felek akarata és szerződési szabadsága tekintendő. Ez a forrás nyújt felhatalmazást a jogvita elbírálására, szemben az állami bíróságok alkotmányon alapuló eljárásával. A felek felhatalmazását a jogvita eldöntésére a választottbíróági szerződés (*compromissum*) testesíti meg. Természetéből adódóan a magánjogi bíráskodás bizonyos mértékben igazodhat a felek igényeihez, így autonómiájukból fakadóan meghatározhatják annak szabályait.¹⁴⁵

¹⁴¹ STEINGRUBER, Andrea M. Andrea M.: *Consent in International Arbitration*. Oxford University Press. 2012. 9.

¹⁴² REDFERN AND HUNTER ON INTERNATIONAL ARBITRATION: Oxford University Press. 6. kiadás 315.
"Party autonomy is the guiding principle in determining the procedure to be followed in an international commercial arbitration. It is a principle that has been endorsed not only in nation allaws, but by international arbitral institutions and organisations."

¹⁴³ GARNER, Bryan A.: *Black's Law Dictionary*. West A Thomson Reuters Business 2009. 9 kiadás 119.

¹⁴⁴ STEINGRUBER: i.m. 12.

¹⁴⁵ Uo.

5.2. A választottbíróági eljárás meghatározó jellemzői

Az üzleti életben kötött szerződéses kapcsolatokban felek számba veszik a szerződéssel járó előnyöket és hátrányokat.¹⁴⁶ Az értekezés szempontjából azért fontos az eljárás lényegi jellemzőit részletesebben megvizsgálni, mert ezeken is keresztül juthatunk el az egyik kérdésfelvetésre adandó válaszhoz, vagyis ahhoz, hogy a feleknek autonómiája, illetve annak korlátozása, csorbíthatja-e az eljáráshoz fűzött lényegi elvárásokat.

5.2.1. Nem nyilvános eljárás – bizalmasság

Az üzleti életben a nyilvánosság érvényesülése súlyos érdeksérelemmel járhat. „Az állami igazságszolgáltatással szemben alkotmányos követelmény a nyilvánosság. A magánjogi bírászkodás azonban a vagyoni jogi kérdéseknek a szabad rendelkezési jog talajából sarjadó jogvita-rendezési módja.”¹⁴⁷ A választottbíróági eljárásban az eljárás nem nyilvános jellegét leggyakrabban a felek autonómiájából szokás levezetni, ugyanakkor fontos arra is utalni, hogy a bizalmas jelleg sokkal inkább a választottbíráskodás jellegéből fakad, és a felek általában nem állapodnak meg külön arról is, hogy az eljárás zárt legyen, tekintettel arra, hogy az az erről való rendelkezés hiányában is zárt. Azaz megfordítva, a választottbíróági eljárás akkor lehetne nyilvános, ha arról a felek ekként állapodnának meg. Meglátásom szerint, az eljárás nem nyilvános jellege főszabályként érvényesül a választottbíróági eljárásban, így az nem vezethető le kifejezetten a felek autonómiájából, hanem sokkal inkább a választottbíráskodás sajátossága, azzal, hogy a felek autonómiája ugyanakkor lehetővé teszi azt, hogy ettől eltérjenek.

5.2.2. Gyorsaság

Egy bírósági eljárás elhúzódása azt eredményezheti, hogy a kívánt jogsegélynyújtás végül elmarad. A formális jogszabályok betartására kötelezett állami bíróságok emiatt nem

¹⁴⁶ WALLACHER Lajos: Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény tervezetéhez. Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Pécs, Kommentátor Bt., 1995. 103 – 105.

¹⁴⁷ WALLACHER i.m. 104.

mindig tudják tartani a lépést a felgyorsult gazdasági élet változásaival.¹⁴⁸ „Gyorsan élő korunk azt kívánja, hogy a formákhoz szigorúan ragaszkodó és hosszadalmasan eljáró állami bíróságok helyett a [szakértőkből] álló és gyorsabb ütemű választottbíróságok ítélkezzenek.”¹⁴⁹ A felek autonómiája lehetővé teszi, hogy eltérjenek a kötött eljárási szabályoktól, rövidebb határidőket állapíthatnak meg, és közismert, hogy a választottbírósági ítélet ellen nincs fellebbezési lehetőség. Ugyanakkor, ha a felek – autonómiájukból fakadóan – túlszabályozott eljárásrendet fogadnak el, az eljárás könnyen elveszítheti a gyorsaságát.

5.2.3. Bíróválasztás – különleges szakértelem

A felek autonómiájának legközvetlenebb és legismertebb érvényesülése a választottbírák személyének kiválasztása, amely közvetlen hatással van az eljárás egészére. UJLAKI Géza a már fentebb hivatkozott művében STAFF szavait idézi: „[A] választottbíróság értékére és előnyei érvényesülésére a legdöntőbb kihatású a választottbírók kiválasztása. A legkiválóbb személyeket kell választani, akiknek jogtudása, szakismerete, pártatlansága, igazságérzete egyesül, akiknek ítélete a feleket kielégíti és a választottbíróság intézményének tekintélyt és elismerést biztosít.”¹⁵⁰ Fontos ugyanakkor rámutatni, hogy ez a szabadság nem korlátlan, tekintettel arra, hogy a választottbíráknak meg kell felelniük a függetlenség és pártatlanság, valamint a vonatkozó jogszabályok és eljárási szabályzatokban foglalt követelményeknek.

5.2.4. Közvetlen végrehajthatóság

A választottbírósági ítélet hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleté; annak végrehajtására a bírósági végrehajtásról szóló jogszabályok irányadók.¹⁵¹ A külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény alapján, a határokon átívelő jogviták esetén, egy Magyarországon hozott

¹⁴⁸ UJLAKI Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Budapest, Dick Manó kiadása. 1927. 238.

¹⁴⁹ UJLAKI i.m. 242.

¹⁵⁰ UJLAKI i.m. 241.

¹⁵¹ A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.) 53. §

választottbíróági ítélet a rendes bíróságok ítéleteinél gyorsabban végrehajtható.¹⁵² Tekintettel arra, hogy a New Yorki Egyezményben foglalt megtagadási okok szűkebbek, mint a *Brüsszel Ia*.¹⁵³ rendeletben szabályozottak, így az egyszerűbb végrehajtás az Európai Unión belüli hozott ítéletekre is igaz. BORONKAY és WELLMANN szerint a széles körű nemzetközi végrehajthatóság a választottbíráskodás egyik legfőbb előnye.¹⁵⁴

5.3. A választottbíróágok és az állami bíróságok kapcsolata

A *Kompetenz-Kompetenz* doktrína alapján, a választottbíróági tanács a saját hatásköréről maga dönt.¹⁵⁵ Mindez azt is jelenti egyben, hogy *Kompetenz-Kompetenz* doktrínának két oldala van: egy pozitív és egy negatív. A pozitív oldala alapján, amint fentebb is említettük, joga van arra, hogy megállapítsa a saját hatáskörét, azonban ez egyben azt is jelenti, hogy – negatív oldalként – meggátolja az állami bíróságot abban, hogy döntsön a hatáskör kérdésében.¹⁵⁶

A magyar jog alapján az állami bíróságok segítő szerepet töltenek be a választottbíróági eljárásban. A Vbt. 7. §-a határozza meg azokat a főbb esetköröket, amikor az állami bíróság bekapcsolódhat a választottbíróági eljárásba. Ezek az következők:

- i. a választottbírák kijelölése abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg / nem tudtak megállapodásra jutni a választottbírák személyéről (kivétekként említendők az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróóság előtti ügyek, ugyanis ezen intézmény eljárása esetén a választottbíróóság honlapján közzétett választottbíró-ajánlási listáról a választottbíróóság elnöke jelöli ki az választottbírákat abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg a személyükben)

¹⁵² BORONKAY Miklós – ifj. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyzete Magyarországon. MTA Law Working Papers 2015/12. 5.

¹⁵³ vö. Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2015/EU Rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

¹⁵⁴ BORONKAY– WELLMANN: (i.m.) 5.

¹⁵⁵ Vbt. 17. § (1)

¹⁵⁶ <https://www.ibanet.org/drafting-arbitration-agreement-importance-express-provision>; Letöltés ideje: 2024.02.10.

- ii. a választottbíró kizárása iránti eljárásban, ha arra irányuló kérelmet a választottbíróság elutasította, a fél az állami bíróságtól kérheti, hogy döntsön a kizárás iránti indítványról,
- iii. a fél kérheti az állami bíróságtól, hogy állapítsa meg a választottbíró megbízatásának megszűnését,
- iv. jogsegélyt nyújt a bizonyítási eljárásban; ideiglenes, illetve biztosítási intézkedést foganatosíthat,
- v. a választottbíróági ítélet érvénytelenítése iránt indított pert az állami bíróság előtt kell megindítani,
- vi. eljár a választottbíróági ítéletek végrehajtása során.

5.4. Az állami bíróságok belépése és a felek autonómiája

A fentieket rendszerezve az alábbi következtetések vonhatók le:

- i. *A választottbírák kijelölése* tekintetében, álláspontom szerint, alapvetően nem sérül a felek autonómiája, abban az esetben, ha három (vagy több) tagú választottbírói tanács jár el és az állami bíróság kizárólag a választottbíró-jelölést elmulasztó fél helyett jelöli ki a választottbírókat. Ebben az esetben annak a félnek, aki megfelelően kijelölte a választottbíráját, a rendelkezési joga semmilyen hátrányt nem szenved.¹⁵⁷ Abban az esetben azonban, ha az egyesbíró jár el választottbíróként és az állami bíróság a választottbíró-jelölésben aktívan közreműködni kívánó fél véleményének figyelmen kívül hagyása mellett jelöli ki az eljáró választottbírókat, az autonómia egyértelműen sérül. Mérlegelni kell ugyanakkor, ennél a teoretikus példánál maradva, hogy a felek rendelkezési jogának fentiek szerinti (részbeni) korlátozása okoz-e nagyobb érdeksérelmet, vagy az, ha az eljárás már a kezdeti szakaszban megreked, mert a passzivitást választó másik fél miatt a választottbíró kijelölésig sem jutnak el.
- ii. *A választottbíró kizárása* iránti indítvány a Vbt. rendelkezései alapján, abban az esetben nyújtható be, ha olyan körülmények állnak fenn, amelyek jogos kétségeket ébresztenek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége tekintetében, vagy ha nem rendelkezik a felek megállapodása szerint szükséges szakképzettséggel

¹⁵⁷ Vbt. 12. § (3) a)

vagy más jellemzővel. A fél az általa kijelölt vagy azon választottbíró ellen, akiknek a kijelölésében részt vett, csak olyan okból élhet kifogással, amely a kijelölést követően vált előtte ismertté.¹⁵⁸ A választottbíró kizárása iránti indítványt a választottbírói tanácsnak kell megküldeni. Abban az esetben, ha kizárás iránti indítvány nem vezetett eredményre, az indítványozó az állami bíróságtól kérheti, döntsön a kérdésben. Az állami bíróságok bevonása ebbe a döntésbe, álláspontom szerint, megerősíti a felek rendelkezési jogát, azzal, hogy független bírói szervet vonhat be a döntésbe. Ebben a körben tehát az *autonómia korlátozása nem merül fel*.

- iii. *A választottbírói megbízatás megszűnésének megállapítása* akkor kérhető az állami bíróságtól, ha a választottbíró bármely okból képtelenné válik a feladatának ellátására vagy más okból indokolatlanul késlelteti az eljárást és tisztségéről nem mond le. Ebben az esetben bármelyik fél kérheti a bíróságtól, hogy állapítsa meg a választottbíró megbízatásának megszűnését. Az előző pontban írottaknak megfelelően, *ebben az esetben sem állapítható meg a felek rendelkezési jogának korlátozása az állami bíróság belépésével összefüggésben*.
- iv. *Jogsegély nyújtása a bizonyítási eljárásban.* A Vbt. 40. § alapján, a választottbírószáki tanács vagy annak jóváhagyásával valamely fél bizonyítás lefolytatása érdekében megkeresheti a bíróságot. Ennek során a bíróság az előzetes bizonyításra vonatkozó szabályok szerint jár el.
- v. *Eljárás a végrehajtás során.* A Vbt. 7. § alapján a választottbírószáki ítélet végrehajtása során, a magyar végrehajtási szabályok szerint hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság jár el. A bíróság akkor tagadhatja meg a választottbírószáki ítélet végrehajtását, ha úgy ítéli meg, hogy a) a vita tárgya a magyar jog szerint választottbírószáki útra nem tartozhat, vagy b) a választottbírószáki ítélet a magyar közrendbe ütközik.

¹⁵⁸ Vbt. 13. §

5.5. A választottbíróságok típusai

A választottbíróságok típusainak meghatározásakor általában aszerint történik a megkülönböztetés, hogy a választottbíróság eseti jelleggel állt fel vagy intézményes keretek között működik.

5.5.1. Az *ad hoc* választottbíráskodás

Az *ad hoc*, vagy más néven eseti választottbíróság egy meghatározott jogvita eldöntésére alakul meg és a jogvita lezárásával a választottbíróság is megszűnik. Ezekben az esetekben, mivel nincs olyan választottbíróági intézményi háttér, amelynek a szabályzatait, illetve eljárási rendjét alkalmazni kellene, a választottbíróság a felek által meghatározott szabályok szerint jár el.¹⁵⁹ Az *ad hoc* választottbíráskodás nagyfokú autonómiát biztosít a felek részére, ugyanakkor a rendelkezési jog ekkénti rendkívüli kiszélesedése esetenként kontraproduktív is lehet: a szabályozottság hiánya miatt az eljárás akadozhat, később születhet meg a várt ítélet, egy olyan eljáráshoz képest, amelyben a feladatok és a határidők szigorúbb szabályozást kaptak.

5.5.2. Az intézményes választottbíróságok

Az eseti választottbíróságokkal szemben, az állandó, vagy más néven intézményes választottbíróságok szervezett keretek között működnek: állandó székhellyel, eljárási szabályzattal és választottbíró-ajánlási listával rendelkeznek. Amint HORVÁTH Éva is rámutat: „(a) eljárás jogi kereteit intézményes választottbíráskodás esetében részben a választottbíróság székhelye szerinti ország vonatkozó törvényi előírásai, részben az adott állandó választottbíróság eljárási szabályzata képezi. A felek autonómiája csak az említett módon nem, vagy diszpozitívan szabályozott kérdések vonatkozásában érvényesül.”¹⁶⁰

¹⁵⁹ Megemlítendő a Budapesti Ügyvédi Kamara támogatásával megalkotott eseti választottbíróági mintaszabályzatot, amely alkalmazható *ad hoc* választottbíróági ügyekben: <https://bpugyvedikamara.hu/per-nelkul/ugyvedek-mint-valasztott-birak/> Letöltés ideje: 2025.01.02.

¹⁶⁰ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010.37.

5.6. Az Egyesült Nemzetek Szervezete Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) jogfejlesztő tevékenysége

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága, azaz az UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law) a nemzetközi jogharmonizációs és jogegységesítés terén a legfontosabb globális jogi testület. Az UNCITRAL magyar kezdeményezésre jött létre, amikor is Ustor Endre ENSZ nagykövet és Meznerics Iván MNB igazgató javaslatot tett arra, hogy ENSZ közgyűlése fontolja meg a nemzetközi magánjog és kereskedelmi jog fejlesztése céljából létrehozandó nemzetközi intézmény felállítását¹⁶¹, amelyre tekintettel 1966. december 17-én az ENSZ Közgyűlése a 2205(XXI) számú határozatával megalapította a Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottságot.¹⁶²

5.6.1. Az UNCITRAL Választottbírószági Szabályzata

A nemzetközi választottbíráskodás tekintetében mérföldkőnek számító minta választottbírószági szabályzatát (UNCITRAL Arbitration Rules) 1976. december 15-én 31/98-as számú határozatával fogadta el az ENSZ Közgyűlése, amely nagy népszerűsége miatt szert az *ad hoc* választottbírószágok gyakorlatában. Ugyanis eljárási rendként köthető ki olyan esetekben, amikor az eljáró eseti választottbírószág nem rendelkezik eljárási szabályzattal. Ez a szabályzat átfogó szabályokat nyújt az eljárás teljes lefolytatására, a minta klauzula megfogalmazásától, a választottbíró jelölésén át, az ítélet formájára, hatályára és értelmezésére vonatkozóan.¹⁶³ A mintaszabályzat megalkotásának jelentőségét és megalkotásának szükségességét mutatja, hogy az Iran – US Claims Tribunal az UNCITRAL Arbitration Rules alapján járt el az Egyesült Államok teheráni nagykövetségén 1979 novemberében kitört túsdrámából eredő, az Iráni Iszlám

¹⁶¹ „The Delegation of Hungary proposed as an agenda item >>consideration of steps to be taken for progressive development in the field of private international law with a particular view to promoting international trade<<.” Vö.: ROSENSTOCK Robert: Uncitral – A Sound Beginning The American Journal of International Law; Vol. 62, No. 4 (Oct., 1968), pp. 935

¹⁶² HORVÁTHY Balázs – MILASSIN László: Az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) Külgazdaság, LXIII. évf., 2019. november–december. 128.

¹⁶³ <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/contractualtexts/arbitration> Letöltés ideje: 2021.01.10.

Köztársaság és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolatában kialakult válság megoldása érdekében.¹⁶⁴

Az 1976. évi UNCITRAL Arbitration Rules tekintetében három komoly átdolgozás történt: elsőként, 2010-ben, majd 2013-ban, amikor a szabályzatba bekerült a beruházó és állam közötti, szerződésen alapuló választottbírói eljárás átláthatóságára vonatkozó szabályok¹⁶⁵ is. A legutóbbi pedig a 2021-ben elfogadott módosítás, amely a felek kifejezett megállapodása esetén lehetővé teszi a gyorsított eljárás lefolytatását és rögzíti annak szabályait.¹⁶⁶

5.6.2. Az UNCITRAL Modelltörvény

Az UNCITRAL által 1985-ben megalkotott mintatörvény célja az volt, hogy segítséget nyújtson az államoknak a választottbírói eljárásra vonatkozó jogszabályaik megalkotásában és modernizálásában, akként, hogy a mintatörvény rendelkezéseit alapul véve a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás sajátos jellemzőit figyelembe vevő jogszabályokat alkothassanak meg. A mintatörvény, csak úgy, mint az UNCITRAL Arbitration Rules is, átfogó szabályozást tartalmaz: a választottbírói megállapodástól, a választottbírói tanács megalakításától, az állami bíróságok beavatkozásától a határozatok elismeréséig és végrehajtásáig.¹⁶⁷

A Modelltörvény nem nemzetközi egyezmény, ekként rendelkezései nem kötelező erejűek, hanem az államok saját szabályzataik megalkotása során mintaként vehetik azt alapul. Egyes államok teljes mértékben átvették a mintatörvény rendelkezéseit (pl.: Orosz Föderáció és Kanada), míg mások csak annak egyes rendelkezéseit illesztették be a saját

¹⁶⁴ BAKER, Stewart Abercrombie – Daves Mark David: Establishment of an Arbitral Tribunal under the UNCITRAL Rules: The Experience of the Iran-United States Claims Tribunal. International Lawyer. Volume 23.1989.81. (<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2631&context=til>) Vö.: <https://iusct.com/about/> Letöltés ideje: 2021.01.10.

¹⁶⁵ United Nations Commission on International Trade Law Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration and Arbitration Rules (

¹⁶⁶ <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/contractualtexts/arbitration> Letöltés ideje: 2021.01.10.

¹⁶⁷ https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration Letöltés ideje: 2021.01.10.

nemzeti jogszabályaikba (pl. Nagy-Britannia).¹⁶⁸ A Modelltörvény megalkotása áttörést jelentett a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban, ugyanis annak adaptációja, amellett, hogy elősegíti a nemzetközi bírói gyakorlat harmonizációját, a nemzetközi kereskedelem szereplőit is arra ösztönzi, hogy a nemzeti polgári eljárási törvényeket alkalmazó állami bíróságok helyett, egy nemzetközi szervezet által megalkotott mintaszabályzaton alapuló jogszabály szerint eljáró választottbíróság elé vigyék vitás ügyeiket.¹⁶⁹ „[A]z UNCITRAL egy olyan sémát kívánt a különböző jogi hagyományokkal rendelkező országok elé tárni, amely alkalmas arra, hogy a választottbírói törvényük mintájául és így egyben a jogegységesítés eszközeként is szolgáljon.”¹⁷⁰

5.7. Részösszefoglalás

A választottbírói eljárás a felek magánautonómiájából származtatott alternatív vitarendezési mód, azzal, hogy a választottbírói ítéletnek hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéletnek. Meghatározó jellemzője, hogy az eljárás (tárgyalás) nem nyilvános, általában rövidebb idő alatt születik meg ítélet, mint az állami bíróságok előtti eljárásokban, a felek a választottbírók személyében maguk állapodhatnak meg, valamint a New Yorki Egyezményre tekintettel, nemzetközi ügyekben viszonylag gyors végrehajtással lehet számolni.

A fejezet második részében az állami bíróságokkal való kapcsolatot térképeztem fel. *Az értekezés egyik fő kutatási kérdése, hogy meghatározza a felek autonómiájának határvonalait.* Az egyik ilyen mezsgye az állami bíróságok belépésénél figyelhető meg. Az első számú hipotézishez kapcsoló 3. számú kutatási kérdés is erre vonatkozott: azaz, az állami bíróságok belépése az eljárásba, mennyiben korlátozza a felek autonómiáját.

A választottbírói tanács a saját hatásköréről maga dönt, amely egyben azt is jelenti, hogy meggátolja az állami bíróságot abban, hogy döntsön a hatáskör kérdésében. Annak megállapítása tehát, hogy az adott ügy választottbírói útra tartozik-e vagy sem, a választottbírói hatásköre. A UNCITRAL Modelltörvény alapján, így a magyar Vbt.

¹⁶⁸ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2010.47.-48.

¹⁶⁹ Uo.

¹⁷⁰ HORVÁTH (i.m..2010). 44.

alapján is, az állami bíróságok főként segítő szerepet töltenek be a választottbírói eljárásban: azaz akkor jelennek meg, amikor a felek ezt kérik, illetve, ha az eljárás továbbblendítése a cél.

Az állami bíróságok belépése körében egy olyan esetet azonosítottam, amikor a fél autonómiája jelentősen sérülhet: nem intézményes választottbírói eljárásban, az állami bíróság választottbíró-kijelölése során, amennyiben a felek megállapodása alapján egyesbíró jár el a választottbírói eljárásban. Ebben az esetben, ha az egyik fél – az eljárás késleltetésének céljából vagy más okból – nem működik közre a választottbíró-jelölésben, az állami bíróság jelöli ki a választottbíró-t. Tekintettel arra, hogy az állami bíróságot semmilyen jogszabály nem kötelezi arra, hogy a választottbíró-jelölésben aktívan közreműködni kész fél álláspontját figyelembe vegye, az autonómia egyértelműen sérül.

Az állami bíróságok eljárást előremozdító tevékenységétől eltérően, kivételként azonosítható itt a választottbírói ítélet végrehajtásának megtagadása arra hivatkozással, hogy a jogvita tárgya a végrehajtás államában választottbírói útra nem tartozhat, illetve a választottbírói ítélet az adott állam közrendjébe ütközik, és a választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti per, amelyet ugyancsak az állami bíróság előtt lehet megindítani.¹⁷¹

A fejezetben kitértem még az UNCITRAL jogfejlesztő tevékenységére, különösen az UNCITRAL Választottbírói Szabályzatára, valamint az UNCITRAL Modelltörvényre, amelyek áttörést jelentettek a nemzetközi gyakorlat harmonizációjában.

¹⁷¹ New Yorki Egyezmény V. cikk 2.

6. A Nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás anyagi jogi és eljárásjogi felfogása, a nemzetközi választottbíráskodás elméleti modelljei

A választottbíráskodás kikötésével a felek az állami bíróságok eljárása helyett egy olyan privát vitarendezési mód alkalmazása mellett döntenek, amelyben az eljáró bírák legitimációja a felek autonómiájából ered. A választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye a XX. század első fele óta élénk jogelméleti viták alapja volt.

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás jogának elmélete tekintetében több megközelítés is született. Jelen fejezet Emmanuel GAILLARD által felállított három fő megközelítést ismerteti: az egyetlen állami jogrend részét képező – más néven monolokális – választottbíráskodást, a nemzeti jogrendek sokaságában gyökerező – más néven multilokális – választottbíráskodást, és az autonóm jogrendként elismert – más néven transznacionális – választottbíráskodást.¹⁷²

6.1. Az egyetlen állami jogrend részévé redukált választottbíráskodás – monolokális megközelítés

Az egyetlen állami jogrend részét képező nemzetközi választottbíráskodás, – más néven monolokális megközelítés – mint elméleti modell a választottbíró az adott ország állami bírójával azonosítja, azon felfogás mentén, hogy a nemzetközi választottbíráskodás a székhely jogára vezethető vissza. Az elmélet alapján „([e]gy adott választottbíróági ítélet nem annyira ’nemzetközi’, mint inkább ’kolumbiai’ vagy ’angol’, ha a választottbíróági eljárásra Kolumbiában vagy Angliában került sor.”¹⁷³

A monolokális megközelítés tekintetében Emmanuel GAILLARD két érvet ismertet: az objektivista és a szubjektivista álláspontot.¹⁷⁴ Az objektivista érvelés alapján a választottbíróság az egyes államok által felállított bíróságok egyik típusát jelenti, így az állami bírósággal egyezően, a helyi szuverénnek van alárendelve. A felek pedig kizárólag

¹⁷² Az elméletek holisztikus összefoglalása Emmanuel Gaillard: A nemzetközi választottbíráskodás elmélete (HVG-Orac Kiadó, Budapest 2013., Fordították: Korom Veronika és Metzinger Péter) című monográfiájában olvasható.

¹⁷³ GAILLARD (i.m.) 23.

¹⁷⁴ GAILLARD (i.m.) 23.

abban a tekintetben határozhatják meg az eljárás egyes szabályait, amennyiben azt a szuverén lehetővé teszi.¹⁷⁵

A szubjektivista érvelés szerint a felek azon döntése, miszerint egy adott államot a választottbírói eljárás székhelyeként jelölik meg, annak kifejeződése, hogy az eljárást az adott állam joga szerint kívánják lefolytatni. A felek székhelyválasztása ugyanakkor számos tényezőtől függhet: kiválasztásában szerepet játszhat a jogvita tárgyát képező gazdasági tevékenység folytatásának helye, egy meghatározó intézményes választottbírói kiválasztása, és egyéb gazdasági szempontok is, azzal, hogy a felek esetenként semleges helyszínt választanak a választottbírói eljárás lefolytatására, amelynek joga nem kapcsolódik a felekhez, illetve a jogvita tárgyához.

A monolitikus megközelítés alapjait Emmanuel GAILLARD az állami pozitívizmusra és a jogi harmóniára való törekvésre mint filozófiai posztulátumokra vezeti vissza. Az állami pozitívizmus eszméje alapján minden jogosultság valamely állami jogrendszerből származik, míg a jogi harmóniára való törekvés – mint filozófiai posztulátum – azon alapul, hogy a székhely jogrendje képes a legteljesebb és leghatékonyabb ellenőrzést gyakorolni a választottbírói eljárásra.¹⁷⁶ Ehhez kapcsolódik GAILLARD által idézett Frederick. A. MANN álláspontja is, amely szerint „a lex arbitri nem lehet más, mint a választottbírói tanács székhelye szerinti ország joga.”¹⁷⁷

6.2. A vesztfáliai modell (a nemzeti jogrendek sokaságában gyökerező – multilokális választottbíráskodás)

Azon elmélet alapján, amely szerint a választottbíráskodás a nemzetközi jogrendek sokaságában gyökerezik, a választottbírói ítéletet forrásának tekintendő minden olyan jogrend, amely az ítéletet elismeri. Az elmélet altámasztására az állami pozitívizmus és a vesztfáliai modell hozható fel, ugyanakkor két ábrázolás két különböző szemszögből ragadja meg a kérdést: az állami pozitívizmus az eljárás kiindulási pontjára, míg a

¹⁷⁵ GAILLARD (i.m.) 24.

¹⁷⁶ GAILLARD (i.m.) 28.

¹⁷⁷ MANN, Frederick Alexander: „Lex Facit Arbitrum” International Arbitration, Liber Amicorum for Martin Domke. Hague, Martinus Nijhoff 1967. 157. Idézte: GAILLARD (i.m.) 28.

vesztfáliai modell az eljárás végére, azaz az ítélet elismerésére és a végrehajtására koncentrál.¹⁷⁸

Az állami pozitivizmus - mint filozófiai posztulátum – alapján „a választottbírósi nem a transznacionális égbolton lebeg, minden állami jogrendszertől függetlenül”, hanem „éppen a nemzeti jogrendek azok, amelyek legitimitással ruházzák fel e magánjogi vitarendezési módot, minden állami jogrendszertől függetlenül.”¹⁷⁹

A vesztfáliai megközelítés elnevezésében a Harmincéves háborút lezáró, 1648-ban megkötött Vesztfáliai Békeszerződésre, és az államok békés egymás mellett élésére utal. A vesztfáliai modell azon alapul, hogy minden állam maga hozhat döntést abban a tekintetben, hogy elismeri-e a választottbírósi ítéletét. Azaz, ha az ítélet a meghozatalának államában érvénytelenítésre kerül, nem jelenti automatikusan azt, hogy annak végrehajtását egy másik államban is megtagadják.

6.3. Az önálló választottbírói jogrend - transznacionális – választottbíráskodás

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás ábrázolásának harmadik formája a transznacionális elmélet, amely „(...) ábrázolás a választottbírák azon határozott meggyőződését fejezi ki, miszerint – bár nem valamely állam nevében szolgáltatnak igazságot, mégis – ők maguk is bírósági szerepet töltenek be a nemzetközi közösség javára.”¹⁸⁰

A transznacionális megközelítés szerint a választottbíráskodás jogisége nem valamelyik nemzeti jogrendszerben, hanem egy külön transznacionális jogrendben gyökerezik. A transznacionális megközelítés filozófiai posztulátumaiként Emmanuel GAILLARD a természetjogi irányzatot és a transznacionalista pozitivisták irányzatot emelte ki.¹⁸¹

A természetjogi irányzat a dolgok természetéből eredő magasabb értékekre összpontosít. René DAVID nézete szerint a választottbírák alkotta >> új kereskedelmi jog << összhangban áll természetjoggal. „Miként a természetjog és az antik kereskedelmi jog, ez az új kereskedelmi jog is természeténél fogva nemzetközi, a nemzeti kodifikációk

¹⁷⁸ GAILLARD (i.m.) 28.

¹⁷⁹ GAILLARD (i.m.) 32.

¹⁸⁰ GAILLARD (i.m.) 40.

¹⁸¹ GAILLARD (i.m.) 44.

ellenére. Mint ilyen, eltávolodik és megkülönbözteti magát a tételes nemzeti jogoktól. Ezen kívül, a különböző országok tételes jogával szemben a választottbírák azon szándéka jellemzi, hogy a felek kereskedelmi érdekeit még akkor is figyelembe vegyék, ha ez – szükség szerint – *strict* jogaik feláldozásával járhat.”¹⁸²

Az önálló választottbírói jogrendet elfogadó transznacionális pozitivista irányzat alapján pedig a különböző államok jogai alkotják együttesen a választottbíráskodás szabályait, amelyekből a választottbírák legitimációja is ered. Ez a felfogás nem a nemzeti jogokkal szemben, hanem azokkal összhangban határozza meg önmagát.¹⁸³

Az önálló választottbírói jogrend egyes államokban ítéleti szinten is kimondásra került: a francia Semmítőszék először 1994-ben a *Hilmarton ügyben*¹⁸⁴ mondta ki, hogy „(a) Svájcban meghozott választottbírói ítélet nemzetközi ítélet, amely nem integrálódik ennek az államnak a jogrendszerébe, ezért még akkor sem szűnik meg, ha érvénytelenítették, és az elismerése Franciaországban nem ellentétes a nemzetközi közrenddel.”¹⁸⁵

Szintén a francia Semmítőszék mondta ki 2007-ben a *Putrabali ügyben*¹⁸⁶ meghozott döntésében, hogy a választottbírói ítélet egyetlen állami jogrendszerhez sem kötődik, amely nyílt kifejezése a választottbírói jogrend elfogadásának.¹⁸⁷ Az önálló választottbírói jogrend „nem az állami jogrenden és nem is az államok együttműködésén alapul, hanem egyfajta sajátos nemzetközösség formáját ölti, egy autonóm választottbírói jogrendet, egy új kereskedelmi jogot képez.”¹⁸⁸

¹⁸² DAVID, René: *Droit naturel et arbitrage. Natural Law and Word Law. Essays to Commemorate the Sixtieth Birthday of Kotaro Tanaka*, Tokyo, Yuhikaku, 1954. 19. bek. 24. Idézte: GAILLARD: (i.m.) 45.

¹⁸³ GAILLARD (i.m.) 50.

¹⁸⁴ *Hilmarton Ltd. v. Sté Omnium de traitement et de la valorisation (OTV)*, JDI, 1994. 701.

¹⁸⁵ GAILLARD (i.m.) 61.

¹⁸⁶ *PT Putrabali Adyamulia v. Rena Holding*, Yearbook Commercial Arbitration, 2007. 299. Idézte Emmanuel Gaillard: (i.m.) 62.

¹⁸⁷ GAILLARD (i.m.) 62.

¹⁸⁸ CSEHI Zoltán: A nemzetközi választottbíráskodás elméleti kérdései – a fórum tagadása. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2000101.POJ> Letöltés ideje: 2024.11.30.

6.4. Az elméleti modellek gyakorlati jelentőségei

A fenti ábrázolásmódok valódi jelentősége abban áll, hogy milyen következményekkel bírnak a választottbírák ítélkezési hatalmára, a választottbírószági döntésekre, valamint az ítéletek végrehajtására. A fenti elméleteket magukénak elfogadó államok eltérő kereteket biztosítanak a választottbírószágok számára, így jelentős gyakorlati következménye lehet annak, hogy adott állam a monolitikális vagy a vesztfáliai modellt alkalmazza.

A következőkben táblázatos összefoglalóban bemutatom az egyes ábrázolásmódok hatásait perfüggőség és pertiltó meghagyás felmerülése, a választottbírói határozatok, valamint a választottbírói ítéletek érvénytelenítése körében. Emmanuel GAILLARD idézett művében konkrét jogeseteken keresztül mutatja be az egyes modellek reakcióit, amelyek alapján látható, hogy attól függően, hogy az adott állam melyik megközelítést tekinti sajátjának, igen eltérő döntések születhetnek.

Ábrázolásmód	Monolitikális megközelítés	Vesztfáliai megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
Az ábrázolás lényegi elemei	A választottbírószág egyenértékű a székhely államának bíróságával – így a székhely államának joga szerinti követelmények vonatkoznak a választottbírószági eljárásra.	Minden államnak lehetősége van arra, hogy a saját szabályainak érvényt szerezzen, függetlenül más államok szabályaitól. Pl.: kínai vonatkozású ügy: a kínai jog nem ismeri el az ad hoc választottbíráskodást – a vesztfáliai modell megoldása: nem általánosan elfogadott a kínai jog álláspontja, így más államokban szabadon végrehajtható, függetlenül attól, hogy Kínában érvénytelenítésre kerülne ¹⁸⁹ .	Autonóm jellegű, önálló jogrend, a nemzetközi, amely függetleníti magát egy-egy állam szabályozásától.
Eljárás pertiltó meghagyás esetén¹⁹⁰	Kötelezően megszünteti az eljárást.	A választottbíró tudatában van annak, hogy más jogrendek szerint nem feltétlenül jogszerűen kerül kibocsátásra a meghagyás.	Az egyetlen ábrázolás, amely engedélyezi a választottbírónak, hogy folytassa az eljárást, amennyiben a pertiltó meghagyás a választottbíráskodás általánosan elfogadott elvei alapján megalapozatlan

¹⁸⁹ GAILLARD (i.m.) 67.

¹⁹⁰ GAILLARD (i.m.) 68-81.

Perfüggőség az állami bíróság és a választottbíróság között¹⁹¹	Jogos a perfüggőség elvének alkalmazása, ha ugyanazon vita tárgyában ugyanazon felek között indul eljárás a választottbíróság és az állami bíróság között.	Az egyik fél a választottbírósági kikötésre hivatkozik – a másik pedig az állami bíróság előtt indít pert: a perfüggőség elvének alkalmazása nem helyénvaló, mert egyik államot sem befolyásolja, hogy a többi állam a választottbírósági kikötés tekintetében hogyan foglal állást, ezért amíg az állami bíróság, amely előtt ugyanazon ügy kapcsán nem hoz döntést, az eljárást nem kell felfüggeszteni.	A vesztfáliai modell igaz az önálló választottbírói jogrendre is, ugyanakkor ez a <i>Kompetenz-kompetenz elv</i> alkalmazásával oldható meg, azaz amennyiben a választottbíróság hatásköre vitatott, maga hoz döntést ebben a kérdésben.
--	--	--	--

1. számú táblázat: Az elméleti modellek gyakorlati jelentősége a pertiltó meghagyás és a perfüggőség vonatkozásában (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

Ábrázolásmód	Monolokális megközelítés	Vesztfáliai megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
A jogvita érdemére vonatkozó jog meghatározása¹⁹²	A választottbírákat az állami bírakkal azonosítja és a választottbírákat arra hívja fel, hogy akként járjanak el, ahogy a választottbíróság helyének állami bírái eljárának – azaz a székhely kollíziós jogát alkalmazzák.	Több államnak egyformán jogában áll, hogy saját szabályai szerint ítélje meg az eljárást – minden állam jogosult megkövetelni, hogy az ítélet ne sértse imperatív szabályait (nemzetközi közrend). Azaz egyszerre kell megfelelnie minden olyan állam imperatív természetű normájának, ahol a végrehajtás lehetséges lehet. A választottbíró feladata tehát a legmegfelelőbb tartott kollíziós szabály alkalmazása.	Nem valamelyik állam nevében szolgáltatnak igazságot, döntésük során a nemzetközi közösség által elfogadott konszenzushoz fordulhatnak – azaz közvetlenül alkalmazzák a transznacionális anyagi szabályokat. A nemzetközi közrend felhatalmazza a bírót, hogy mellőzze a főszabályként alkalmazandó jogot, ha az sérti a nemzetközi közösség alapvető értékeit. A nemzetközi közrend az államok közötti széles körű egyetértésen alapul (pl. tiltja a korrupciót, a drog és az emberi szervek kereskedelmet, védi a gyengébb felet, előmozdítani kívánja a nemzetközi békét és biztonságot). ”

2. számú táblázat: A jogvita érdemére vonatkozó jog meghatározása (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

Ábrázolásmód	Monolokális megközelítés	Vesztfáliai megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
--------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------------

¹⁹¹ GAILLARD (i.m.) 81-86.

¹⁹² GAILLARD (i.m.) 86-119.

A székhely államában az érvénytelenítést elutasító határozat milyen jogkövetkezmennyel jár a végrehajtás államában?	A székhely államában érvénytelenített ítélet egyetlen más államban sem hajtható végre.	A monolokálissal ellentétben. Mivel minden állam saját maga dönt arról, hogy mi számít érvényesnek, nincs elvi akadálya annak, hogy az egyik államban érvénytelenített ítéletet egy másik államban elismerjenek. A New Yorki egyezmény számol ezzel: minden szerződő fél számára lehetővé teszi, hogy felülvizsgálja a választottbírói ítéletet abban a tekintetben, hogy az eljárás tárgyát képező jogvita saját szabályai szerint a választottbírói elé utalható-e, ill. a nemzetközi közrendből milyen következmények fakadnak.	A vesztfáliai modellel azonos: az ítélet elszakad a székhely jogrendjétől, így máshol akkor is elismerhető, ha a székhely államában érvénytelenítették.¹⁹³
---	---	---	--

3. számú táblázat: A székhely államában érvénytelenített határozat jogkövetkezmenyei a végrehajtás államában (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

A fentiek alapján, a tradicionális – azaz monolokális – megközelítéssel szemben, a transznacionális megközelítést alapul vevő államok joga alapján a választottbírói helyének kérdése látszólag veszít jelentőségéből.¹⁹⁴ KECSKÉS László „A választottbíráskodás elméletéről” szóló írásában akként vélekedik, hogy a közeljövőben a multilokális – azaz a vesztfáliai – szemlélet határozza majd meg a nemzetközi választottbíráskodást, a monolokális felfogáshoz való visszatéréssel nem kell számolnunk.¹⁹⁵

¹⁹³ A táblázat a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján.

¹⁹⁴ Does the Seat of Arbitration Still Matter? Can Italy be a “Good” Place for Arbitration? <https://blogs.law.nyu.edu/transnational/2013/01/does-the-seat-of-arbitration-still-matter-can-italy-be-a-good-place-for-arbitration/> /Letöltés ideje: 2024.11.30.

¹⁹⁵ KECSKÉS László: A választottbíráskodás elméletéről. In.: A Kereskedelmi Választottbírói Évkönyve. 2019-2020. Szerkesztette: BURAI-KOVÁCS János. HVG-Orac, Budapest, 2020. 91.

6.5. Az egyes elméleti modellek autonómia-koncepciója

A jelen értekezés fókuszát a felek autonómiája képezi, így nem mellőzhető annak áttekintése, hogy az ismertetett elméleti megközelítések hogyan értelmezik, illetve miből eredeztetik a felek autonómiáját.

Monolokális megközelítés	A monolokális megközelítés alapján a választottbíróság az adott állam jogrendszerének van alávetve, így a felek rendelkezési jogának, vagyis autonómiájának határa addig terjedhet, amíg a választottbíráskodás helye szerinti jog alapján az lehetséges.
Vesztfáliai megközelítés	Az autonómia terjedelmét mindazon jog meghatározhatja, amely a választottbírási eljárással kapcsolatba kerül, azaz megfordítva: minden állam a saját szabályai szerint állapíthatja meg a felek rendelkezési jogának határait.
Önálló választottbírói jogrend	Az autonómia a választottbíráskodás alapja, a jogrendszerek együttesen alkotják a választottbíráskodás szabályait, amelyből a felek autonómiája is fakad.

4. számú táblázat: Az egyes elméleti modellek autonómia-koncepciója (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

6.6. A választottbíróság helyének jelentősége

A választottbíráskodás elméletével szorosan összefüggő a választottbíráskodásról szóló LX. törvény (a továbbiakban: „Vbt.”) 2018. évi módosítása, amely a törvény hatályát akként módosította, hogy az az eljárásra akkor terjed ki, ha a választottbíróság helye Magyarországon van, ugyanis a korábban a törvény a választottbíróság helye fordulat helyett a választottbíróság székhelye megfogalmazást tartalmazta. A választottbíráskodás helye ugyanakkor nem feltétlenül egyezik meg az esetlegesen eljáró intézményes választottbíróság székhelyével. BURAI-KOVÁCS János a „Választottbíróság vagy rendes bíróság?” című írásában példaként kifejti, hogy adott esetben az ICC választottbírási szabályai szerint Magyarországon lefolytatott eljárásra, az ICC eljárási szabályait kell alkalmazni, azzal, hogy az eljárás háttérjogszabályai a magyar jogszabályok lesznek.¹⁹⁶ Ekként BURAI-KOVÁCS János példája alapján: ha a választottbírási ítélet ellen

¹⁹⁶ BURAI-KOVÁCS János: Választottbíróság vagy rendes bíróság? In memoriam Sárközy Tamás. In.: A Kereskedelmi Választottbíróság Évkönyve. 2019-2020. Szerkesztette: Burai-Kovács János. HVG-Orac, Budapest, 2020. 42.

érténytelenítési keresetet terjesztenek elő, úgy azt a magyar jog szabályai alapján kell elbírálni, a magyar Vbt. kógens és egyéb szabályait figyelembe véve.¹⁹⁷ A fentiek alapján tehát „[a] választottbíráskodás helye nem azt jelenti (...) hogy a szóbeli tárgyalásnak is ott kell lezajlania, hanem azt, hogy az alapvetően diszpozitív szabályozású választottbíróági eljárásra mely ország jogszabályait fogják mögöttes jogként alkalmazni.”¹⁹⁸

CSEHI Zoltán korábban idézett írásában e körben utal továbbá arra is, hogy a választottbíráskodás helyével kapcsolatos eszmecserék a digitális fejlődés vívmányaira irányítják a figyelmet. „A hely vagy „tér” jelentése: „espace” vagy „Raum”, illetve „espace de loi”, a jog szülőhelye és érvényesülésének a helye. Ennek egyik eleme a „fórum” vagyis a bíráskodás, a választottbíráskodás helye. Napjainkban a fórum fizikai valósága már nem szűkíthető le egyetlen olyan konkrét fizikai helyszínre, amelyet az emberi létezés alapvetően meghatározó tényezőjeként értelmezhetünk. A fizikai lét sokszor esetleges és átmeneti, ezért a történések fizikai tere nehezen határozható meg, ezt pedig a digitális tér határokat és államokat nem tisztelő rohamos térhódítása erősíti (...).”¹⁹⁹

6.7. A választottbíráskodás helyének jelentősége a New York-i Egyezményben

A vesztfáliai modellt követi az 1958-as New York-i Egyezmény is, amelyhez kapcsolódóan „Judical Dialogue on the New York Convention” című konferencián Fali S. NARIMAN felszólalásában a következők szerint fogalmazott:

„Amikor a világ államai aláírták az 1958-as New York-i Egyezményt, és amikor azt 1958 után ENSZ-egyezményként elfogadták, a régi és az újonnan alakult államok is csatlakoztak hozzá, azonban egy dolgot nem tettek: nem mondtak le állami szuverenitásukról.”²⁰⁰

¹⁹⁷ BURAI-KOVÁCS János (i.m.) 42.

¹⁹⁸ BURAI-KOVÁCS János (i.m.) 42.

¹⁹⁹ CSEHI Zoltán (i.m.) 17. bek.

²⁰⁰ Transcript of Mr. Fali S. Nariman’s intervention at the 3rd Session Introduction to the New York Convention and Sovereignty. <https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs->

A külföldi választottbíróági ítéletek elismerésének és végrehajtásának megtagadása tekintetében az választottbíróság helyének állama viszonylag széleskörű jogértelmezési jogosultsággal rendelkezik: amelyre való hivatkozással több esetben is találkozhatunk a New Yorki Egyezmény V. cikkében. Megtagadható az elismerés és a végrehajtás az V. Cikk a) pontja alapján abban az esetben, ha a választottbíróági megállapodás a felek által kikötött jog értelmében, vagy ilyen kikötés hiányában *annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági ítéletet hozták, érvénytelen*, továbbá d) pontja alapján, abban az esetben, ha a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában *nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár*t, valamint e) pontja alapján, abban az esetben, ha a választottbíróági határozat a felekre még nem vált kötelezővé, vagy *annak az országnak illetékes hatósága, amelyen vagy amely jogának alkalmazásával a határozatot hozták, azt hatályon kívül helyezte vagy felfüggesztette*.

A jelen fejezetben kifejtettek alapján látható, hogy a választottbíróság helye fordulat többet jelent egyszerű földrajzi helyszínnél, – különösen ez alatt az alkalmazandó mögöttes jogszabályt értve – ezért annak kiválasztása a felek számára stratégiai kérdés, az eljárás kiszámíthatóságának egyik alapköve, amely érdekében a feleknek szükséges megvizsgálniuk az adott államban fennálló jogszabályi környezetet, kiszűrve az abból eredő esetleges kockázatokat.

6.8. A választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása és az elméleti modellek ezirányú megoldásai

Az értekezés 10. fejezetében részletesen elemzem a választottbíróági megállapodásra irányuló jog meghatározásának kérdéseit. Ahogyan a jogvitára alkalmazandó jog megválasztása, akként a választottbíróági megállapodásra irányadó jog megválasztása is, a felek autonómiájának alapvető eleme.²⁰¹ Amennyiben a felek nem élnek ezen

public/document/media_document/nyc_roadshow_speech_23rd_nov_nariman.pdf Letöltés ideje: 2024.11.30.

²⁰¹ Jelen fejezetben nem térek ki rá részletesen, azonban a 10. fejezetben olvasható, a szeparabilitás elvének részletes kifejtése, amely alapján a választottbíróági megállapodás elválik a főszerződéstől, amelybe adott esetben inkorporálták.

jogukkal, vagy nem tudnak megállapodásra jutni a kérdésben, arról a választottbírósnak kell döntenie.

Monolokális megközelítés:	A monolokális megközelítés alapján a választottbírósnak az adott állami jogrend része, az az adott állam bíróságával azonos megítélés alá esik. Ezen elméleti modell alapján jogválasztás hiányában a felek autonómiája helyett az adott állam joga szerint kell a választottbírósnak megállapodás érvényességét megítélni.
Vesztfáliai megközelítés:	A vestfáliai modell szerint több államnak egyaránt jogában áll a saját joga szerint megítélni a kérdést, több állam joga egyformán releváns, azaz egyik sem kizárólagos. A megközelítés alapján egyformán releváns a választottbíráskodás helyének joga, a végrehajtás állama szerinti jog, a felekre irányadó jog és a főszerződésre irányadó jog és ezek között nincs hierarchikus kapcsolat.
Önálló választottbírói jogrend:	A transznacionális megközelítés alapján a felek jogválasztása hiányában nincs kötelezően meghatározandó állami jog. Az érvényességet a nemzetközi választottbíráskodás generális szabályaival összhangban állapítja meg.

5. számú táblázat: Az egyes elméleti modellek megoldásai a választottbírósnak megállapodásra irányadó jog tekintetében (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

6.8.1. Az Nmjt. és a New Yorki Egyezmény vonatkozó rendelkezéseinek összevetése az elméleti modellekkel a választottbírósnak megállapodásra irányadó jog meghatározása körében

A magyar Nmjt.-t és a New Yorki Egyezményt e tekintetben összevetve megállapítható, hogy az Nmjt. szabályozási technikáját tekintve nem nevezhető szigorúan monolokális szellemben íródott normának, ugyanis a szubszidiárius kapcsoló szabályainak eredményeként – természetesen a felek jogválasztása hiányában – nem rendeli automatikusan a választottbírósnak helye szerinti jog alkalmazását, hanem kapcsolószabályként figyelembe veszi a főszerződésre irányadó jogot, a választottbírósnak helye szerinti jogot, valamint a *favor validitatis* elvét is, így kijelenthető, hogy az Nmjt. kollíziós szabályai nem egy merev monolokális szemlélet szerint, hanem egy multilokális szempontokat is figyelembe vevő logika mentén készültek.

Ezzel szemben a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. a) pontja a felek jogválasztása hiányában egyetlen 'kapcsolóelv' határoz meg: a választottbíróság helye szerinti jogot (*lex loci arbitri*). Ugyanakkor árnyalja a képet az a jogirodalmi álláspont, hogy a New Yorki Egyezmény szövege alapján elfogadható a hallgatóságos jogválasztás is, amely alapján így már nem kizárólag a *seat* joga, hanem akár a főszerződésre irányadó jog is alkalmazható lehet.²⁰² A New Yorki Egyezmény tehát monolokális modellt követ, ugyanakkor a hallgatóságos jogválasztás megengedhetősége lazít ezen a viszonylag merev megközelítésen.

6.9. Az elméleti modellek és az állami bíróságok kapcsolata

Az elméleti modellek közötti legfontosabb válaszvonal az, hogy a választottbíróságokat – mint intézményeket – a saját jogrendszerükön belül hova pozicionálják. A jelen fejezetben kifejtettek alapján megállapítható, hogy a három megközelítés aszerint különbözteti el a választottbíróságok megítélését, hogy azt (i) az állami igazságszolgáltatás részének tekinti (monolokális megközelítés), (ii) olyan igazságszolgáltatási módnak tekinti, amely több jogrendhez kapcsolódik párhuzamosan (vesztfáliai megközelítés), vagy (iii) teljesen autonóm jogrendnek tekinti (önálló választottbírói jogrend).

	Monolokális megközelítés	Vesztfáliai megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
Kapcsolat az állami bírósággal	erős kapcsolat, széles körű belépési lehetőség és állami bírósági kontroll.	több jogrendszer tekintetében is felmerülhet, pl. a székhely állama és a végrehajtás állama is, de csak a saját jogrendszere tekintetében.	nagyon szűk körben, a végrehajtás során.
Lex loci arbitri jelentősége	nagyon jelentős	relatív, több állam koordinációja valósul meg.	egyáltalán nem jelentős

6. számú táblázat: Az állami bíróságokkal való kapcsolat intenzitása az egyes elméleti modellek vonatkozásában (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

²⁰² UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)

https://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf;

Letöltés

ideje: 2023.02.14.

6.10. Részösszefoglalás

A monolokális megközelítés alapján, a választottbírák szerepe azonos a választottbírárság székhelyén eljáró állami bírák szerepével. A székhely a fórum és ennek a része a választottbírárság. A választottbírárság az állami jogrend része.

A multilokális felfogás alapján, minden állam a saját joga alapján dönthet a választottbírársági ítéletet illetően, a többi állam döntésétől függetlenül.

A transznacionális álláspont alapján, a választottbíráskodás jogisége nem valamelyik nemzeti jogrendszerben, hanem egy külön transznacionális jogrendben gyökerezik.

Az értekezés hipotéziseként azt határoztam meg, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik. Az értekezés íráskor kijelenthető, hogy a monolokális megközelítés meghaladottá vált, ugyanakkor a transznacionális felfogás még nagyon távolinak tűnik. Napjainkban tehát a multilokális (vesztfáliei) megközelítés tekinthető elfogadottnak.²⁰³

A transznacionális irányzat, azaz az önálló választottbírói jogrend kritikájaként szokás említeni azt, hogy lehetetlen figyelembe venni az összes olyan nemzeti jogrendet, amelyben az elismerést vagy a végrehajtást kérhetik. A választottbíráknak ehelyett transznacionális (egyetemes) közrend szabályaiból merítve kell döntést hozniuk.²⁰⁴

GAILLARD ugyanakkor rámutat arra, hogy a nemzeti jogrendek hagyományos értelemben vett figyelembevételére nem is szükséges: a transznacionalista pozitív irányzat az önálló választottbírói jogrendet „(...) nem olyan előzetesen létező szabályok gyűjteményeként fogja fel, melyek forrása teljesen kívül esik a nemzeti jogokon. Ellenkezőleg, az teljességgel az államok normatív tevékenységéből fakad, amit azonban a maga egészében fog fel, nem pedig mint egymás mellé helyezett olyan nemzeti jogokat, amelyek közül a kollíziós eljárás szerint kellene kiválasztani az alkalmazandót. (...) A választottbírói

²⁰³ Ezen utóbbi elméleti modell elfogadottságához nagyban hozzájárul az, hogy a New Yorki Egyezmény szintén ennek megfelelő (V. Cikk a) pont).

²⁰⁴ Vö.: különösen: PAULSSON, Jan: Arbitration in Three Dimensions. LSE Law, Society and Economy Working Papers 2/2010. 2. De Boeck, Michael: Consumer Arbitration and Collective Dispute Resolution in the European Union. Is Class Arbitration an Alternative? Dissertation tot he degree of Master of Laws.

jogrend kifejezés számot vet azzal a ténnyel, hogy a gyakorlatban az államok széles körben egyetértenek azon feltételekben, amelyeket a választottbíráskodásnak ki kell elégítenie ahhoz, hogy a vitarendezés olyan kötelező módszere lehessen, melynek eredménye, az ítélet, érdemes a végrehajthatóságra mint jogkövetkezményre.²⁰⁵

A választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye a felek szempontjából azért lényeges, mert a különböző jogrendszerek különböző szintű rendelkezési jogot biztosítanak a felek számára, amint azokat a fenti táblázatokban is szemléltettük.

Álláspontom szerint, napjainkban nem figyelhető meg nagymértékű függetlenedés az államok jogrendszereitől – értve ezalatt a multilokális megközelítéstől a transznacionális választottbírói jogrend felé történő elmozdulást – tekintettel arra, hogy a választottbíráóság helye (mögöttes joga) és a választottbíróági határozat végrehajtásának helyének joga jelenleg rendkívüli jelentőséggel bír az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében, és arra mutatnak a jelek, hogy transznacionális választottbírói jogrend a közeljövőben nem fog megvalósulni.

A következő fejezetben a választottbíróági megállapodást mint a felek rendelkezési jogának elsődleges megjelenési formáját vizsgálom, különös figyelmet fordítva arra, hogy korlátozódik-e a felek autonómiája abban az esetben, ha nem elsődleges/eredeti szerződő felekként kerülnek a választottbíróági kötelembé.

²⁰⁵ GAILLARD (i.m.) 48-49.

7. A választottbíróági megállapodás

7.1. A választottbíróági megállapodás fogalma

KENGYEL Miklós meghatározása alapján, a választottbíráskodás „*a felek vitájának a felek egyező akaratával létrehozott szervezetben és a felek által megállapított szabályok szerinti eldöntése.*”²⁰⁶ Azaz a választottbíróági eljárás általánosan a felek autonómiájából fakadó felhatalmazáson alapul.²⁰⁷

A választottbíróági eljárás alaptétele, hogy a felek felhatalmazzák az általuk választott választottbíró vagy választottbírói tanácsot, hogy pártatlan döntőbíróként döntsön a közöttük felmerült jogvitában. A felek autonómiájukból fakadóan azonban a választottbíró(k) személyén túl²⁰⁸, meghatározhatják az eljárás egyes szabályait is.

A fejezet célja a felek rendelkezési jogának a választottbíróági megállapodások vonatkozásában való elemzése, különös figyelmet szentelve a nem kifejezett konszenzuson alapuló megállapodásokra. Ezekben az esetekben a választottbíróági megállapodások egyoldalú jognyilatkozatokkal jönnek létre, vagy olyan felek között tekintendők fennállóknak, akik a választottbíróági megállapodás megkötésben nem szerepeltek szerződő félként. Az ún. *non-signatories* kérdést a *US Second Circuit* által a *Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association* ügyben hozott ítélet mentén vizsgálom, külön kitérve az ítéletben meghatározott öt olyan esetre, amelyek fennállása esetén a nem szerződő felekre is kötelezést tartalmaz a választottbíróági megállapodás.

²⁰⁶ KENGYEL Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2013. 1193.

²⁰⁷ HERCZEGH Mihály „[a] magyar polgári törvénykezési rendtartás” című művében a következőképpen fogalmaz: „[a] választott bíróságok azon jogosultsága, hogy bizonyos peres ügyben eljárjanak és ítélhessenek, az érdekelt felek kölcsönös akaratkijelentésén, illetőleg szerződésén alapul. De ilyen szerződésre csak azok léphetnek, kik önjogúak, és sem apai, sem gyámi, sem gondnoki hatalom alatt nem állnak. (HERCZEGH Mihály: A magyar polgári törvénykezési rendtartás. Franklin-társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. Budapest, 1896. 801.)

FABINYI Tihamér meghatározása alapján pedig: „[a] választott bírósági szerződés a felek megállapodása aziránt, hogy egy vagy több választott bíró döntse el a már fennforgó, vagy valamely meghatározott jogviszonyban a jövőben keletkezhető olyan magánjogi vitás ügyüket, amelynek tárgyában a felek szabadon rendelkezhetnek.” (FABINYI (i. m.). 37.)

²⁰⁸ A felek természetesen intézményes választottbíróság eljárást is kiköthetik, ez esetben nem feltétlenül választják előre ki az eljáró bírókat.

A fejezet utolsó részében – e körbe tartozóként – felvillantom a választottbíróági megállapodás engedményezésének, valamint a jogutódlásának kérdését is.

A választottbíróági megállapodás két fő csoportra osztható: a *compromissum*-ra (submission agreement) és a *clausula compromissoria*-ra (arbitration clause)²⁰⁹

A két választottbíróági megállapodás között a különbséget az jelenti, hogy a *compromissum*, (azaz *submission agreement*) megkötésére jellemzően akkor kerül sor, amikor a felek között a jogvita már kialakult, így a *compromissum*-ot éppen e jogvita eldöntése érdekében kötik meg. Altípusának tekinthető a *sumbissio declarata*, amely fentivel egyezően, a már megkötött szerződésből eredő konkrét jogvita eldöntése érdekében való választottbíróági megállapodást takarja, valamint a *sumbissio tacita*²¹⁰, amely esetén a felek között nem jött létre választottbíróági megállapodás, azonban a felperes a jogvita rendezésére egy intézményes választottbíróság elé terjeszt keresetet, melyre az alperes érdemben válaszol.²¹¹

A fentiekben elemzett *compromissum*mal szemben, a *clausula compromissoria*-t a felek még a jogvita felmerülését megelőzően kötik meg egymással, arra az esetre, ha a szerződéses kapcsolatunkban később vitás helyzet állna fenn.²¹² BOÓC Ádám a *compromissum* tekintetében kiemeli: annak ellenére, hogy a *választottbíróági záradék* kifejezés a választottbíróági megállapodás mindkét típusra alkalmazható, nem elhanyagolható a *compromissum* jelentősége sem, ugyanis „(...) megfelelő módon fejezi ki az eljárás azon sajátosságát, mely szerint az eljárás a felek szabad alávetésén alapul:

²⁰⁹ BOÓC Ádám: A nemzetközi választottbíróági klauzulák az új IBA irányelvek tükrében. Fuglinszky Ádám – Klára Annamária (szerk.) Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2012. 457.

²¹⁰ Ezen altípusra tekintettel a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.) 8. § (4) bekezdésében úgy fogalmaz: a választottbíróági szerződést írásban megkötöttnek kell tekinteni akkor is, ha a választottbíróság elé utalásra irányuló nyilatkozatában vagy kereseti kérelme előadásában a fél állítja a választottbíróági szerződés létét, és a másik fél azt nem vitatja.

²¹¹ FARAGÓ László: Nemzetközi választottbíráskodás. Közgazdasági és Jogi Könyv Kiadó. Budapest, 1966. 60.

²¹² KECSKÉS László: A választottbíráskodás jogi szabályozása Magyarországon. KECSKÉS László – TILK Péter: A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások szabályozásának alapjai. PTE ÁJK Pécs, 2018. 60.

azaz az egymással jogvitában álló felek a jogvita keletkezését követően is dönthetnek úgy, hogy választottbíróági eljárás lefolytatásával kívánják jogvitájukat rendezni.”²¹³

7.2. A választottbíróági megállapodás alakisága

A választottbíróági megállapodás létrejöttéhez szorosan kapcsolódik a megállapodás alakiságának kérdése. A megállapodás alakisága tekintetében az egyes jogszabályok különböző feltételeket határoztak meg. A Polgári Törvénykezési Rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk az alábbiakat rögzítette: „a szerződésnek, melyben a választott bíróság kikötött, mindig írásban szerkesztve, s abban a per tárgyának, valamint minden jogviszonynak, melyre a választott bíróság hatásköre kiterjed, tüzetesen kijelölve kell lennie.”²¹⁴ Ezen megfogalmazáshoz képest a Plósz-féle Pp. meghatározás kiegészül azzal is, hogy a választottbíróági szerződés kikötése csak azon ügyek tekintetében lehetséges, amelyekről a felek szabadon rendelkeznek.²¹⁵ A korábbi, 1994. évi LXXI. törvény – igazodva a kor elvárásaihoz – tágabban értelmezte az írásbeliség kérdését, ekként – a törvény szövegében felsoroltakon kívül – írásban létrejötnék tekintette azt a megállapodást is, amely a felek üzenetét tartósan rögzítő eszközön való üzenetváltással rögzítette.²¹⁶ Ehhez képest a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény még részletesebb szabályokat nyújt az elektronikus kommunikáció során való szerződéskötés tekintetében, mely alapján írásban megkötötnék kell tekinteni azt a megállapodást is, amely elektronikus közlés útján jön létre, amennyiben az a másik fél számára hozzáférhető és alkalmas a későbbi hivatkozásra.²¹⁷

7.3. A választottbíróági eljárás anyagi- és eljárásjogi természete

A megállapodások alakiságán túl, érdemes kitérni a választottbíróági szerződés jogi természetére is. A választottbíróági megállapodás jogi természetének anyagi jogi, illetve eljárásjogi jellegét tekintve koronként eltérőek voltak az álláspontok. Az 1868. évi Polgári Törvénykezési rendtartás tisztán eljárásjogi szempontból szabályozta a

²¹³ Boóc: (i.m. 2012.) 457–458.

²¹⁴ 1868. évi LIV. törvénycikk 496. §

²¹⁵ 1911. évi törvénycikk a Polgári perrendtartásról 767. §

²¹⁶ A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXXI. törvény 5. § (3)

²¹⁷ Vbt. 8. § (3)

választottbíróági eljárást, ugyanakkora témában sokat hivatkozott 1911. évi Plósz-féle Pp. már az anyagi és eljárásjogi rendelkezési jog párhuzamos érvényesülését hangsúlyozza e kérdésben, kiemelve, hogy az eljárásjogi rendelkezési kiterjesztése kizárólag addig értelmezhető, amíg a felek az eljárás tárgyáról anyagi jogi értelemben is szabadon rendelkeznek.²¹⁸

Amint HORVÁTH Éva a Nemzetközi választottbíráskodás című könyvében kifejti: a jogirodalom álláspontja ebben a kérdésben a mai napig sem egységes, ugyanakkor a legszélesebb körben elfogadottnak a választottbíróági megállapodás kettős jogi természete tekinthető, amely alapján a választottbíróági megállapodás mind anyagi, mind eljárásjogi hatásokkal rendelkezik.²¹⁹ HORVÁTH Éva művében szintén a választottbíróági megállapodás kettős jogi természete mellett foglal állást és kiemeli, hogy anyagi jogi hatását tekintve a választottbíróági megállapodás alapján feleknek „(...) mindent meg tenniük annak érdekében, hogy a választottbíróági eljárás gyorsan és sikeresen eljusson a végkifejletig: az ítélet meghozataláig (vagy egyezség megkötéséig) és minden olyan tevékenységtől tartózkodniuk kell, ami a választottbíróági szerződés sikerét veszélyezteti.”²²⁰ A megállapodás eljárásjogi hatása pedig a gyakorlat szempontjából azért rendkívüli jelentőségű, mert eljárásjogi akadályt teremt: azaz abban az esetben, ha a másik szerződő fél az ügyet állami bíróság elé terjesztené, az eljárás alperese (azaz a választottbíróági szerződésben részes másik fél) pergátló kifogásával nem csak a keresetlevél visszautasítását, hanem a per megalapításának megakadályozását is eléri.²²¹

Amint SCHMIDT Richárd is rámutat: „[a] kettős jogi természet egy másik vetülete a választottbíróági szerződés eljárásjogi hatása, illetve a feleket terhelő jogok és kötelezettségek kapcsán ragadható meg. A francia jogirodalom a választottbíróági megállapodások pozitív hatását (effet positif) és negatív hatását (effet négatif) hangsúlyozza: a választottbíróóság azzal ismeri el a pozitív hatást, hogy elfogadja a részére

²¹⁸ VARGA István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és töréspontjai. Jogtörténeti parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 370

²¹⁹ HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG Orac Kiadó. Budapest, 2010. 57

²²⁰ Uo.

²²¹ FABINYI Tihamér: A választott bíráskodás. A váczikir. országos fegyintézet könyvnyomdája. 1920. 41.

felajánlott, illetve átruházott hatáskört, a negatív hatást pedig az állami bíróságok ismerik el azzal, hogy hatáskörük hiányát állapítják meg, amennyiben olyan ügyben kezdeményeznek előttük jogvitát, mely a választottbírósági kikötés hatálya alá esik.”²²² Ugyanezen írásában kifejti, hogy az angolszász értelmezés alapján a felek kötelezettsége szempontjából választható el a kettős jogi természet: egyfelől a felek kötelesek kötelesek a választottbíróság elé vinni a megállapodással érintett jogvitájukat, másfelől pedig tartózkodni kötelesek az állami igazságszolgáltatáshoz fordulástól.²²³

Szintén SCHMIDT Richárd mutat rá a választottbírósági megállapodások egy harmadik vetületére, amely „a függőség-autonómia ellentétpár tengelyén érhető tetten.”²²⁴ A választottbírósági megállapodás alapvető jellemzője, hogy kapcsolódnia szükséges egy alapjogviszonyhoz, nincs a feleknek arra lehetőségük, hogy általános, minden jogviszonyra kiterjedő választottbírósági megállapodást kössenek.²²⁵ Ugyanakkor a szeparabilitás elvének köszönhetően, a választottbírósági megállapodás érvényessége tekintetében mégis független a főszerződéstől, amely így kifejezi annak autonóm vonásait.²²⁶

7.4. A választottbírósági megállapodás kettős jogi természete és a felek autonómiája

A választottbírósági megállapodás jogi természetének elemzése a felek autonómiája szempontjából azért lényeges, mert az autonómia terjedelme attól függ, hogy melyik megközelítés a hangsúlyosabb. Azaz, ha tisztán eljárásjogi természetűnek tekintenénk a választottbírósági megállapodást, úgy a felek autonómiáját ezzel egészen szűkre szabnánk: ebben az esetben a választottbírósági megállapodásnak az volna az egyetlen funkciója, hogy az állami bíróság előtti eljárást kizárja. Az anyagi jogi megközelítés alapján a választottbírósági megállapodás nem kizárólag egy pergátló tényező, hanem a felek anyagi jogi megállapodása, amelyben széles körben gyakorolhatják a

²²² SCHMIDT Richárd: A választottbírósági megállapodás autonómiája. Jogtudományi Közlöny. 2025/1. 1-12.)

²²³ SCHMIDT (i.m. 2025) 3.

²²⁴ Uo.

²²⁵ Uo.

²²⁶ Uo.

szerződéskötési szabadságukat.²²⁷ Másként fogalmazva: a felek autonómiájának két rétegeként tekinthetünk az eljárásjogi és anyagi jogi autonómiára, amely egy egészet alkotva – egymás megfelelő ellensúlyozása mellett – képes olajozottan működni.

7.5. Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági kikötések

7.5.1. Nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbíróági kikötések (Consent to Arbitration with a Reduced Consensual Character)²²⁸

A választottbíróági megállapodás általában feltételez egy kereskedelmi szerződést a felek között, amely tekintetében megállapodnak, hogy a felmerülő jogvitájukat választottbíróági úton rendezik. Felmerülhetnek azonban olyan esetek is, amikor a választottbíróági kikötés egyoldalú jognyilatkozattal jön létre, vagy a választottbíróági megállapodás a szerződés megkötésében nem részes félre tartalmaz kötelezést.²²⁹

7.5.2. Választottbíróági kikötés egyoldalú jognyilatkozattal

Az egyoldalú jognyilatkozattal keletkeztetett választottbíróági kikötés előfordulása jóval ritkább, mint a választottbíróági megállapodásoké. ÚJLAKI Géza meghatározása szerint a „[n]em szerződésen alapuló olyan magánjogi rendelkezés, amely választottbíróóságot rendel, lehet: (1) végintézkedés, (2) jogi személy alapszabálya, (3) alapítvány.”²³⁰

ÚJLAKI művében részletesen kifejti, hogy ugyan az 1915. évi Polgári törvénykönyv javaslata (a továbbiakban: Ptj.) nem sorolja a végrendeletbe foglalható örökjogi rendelkezések közé a választottbíróág kikötést, ugyanakkor a meghagyás alakjában való ekkénti rendelkezésnek nincs akadálya.²³¹ Ugyanitt olvasható, hogy a német jogirodalom elfogadja a végintézkedésben rendelt választottbíróági kikötést, továbbá annak sincs

²²⁷ FOUCHARD – GAILLARD – GOLDMAN on International Commercial Arbitration. Kluwer Law International. 1999. 26.

²²⁸ STEINGRUBER Andrea Marco: Consent in International Arbitration. Oxford University Press. 2012. 8-01.

²²⁹ A téma átfogó elemzését ld. továbbá: BÁN Dániel - KECSKÉS László: Az alá nem írt választottbíróági szerződések megítélésének változásáról (EJ, 2011/1., 3-21.)

²³⁰ ÚJLAKI Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Dick Manó Kiadása (Váci. Kir. Orsz. Fegyintézet Könyvnyomdája), Budapest, 1927. 3.

²³¹ Uo. 3.

akadálya, hogy választottbíróként a végrendeleti végrehajtó járjon el.²³² „[K]ülönösen az örökösödési, családi perек elkerülése céljából méltánylandó a végrendelkezőnek az az akarata, hogy az örökösök közötti vitákat, előbb a családi viszonyokat ismerő alkalmas személyek békés úton próbálják rendezni és annak sikerülte esetén ezek, mint választottbírák gyorsabban és könnyebben dönthetik el még a bonyolult családi vitákat is, mintha azok az állami bíróságok eljárásának formaságai között és nyilvánosan tárgyalatnának.”²³³ Némiképp eltérő a jogi személyek létesítő okiratába, valamint az alapítvány²³⁴ alapító okiratába foglalt választottbíróági kikötés, amely a jogi személy és a tag, valamint a tagok egymás közötti viszonyában felmerülő, továbbá az alapítvány juttatásaira vonatkozó jogviták eldöntése érdekében kerülhetett megfogalmazásra.²³⁵ Ezen szabályokra tekintettel a Plósz-féle Pp. 788. §-ában akként rendelkezett, hogy választottbíróági eljárásra vonatkozó szabályok azokra az eljárásokra is alkalmazandók, amelyeket végintézkedéssel vagy más törvényes módon rendelték.²³⁶

Modern jogunkban sem ismeretlen az egyoldalú jognyilatkozattal létesített választottbíróági kikötés, azonban ezek az egyoldalú jognyilatkozatok csak az egyik fél számára biztosítják a választottbíróági eljárás választásának lehetőségét. Ezek a klauzulák választási lehetőséget biztosítanak, – általában az állami bíróságok vagy a választottbíróság eljárása tekintetében – az egyik szerződő fél számára, amely választást a másik fél köteles elfogadni.²³⁷ Míg a választottbíróági szerződések megkötésére általában az egyenlő tárgyalási pozícióban lévő felek között kerül sor, akiknek a jogviszonyában nem látható előre, hogy melyik fél fog várhatóan a felperesi pozícióba kerülni, addig az egyoldalú jognyilatkozattal való választottbíróági kikötésre akkor kerül

²³² Uo. 3.

²³³ ÚJLAKI i.m. 4.

²³⁴ A Polgári Törvénykönyv megalkotására irányuló törekvések ÚJLAKI Géza választottbíráskodásról szóló kézikönyvének megírásakor még nem teljesedtek ki: az 1928. évi Magánjogi Törvény Javaslat csak a kiadást követő évben született meg, így a szerző az 1915. évben az országgyűlés elé terjesztett negyedik tervezetre (az ún. bizottsági szövegre) hivatkozik Ptj. rövidítés alatt. Ezen szabályok szerint a jogi személyek alatt az egyesületeket és a kereskedelmi társaságokat érti, míg az alapítványt jogi személyek csoportjától elkülönülten említi.

²³⁵ ÚJLAKI i.m. 5.

²³⁶ ÚJLAKI i.m. 3.

²³⁷ STEINGRUBER Andrea Marko: Consent In International Arbitration. Oxford University Press. 2012. 132.

sor, ha az imént említett feltételeknek legalább egyike hiányzik. Gyakran használtak ezek a klauzulák például a bankjog területén.²³⁸

7.5.3. „Nem szerződő” felek a választottbíróági eljárásban

Míg a legtöbb polgári eljárásjogi jogszabály lehetőséget biztosít az érdekelteknek a keresethez való csatlakozásra, valamint a perbe való beavatkozásra jogi érdekük érvényesítése érdekében, a választottbíróági eljárásban erre csak abban az esetben van lehetőség, ha a „kívülálló” csatlakozásához valamennyi peres fél hozzájárul. Ennek magyarázata a felek autonómiájára vezethető vissza: a választottbíróági megállapodásban a felek arra vállnak kötelezettséget, hogy (az adott szerződésből eredő) egymással szemben fennálló vagy a jövőben felmerülő jogvitájukat választottbíróági úton rendezik. Eerre tekintettel, az a személy, aki nem szerződő fél a választottbíróági megállapodásban, vagy a választottbíróági kikötést tartalmazó szerződésben, nem lehet peres fél a választottbíróági eljárásban.

A felek között létrejött megállapodás előfeltétele a választottbíróági eljárásnak, azonban néhány esetben a választottbíróági megállapodás kiterjedhet azokra a felekre is, akik nem voltak aláírói az eljárás alapjául szolgáló konkrét választottbíróági szerződésnek.

Amint RUBINO-SAMMARTANO írja az *International Arbitration Law and Practice* című művében, a választottbíróági eljárás jogi természete arra enged következtetni, hogy a választottbíróági szerződésben nem részes felek nem lehetnek részesei a választottbíróági eljárásnak sem, ugyanakkor az összetett (szerződéses) jogviszonyok elengedhetlenné teszik ennek a kérdésnek a mélyebb vizsgálatát. Az egyesült államokbeli *US Second Circuit* a *Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association*²³⁹ ügyben hozott ítéletében öt esetet határozott meg, amelyek fennállása

²³⁸ STEINGRUBER i.m. 132.

²³⁹ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association 17 J. Int. Arb. 19. Idézte: Mauro RUBINO-SAMMARTANO: *International Arbitration. Law and Practice*. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014. 238.

esetén a szerződésben nem részes félre (*non-signatory party*) is kötelező lehet a választottbíróági megállapodás.²⁴⁰

A hivatkozott ügyben a Thomson CSF S.A. (Thomson) társaságot az elsőfokon eljáró bíróság arra kötelezte, hogy a Rediffusion Simulation Limited (Rediffusion) és az Evans & Sutherland Computer Corporation (E&S) között megkötött választottbíróági megállapodás alapján, az E&S-szel szemben fennálló jogvitáját választottbíróági úton rendezze. A bíróság döntésének alapját az képezte, hogy a Rediffusion és az E&S egymással választottbíróági megállapodást is tartalmazó szerződést kötött, mely alapján a Rediffusion kizárólag az E&S-től vásárolt repülésszimulátorokhoz használható képalakító berendezéseket. A fenti szerződés megkötését követően a Hughes Aircraft Company megvásárolta a Rediffusion-t, majd tovább értékesítette a Thomson részére, amely a Rediffusion cégnevet Thomson Training and Simulation Limited elnevezésre módosította. A Rediffusion megvásárlását megelőzően, amikor a Thomson CSF S.A. a vételi szándékát nyilvánosságra hozta, az E&S tájékoztatta a Thomst a Rediffusion és az E&S között korábban létrejött megállapodásban foglalt kötelezettségekről, amelyekről a Thomson bővebb tájékoztatást kért, azonban a kötelezettségeket magára nézve nem fogadta el kötelezőnek. Az E&S szerződésszegésre hivatkozva keresetet terjesztett a választottbíróság elé a Rediffusion és a Thomson – mint anyavállalat – ellen. A Thomson CSF S.A. a New York-i kerületi bírósághoz fordult, és annak megállapítását kérte, hogy a Rediffusion és az E&S között létrejött megállapodás nem kötelező rá nézve. A kerületi bíróság döntésében a felperesi Thomson CSF S.A. társaságot a választottbíróági eljárás lefolytatására kötelezte, amely ellen a felperes fellebbezést terjesztett a Second Circuit elé.

A Second Circuit által meghozott ítélet kimondta: az FAA²⁴¹ alapján egy nem aláíró félre is kötelező érvényű lehet egy választottbíróági megállapodás, ha a szerződések és a megbízási jogviszony²⁴² általános elveiből így következik. Az ítélet e tekintetben öt esetet

²⁴⁰ RUBINO-SAMMARTANO Mauro: International Arbitration. Law and Practice. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014. 238.

²⁴¹ Federal Arbitration Act

²⁴² „[i]n cases arising under the FAA, the Second Circuit has consistently held that a non-signatory party may be bound to an arbitration agreement, if so declared by the ordinary principles of contract and

különböztet meg: 1) hivatkozás útján beépített választottbíróági megállapodás (*Incorporation by reference*) 2) vélelem (*Assumption*) 3) megbízott általi szerződéskötés (*Agency*) 4) azonos vállalatcsoportozáshoz tartozás (*Veil piercing*) és 5) az estoppel elve (*Estoppel*), melyeket a fejezet következő lapjain a fenti sorrendben ismertetünk.

7.5.4. Hivatkozás útján beépített választottbíróági megállapodás

Hivatkozás útján beépített választottbíróági megállapodás (*Arbitration Clause Incorporated by Reference*)

A hivatkozás útján beépített választottbíróági kikötés azt jelenti, hogy a választottbíróági megállapodás egy korábban megkötött szerződés részét képezi, amelyre az újabb szerződés visszautal.²⁴³

A Thomson CSF S.A. ítélet megfogalmazása alapján:

„az a fél, aki nem aláírja a választottbíróági megállapodásnak, választottbíróági eljárást kezdeményezhet egy olyan féllel szemben, aki alanya a választottbíróági kikötésnek, amennyiben e fél a nem aláíróval olyan külön szerződéses jogviszonyt létesített, amely a már fennálló választottbíróági kikötést magában foglalja”²⁴⁴

Az ítélet szövegéhez hasonlóan, az UNCITRAL Modelltvörvény is akként rendelkezik, hogy a szerződésben a választottbíróági kikötést tartalmazó bármely dokumentumra való hivatkozás írásbeli választottbíróági megállapodásnak tekintendő, ha az a hivatkozás által a szerződés részévé válik.²⁴⁵

agency” - Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.

²⁴³ STEINGRUBER i.m. 134. 8.16.

²⁴⁴ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.

²⁴⁵ UNCITRAL Modelltvörvény 7. cikk (6) The reference in a contract to any document containing an arbitration clause constitutes an arbitration agreement in writing, provided that the reference is such as to make that clause part of the contract.

Bantekas kapcsolódó példája hasonló az értekezésben már említett meglepetésklauszulákhoz: A és B (*egy bank*) kölcsönszerződést kötnek, amely megállapodás nem tartalmaz választottbíróági kikötést, azonban visszautal a bank általános szerződési feltételeire, amelyben azonban szerepel választottbíróági kikötés. Tekintettel arra, hogy A-nak kölcsönszerződésben foglalt kötelezettsége volt az ÁSZF elolvasása, a konkrét ügyben az Irish High Court (*Kastrup Trae-Aluwinduet A/S (Denmark) v Aluwood Concepts Ltd (Ireland)*)²⁴⁶ megállapította, hogy a választottbíróági eljárás kikötése érvényesen történt, és irrelevánsnak tekintette a felperes azon érvelését, miszerint nem kapott saját példányt az ÁSZF-ből.²⁴⁷

A New Yorki Egyezmény II. Cikkének (2) bekezdését véve kiindulási alapként, írásbeli megállapodásnak (azaz a New Yorki Egyezmény II. Cikk (1) bekezdése alapján választottbíróági megállapodásnak) kell tekinteni a szerződésbe foglalt választottbíróági kikötést, továbbá a felek által aláírt, illetőleg levél- vagy táviratváltásba foglalt választottbíróági megállapodást is.²⁴⁸

STEINGRUBER a fent idézett meghatározás elemzése mentén két esetet különböztetett meg:

- I. A felek között levél- vagy táviratváltás útján „kicsérélt” megállapodás ugyan nem tartalmazott választottbíróági megállapodást, azonban kifejezett utalást tartalmazott egy másik megállapodásra, amelyben szerepelt választottbíróági kikötés (ún. *relatio perfecta*).
- II. A felek között „kicsérélt” megállapodás szintén nem tartalmazott választottbíróági kikötést, azonban utal egy dokumentumra, amely tartalmaz ilyen klauszult, azonban ez az utalás nem kifejezett (ún. *relatio imperfecta*).²⁴⁹

²⁴⁶ Kastrup Trae-Aluwinduet A/S (Denmark) v Aluwood Concepts Ltd. (Ireland) Case No. 129. MCA High Court Judgement (13 november 2009) idézi: Ilias BANTEKAS: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press 2015. 76.

²⁴⁷ BANTEKAS, Ilias: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press. 2015. 76.

²⁴⁸ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről II. Cikk (2) bekezdés

²⁴⁹ STEINGRUBER i.m. 134. 8.19.

Az első eset tekintetében az esetjog egységesnek mondható: a kifejezett utalással egy másik szerződésből „beemelt” választottbíróági megállapodás elfogadottnak tekinthető, ugyanakkor a második példa vonatkozásában már nem egységes az álláspont. Ez utóbbinál a választottbíróági megállapodás fennállásának megállapításához a felek tudattartamát kell vizsgálni, azaz azt, hogy mennyire voltak tudatában a választottbíróági megállapodás ekkénti „beemelésének”. E körben számba kell venni a felek státuszát (félkénti minőségét), a hivatkozás specifikusságát, valamint az ágazati szokásokat, amelyek a felekre vonatkoznak.²⁵⁰ A Tradax v Amoco²⁵¹ ügyben hozott döntésében a Svájci Szövetségi Bíróság a fentiek szerinti elemzést végezve kimondta: különböző döntések születhetnek attól függően, hogy a választottbíróági megállapodás fennállására tett utalás egy az üzleti életben tapasztalattal rendelkezőtől vagy egy tapasztalatlan (vagy csekély tapasztalattal rendelkező) személytől származik, aki nem mérhette fel kellően annak jelentőségét.²⁵²

7.5.5. Önkéntes alávetés

Az *assumption theory* a fejezet első részében említett *submitio tacita*-hoz hasonló, amely a magyar Vbt. 8. § (4) bekezdésében is helyet kapott. A magyar jogszabály szövege alapján a választottbíróági szerződést írásban megkötöttnek kell tekinteni akkor is, ha a választottbíróóság elé utalásra irányuló nyilatkozatában vagy kereseti kérelme előadásában a fél a választottbíróági szerződés fennállását állítja és a másik fél nem vitatja azt. Ugyanakkor a választottbíróági alávetés nem lehet teljesen hallgatólagos. Több egyesült államokbeli ítéletben²⁵³ is olvasható: a bíróság megköveteli, hogy az ekként perbeli féllé

²⁵⁰ STEINGRUBER i.m. 135. 8.21.

²⁵¹ Tradax Export SA v Amoco Iran Oil Company, 7 February 1984. 11 YBCA 532 (1986) idézte STEINGRUBER i.m. 135. 8.22.

²⁵² STEINGRUBER i.m. 135. 8.22.

²⁵³ Caribbean SS. Co., SA vs. Sonmez Denizcilik Ve Ticaret AS, 598 F.2d 1264 (2d Cir., 1979) Idézte: Clint A. Corrie BEIRNE, Maynard & Parsons LLP. Challenges in International Arbitration for Non-Signatories.

váló nem aláíró fél magatartásával kifejezze szándékát az iránt, hogy a választottbíróági eljárásban való részvételéhez hozzájárul.²⁵⁴

A hivatkozott Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítélet megfogalmazása alapján aláírás hiányában is kötelezhető a fél a választottbíróági útra, ha az utóbb gyakorolt magatartásával vállalja a választottbíróági kikötésben foglaltakat.

„Aláírás hiányában is kötheti a felet a választottbíróági kikötés, ha későbbi magatartása alapján megállapítható, hogy elfogadta a választottbíróági eljárásnak való alávetést.”²⁵⁵

A *Second Circuit Court of Appeals* a konkrét ügyben hozott ítélete alapján ugyanakkor a Thomson CSF S.A. esetében ezen elmélet mentén nem állapítható meg a választottbíróóság hatásköre, tekintettel arra, hogy a Thomson CSF S.A. nem nyilatkozott akként, hogy a választottbíróági megállapodást magára nézve kötelezőnek ismeri el.

7.5.6. Megbízott általi szerződéskötés

A választottbíróági megállapodás megbízott (ügynök) általi megkötése feltételez egy előzetesen megkötött szerződést a megbízó és a megbízott között, amely alapján a megbízott választottbíróági megállapodást köt a megbízó nevében. A nem aláíró (*non-signatories*) felek közötti létrejött választottbíróági megállapodások érvényessége tekintetében a megbízott által megkötött a legkevésbé vitatott. Ezt számos bírósági döntés is alátámasztja, melyekben kimondták: meghatározott körülmények fennállása esetén a megbízott által megkötött választottbíróági megállapodás (így a választottbíróági klauzulát tartalmazó szerződés is) köti a megbízót.²⁵⁶

A Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítélet megfogalmazása alapján:

²⁵⁴ Clint A. Corrie BEIRNE, Maynard & Parsons LLP. Challenges in International Arbitration for Non-Signatories. 51. <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/1189004714.pdf> Letöltés ideje: 2025.11.30.

²⁵⁵ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO i.m. 238.

²⁵⁶ BORN Gary B.: International Commercial Arbitration. Volume I. Wolters Kluwer Law & Business. 2009. 1144.

„A képviseleti jog alapvető elvei alapján a választottbíróági megállapodás a nem aláíró felet is kötheti.”²⁵⁷

Ugyanakkor BORN által hivatkozott egyik ítéletében²⁵⁸ a Svájci Szövetségi Bíróság elutasította az „agency theory” alkalmazását, amely négy közel-keleti országra nézve jelentett volna kötelezést tekintve, hogy az általuk létrehozott nemzetközi szervezet által kötött szerződés választottbíróági kikötést tartalmazott. A svájci bíróság ítéletét arra alapozta, hogy nem került kellően bizonyításra az, hogy a felperes állam felhatalmazta a nemzetközi szervezetet arra, hogy az az országra kötelező választottbíróági megállapodást kössön. A bíróság kimondta: a választottbíróági klauzula nem alkalmazható azzal a féllel szemben, aki nem írta alá megállapodást, kivéve, ha azt a fél által felhatalmazott harmadik személy kötötte, a fél által adott kifejezett felhatalmazás alapján.²⁵⁹

7.5.7. Az azonos vállalatcsoportba tartozó társaságok

A felek rendelkezési joga különleges megvilágításba kerül az azonos vállalatcsoportba tartozó társaságok esetében. Ezen elv mentén a felperes, választottbíróági eljárásra szoríthatja az anyavállalatot abban az esetben is, ha annak csak a leányvállalatával kötött választottbíróági megállapodást.

A már hivatkozott Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítélet szövege szerint: néhány esetben az anya- és leányvállalatok között a kapcsolat olyan szoros, hogy az áttöri a felelősségviselés korlátját.

„Előfordulhat, hogy az anyavállalat és leányvállalata közötti viszony olyan mértékben szoros, hogy az a társasági fátyol áttörését és az egyik társaság másikért való jogi felelősségét indokolhatja.”²⁶⁰

²⁵⁷ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO i.m. 238.

²⁵⁸ Swiss Federal Tribunal 19 July 1988 XVI. Y, B. Comm. Arb.

²⁵⁹ BORN i.m. 1145. Vö.: Bernard HANOTIAU: *Complex Arbitrations: Multiparty, Multicontract, Multi-iusse and Class Actions*. Kluwer Law International 2005. 39–42.

²⁶⁰ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.

Az angol „*Veil piercing*” megfogalmazás nagyon kifejező: e szerint az anya- és leányvállalat közötti szoros kapcsolat “átszúrja a vállalati fátylat” (*piercing the corporate veil*) és az adott társaság felelősséggel tartozhat a másik társaság által végzett tevéységéért is. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodással összefüggésben ez a fogalom abban az esetben használható, ha az eljárásba egy olyan személy bevonása is indokoltá válik, aki (amely) a választottbírószági megállapodást nem írta alá, azonban a részes féllel való kapcsolata, vagy a rá gyakorolt befolyása olyan jelentős, hogy a jogvita elbírálásához elengedhetetlen az eljárásba való bevonása.

Az American Arbitration Association által kiadott Handbook on Commercial Arbitration vonatkozó része hasonlóan fogalmaz: főszabály szerint az anyavállalat és annak leányvállalatai különböző jogalanyok, ezért a leányvállalat által kötött választottbírószági megállapodás rendszerint nem köti az anyavállalatot. Abban az esetben azonban, ha az *anyavállalat befolyása olyan erős*, hogy tényleges „uralma” alatt tartja a leányvállalatot, ez a befolyás „átszúrja a felelősségviselés fátylát” (*the corporate veil of the parent is pierced*) és az anyavállalat a választottbírószági eljárás lefolytatásának tűrésére szorítható annak ellenére, hogy a választottbírószági megállapodásmegkötésekor nem volt aláíró fél.²⁶¹

A fentihez hasonló döntést hozott az ICC Választottbírószága is, amelyben kimondta: két társaság azonos vállalatcsoporthoz tartozása vagy egy közös részvényes meghatározó befolyása önmagában nem képez elegendő indokot ahhoz, hogy a társaságok felelősségviselése közötti határok ilyen formán eltűnjenek. Azonban, ha egy társaság vagy természetes személy *az adott szerződéses viszonyok kulcsa (appears to have been the pivot of the contractual relations in a particular transaction)* akkor helyénvaló körültekintően megvizsgálni a felek egymástól való függetlenségét.²⁶²

BORN álláspontja szerint a legtöbb egyesült államokbeli bíróság gyakorlata alapján ennek megállapításához az alábbiak szükségesek: (i) uralkodás és ellenőrzés a leányvállalatok felett – azon vállalati formák figyelmen kívül hagyása mellett, amelyek nem rendelkeznek

²⁶¹ American Arbitration Association: Handbook on Commercial Arbitration. JURIS 2010. 38.

²⁶² ICC matter No. 5721. 2. 1024. Idézte és angolra fordította: Otto SANDROCK: Arbitration Agreements and Groups of Companies. 2., 1993. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2998&context=til>; Letöltés ideje: 2025.11.30.

elkülönült jogi személyiséggel – valamint (ii) ezen ellenőrzéssel való csalárd vagy összejátszást eredményező visszaélés, vagy ezzel egyenértékű, a másik fél sérelmére elkövetett kötelezettségszegés. Kiemelte: az az eset, amikor egy társaság teljes mértékben befolyásolja egy másik társaság napi működését, bizonyos körülmények között önmagában is elegendő lehet ahhoz, hogy a választottbírósi megállapodás a szerződésben nem részes félre is kiterjedjen.²⁶³

Ennek alátámasztására megemlítendő az e körben közismertté vált a Dow Chemical ügy,²⁶⁴ amelynek alapjául szolgáló tényállásban a Dow Chemical leányvállalatai szerződéseket kötöttek az Isoverrel, amely szerződésekből eredően a Dow Chemical választottbírósi eljárást indított az Isoverrel szemben. Az Isover védekezésében arra hivatkozott, hogy a Dow Chemical anyavállalat nem volt részes fél a megkötött szerződésben, így nem rendelkezik perbeli legitimációval. A bíróság azonban úgy határozott, hogy a választottbírósi eljárás lefolytatható, figyelemmel arra, hogy a Dow Chemical anyavállalat abszolút ellenőrzést gyakorol a leányvállalatok felett, a leányvállalatok szerződéskötése, teljesítése és felmondása körében is.²⁶⁵

7.5.8. Estoppel

A Thomson CSF S.A. ügyben hozott ítéletében a US Second Circuit az estoppel elvét is azok közé sorolta, amelyek esetén a választottbírósi megállapodás alá nem író felekre is kötelezést tartalmazhat.²⁶⁶ Az estoppel elve e körben azt jelenti, hogy *a fél nem nyilatkozhat ellentétesen a korábbi nyilatkozatával abból a célból, hogy mentesüljön a választottbírósi megállapodásban foglaltak alól*. Ebben a kontextusban az estoppel elve annak megakadályozására is felhívható, hogy a szerződést alá nem író fél a

²⁶³ BORN (2009) i.m. 1159.

Vö.: Société Isover – Saint Gobain v Société Chemical France, Paris Appeals Court Judgement (22 October 1983.) [1984] Rev. Arb. 98.

Hazel BRASINGTON – Andrey PANOV: Non-signatories to arbitration agreements. 'Group of Companies' beware <https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/eb82eee0/non-signatories-to-arbitration-agreements> Letöltés ideje: 2022.05.01.

és vö.: Ilias BANTEKAS: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press. 2015. 95.

This court has also bound non signatories to arbitration agreements under estoppel theory. (Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association. Idézte: RUBINO-SAMMARTANO (2014) i.m. 238.)

választottbíróági kikötés végrehajtását elkerülje, miközben ugyanazon szerződés más rendelkezéseinek végrehajtását kéri.²⁶⁷

7.5.9. A választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés engedményezése (Assignment)

A *Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association* ítéletben nem kerültek hangsúlyozásra, ugyanakkor gyakori előfordulásuk miatt nem hagyhatók figyelmen kívül a választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződések engedményezésének, valamint a választottbíróági szerződésben részes felek esetleges jogutódlásának esete sem.

Az eredeti választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés átruházása tekintetében gyakran felmerül a kérdés, vajon az engedményt is köti-e a főszerződésbe foglalt választottbíróági megállapodás. STEINGRUBER *Consent In International Arbitration* című művében a választottbíróági megállapodást tartalmazó szerződés engedményezése körében a választottbíróági megállapodás konszenzuális jellegét emeli ki, egyben utal arra is, hogy napjainkban már általánosan elfogadott ezen szerződések engedményezése is, ugyanakkor a választottbíróági kikötések automatikus átszállása tekintetében eltérők az álláspontok.²⁶⁸ Kifejti, hogy – a francia bíróságok gyakorlata által is alátámasztva²⁶⁹ – a felek rendelkezési joga nem képezi akadályát a választottbíróági kikötés átszállásának, tekintve, hogy az „funkcionális tartozéka” (*functional accessory*) a főszerződésnek. Az, hogy az engedményes az engedményezési szerződés megkötésével az engedményező helyébe lép, elegendő ahhoz, hogy az engedményezett szerződésbe foglalt választottbíróági kikötés is az engedményesre szálljon át.²⁷⁰

Számos ország joga alapján elfogadható a választottbíróági megállapodás fentiek szerinti átszállása, ugyanakkor a francia jog alapján az engedményes kifejezett hozzájárulása szükséges hozzá. A Svéd Legfelsőbb Bíróság ítéletében a középutat

²⁶⁷ BORN i.m. 1195.

²⁶⁸ STEINGRUBER i.m. 9–12.–9–13.

²⁶⁹ Rev. Arb. 1988. 570.

²⁷⁰ STEINGRUBER i.m. 9–17.

választotta: a választottbírói kikötés engedményezhető, ha az eredeti szerződésben a felek nem zárták ezt ki.²⁷¹

7.5.10. Jogutódlás (Succession)

A választottbírói megállapodások körében felmerülő jogutódlásra leggyakrabban társasági jogi értelemben gondolunk.²⁷² BORN szerint leggyakrabban esete ennek az, amikor a beolvadó (vagy az összeolvadó) társaság egy olyan társasággal egyesül, amely egy korábban megkötött szerződése révén választottbírói megállapodás hatálya alá tartozott.²⁷³

Az ICC Választottbírói elnöki ügyben egy olasz jog alapján bejegyzett korlátolt felelősségű társaság részvénytársasággá alakult, azonban a választottbírói elnöki eljárást ez a jogutódlás nem befolyásolta: az érintett társasággal – mint a per alperesével szemben – az eljárást lefolytatták.²⁷⁴ Hasonló ügyben az osztrák Oberster GERICHTSHOF szintén kimondta: a választottbírói megállapodás kötelező érvényű a szerződő fél jogutódjára, e körben nem szükséges külön elfogadó nyilatkozatot tenni.²⁷⁵

A választottbírói megállapodás engedményezésének és jogutódlásának e körben való általános elfogadottságát támasztja alá a Vbt. 56. §-a is, amely kimondja: a felek eltérő megállapodása hiányában szerződésbeli jogutódlás és engedményezés esetén a jogelőd által kötött választottbírói szerződés hatálya kiterjed a jogutódra is.

A fejezet fő célját a választottbírói megállapodások hatályának vizsgálata képezte, különös tekintettel a megállapodásokban nem részes felek helyzetére. A fejezet központi

²⁷¹ REDFERN – HUNTER: Law and Practice of International Commercial Arbitration. Sweet and Maxwell London, 2004. 3-34.

²⁷² A magyar jog szabályai szerint a jogi személy más jogi személyekkel összeolvadás vagy beolvadás útján egyesülhet. Összeolvadásnál az összeolvadó jogi személyek megszűnnek, és új jogi személy jön létre általános jogutódlás mellett. Beolvadásnál a beolvadó jogi személy szűnik meg, általános jogutódja az egyesülésben részt vevő másik jogi személy. (Ptk. 3:44. § (1) bek.)

²⁷³ BORN i.m. 1185.

²⁷⁴ ICC 2626/1977 (1977) 2 Y.C.A. 153.

²⁷⁵ OGH, 26 April 2001, 8 Ob 179/00g. Idézte: Franz T. Schwarz – Christian W. Konrad: The Vienna Rules. Commentary on International Arbitration in Austria. Wolters Kluwer. 2009. 342.

helyére a választottbírósnak a felek rendelkezési jogából eredő felhatalmazását helyeztük, amely a felek az által megkötött megállapodásból következik.

A fejezet hét különböző esetkört mutat be, amelyek alapjául nem kifejezett konszenzuson alapú választottbíróági megállapodások szolgálnak, azonban a bíróságok ezeket mégis érvényesként fogadták el. A hivatkozott esetek igen különbözőek, az ítéleteket hozó bíróságok törekvése azonban ugyanaz: a választottbíróági eljárás elveinek alkalmazása mentén a megállapodások hatálya alá tartozók *kötelemből való szabadulásának megakadályozása*, és a valóban *nem részes feleknek az adott választottbíróági eljárásból való kizárása*.

7.6. Hibrid választottbíróági klauzulák

Hibrid választottbíróági klauzuláknak azokat nevezzük, amelyekben a felek választanak egy intézményes választottbírósgot, amely előtt lefolytatják a választottbíróági eljárást, azonban egy másik intézményes választottbíróági eljárás eljárási szabályai szerint. Ezzel a döntésükkel a felek quasi arra kényszerítik az intézményes választottbírósgokat, hogy egy másik intézmény szabályaihoz és szervezetrendszeréhez próbálják hozzáigazítani a saját szerveiket.²⁷⁶

Az Insigna Technology Co Ltd v- Alstom Technolgy Ltd ügyben²⁷⁷ a felek között olyan választottbíróági megállapodás jött létre, amely alapján az ügyben a SIAC eljárását kötötték ki az ICC eljárási szabályai alapján. Az ügy háttérének ismertetése kapcsán kiemelendő, hogy az alapügyben az Alstom választottbíróági eljárást indított az Insigna ellen az ICC Választottbírósga előtt, az Insigna azonban az eljárás megszüntetését kérte, arra hivatkozva, hogy a választottbíróági megállapodásban a SIAC eljárása volt kikötve az ICC eljárási szabályainak alkalmazásával. Erre tekintettel az Alstom visszavonta az ICC Választottbírósga elé terjesztett keresetét és megindította a SIAC előtti eljárást. Az Insigna a fentiek ellenére – a számára kedvezőtlen – ítélet érvénytelenítését kérte a

²⁷⁶ Esteban Carlos Molina: Hybrid (institutional) arbitration clauses: party autonomy gone wild. Arbitration International, 2020, 36, 476.

²⁷⁷ Insigna Technology Co Ltd v Alstom Technology Ltd [2008] SGHC 134.

szingapúri legfelsőbb bíróságtól arra hivatkozva, hogy választottbíróági megállapodás érvénytelen volt.²⁷⁸

A SIAC kifejezte, hogy szervezetét adaptálni tudja az ICC eljárási szabályaihoz, az alábbiak szerint:

„SIAC is prepared and intends to undertake the Terms of Reference procedure and scrutiny of awards as contemplated under the ICC Rules. For purposes of performing these procedures, the equivalent functions of the ‘Secretary-General’ and ‘Court’ would, under the SIAC system, be the Registrar and the Chairman, respectively.”²⁷⁹

Az érvénytelenítés kapcsán a szingapúri legfelsőbb bíróság kifejtette: a választottbíróásznak minden ésszerű erőfeszítést meg kell tennie annak érdekében, hogy érvényre juttassa a felek megállapodását.²⁸⁰

A szingapúri legfelsőbb bíróságnak az alábbi kérdésekben kellett döntenie:

- (i) a felek között létrejött megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető-e;²⁸¹ vagy
- (ii) a felek autonómiája lehetővé teszi, hogy ekként állapodjanak meg, az intézményes választottbíróóságoknak pedig joguk van a szabályokat akként értelmezni, hogy azok összeegyeztethetők legyenek a saját szervezetrendszerükkel és eljárásrendjükkel.²⁸²

A szingapúri legfelsőbb bíróság úgy döntött: *“The substitution by the SIAC of the various actors ... designated under the ICC Rules ... was within the degree of flexibility allowed*

²⁷⁸ <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2009/06/10/hybrid-iccsiac-arbitration-clause-upheld-in-singapore/> Letöltés ideje: 2024.11.20.

²⁷⁹ Insignia Technology Co Ltd v Alstom Technology Ltd [2008] SGHC 134.

²⁸⁰ <https://jusmundi.com/fr/document/decision/en-alstom-technology-ltd-v-insignia-technology-co-ltd-judgment-of-the-high-court-of-singapore-2008-sghc-134-thursday-14th-august-2008> 12. Letöltés ideje: 2024.11.20.

²⁸¹ New Yorki Egyezmény a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról II cikk. 3.

²⁸² Carlos Molina ESTEBAN: Hybrid (institutional) arbitration clauses: party autonomy gone wild. Arbitration International, 2020, 36, 479,

by the ICC Rules.”²⁸³ Azaz az ICC választottbíróági szabályzatában foglalt funkciók SIAC általi helyettesítése az ICC választottbíróági szabályzata szerinti rugalmasság keretein belül maradt.

Nagyon hasonló eset merült fel a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság előtt is: a felek az MKIK Választottbíróóságának eljárását kötötték ki, az ICC eljárási szabályainak alkalmazása mellett. Amint Burai-Kovács János is rámutatott: Mindamellet, hogy „[a]z ICC tiltja azt, hogy az ő eljárási szabályzatát más fórum alkalmazza, de ettől függetlenül, a szabályzat egyértelmű bizonyos specialitásai (ld. a bírák jóváhagyása, Terms of Reference, annak jóváhagyása, az ítélethozatali eljárás sajátosságai, az ítélet scrutinyja, azaz egy bírói testület által történő minőségi vizsgálata stb.) miatt sem alkalmazható más fórum által, mint az ICC Választottbíróósága.”²⁸⁴ Az MKIK Választottbíróósága több megoldási lehetőséget kínált a feleknek: (i) az MKIK Választottbíróóság Eljárási Szabályainak alkalmazása, (ii) az UNCITRAL Eljárási Szabályok alkalmazása, (iii) az ICC eljárási szabályok nem alkalmazható részeinek pótlása a felek megállapodása szerint, és (iv) az ICC Választottbíróági fórumában való megállapodás azzal, hogy az eljárás Budapesten lesz.²⁸⁵ Tekintettel arra, hogy a felek egyik lehetőséget sem fogadták el, a választottbíróóság hatáskörének hiányát állapította meg és megszüntette az eljárást.²⁸⁶

²⁸³ <https://jusmundi.com/fr/document/decision/en-alstom-technology-ltd-v-insigma-technology-co-ltd-judgment-of-the-high-court-of-singapore-2008-sghc-134-thursday-14th-august-2008> 28.; Letöltés ideje: 2023.02.14.

Idézte: <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2009/06/10/hybrid-iccsiacc-arbitration-clause-upheld-in-singapore/> Letöltés ideje: 2024.11.20.

²⁸⁴ BURAI-KOVÁCS János: Az új választottbíróági törvény alkalmazása során felmerülő kérdések. A kereskedelmi választottbíráskodás évkönyve 2021-2022. (szerk.: Burai-Kovács János) HVG-Orac Kiadó Kft., Budapest, 2022. 25.

²⁸⁵ Uo.

²⁸⁶ Uo.

Vö.: Lashbird Ltd kontra Compagnie de Sécurité Privée et Industrielle SARL

<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/06/09/hybrid-arbitration-clauses-tested-again-can-the-scc-administer-proceedings-under-the-icc-rules/>; Letöltés ideje: 2023.02.14.

Kínai Nemzetközi Gazdasági és Kereskedelmi Választottbíróági Bizottságé, kifejezetten elismerik a felek autonómiáját, hogy ilyen hibrid záradékokat írjanak elő.

7.7. Részösszefoglalás

A választottbíráskodás alapvető feltétele, hogy a felek autonómiájukból fakadóan, megállapodásukkal felhatalmazzák a választottbírást, hogy döntsön a jogvitájukban. Szintén a felek magánautonómiájából vezethető le, hogy a választottbírák személyén túl, az eljárás bizonyos szabályait is meghatározhatják.

A fejezetben a választottbírási megállapodások általános ismertetését követően, részletesen megvizsgáltam a nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbírási megállapodásokat, azaz azok a nem klasszikus formában megkötött választottbírási megállapodások kerültek a fókuszba, amelyek egyoldalú jognyilatkozattal jöttek létre, vagy olyan felek között tekintendők fennállónak, akik a választottbírási megállapodás megkötésekor nem voltak szerződő felek, utóbb mégis ők kerültek féli pozícióba.

A fejezet alap kérdése: *sérül-e a felek autonómiája, ha úgy válnak a választottbírási eljárás részes felévé, hogy előtte – ők közvetlenül – nem kötöttek választottbírási megállapodást.*

Az egyesült államokbeli *US Second Circuit a Thomson CSF S.A. v. American Arbitration Association*²⁸⁷ ügyben hozott ítéletében öt esetet határozott meg, amelyek fennállása esetén a szerződésben nem részes félre (*non-signatory party*) is kötelező lehet a választottbírási megállapodás. Ezek a következők voltak: 1) hivatkozás útján beépített választottbírási megállapodás (*Incorporation by reference*) 2) vélelem (*Assumption*) 3) megbízott általi szerződéskötés (*Agency*) 4) azonos vállalatcsoportozás (*Veil piercing*) és 5) az estoppel elve (*Estoppel*). Megvizsgáltam ezeken felül a választottbírási megállapodást tartalmazó szerződés engedményezésének lehetőségeit, valamint a társasági jogi jogutódlás kérdését.

A fejezetben bemutatott esetekben a bíróságok törekvése azonos volt: a felek autonómiájának érvényesülése mellett, a megállapodások hatálya alá tartozók *kötelemből*

<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/02/03/joining-the-positive-trend-lessons-from-hungary-on-pathological-arbitration-clauses/>; Letöltés ideje: 2023.02.14.

²⁸⁷ Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association 17 J. Int. Arb. 19. Idézte: Mauro RUBINO-SAMMARTANO: International Arbitration. Law and Practice. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014. 238.

való szabadulásának megakadályozása, és a valóban nem részes feleknek az adott választottbíróági eljárásból való kizárása.

Az értekezés következő, – terjedelmét tekintve a legnagyobb – egységében négy fejezeten keresztül mutatom be a felek autonómiájának tartalmát, végig vezetve az eljárás szabályainak meghatározásán: az alkalmazandó jog és az eljárás nyelvének megállapításán keresztül addig a kérdésig, hogy megengedhető-e harmadik fél belépése az eljárásba, azaz lehetséges-e a pertársaság és az ügyek egyesítése a választottbíróági eljárásban. Minden fejezetben számos nemzetközi jogesetet ismertetek, amelyekből a levont következtetések / gondolatmenetek hasznosak lehetne a gyakorlati szakemberek számára is.

8. A fogyasztói jogviták megítélése a választottbíráskodás tekintetében

A Vbt. alapján Magyarországon a fogyasztói jogviták az objektív arbirtabilitási korlátozás alá esnek, azaz választottbíróági eljárás útján nem bírálhatók el. Jelen fejezetben megvizsgálom ezen jogpolitikai döntés előzményének tekinthető Európai Unió esetjogot és a jelentősebb hazai döntéseket.

8.1. Az Európai Bíróság esetjoga

A fogyasztói jogviták kizárásának vizsgálata szempontjából kulcsfontosságú két Európai Bírósági ítélet ismertetése, nevezetesen a *Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium* ügy, amelyben a kikötés semmisségét a nemzeti bíróságoknak akkor is kötelezettségük vizsgálni, illetve annak semmisségét megállapítani és azt hatályon kívül helyezni, ha a fogyasztó a kikötés tisztességtelenségére és semmisségére nem a választottbíróági eljárás során, hanem a hatályon kívül helyezés iránti keresetben hivatkozott, valamint *Nogueira v. Asturcom* ügy, amely megerősítette, hogy a fogyasztót megillető védelem nem tehetővé függővé a fogyasztó eljárási aktivitásától.²⁸⁸

A *Mostaza Claro* ügyben Elisa María Mostaza mobiltelefon-szolgáltatási szerződést kötött a Cenrto Móvil Milenium SL.-lel, amely választottbíróági kikötést is tartalmazott. Az eljárás alapjául az szolgált, hogy a szolgáltató választottbíróági eljárást kezdeményezett a fogyasztóval szemben, tekintettel arra, hogy a fogyasztó az előfizetés minimális időtartamának lejárta előtt felmondta a szerződést. A választottbíróági eljárás megindításával egyidejűleg a szolgáltató tájékoztatta a fogyasztót, hogy tíznapos határidő áll részére rendelkezésre, amely időtartam alatt kérheti az állami bíróság előtti eljárás megindítását. A fogyasztó a választottbíróági eljárásban érdemi védekezést adott elő és nem terjesztett elő hatásköri kifogást, illetve nem hivatkozott a választottbíróági megállapodás semmisségére sem. A jogvitában az alperes fogyasztóra hátrányos ítéletet hozott a választottbíróóság. Az alperes az ítéletet megtámadta az állami bíróság előtt kérve a választottbíróági megállapodás semmisségének megállapítását. A spanyol bíróság a

²⁸⁸ Ld.: BÁN Dániel – NEMESSÁNYI Zoltán: Választottbíróági kikötések fogyasztói szerződésekben. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum II. A Brüsszel I. Rendelet Reformja. Szerkesztette: Osztovics András. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest 2012. 161-172.

93/13/EGK tanácsi irányelvre tekintettel, előzetes döntéshozatal céljából az Európai Bíróság elé terjesztette a következő kérdést: „A [...] 93/13/EGK tanácsi irányelv szerinti fogyasztóvédelem értelmezhető-e akképpen, hogy valamely választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezése iránti keresetet elbíráló bíróság köteles vizsgálni a választottbíróági kikötés semmisségét és hatályon kívül helyezni a választottbíróági ítéletet, amennyiben megállapítja, hogy a fenti szerződés a fogyasztóra nézve hátrányos tisztességtelen feltételt tartalmazott, ha a fogyasztó az említett semmisségre a hatályon kívül helyezés iránti keresetben, és nem a választottbíróági eljárás során hivatkozott?”²⁸⁹

Az Európai Bíróság válaszában kifejtette: „[a]z irányelv által létrehozott védelmi rendszer azon az elven alapszik, hogy a fogyasztó az eladóhoz vagy szolgáltatóhoz képest hátrányos helyzetben van, mind tárgyalási lehetőségei, mind pedig információs szintje tekintetében, amely helyzet az eladó vagy szolgáltató által előzetesen meghatározott feltételek elfogadásához vezet, anélkül hogy a fogyasztó befolyásolni tudná ezek tartalmát.”²⁹⁰ Kimondta továbbá, hogy a fenti irányelvet akként kell értelmezni, hogy a kikötés semmisségét a nemzeti bíróságoknak akkor is kötelezettségük vizsgálni, illetve annak semmisségét megállapítani és azt hatályon kívül helyezni, ha a fogyasztó a kikötés tisztességtelenségére és semmisségére nem a választottbíróági eljárás során, hanem a hatályon kívül helyezés iránti keresetben hivatkozott.²⁹¹

A következő jelentős, Európai Bíróság előtti előzetes döntéshozatali eljárás a *Asturcom Telecomunicaciones SL v. Cristina Rodríguez Nogueira* ügy volt. A tényállás hasonló a fenti jogesethez: Cristina Rodríguez Nogueira fogyasztóként mobiltelefon-előfizetői szerződést kötött Asturcom Telecomunicaciones SL-lel, amely vonatkozásában felmerült díjfizetési kötelezettség nemteljesítése okán került sor a választottbíróági eljárás megindítására az Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (Jogi és Méltányossági Választottbíróóságok Európai Szövetsége, a továbbiakban: AEADE) előtt. A választottbíróóság a fogyasztót 669,6 euró megfizetésére kötelezte. Az ítélet végrehajtása iránt a szolgáltató kérelmet terjesztett elő, amely tekintetében a spanyol bíróság előterjesztette az előzetes döntéshozatal iránti kérelmét. Kiemelendő, hogy az ügy

²⁸⁹ C-168/05. sz. ügy Elisa María Mostaza Claro kontra Centro Móvil Milenium SL <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:62005CJ0168> 20. pont; Letöltés ideje: 2025.11.30.

²⁹⁰ Uo. 25. pont.

²⁹¹ Uo. 40. pont.

abban mindenképpen különbözik a Mostaza Claro ügytől, hogy jelen esetben a fogyasztó nem nyújtott be kérelmet arra vonatkozóan, hogy az ítéletet helyezze hatályon kívül a bíróság.²⁹² Az ügyben az Európai Bíróság kimondta: „A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelvet úgy kell értelmezni, hogy valamely jogerős, a fogyasztó távollétében hozott választottbírósági ítélet végrehajtása iránti kérelmet elbíráló bíróság, ha rendelkezésre állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek, *hivatalból köteles vizsgálni a fogyasztó és az eladó vagy szolgáltató között létrejött szerződésben szereplő választottbírósági kikötés tisztességtelen jellegét*, amennyiben a nemzeti eljárási szabályok értelmében elvégezheti ezen értékelést a hasonló, belső jellegű keresetek tekintetében.”²⁹³

Ugyanakkor, amint arra NEMESSÁNYI és BÁN rámutatnak: az Európai Bíróság egyik esetben sem általános jelleggel mondta ki a választottbírósági kikötések tisztességtelenségét, hanem mindig kizárólag az adott ügyre vetítve.²⁹⁴ A tagállami bíróságoknak tehát kikötés tisztességtelenségét kell vizsgálniuk, amely nem jelent egyet a kötelező érvénytelenítéssel, illetve az ítélet végrehajtásának megtagadásával.

8.2. A fogyasztói szerződésből eredő jogviták megítélése a magyar jogszabályok alapján

Az új Vbt. hatálybalépése óta egyértelművé tette, hogy nincs helye választottbírósági eljárásnak fogyasztói szerződésből eredő jogvita esetén, ekként azok objektív arbitrabilitási korlátozás alá esnek 2018. január 1. napjától.²⁹⁵

²⁹² C-40/08. sz. ügy <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62008CJ0040>;
Letöltés ideje: 2025.11.30.

²⁹³ C-40/08. sz. ügy <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:62008CJ0040>;
Letöltés ideje: 2025.11.30.

²⁹⁴ BÁN Dániel – NEMESSÁNYI Zoltán: Választottbírósági kikötések fogyasztói szerződésekben. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum II. A Brüsszel I. Rendelet Reformja. Szerkesztette: OSZTOVICS András. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest 2012. 163.

²⁹⁵ Vbt. 1. § (3)

A magyar szabályozás előzményeit és fogadtatását részletes tudományos elemzések tárják fel. A régi Vbt.-ben nem volt explicit kimondva, hogy a fogyasztói jogviták kívül esnek a választottbíráskodás hatáskörén, a választottbírói út kizártságát több esetben a választottbírói kikötés tisztességtelenségéből vezették le. Az alábbiakban azonban két olyan jogesetet ismertetünk, amelyekben a magyar bíróságok ezzel ellentétesen döntöttek és azt állapították meg, hogy az adott választottbírói kikötés nem tisztességtelen. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy mindkét ügyre a régi Vbt. volt alkalmazandó.

A fogyasztói szerződésekben alkalmazott választottbírói kikötések vizsgálata körében közismertté vált az ÍH 2012.67. számú döntés. Az ügyben a felperes az alperessel kötött kölcsönszerződés felmondásának jogellenességét kérte megállapítani, mivel álláspontja szerint annak egyes rendelkezései jóerkölcsbe ütköztek és tisztességtelennek minősültek. Az elsőfokú bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította, arra hivatkozva, hogy a felek a kölcsönszerződésben alávetették magukat a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbírói kizárólagos illetékességének. A felperes a Fővárosi Törvényszék végzése ellen fellebbezést terjesztett a Fővárosi Ítéletábra elé, melyben arra hivatkozott, hogy megítélése szerint a bíróságnak hivatalból kellett volna vizsgálnia a választottbírói feltétel semmisségét, annak tisztességtelenségére és annak egyedi megtárgyalására figyelemmel, hivatkozva e körben a régi Ptk. fogyasztói szerződésekre, tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezéseire, továbbá a 93/13/EGK Irányelvre,²⁹⁶ valamint a 18/1999. (II.5.) Korm. rendeletre.²⁹⁷ Értelmezése szerint a felek között létrejött szerződésben rögzített választottbírói kikötés a szokásostól eltérő rendelkezés, így csak akkor válhatott volna a szerződés részévé, ha az alperes erről őt előzetesen tájékoztatja, illetve, ha ezt a feltételt a felek egyedileg megtárgyalták. Rámutatott továbbá, hogy a kikötött választottbírói szabályzatának rendelkezései alapján a feleket költségmentességben vagy illetékfeljegyzési jogban nem lehet részesíteni, így álláspontja szerint, –a választottbírói díj mértékét is figyelembe véve–, a választottbírói kikötés

²⁹⁶ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről

²⁹⁷ 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről

magánszemély felperes igényérvényesítési lehetőségét hátrányosan befolyásolja, a peres eljárás kezdeményezésére vonatkozó jogát gátolja, ezért tisztességtelen feltételnek minősül.²⁹⁸ Az alperes ugyanakkor védekezésében előadta, hogy a kölcsönszerződés kifejezetten hivatkozik az ÁSZF választottbírói kikötést tartalmazó rendelkezésére, valamint utal a figyelem felhívás tényére és magában foglalja az adós kifejezett nyilatkozatát, mely szerint a tájékoztatást megértette és kifejezetten elfogadta. Tekintettel arra, hogy a felperes e dokumentumot aláírta, a választottbírói kikötés a szerződés részévé vált.

A Fővárosi Ítéltábla helybenhagyta az elsőfokú bíróság végzését, amelyben a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította, és végzésének indoklásában kifejtette: „[a] választottbírói eljárás kikötése nem zárja ki és nem gátolja a fogyasztót abban, hogy jogát érvényesítse, igényérvényesítésének lehetősége ugyanis a rendes bíróság helyett a választottbírói eljárás előtt fennáll. (...) A fentiek alapján tehát a magyar jogrendszer a választottbírói eljárást kivételes, ám a rendes bíróság eljárást helyettesítő, azzal egyenértékű jogvita rendezési módozatnak ismeri el.”²⁹⁹

A másik jogeset a BH 2015.10.283 számú döntés, amelyben a Kúria megállapította, hogy a befektetési vállalkozással kötött szerződéseknél a lakossági ügyfél fogalom nem azonosítható a fogyasztó fogalmával. Az alperes mint bizományos és a felperes mint megbízó között 2008. július 2-án tőzsdei szabványosított határidős és opciós ügyletekre bizományosi keretszerződés, valamint tőzsdei azonnali (day trade) részvényügyletek bonyolítására megbízási keretszerződés jött létre, amelyben a felek megállapodtak, hogy a közöttük felmerült jogvitákat Budapesti Értéktőzsde és Árutőzsde mellett működő Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírói eljáráshoz terjesztik.

A befektetési vállalkozás keresetet terjesztett a Budapesti Értéktőzsde és Árutőzsde mellett működő Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírói eljáráshoz, kérve az alperes pénzbeli marasztalását. Az alperes válaszul hatásköri kifogást terjesztett elő, amelyet a választottbírói eljárás elutasított és saját hatáskörét megállapította, majd az alperesre hátrányos ítéletet hozott. Az alperes ennek okán az állami bíróságtól kérte az ítélet érvénytelenítését, hivatkozva a fogyasztói minőségére, ekként a Kúria 3/2013. PJE

²⁹⁸ A Fővárosi Ítéltábla 4. Pf. 20.259/2012/2. számú ítéletének indoklása

²⁹⁹ A Fővárosi Ítéltábla 4. Pf. 20.259/2012/2. számú ítéletének indoklása

határozata³⁰⁰ és 2/2011. (XII. 12.) PK véleményének³⁰¹ 2. pontjában foglaltara, amelyek alapján a régi Ptk. 209/A. § (2) bekezdése alapján a választottbíróági megállapodás álláspontja szerint semmisnek tekintendő. Az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította, amelynek következményeként a Kúria az ügyet felülvizsgálati eljárásban vizsgálta és megállapította: *az a tény, hogy a szerződést megkötő fel természetes személy, nem jelenti automatikusan azt, hogy fogyasztónak minősül, figyelemmel arra, hogy a befektetési tevékenység, amelynek célja nyereség realizálása a befektetett vagyron kockáztatásával nem szakmai, gazdasági tevékenységén kívüli eljárás.*³⁰²

8.3. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság fogyasztókat érintő esetjoga

Az alábbiakban röviden bemutatom a Választottbíróóság fogyasztókat érintő legfontosabb határozatokat, amelyek közös vonása a fogyasztókénti minősítés megragadásában érhető tetten.

Határozat száma	Határozat rövid leírása
5/1/2018	A korlátozott felelősségű társaság formájában működő gyógyszerár magánszemély tagja nem fogyasztóként köt kezességvállalást tartalmazó szerződést a gyógyszerár tartozásáért. A választottbíróóság a magánszemély tagot a kezességgel vállalt tőketartozás, a késedelmi kamatok és a perköltség megfizetésére kötelezte. A választottbíróóság a közzétett határozatában nem fejtette ki, milyen szempontok alapján nem tekintette fogyasztónak a magánszemély tagot.
4/10/2018	A felperes, mint ingatlanforgalmazó gazdasági társaság és az alperes, mint magánszemély 2015-ben Megbízási Szerződést kötött az alperes tulajdonát képező ingatlan értékesítésére. A felperes keresetében megbízási díj és járulékaik megfizetésére kérte az alperest kötelezni. A felperes hatáskörét a Megbízási Szerződéshez előre nyomtatott Részletes feltételek X pontjában meghatározott választottbíróági kikötésre alapította. Az alperes kifogásolta a hatáskört.

³⁰⁰ 3/2013. Polgári jogegységi határozat fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételen, vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló választottbíróági kikötés tisztességtelenségéről

³⁰¹ PKv 2011.2 A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 2/2011. (XII. 12.) PK véleménye a fogyasztói szerződés érvényességével kapcsolatos egyes kérdésekről

³⁰² BH 2015.10.283

Határozat száma	Határozat rövid leírása
	<i>A választottbíróság megállapította, hogy a felek közötti szerződés fogyasztói szerződésnek minősül, amelyben a választottbírósági kikötés a Ptk. 6:100. § és 6:104. § (1) bek. i) pontja alapján tisztességtelen és emiatt semmis feltétel.</i>
6/10/2018	A felperes mint magánszemély és az alperes mint bank „Megállapodás pénzügyi szolgáltatások nyújtásáról kiemelt magánügyletek részére” elnevezéssel szerződést kötöttek, illetve ugyanezen napon „Keretszerződés befektetési szolgáltatások nyújtására”, valamint Treasury keretszerződés, „Keretszerződés tőzsdei és tőzsdén kívüli azonnali és származtatott, valamint strukturált betét ügyletek kötésére” elnevezéssel megkötésére is sor került a felek között. Ezt követően 5 évre szóló kamatswap ügylet jött létre a felek között 200.000.- CHF névértéken. A felperes a CHF/HUF árfolyamváltozása miatt 287.797,52 CHF veszteséget realizált 5 év alatt. A felperes keresetet indított a bank ellen a fenti tőkeösszegű kár és kamatai megfizetése iránt, arra hivatkozva, hogy az ügyleteket megelőző előzetes private banking tanácsadói tájékoztatások felületesek és hiányosak voltak és hivatkozott továbbá arra, hogy a Ptk. és a Fgytv. alapján fogyasztónak minősül. Az alperes ellenkérelmében vitatta felperes fogyasztói minőségét, és a perbeli ügyletek fogyasztói szerződésként minősítését. Hivatkozott a Kúria BH2015. 283. számú döntésére, valamint a Gfv.VII.30.343/2015/5 számú döntésére, valamint az MIFID teszt eredményére, valamint a felperes iskolai végzettségére. „A Választottbíróság fogyasztónak minősítette felperest. Nem állapított meg olyan tényt vagy körülményt, amely szerint a felperes gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében kötötte volna meg a kamatswap ügyleteket. Önmagában a szakmai végzettség nem alapozza meg a természetes személy felperes fogyasztói minőségétől eltérő minősítését. Az Európai Bíróság C-110/14 számú ítélete³⁰³ kiemeli: a jogügylet, a szakmai tevékenységtől eltérő tevékenység határozza meg a fogyasztói jellegét.”

³⁰³ C-110/14. Horațiu Ovidiu Costea kontra SC Volksbank România SA.

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv 2. cikkének b) pontját akként kell értelmezni, hogy egy olyan természetes személyt, aki ügyvéd, és aki anélkül köt egy bankkal hitelmegállapodást, hogy a szerződés meghatározná a hitel célját, "fogyasztónak" lehet tekinteni e rendelkezés értelmében, amennyiben az említett szerződés nem kötődik ezen ügyvéd szakmai tevékenységéhez. Az a körülmény, hogy az ugyanezen szerződésből eredő követelés fedezetül olyan jelzálog-biztosíték szolgál, amelyről e személy ügyvédi irodájának képviselőjeként állapodott meg, és amelyet az említett személy szakmai tevékenységének gyakorlására szolgáló tárgyi eszközökön, például az ezen ügyvédi iroda tulajdonában lévő ingatlanon alapítottak, e tekintetben nem bír relevanciával.

Határozat száma	Határozat rövid leírása
	A választottbíróság döntésében kimondta: az alperes nem tett maradéktalanul eleget tájékoztatási kötelezettségének és eljárása során nem volt kellő figyelemmel a felperes jogos érdekeire. Kimondta ugyanakkor azt is, hogy a felperes sem tett maradéktalanul eleget az őt terhelő együttműködési kötelezettségnek a kár elhárítása és csökkentése érdekében. A fentiekre tekintettel 50-50% mértékű kármegosztást alkalmazott. <i>A fentiek alapján tendenciaként megállapítható a fogyasztói minőség megítélése szigorodott, amelyet az Európai Bíróság fokozott fogyasztóvédelmi gyakorlata is megerősített.</i> <i>Tekintettel arra, hogy a felek a választottbírószági megállapodást 2018. január 1. napját megelőzően kötötték meg, a választottbírószág jogosult volt eljárni a fogyasztói szerződésből eredő jogvitában.</i>³⁰⁴
4/2/2019	A felperesi Zrt. és alperes között 2007. május 14-én létrejött önálló zálogjogot alapító szerződés jött létre, amelynek 14. pontja tartalmazta a választottbírószági kikötést. alperes előadta, hogy fogyasztó, ezért az önálló zálogjogot alapító szerződésben található választottbírószági kikötés tisztességtelen, és mint ilyen, érvénytelennek minősül. Ebből következően – alperes szerint – a Választottbírószágnak nincs hatásköre a jogvita elbírálására. A felek nyilatkozatai alapján a választottbírószág megállapította, hogy az alperes fogyasztó, amelyre tekintettel a választottbírószágnak nincs hatásköre a jogvita elbírálására, figyelemmel arra, hogy fogyasztói szerződésben az ÁSZF-ben vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló választottbírószági kikötés tisztességtelen, ennek megfelelően, érvénytelen.
1/3/2019	A felperesi bank 2018. április 18-án keresetet nyújtott be a két magánszemély alperes ellen, és kérte, hogy a bíróság kötelezze őket a javára bejegyzett zálogjog alapján a biztosítéki ingatlanra irányuló végrehajtás tényszerűségére, hogy a követelés kielégítést nyerhessen. A felperes először az állami bíróság (Törvényszék) előtt indított keresetet, azonban a Törvényszék a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította, arra hivatkozva, hogy a felek választottbírószági megállapodást kötöttek, amely a 3/2013. számú PJE határozat alapján érvénytelen. A bíróság hivatalból észlelte a kikötés tisztességtelenségét, azonban a kikötés semmisségét csak akkor lett volna lehetősége megállapítani, ha arra a fogyasztó hivatkozik. Tekintettel arra, hogy a fogyasztó felhívásra nem nyilatkozott, a Törvényszék a keresetet idézés kibocsátása nélkül

³⁰⁴ Vbt. 66. § Az 1. § (3) bekezdés, a 8. §, a 41. § és az 56. § rendelkezéseit a 2018. január 1. napját követően megkötött választottbírószági szerződésekre kell alkalmazni.

Határozat száma	Határozat rövid leírása
	elutasította. A felperes ezt követően a választottbíróság elé terjesztette a kereseti kérelmét. Az ügyben az alperes nem tett érdemi nyilatkozatot, a határidőket elmulasztotta és szabályszerű idézésre nem jelent meg. <i>A választottbíróság megállapította, hogy a 3/2013. PJE alapján, amennyiben a fogyasztó határidőn belül nem nyilatkozik vagy tisztességtelenségre nem kíván hivatkozni, úgy kell tekinteni, hogy a szerződést a tisztességtelen kikötéssel együtt kötötte meg, a szerződésből eredő jogvita eldöntésére pedig elfogadja a választottbíróságot.</i>
2/4/2020 [Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróság 5/2017. sz. ítélete]	A felek befektetési szolgáltatási tevékenység végzésére irányuló határidős opciós és deviza spot befektetési számla keretszerződést kötöttek. A Svájci Nemzeti Bank intézkedése, amellyel eltörölte a CHF-EUR közötti árfolyamhatárt, az alperes magánszemélynek jelentős veszteségeket okozott. A nyitott ügyleteket a felperesi pénzügyi szolgáltató az alperes nála lévő befektetési eszközeinek terhére részben kiegyenlítette, a fennálló követelések tekintetében pedig keresetet indított a Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróságnál. Az alperes kérte az eljárás megszüntetését, arra hivatkozva, hogy fogyasztónak minősül, így az ÁSZF-ben szereplő választottbírósági kikötés vele egyedileg meg nem tárgyalta feltételként, tisztességtelennek minősül, ekként érvénytelen. „[A] választottbíróság elvi élel mondta ki, hogy a tőkepiacon jelentős nagyságrendben, haszonszerzés reményében üzletelő személy nem hivatkozhat a Ptk. fogyasztókat védő szabályaira, mert gazdasági tevékenysége körében jár el, és ezért fogyasztónak nem minősíthető. (...) [n]em tekinthető fogyasztónak az a személy, aki jövedelemszerzési céllal rendszeresen foglalkozik befektetéssel és köt ezen a területen szerződéseket. A felperes az alperessel szemben olyan jogviszony tekintetében érvényesített igényt, amely a befektetési eszközök és ügylettípusok alapján az alperes számára nem a szabad pénzeszközök ideiglenes befektetését jelentette, hanem a kereskedelmi aktivitásra, az ügyletek jelentős darabszáma is figyelemmel az alperes üzleti működésére, a jövedelemszerzés céljára irányult. Mindezek alapján a Választottbíróság az alperest nem tekintette a Ptk. 8:1. §-a (1) bekezdésének 3. pontja szerinti fogyasztónak, ezért az alperes hatásköri kifogását megalapozatlannak találta és elutasította.”
1/12/2020 [Vb/18080]	A felperes gazdasági társaság és az alperes mint társasház között 2014-ben üzemeltetési szerződés jött létre. A felek között elszámolási vita alakult ki, amelyre

Határozat száma	Határozat rövid leírása
	tekintettel a felperes kérte az alperes marasztalását a megbízási díja és törvényes járulékaik összegében. Az alperes hatásköri kifogást terjesztett elő, amelyben fogyasztói minőségére hivatkozott. A hatásköri kifogás nem volt alapos, tekintettel arra, hogy a perbeli szerződés a Vbt. hatálybalépése előtt kelt, ennek megfelelően, nem volt akadálya annak, hogy választottbíróság eljárjon azon megállapodás alapján fogyasztó és vállalkozás közötti jogvitában. A választottbíróság megállapította, hogy „[a]z alperes nem üzletszerű gazdasági tevékenységet folytató jogi személy (gazdasági társaság), hanem egy speciális és jogalanyisággal rendelkező személy-közösség.” Ennek megfelelően, megállapította fogyasztói minőségét.
1/4/2021 [Vb/20017]	Az alperes (magánszemély) és a felperes jogelődje (pénzügyi zrt.) között közokiratba foglalt szerződések jöttek létre, amely alapján az alperes jogelődje devizakölcsönt kapott, amelynek biztosítására mint adós önálló zálogjogot és vételi jogot alapító szerződést kötött a hitelezővel. A szerződést megkötő adós elhunyt, az örököse vált a per alperesévé. A választottbírószági kikötést az önálló zálogjogot alapító szerződés, valamint a kölcsönszerződés tartalmazta. A választottbíróság az ügyben kimondta: „A szerződési feltétel akkor minősül egyedileg megtárgyaltnak, ha a feltétel alkalmazójával szerződő félnek valós lehetősége nyílik arra, hogy a szerződés tartalmának kialakításában közreműködjön. Önmagában az, hogy a szerződés megkötésében közreműködő személy ismerteti a feltételnek a tartalmát, nem nyitja meg a megvitatás lehetőségét.” A választottbírószági tanács arra hivatkozva, hogy a fogyasztói szerződésben az ÁSZF-en, vagy egyedileg meg nem tárgyalt feltételen alapuló választottbírószági megállapodás tisztességtelen, erre tekintettel semmis, megállapította hatáskörének hiányát és az eljárást megszüntette.

7. számú táblázat: Az MKIK VB esetjoga a fogyasztókat érintő jogvitákban 2018-tól.
(Forrás: a szerző saját szerkesztése az MKIK VB Határozatok tára alapján)

8.4. Részösszefoglalás

A fejezet összefoglalását legjobban a Kúria megállapítása summázza: a szerződést megkötő fel természetes személy, nem jelenti automatikusan azt, hogy fogyasztónak

minősül, figyelemmel arra, hogy a befektetési tevékenység, amelynek célja nyereség realizálása a befektetett vagyon kockáztatásával nem szakmai, gazdasági tevékenységén kívüli eljárás.³⁰⁵

Ugyanakkor ezen meglátás ellenkező előjellel is megjelent a magyar jogban: azaz az, hogy egy gazdasági társaság köt szerződést, nem jelenti automatikusan azt, hogy nem védik a fogyasztóvédelmi szabályok.

A közelmúltban jelent meg a Ptk. 2025. augusztus 22-től hatályos módosítása, amely alapján a hibás teljesítés általános szabályainak fogyasztóra vonatkozó rendelkezéseit a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró, a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló törvény szerinti mikro-, kis- és középvállalkozásra is alkalmazni kell.³⁰⁶

Kérdéssé válhat ebben az esetben, ha a hibásan teljesítő szolgáltató és a Ptk. 6:157. § (3) bekezdés alapján fogyasztóként megítélendő gazdasági társaság között a hibás szolgáltatás tekintetében választottbíróági megállapodás állt fenn, ezen fogyasztóként értékelés áttöri-e az arbitrabilitási korlátozásokat is. Azaz, ha a Ptk. rendelkezései alapján fogyasztóként védendő, akkor ugyanezen védelem illeti-e meg a Vbt. alapján is.

³⁰⁵ BH 2015.10.283

³⁰⁶ Ptk.: 6:157. (3)

9. A felek autonómiájának tartalma az eljárás szabályainak és az alkalmazandó jog meghatározása körében

9.1. Az eljárás szabályainak meghatározása

A doktori kutatásom egyik kérdése: a választottbíróági eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek. A kérdésre a rövid válasz az, hogy az eljárás minden szabályát meghatározhatják, azzal, hogy bizonyos alapelveket és garanciális szabályokat tiszteletben kell tartaniuk.

Ezek a garanciális szabályok, amelyeket a feleknek szem előtt kell tartaniuk, a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés alapján az alábbiak:

- i. a felek a reájuk irányadó jog szerint cselekvőképeseek,
- ii. a választottbíróági megállapodás a felek között érvényesen létrejött,
- iii. a felek egyenlő elbánásban részesítésének biztosítása,
- iv. a vita tárgya választottbírói útra tartozik.

A New Yorki Egyezmény meghatározza továbbá, hogy választottbíróági megállapodásként elismeri az olyan *írásbeli megállapodást*, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott – akár szerződéses, akár szerződésen kívüli – jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes, vagy valamely jogvita esetére választottbíróság döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbíróági eljárás útján eldönthető.

Másként fogalmazva: a felek az eljárás szabályait akként határozhatják meg, hogy az adott szabályok nem ütköznek a fent röviden – azonban a dolgozat 13. fejezetében hosszan is – kifejtett garanciális szabályokba.

Kijelenthető tehát, hogy valójában nem az van meghatározva a jogszabályokban, hogy mely szabályokat állapíthatják meg a felek, hanem az, hogy az autonómiájuknak a korlátai hol helyezkednek el.

9.2. A Vbt. és az UNCITRAL Modelltvörvény

A Vbt. a választottbíráskodás fogalmát a következők szerint determinálja: kereskedelmi jogviszonyokban felmerült jogvitáknak állami bírósági peres eljárás helyett a *felek által*

választott eljárásban történő eldöntése, akár eseti, akár állandó választottbíróági intézmény folytatja le az eljárást. ³⁰⁷

A Vbt. 29-30. §³⁰⁸-a, az UNCITRAL Modelltörvény 18. és 19 cikkével megegyezően, rögzíti, hogy a feleket a választottbíróági eljárás során egyenlő elbánásban kell részesíteni, és mindegyik félnek meg kell adni a lehetőséget arra, hogy az ügyét előadhassa. A felek a választottbíróági tanács által követendő eljárás szabályaiban – a törvény keretei között – szabadon állapodhatnak meg. Ilyen megállapodás hiányában a választottbíróági tanács az eljárási szabályokat – szintén a törvény keretei között – a belátása szerint határozza meg. A választottbíróági tanács hatásköre magában foglalja a bizonyítékok befogadhatóságának, relevanciájának és súlyának meghatározását.

Az UNCITRAL Modelltörvényhez fűzött kommentár a fenti rendelkezéseket, nagyon érzékletesen, a választottbíróági eljárás Magna Chartájaként azonosította.³⁰⁹

A Modelltörvénnyel megegyezően, a Vbt. is két szintet biztosít az eljárás szabályainak meghatározására:

- i. jogot biztosít a feleknek az eljárás szabályainak megállapítására (a törvény keretei között)
- ii. amennyiben a felek nem tesznek ennek eleget, úgy a választottbíróág tanács határozza meg azokat.

³⁰⁷ Vbt. 3. § (1) 1.

³⁰⁸ Vbt.v 29.-30. §.

³⁰⁹ Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration: report of the Secretary-General. 44. Idézte: Binder, Peter: International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Sweet and Maxwell. Thomson Reuters UK Limited, London, 2010. 280.

„Magna Carta of Arbitral Procedure

1. Article 19 may be regarded as the most important provision of the model law. It goes a long way towards establishing procedural autonomy by recognizing the parties' freedom to lay down the rules of procedure (para 1) and by granting the arbitral tribunal, failing agreement of the parties, wide discretion as to how to conduct the proceedings (para 2) both subject to fundamental principles of fairness (para 3). Taken together with the other provisions on arbitral procedure, a liberal framework is provided to suit the great variety of needs and circumstances of international cases, unimpeded by local peculiarities and traditional standards which may be found in the existing domestic law of the place.

A választottbíróági eljárás tekintetében közismertnek tekinthető, hogy a felek rendelkezési joguk alapján szabadon meghatározhatják

- i. hogy előzetes feltételhez kötik-e a választottbíróági eljárás megindítását (vö.: *megelőző közvetítői eljárás – 5.1.4. – 5.1.5.*)
- ii. hogy intézményes választottbíróóság vagy ad hoc (eseti) választottbíróóság előtt folytatják le az eljárást (vö.: *6.5.1. – 6.5.2.*)
- iii. az eljárásra és a választottbíróági megállapodásra irányadó jogot,
- iv. az eljárás helyét,
- v. az eljárás nyelvét és
- vi. kialakíthatják a választottbírói tanácsot.

A Vbt., a Modelltvénnyel egyezően, a fentiekén túl az alábbiakban utal a felek eljárási szabályokat meghatározó rendelkezési jogára:

- i. A felek a választottbíró vagy a választottbírák kijelölési eljárásának szabályaiban szabadon állapodhatnak meg: e körben megállapodhatnak arról, hogy vita esetén hogyan kell kijelölni a választottbírákat és dönthetnek a választottbírák megbízatásának megszűnéséről.³¹⁰
- ii. A felek megállapodhatnak a kézbesítés szabályaiban, azzal, hogy azok a bírósági eljárásbeli kézbesítésre nem alkalmazandók.³¹¹
- iii. Ha a felek eltérően nem állapodtak meg, a választottbíróági eljárás során bármelyik fél módosíthatja vagy kiegészítheti keresetét, illetve védekezését, kivéve, ha a választottbíróági tanács az ezzel okozott késedelem miatt annak előterjesztését nem engedi meg.³¹²
- iv. A felek megállapodása hiányában a választottbíróági tanács dönti el, hogy az álláspontok és a bizonyítékok előadása céljából tart-e tárgyalást, vagy az eljárást anélkül folytatja le. A felek bármelyikének kérésére az eljárás megfelelő szakaszában a választottbíróági tanács tárgyalást tart akkor is, ha egyébként a

³¹⁰ Vbt. 12. § és 15. §

³¹¹ Vbt. 4. §

³¹² Vbt. 34. § (2)

felek abban állapodtak meg, hogy a jogvitát tárgyalás tartása nélkül kell elbírálni.³¹³

- v. A választottbírószági tanács eljárása – a felek ellenkező megállapodása hiányában – nem nyilvános.³¹⁴
- vi. Bármelyik fél bizonyítás lefolytatása érdekében megkeresheti az állami bíróságot.³¹⁵
- vii. A felek dönthetnek arról, hogy a választottbírószág döntéshozatala miként történjen, azaz szótöbbséggel vagy sem.³¹⁶
- viii. A felek az eljárás során jogvitában egyezséget köthetnek. Ebben az esetben a választottbírószági tanács az eljárást megszünteti. A felek kérelmére a választottbírószági tanács az egyezséget a megállapodásban foglalt feltételekkel ítéletbe foglalja, amennyiben az megfelel a jogszabályoknak.³¹⁷
- ix. A felek megállapodhatnak abban, hogy a felek eljárásbeli mulasztása miként kerüljön értékelésre, azaz milyen jogkövetkezmények fűződjenek ahhoz.³¹⁸

Amint fentebb említettük, amennyiben a felek az eljárási szabályokat nem állapították meg, úgy – második szintként – a választottbírószági tanács határozza meg azokat. A Modelltörvényhez fűzött kommentár alábbi iránymutatása kifejezően mutatja Modelltörvény célkitűzését, azaz a felek rendelkezési jogának erőteljes érvényre juttatását:

„Gyakorlati szempontból a választottbírák lehetőséget kapnak arra, hogy az eljárás során a felek számára ismert, vagy legalábbis elfogadható eljárási elemeket alkalmazzanak. Például, ha mindkét fél common law-rendszerből származik, a testület nagyobb mértékben támaszkodhat írásbeli nyilatkozatokra (affidavit), illetve elrendelhet előzetes bizonyítási eljárást (pre-hearing discovery), mint egy olyan ügyben, ahol a felek civiljogi

³¹³ Vbt. 36. § (1) – (2)

³¹⁴ Vbt. 36. § (7)

³¹⁵ Vbt. 40. §

³¹⁶ Vbt. 32. §

³¹⁷ Vbt. 43. §

³¹⁸ Vbt. 38.

hátterűek, és az eljárás mód inkább eljárásvezető jellegű. Különösen, ha a felek eltérő jogrendszerekből érkeznek, a választottbírói testület liberális, „vegyes” eljárást alakíthat ki, amely a különböző jogrendszerekből átvett, megfelelő elemeket ötvöz, a nemzetközi gyakorlatban bevált módszereket alkalmazza, és lehetővé teszi, hogy a felek az ügyet a saját megítélésük szerint mutassák be. Az ilyen eljárási mérlegelés elősegíti a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás hatékony lebonyolítását, míg a „helyi jog” szigorú alkalmazása komoly hátrányt jelentene azon felek számára, akik nincsenek hozzászokva az adott, esetleg sajátos eljárási és bizonyítási rendszerhez.”³¹⁹

9.3. Az alkalmazandó jog meghatározása

Kijelenthető, hogy a felek autonómiája mint a választottbírói eljárás alapelve általánosan elismert, azonban feleknek az alkalmazandó jogra vonatkozó megállapodása tekintetében az egyes országok jogértelmezése körében ellentétek rajzolódhatnak ki: a szubjektív elmélet (*subjective theory*) alapján a felek szándéka (*intentions of the parties*) tekintendő irányadónak, míg az objektív elmélet (*objective theory*) szerint a felek szó szerinti megállapodása veendő figyelembe.³²⁰

Az UNCITRAL Mintatörvény megalkotásakor a választottbírói eljárás szabályainak meghatározása körében a felek szándéka minél teljesebb érvényesülésének biztosítása volt az alkotók célja.

Az UNCITRAL Mintatörvény (2010.) 35. cikke kimondja, hogy a választottbírói eljárás a felek által meghatározott jogot köteles alkalmazni, ennek hiányában saját hatáskörében dönt az alkalmazandó jog kiválasztásáról.³²¹ A joggyakorlat ezt a szabályt akként

³¹⁹ Analytical commentary on draft text of a model law on international commercial arbitration: report of the Secretary-General. 46.

³²⁰ STEINGRUBER (i.m.) 84.

³²¹ Article 35. The arbitral tribunal shall apply the rules of law designated by the parties as applicable to the substance of the dispute. Failing such designation by the parties, the arbitral tribunal shall apply the law which it determines to be appropriate

értelmezi, hogy felek rendkívül széles rendelkezési joggal rendelkeznek: így az alkalmazandó jogot különböző jogrendszerekből is választhatják, vagy olyan nemzetközi egyezmény-tervezet alkalmazását is kiköthetik, melyet még egyetlen nemzeti jog sem inkorporált.³²² Abban az esetben pedig, ha a felek nem kötötték ki az alkalmazandó anyagi jogot, a választottbíróság az általa alkalmazandónak tartott jog kollíziós szabályai alapján határozza meg az alkalmazandó jogot.³²³

Az UNCITRAL Mintatörvény 1976-os tervezetének 17. cikke még a következőképpen fogalmazott: „*The arbitrators shall apply the law expressively designated by the parties as applicable to their contract.*” A felek rendelkezési jogának tágabb értelmezése érdekében fontos előre lépésnek tekintendő, hogy az amerikai, a francia és a magyar küldöttség a Mintatörvény tervezetéről tartott konferencián javasolta, hogy a „*the law expressively designated by the parties*” fordulat helyett a „*[t]he arbitral tribunal shall apply the law designated by the parties (...) Such designation must be contained in an express clause, or unambiguously result from the contract (...)*” kerüljön a Mintatörvény szövegébe.³²⁴

Jogválasztás hiányában a választottbíróság következtethet a felek vélelmezett akaratára, melyből esetlegesen levezethető a „*hallgatólagos*” jogválasztás. Korábban tendenciaszerű volt az eljárás helyének jogára alapítani a „*hallgatólagos*” jogválasztást, azonban napjainkra ez a nézet természetesen már nem állja meg a helyét.³²⁵ A felek jogválasztásának hiányában a választottbíróság a kollíziós szabályok alkalmazásával határozza meg az irányadó jogot, ugyanakkor az UNCITRAL Mintatörvény tekintetében írt kommentár magyarázata szerint, a felek eltérő megállapodásának hiányában, az adott jog kiválasztása, mint az eljárásra alkalmazandó jog meghatározása, nem vonja magával az adott jog kollíziós szabályainak alkalmazását is. A Mintatörvény 35. cikk 1. bekezdésének magyarázata szerint: feltételezendő, hogy az alkalmazandó jog kiválasztásával a felek szándéka az, hogy kizárják a kollíziós szabályok alkalmazását.³²⁶

³²² HORVÁTH (2010. i.m.) 96.

³²³ HORVÁTH (2010. i.m.) 96.

³²⁴ D. CARON, David – CAPLAN, Lee, M.: The UNCITRAL Arbitration Rules, Oxford University Press. 2013. 113.

³²⁵ CARON – CAPLAN (i.m.) 113.

³²⁶ CARON – CAPLAN (i.m.) 113.

A kommentár kifejti, hogy korábban a feleknek érdemes volt előzetesen rögzíteniük azt, hogy kizárják a kollíziós szabályok alkalmazását, azonban a 35. cikk ekkénti értelmezésével nem szükséges ebben a körben rendelkezniük. A szerzők ugyanakkor hozzátesszik, hogy ezen kitétel szó szerint nem szerepel a Mintatörvény szövegében, csupán levezethető annak értelmezésével.³²⁷

STEINGRUBER az alkalmazandó jog meghatározásának körében szintén szembe állítja a választottbíráskodás helye szerinti jog (lex fori) és az alkalmazandó jog (lex arbitri) összekapcsolását. A választottbíráskodás helye szerinti jog alkalmazhatósága tekintetében kiemeli, hogy ennek alkalmazása nem a választottbíráskodási eljárás anyagi jogi meghatározását, hanem csupán a kollíziós szabályainak alkalmazását jelenthetné, mely alapján megállapíthatóvá válhatna az alkalmazandó jog.³²⁸ Ugyanakkor, a felek által választott jog természetesen felülírja mindezt, és választottbíráskodási szerződés mind alaki, mind anyagi értelmezésében a felek által választott jog az irányadó.³²⁹

9.3.1. A lex mercatoria

9.3.1.1. A lex mercatoria forrásai

A lex mercatorium korai kialakulása jóval az ipari forradalmat megelőző korra tehető, amikor az egyetemes római jog (ius romanum), a kánonjog (ius canonicum) és a kereskedők joga (ius mercatorum) tette ki a jog egészét.³³⁰ A középkori ius mercatorum „(...) nem csak azért volt a kereskedők joga, mert a kereskedők jogviszonyait szabályozta, hanem és főleg azért, mert a kereskedők alkották meg. E joganyag forrásai a kereskedői céhek statútumai, a kereskedői szokások és a kereskedelmi bíróságok (curia mercatorum) ítélkezési gyakorlata voltak.”³³¹ Az középkorban a 'rég' lex mercatoria-ra azért volt szükség, mert a római jog nem tudta kielégíteni az üzleti igényeket, az 'új' lex mercatoria lényege ugyanakkor ezzel ellentétes: az államok által külön-külön kialakított, és ennek megfelelően széttöredezett jog felülmúlásaként, egy nemzetközileg egységes

³²⁷ CARON – CAPLAN (i.m.) 114.

³²⁸ STEINGRUBER (i.m.) 101.

³²⁹ STEINGRUBER (i.m.) 101.

³³⁰ GALGANO, Francesco: Globalizáció a jog tükrében. A gazdaság jogi elemzése. (Fordította: Metzinger Péter) HVG-Orac Kiadó. Budapest, 2006. 44.

³³¹ GALGANO (i.m.) 58.

globalizált rendszer kialakítása, amely képes a kontinentális és az angolszász jogrendszer közötti különbségek áthidalására is.³³²

A PRIMARY COAL V. COMPANIA VALENCIANA³³³ ügyben hozott ítéletben, amelyet a választottbíróság a lex mercatoria alapján döntött el, a következő közismertté vált meghatározás született: „[a] lex mercatoria a nemzetközi gazdaság azon szabályainak összessége, amelyeket a nemzetközi gyakorlat és különösen a nemzetközi választottbírósági gyakorlat fejlesztett ki, nemzeti bírósági döntések szankcionáltak, és ezáltal jogszabályokká váltak.”³³⁴ MÉHES Tamás meghatározása alapján: „[a] lex mercatoria egyes szabályai nem mások, mint a nemzetközi kereskedelmi ügyletek és a nemzeti jogelvek általánosításából kinyert kereskedelmi jogi rendszerré összeálló szabályok tömege. (...) [o]lyan jogforrás tehát a lex mercatoria, amely nemzetek feletti jogot teremtve alkalmas arra, hogy a szokást, azt a gyakorlatot, amely a globális piacok ügyleteiben kristályosodik ki jogi kötelező erővel ruházza fel.”³³⁵

A lex mercatoria-ra legtöbbször transznacionális kereskedelmi szokásjogként hivatkoznak,³³⁶ amelynek forrásai³³⁷ közé tartoznak:

³³² GALGANO (i.m.) 58.-59.

³³³ HORVÁTH Éva ezzel kapcsolatban kifejti: az ügy jelentőségét az mutatja, hogy a választottbíróság által a lex mercatoria alkalmazásával hozott ítélet érvénytelenítése iránti kérelmet, amelyben pontosan a lex mercatoria alapján történt döntésre hivatkozott a kérelmező – a francia bíróság elutasította. (HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Kft. Budapest, 2010. 97.) BURIÁN László ezzel összefüggésben rámutat: „(...) [a] döntés érdekessége abban áll, hogy a 'kereskedelem általános elveire' alapozott ítéletet az állami bíróságok jogi alapú döntésnek ismerték el. Ezzel a gyakorlat figyelemre méltó lépést tett a lex mercatoria jogként való elismerése felé.” (BURIÁN László: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf. 499.)

³³⁴ Az ICC 5953. sz. részítéletből idézte HORVÁTH Éva. HORVÁTH Éva: Nemzetközi választottbíráskodás. HVG-Orac Kft. Budapest, 2010. 97.

³³⁵ MÉHES Tamás: Monista és dualista felfogás a magánjogban, gazdasági társaságok a Ptk.-ban. PhD értekezés. 19.;23. (<http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1938/1/M%C3%89HES%20TAM%C3%81S%20PHD%20%C3%89RTEKEZ%C3%89S.pdf>) Letöltés ideje: 2025.11.30.

³³⁶ HORVÁTH (i.m. 2010.) 97.

³³⁷ A lex mercatoria forrásainak csoportosítása a történhet aszerint is, hogy kodifikált vagy kodifikálatlan jogforrásokról van-e szó. Az előbbiekhöz sorolandóak az UNIDROIT Alapelvek, az UNCITRAL egyezményei, mintatörvényei, ajánlásai stb., míg a kodifikálatlan jogforrások olyan általános elvek,

- i. a nemzetközi közjog bizonyos szabályai,
- ii. a nemzetközi kereskedelemben alkalmazott egységes jog (uniform law),
- iii. a nemzetközi szervezetek határozatai, ajánlásai, magatartási kódexei, modell-szabályai,
- iv. a nemzetközi kereskedelmi szokások és szokványok,
- v. standardizált szerződések, ÁSZF-ek,
- vi. a közzétett választottbírói ítéletek,
- vii. a kereskedelmi (szerződési jog) nemzetközileg általánosan elfogadott elvei.³³⁸

(...) különösen közhely, hogy a *lex mercatoria* [fogalma] is állandó mozgásban van. Egységes jogi természete felől nincs kétség. Ellentmondásosabb kérdés ennél, hogy milyen területeket fog át.”³³⁹

9.3.2. A *lex mercatoria* jogi jellege

A *lex mercatoria* a business community által kimunkált jogrend, amely, amint MÉHES Tamás megjegyzi: „(...) demokratikusnak egyáltalán nem nevezhető.”³⁴⁰ Ugyanakkor mivel az UNIDROIT „kulturális szűrőjén” keresztül alkalmazzák, a gyengébb fél érdekeinek védelme és a jog általános elveinek védelme minden esetben megvalósul.³⁴¹

amelyek a kereskedelmi jogban hosszú idő óta ismertek, azonban nincsenek írott formában rögzítve. Ahogy azonban PALÁSTI Gábor A Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga új fejlődési irányai c. írásában rámutat: „[a] kodifikálatlan *ex mercatoria* szerepe az intenzív kodifikációs munkálatokkal párhuzamosan nagyon csökkenőben van.” PALÁSTI Gábor A Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga új fejlődési irányai. (https://www.uni-miskolc.hu/~eujog/konftan.html#_ftn1) Letöltés ideje: 2025.11.30.

³³⁸ BURIÁN László: A *lex mercatoria* alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf. 493.

³³⁹ MÁDL-VÉKÁS: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. 122. Idézte: Burián László: A *lex mercatoria* alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf. 492.

³⁴⁰ MÉHES Tamás: Gondolatok a *lex mercatoria* jogi jellegéről. Pro Publico Bono. 2011. 2. különszám. 41.

³⁴¹ Uo.

9.3.3. A lex mercatoria alkalmazhatósága a nemzetközi egyezmények tükrében

9.3.3.1. New Yorki Egyezmény a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról

A New Yorki Egyezmény V. Cikke tartalmazza azokat az eseteket, amelyek fennállása esetén a választottbíróági ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, és amelyek között nem található utalás arra, hogy a lex mercatoria alapján hozott ítélet csupán ezen okra tekintettel érvénytelen vagy végrehajthatatlan volna.

Az egyezmény hatálya alá tartozott a *Deutsche Schachtbau-und Tiefbohrergesellschaft v. Ras al-Khaimah National Oil Co.* ügy is, amelyben a felek olajfeltárás tárgyában kötöttek megállapodást, amely választottbíróági záradékot is tartalmazott: a felek között felmerülő valamennyi vitát az ICC választottbíróági szabályzata szerint kinevezett háromtagú választottbírói tanács bírálja el Genfben, azzal, hogy a jogvita elbírálására irányadó jogot a választottbíróság határozza meg. A felperes 1979 márciusában keresetet terjesztett a választottbíróság elé, amely a jogvitát a szerződéses kapcsolatokra irányadó nemzetközileg elfogadott alapelvek (internationally accepted principles of law governing contractual relations) szerint bírálta el.

A választottbíróság jogválasztása tekintetében az alábbiakat fejtette ki: a megkötött koncessziós szerződés, engedményezési szerződés és az 1976-os üzemeltetési megállapodás egyrészt több, különböző állam joga alapján létrehozott gazdasági társaság, másrészt egy másik állam állami ügynöksége között jöttek létre. A társaságok valamelyikének vagy annak az államnak a jogára való hivatkozás, amelynek területén a szerződések valamelyikét megkötöttek, több okból sem tűnnek helyénvalónak. A fentiek szerinti jogmeghatározás a Svájcban lefolytatott nemzetközi választottbíróági eljárásokban bevett gyakorlat, különösen az olajfúrási koncessziókkal kapcsolatos ügyekben, amelyet a feleknek ismerniük kellett, ezért úgy kell arra tekinteni, mint a felek hallgatólagos akaratára.³⁴² Az angol bíróság megállapította, hogy az ítélet nem ellentétes az angol közrenddel, ezért az végrehajtható annak ellenére, hogy nem egy nemzeti jogrendszer jogán alapul.³⁴³

³⁴² Judgment of the Court of Appeal of England and Wales [1986 D No. 2196] [1987 R No. 273] 29.

³⁴³ RUBINSTEIN, Javier – FABIAN, Georgina: The territorial Scope of the New York Convention and Its Implementation in Common and Civil Law Countries. In.: Enforcement of Arbitration Agreements and

A fentieket a REDFERN-HUNTER kézikönyv is aláhúzza: „[a] tény, hogy a nemzetközi választottbíró ítéletét a transznacionális jogra (a jog általános elveire, több jogrendszer közös elveire, kereskedelmi szokásokra) alapítja egy meghatározott állam joga helyett, önmagában még nincs hatással az ítélet elismerésének vagy végrehajtásának megtagadására:

- i. amennyiben a felek megállapodtak abban, hogy a választottbíró a transznacionális jog alapján hozza meg döntését; vagy
- ii. amennyiben a felek nem határozták meg az alkalmazandó jogot (remained silent concerning the applicable law).”³⁴⁴

9.3.3.2. Washingtoni Egyezmény

A beruházási viták rendezéséről szóló Washingtoni Egyezmény 42. cikke lehetővé teszi a lex mercatoria alkalmazását, azzal, hogy megfogalmazása szerint:

- (1) The Tribunal shall decide a dispute in accordance with such *rules of law* as may be agreed by the parties,³⁴⁵

Amint Emmanuel GAILLARD is rámutat: „ez a nüansznyi különbség lehetőséget biztosít a feleknek az alkalmazandó jog megválasztására, amely lehet például a fogadó állam joga vagy más jog, de általános jogelvek, a lex mercatoria vagy a nemzetközi jog szabályai.”³⁴⁶

International Arbitral Awards The New York Convention in Practice. (Editors: Emmanuel Gaillard and Domenico Di Pietro) Published 2008 by Cameron May Ltd. 115.

³⁴⁴ REDFERN –HUNTER: Law and Practice of International Commercial Arbitration. Sweet and Maxwell. London, 2004. 2-64.

³⁴⁵ 1987. évi 27. törvényerejű rendelet az Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló, Washingtonban, 1965. március 18-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
42. Cikk

(1) A bíróság a vitát azon jogszabályoknak megfelelően dönti el, amelyekre nézve a felek megállapodhatnak. Ilyen megállapodás hiányában a bíróság a vitában álló Szerződő Állam jogát alkalmazza (ideértve a kollíziós nemzetközi magánjogi szabályokat is), valamint a nemzetközi jog alkalmazható szabályait.

³⁴⁶ GAILLARD, Emmanuel – BANIFATEMI, Yas: The Meaning of "and" in Article 42(1), Second Sentence, of the Washington Convention: The Role of International Law in the ICSID Choice of Law Process, ICSID REVIEW—FOREIGN INVESTMENT LAW JOURNAL 410. (<https://cdn.arbitration->

9.3.4. Ex aequo et bono döntéshozatal³⁴⁷

Ex aequo et bono alapján, vagyis méltányosság alapján a választottbíróság csak akkor dönthet, ha a felek erre kifejezetten felhatalmazták.

[icca.org/s3fs-](https://icca.org/s3fs-public/document/media_document/media012178520651780the_meaning_of_and_article_42_1_eg.pdf)

[public/document/media_document/media012178520651780the_meaning_of_and_article_42_1_eg.pdf](https://icca.org/s3fs-public/document/media_document/media012178520651780the_meaning_of_and_article_42_1_eg.pdf)) Letöltés ideje: 2024.07.23.

Vö.: BURIÁN László és PALÁSTI Gábor tanulmánya: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban és a lex mercatoria, a nemzetközi jog elvei és hasonló kikötések a jogválasztó klauzulákban. Itt kell megemlíteni továbbá újabb szakirodalomból SZIGETI Zsolt munkáját: A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás néhány karakterisztikus sajátossága a Common Law és a kontinentális jogrendszerben. E munka idézi LORD MUSTILL és Berthold GOLDMAN nézeteit, mely utóbbi szerint - írja SZIGETI - "a lex mercatoria nem csak egy egyszerű equity, hanem létező anyagi jog." <http://www.sze.hu/~gjudit/Hallgatoi%20segedanyagok,%20jogforrasok/szigeti%20zsolt%20nemzetkozi%20kereskedelmi%20valasztottbiraskodasrol.doc> Letöltés ideje: 2024.07.23.

BURIÁN László: A jogrendszerek versenye és a nemzetközi magánjog (IAS, 2016/3., 51-62. o.)

³⁴⁷ Arisztotelész: „[A] méltányos dolog igazságos ugyan, de nem a törvény szerinti értelemben, hanem úgy, hogy mintegy kiigazítása a törvény szerinti igazságos dolognak. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a törvény mindig csak általános érvényű, viszont bizonyos dolgokban általános érvénnyel nem lehet helyesen intézkedni. Oly esetekben tehát, mikor mégis okvetlenül intézkedni kell általános érvénnyel, holott pedig ezt helyesen megoldani lehetetlen, a törvény mindig a nagy átlagot veszi, de amellett nagyon jól tudja, hogy ebben az eljárásban hiba van. S mindamellett ez jól van így, mert a hiba nem a törvényben van, sőt nem is a törvényhozóban, hanem a tárgy természetében, hiszen az ember cselekvésnek a tárgya eleve ilyen természetű. Oly esetben tehát, mikor a törvény intézkedik ugyan általános érvénnyel, de felvetődik valami kérdés, amely az általános határozatokon kívül áll, az a helyes eljárás, amennyiben a törvényhozó hézagosan járt el, s előírásainak túlságos egyszerűsítése révén esetleg hibázott, ott helyre kell hozni a mulasztást úgy, ahogy valószínűleg maga a törvényhozó is kívánná, ha véletlenül jelen volna, s ahogy – ha ilyen esetről tudott volna – már törvényben is intézkedett volna. [...] Tehát a méltányosság lényege: a törvényt helyesbíti ott, ahol abban az általánosítás miatt hézag mutatkozik. Ebben kell keresnünk annak okát is, hogy miért nincs mindenre törvény: bizonyos dolgokat lehetetlen törvénnyel szabályozni, tehát ily esetben népgyűlési határozatra van szükség. Mert ami határozatlan, annak mérővesszője is határozatlan, mint az ún. lesbosi építészetben az ólom mérővessző: ez a kötőbök alakjához idomul, s nem marad meg változatlan formában; így a néphatározat is az egyes helyzetekhez alkalmazkodik.”

ARISZTOTELÉSZ: Nikhomakhoszi ethika. Fordította: Szabó Miklós (Budapest, Magyar Helikon, 1971. 1137b. 145-146. Idézte: Varga Csaba: A jogi gondolkodás paradigmái. Szent István Társulat, Budapest, 2006. 24.

Amint HORVÁTH Éva is rámutat: a méltányosság alapján történő döntéshozatal a választottbíráskodás korai szakaszaiban volt jellemző, amikor az egyezségkötés volt az eljárás fő célja. Ma már nagyon ritkán fordulhat elő *ex aequo et bono* szerinti döntéshozatal, tekintettel arra, hogy az ekként meghozott döntéseknél jogszabályokat nem kell alkalmazni, így ezek a döntések meglehetősen kiszámíthatatlan eredményt hozhatnak a feleknek.³⁴⁸ A felek privátautonómiája azonban lehetővé teszi, még ha üzletileg nem is kifejezetten előnyös ilyen döntést hozni, hogy méltányosság alapján történő döntéshozatalra hatalmazzák fel a választottbírást.

9.4. Részösszefoglalás

Az értekezés tárgyát a felek autonómiának mélyreható vizsgálata képezi, amely tartalmának szétszalazása mintegy száz oldalt ölel fel jelen dolgozatból. Erre tekintettel, a felek autonómiája alcímekkel négy külön fejezetet különítettem el. Az első fejezben számba vettem a választottbírási eljárásra irányadó jog meghatározásával kapcsolatban felmerülő, a felek rendelkezési jogát érintő kérdéseket. A második fejezben a választottbírási megállapodásra irányadó jog kijelölése és az azzal kapcsolatos nemzetközi joggyakorlat került a fókuszba. A harmadik fejezben pedig az alkalmazandó nyelv meghatározása vonatkozásában, míg a negyedikben a pertársaság esetén az autonómiát érintő kihívásokat tekintetem át.

A Modelltörvény és a Vbt. két szinten biztosítja lehetőséget a feleknek, hogy az eljárás szabályait meghatározzák: egyfelől jogot biztosít a feleknek az eljárás szabályainak meghatározására, másfelől, mintegy kiegészítő szabályként, meghatározza, hogy amennyiben a felek nem élnek azon jogukkal, hogy az eljárást saját szabályaik szerint alakítsák, úgy a választottbírást a szükséges mértékben meghatározza a hiányzó szabályokat.

A fejezeben végig vettem a Modelltörvényre épülő Vbt. alapján, hogy a felek meghatározhatják:

- i. az eljárásra és a választottbírási megállapodásra irányadó jogot,
- ii. az eljárás helyét,
- iii. az eljárás nyelvét,

³⁴⁸ HORVÁTH (i.m. 2010) 98.

- iv. a választottbírák számát és a választottbírói tanács összetételét,
- v. kiegészíthetik/ módosíthatják keresetüket, és védekezésüket, illetve megállapodhatnak e jog korlátozásában,
- vi. megállapodhatnak abban, hogy tartanak-e tárgyalást,
- vii. megállapodhatnak abban, hogy az eljárás zárt vagy nyilvános legyen,
- viii. megkereshetik az állami bíróságot bizonyítás lefolytatása érdekében,
- ix. egyezséget köthetnek és kérhetik annak ítéletbe foglalását.

A felek jogválasztása két különböző szintéren valósulhat meg: egyfelől meghatározhatják a választottbírószági megállapodásra alkalmazandó jogot, másfelől a választottbírószág eljárásra alkalmazandó anyagi jogot, továbbá megállapodhatnak az alkalmazandó eljárási szabályokról, amely lehet például valamelyik intézményes választottbírószág eljárási szabályzata.

Amennyiben a felek meghatározták az alkalmazandó jogot, úgy attól a választottbírószág nem jogosult eltérni.

Amennyiben a felek nem döntöttek az alkalmazandó jogról, úgy a választottbírószág fogja azt meghatározni az általa alkalmazandónak tartott nemzetközi magánjogi szabályok alapján. Azaz ez azt jelenti, hogy választottbírói tanács annak az országnak a kollíziós szabályai szerint fogja meghatározni az alkalmazandó jogot, amely ország jogát az ügy körülményei alapján alkalmazandónak tartja.

A fejezetben röviden bemutattam továbbá a *lex mercatoria* és az *ex aequo et bono* szabályai szerinti döntéshozatal lehetőségét.

E kettő közötti elhatárolás a következő: míg az *ex aequo et bono* szerinti döntéshozatal kizárólag abban az esetben lehetséges, ha a felek erre külön felhatalmazták a választottbírószágot, a *lex mercatoria* alkalmazása – még ha nem is nevezhető elterjedt gyakorlatnak – elvi szinten akkor is lehetséges, ha a felek nem állapodtak meg az alkalmazandó jogban és a választottbírószág úgy dönt, hogy az ún. transznacionális (a jog általános elveire, több jogrendszer közös elveire, kereskedelmi szokásokra) jogra alapítja a döntését.

Tekintettel arra, hogy a választottbírószági megállapodás nem minden esetben képezi részét az alapjogviszonyt létrehozó szerződésnek, a következő fejezetben a

választottbíróági megállapodásra irányadó jog megállapításának kihívásait tekintem át a felek autonómiájának tükrében.

10. A felek autonómiájának tartalma a választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása körében

10.1. Néhány gondolat a választottbíróági megállapodás tartalmi elemeiről

„A választott-bíráskodás a rendes bírósági eljárás pótlására szolgál.”³⁴⁹ Az új választottbíróági törvény – Vbt. a korábbtól eltérő szabályozási technikát követ:³⁵⁰ már nem feltétele a választottbíróági út igénybevételének legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (szubjektív arbitrabilitási korlát), valamint a törvény már nem vonja el a választottbíróság elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyonról szóló törvény³⁵¹ által rögzített pertárgyakat (objektív arbitrabilitási korlát).³⁵²

A választottbíróság elé vihető ügyek meghatározása tekintetében: a törvény értelmező rendelkezései körében akként határozza meg a választottbíráskodást, amely a kereskedelmi ügyek elbírálására jogosult, a felek megállapodása alapján.³⁵³ Kereskedelmi ügynek pedig a kereskedelmi vagy gazdasági, szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyokat kell érteni az új törvény szerint.³⁵⁴

Az új választottbíróági törvény meghatározza azoknak az ügyeknek a körét, ahol nem köthető ki a választottbíróság eljárása: ezek a fogyasztói szerződésekből eredő jogviták, a Pp. Hetedik részében szabályozott különleges perek, valamint a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.) hatálya alá tartozó perek.³⁵⁵

³⁴⁹ KENGYEL (i.m.) 617.

³⁵⁰ A korábbi jogszabály, a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény 3. § (1) bekezdése a választottbíróági eljárás létrejöttéhez három konjuktív feltétel együttes fennállását rendelte: a felek legalább egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy kellett legyen, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos volt, valamint a feleknek az eljárás tárgyáról szabadon kellett rendelkezniük, és a választottbíróági eljárást választottbíróági szerződésben ki kellett kötniük.

³⁵¹ A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény. Vö.: Nagy Csongor István: Esettanulmányok a jogbiztonsággal kapcsolatos problémákról: A választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás változásai.

³⁵² VARGA István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle 2018/1. 2.

³⁵³ Vbt. 3. § (1.) 1.

³⁵⁴ Vbt. 3. § (1) 7.

³⁵⁵ Vbt. 1. § (3)

A választottbírósi eljárás alapja – természetesen az új törvény hatálya alatt is – az írásba foglalt választottbírósi szerződés. A Vbt. az elektronikus közlés – akár elektronikus levél vagy fax – útján megkötött választottbírósi szerződést is létrejöttnek tekinti.³⁵⁶

Az az írott forma pertársaság esetén még hangsúlyosabbá válik, mint a bilaterális megállapodásoknál. A szerződés nem csak azt a tényt hivatott rögzíteni, hogy a felek jogvitájukat az adott választottbíró elé viszik, hanem arra is kötelezi őket, hogy megállapodjanak a választottbíró-jelölés módjában, a tanács létszámában, az eljárás helyében, valamint annak nyelvén. Minél nagyobb az eljárásban résztvevő felek száma, annál nagyobb az esélye annak, hogy a felek megpróbálják kivonni magukat az eljárás alól.³⁵⁷

A szerződés lényeges pontjainak hiánya már az eljárás kezdeti szakaszában feszültséget okozhat a felek között, akik esetlegesen az eljárás során ezekből a hiányosságokból képződő akadályokat felhasználhatják az eljárás késleltetésére vagy akadályozására.

„A választottbíró a felektől valóságos bírói munkára kap felhatalmazást. Amíg az állami bíró közjogi felhatalmazása az állam bírói felségjogából ered, addig a választottbíró a felek megbízásából nyeri a bírói hatalmát.”³⁵⁸

Tekintettel a választottbírói megbízatás közhatalmi jellegére, a Vbt. meghatározott feltételeket támaszt a választottbírói tisztség betöltéséhez. A törvény szerint nem lehet választottbíró, aki huszonnegyedik életévét nem töltötte be, akit jogerős bírói ítélet a közügyektől eltiltott, akit a bíróság jogerősen szabadságvesztésre ítélt, amíg a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól nem mentesül, aki cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll, aki egyetemi jogi végzettséghez kötött foglalkozástól eltiltás hatálya alatt áll, vagy akivel szemben a bíróság jogerősen próbára bocsátást alkalmazott, és a próbaidő még nem telt el.³⁵⁹ *A választottbírói tisztség betöltéséhez előírt feltételek – még ha tartalmukban nem is vitathatók – a felek autonómiájának korlátját jelentik.*

³⁵⁶ Vbt. 8. § (3)

³⁵⁷ DORE, Isaak: Theory and practice of multi party commercial arbitration. Graham & Trotman Kluwer Academic Publishers Group 1990. 66.

³⁵⁸ KENGYEL i.m. 619.

³⁵⁹ Vbt. 12. § (7)

A fentiek mellett a választottbírók függetlenek és pártatlanok. Az új törvény kifejezetten rögzíti, hogy a választottbíró, akit a kijelölése vonatkozásában megkeresnek, köteles feltárni mindazon körülményeket, amelyek kétséget ébreszthetnek a függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában. Ez a kötelezettség az eljárás lezárásáig terheli a választottbírákat.³⁶⁰

A választottbíróági eljárás talán legfőbb erénye a bírók különleges szakértelme. „Természetes, hogy az állami bíróságok bírái magas szintű jogi képezéssel rendelkező szakemberek. Nem várható el azonban tőlük, hogy részletesen ismerjék a (nemzetközi) kereskedelem szokásait, tisztában legyenek más országok jogszabályaival, idegen nyelveket beszéljenek. Az említett kritériumoknak kell viszont megfelelniük azoknak a szakembereknek, – rendszerint jogászoknak –, akik a (nemzetközi) kereskedelmi vonatkozású jogviták eldöntésében választottbíróként eljárnak.”³⁶¹

A választottbíróági eljárás megkezdéséhez a feleknek meg kell állapodniuk a választottbírók számában. A felek rendelkezési jogából és szerződési szabadságából fakadóan a törvény korlátai között szabadon dönthetnek a választottbíró-jelölés kérdéseiben.³⁶² A választottbíróági eljárás során általában egyesbíró vagy háromtagú bírói tanács jár el az ügy bonyolultságától, illetve a felek megállapodásától függően. A Vbt. 11. § (2) bekezdése alapján – a korábbi szabályozással azonosan –, amennyiben a felek nem állapodtak meg a bírók számában, a háromtagú tanács jár el. A három bíróból álló tanács eljárása esetén a felek egy-egy bírót választanak, majd az így kijelölt két választottbíró jelöli ki a tanács harmadik tagját. Amennyiben valamelyik fél a bírójelölésre nyitva álló harmincnapos határidőn belül nem jelöli ki választottbíróját, vagy a megválasztott bírók nem döntenek az eljáró tanács harmadik tagjáról, bármelyik fél kérelmére a Fővárosi Törvényszék, vagy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróság (a továbbiakban: Kereskedelmi Választottbíróság) előtti ügyekben a választottbíróság honlapján közzétett választottbíró-ajánlási listáról a választottbíróság elnöksége jelöli ki a hiányzó bírót.³⁶³

³⁶⁰ Vbt. 13. § (1)

³⁶¹ HORVÁTH (2010) i.m. 32.

³⁶² BÖCKSTIEGEL i.m. 194.

³⁶³ Vbt. 12. § (3)

10.2. A felek autonómiájának megjelenési formái: a választottbíróági megállapodás és az arra alkalmazandó jog kiválasztása

REDFERN és HUNTER definíciója szerint: a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás forrása a felek szerződési szabadsága (*the party autonomy*). Ez a princípium a nemzeti jog mellett a nemzetközi kereskedelmi választottbíróóságok eljárásában is mértékadó.³⁶⁴

A kereskedelmi választottbíráskodás genezisének a felek akarata és szerződési szabadsága tekintendő. Ez a forrás nyújt felhatalmazást a jogvita elbírálására, szemben az állami bíróságok alkotmányon alapuló eljárásával.

A felek felhatalmazását a jogvita eldöntésére a választottbíróági szerződés (*compromissum*) testesíti meg. Természetéből adódóan a magánjogi bíráskodás bizonyos mértékben igazodhat a felek igényeihez, így autonómiájukból fakadóan meghatározhatják annak egyes szabályait.³⁶⁵

10.2.1. A választottbíróági megállapodás formái: választottbíróági alávetési nyilatkozat, választottbíróági kikötés

Az UNCITRAL Modelltvörvény (1994.) a választottbíróági megállapodás két formáját különböztette meg: a választottbíróági alávetési nyilatkozatot és a választottbíróági kikötést.³⁶⁶ A kettő közötti különbség az, hogy az alávetési nyilatkozat aláírására már egy fennálló jogvita rendezése érdekében kerül sor, míg a választottbíróági kikötés a jövőben felmerülő eljáráshoz való hozzájárulás.³⁶⁷ A választottbíróági megállapodás mindkét megjelenési formára értendő, azonban a gyakorlatban a választottbíróági klauzula

³⁶⁴ REDFERN AND HUNTER ON INTERNATIONAL ARBITRATION: Oxford University Press. 6th Edition. 315.

"Party autonomy is the guiding principle in determining the procedure to be followed in an international commercial arbitration. It is a principle that has been endorsed not only in national laws, but by international arbitral institutions and organisations."

³⁶⁵ STEINGRUBER: (i.m.) 12.

³⁶⁶ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration

Article 7. Arbitration agreement is an agreement by the parties to submit to arbitration all or certain disputes which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not. An arbitration agreement may be in the form of an arbitration clause in a contract or in the form of a separate agreement.

³⁶⁷ STEINGRUBER (i.m.) 79.

alkalmazása számít gyakoribbnak, tekintve, hogy ennek megkötésekor a felek a jogvita felmerülésére csak elvi lehetőségként gondolnak.³⁶⁸

A választottbírószági megállapodás kötelező eleme (*essentialia negotii*) a felek megállapodása aziránt, hogy a közöttük felmerült (vagy a jövőben felmerülő) meghatározott jogviszonyból eredő jogvitát választottbírószági eljárás útján rendezik.³⁶⁹

A választottbírószági eljárás rugalmasságát a felek autonómiája adja, melynek legfőbb kifejeződése a választottbírószági megállapodás. Természetesen a felek autonómiáját a választottbírószági törvények is elismerik, utalva a megállapodás lehetséges formáira, melyekben a szerződéses akarat testet ölthet.³⁷⁰ A külföldi választottbírószági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New York-i egyezmény szintén rögzíti, hogy *„valamennyi Szerződő Állam elismeri az olyan írásbeli megállapodást, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott - akár szerződéses, akár szerződésen kívüli - jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes vagy valamely jogvita esetére választottbírószág döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbírószági eljárás útján eldönthető.”*³⁷¹ Ezen rendelkezés alapvető jelentőségét bizonyítja, hogy a felek között a választottbírószági megállapodás nem felel meg a támasztott kívánalmaknak, az ítélet végrehajtása megtagadható.³⁷²

10.2.2. A választottbírószági szerződés jogi természete

FABINYI Tihamér meghatározása alapján: *„[a] választott bírószági szerződés a felek megállapodása aziránt, hogy egy vagy több választott bíró döntse el a már fennforgó,*

³⁶⁸ STEINGRUBER (i.m.)80.

³⁶⁹ STEINGRUBER (i.m.) 84.

³⁷⁰ Vbt. 8. § (1) A választottbírószági szerződés a felek megállapodása, amelyben meghatározott - akár szerződéses, akár szerződésen kívüli - jogviszonyukból keletkező, köztük már felmerült vagy a jövőben felmerülő minden, vagy valamely konkrétan meghatározott vitát választottbíráskodásnak vetnek alá. A választottbírószági szerződés lehet más szerződés része (a továbbiakban: választottbírószági kikötés) vagy önálló szerződés.

³⁷¹ New Yorki Egyezmény II. Cikk, 1.

³⁷² New Yorki Egyezmény. V. Cikk

vagy valamely meghatározott jogviszonyban a jövőben keletkező olyan magánjogi vitás ügyüket, amelynek tárgyában a felek szabadon rendelkezhetnek.”³⁷³

A választottbírói szerződés jogi természetéről a legélénkebb viták a XX. század elejére tehetők, amikor is processzualis megközelítés került előtérbe, mely a következő három fő érv mentén alakult.³⁷⁴

Ad 1. A választottbírói szerződés megkötésével a felek nem csak abban állapodnak meg, hogy jogvitájukat választottbírói úton rendezik, hanem jogot alapítanak arra is, hogy amennyiben a másik szerződő fél az ügyet a rendes bíróság elé terjesztené, a rendes bíróság előtti eljárás alperese, a létrejött szerződés pergátló kifogásával nem csak egy elutasító ítélet meghozatalát, hanem magának a per megalapításának a megakadályozását érheti el.³⁷⁵

Ad 2. A választottbírói megállapodás alapján, peres úton nem kényszeríthető ki az, hogy a fél a választottbíró jelölési kötelezettségének eleget tegyen. Amennyiben nem tesz eleget ezen kötelezettségének, helyette a rendes bíróság peren kívüli eljárás során nevezi ki az eljáró bírót.³⁷⁶

Ad 3. A választottbírói ítélet hatálya megegyezik a rendes bíróságéval.³⁷⁷

A compromissum a választottbíró felhatalmazása tekintetében ugyanakkor magánjogi elemeket tartalmaz, tekintve, hogy a választottbíró és a felek között magánjogi jogviszony jön létre, amely a felek felhatalmazásával kezdődik és a választottbíró elfogadó nyilatkozatával teljesül. Azonban fontos kiemelni, hogy a választottbíró nem jogot szerez a jogvita eldöntésére, hanem csak kötelezettséget vállal arra, hogy ítéletet hoz az elé terjesztett ügyben, tekintve, hogy választottbíró megbízatása a felek szerződésén alapul, melye ekként a felek meg is szüntethetnek.³⁷⁸

FABINYI rámutat arra is, hogy a választottbírói szerződésnek *nem a pergátló erő a fő attribútuma*, hanem a jogvita eldöntésére való felhatalmazás, ekként „[a] rendes bíróság

³⁷³ FABINYI (1920.) i.m. 37.

³⁷⁴ FABINYI (i.m.) 41

³⁷⁵ FABINYI (i.m.) 41.

³⁷⁶ Uo.

³⁷⁷ Uo.

³⁷⁸ FABINYI (i.m.) 50-51.

*hatáskörének a feltételes kizárása nem célja a compromissumnak, hanem csak szükségszerű következménye.*³⁷⁹

A Fabinyi Tihamér által 1920-ban leírtakat erősíti meg Andrea Marco STEINGRUBER is a *Consent in International Arbitration* című monográfiájában. Nézete szerint a választottbíróági megállapodásnak a szerződő felekre nézve kétfajta hatása lehet: pozitív (direkt) és negatív (indirekt).

STEINGRUBER meghatározása alapján a választottbíróági megállapodás pozitív (direkt) hatása, - FABINYI megfogalmazásához hasonlóan – az, hogy a felek szerződéses kötelezettségévé teszi a választottbíróági vitarendezést, azaz megfordítva, a választottbíróági megállapodás megszegését jelenti az, ha valamelyik szerződő fél az állami bírósághoz fordul a jogvita eldöntését kérve. Ebből következően, a választottbíróági megállapodás minden szükséges felhatalmazással felruházza a választottbíróaságot ahhoz, hogy a választottbíróási döntést meghozza.³⁸⁰

A negatív (indirekt) hatást pedig a következők szerint jellemezte: a szerződő felek a választottbíróási megállapodás megkötésével kizárják a rendes bíróságok előtti eljárást, azaz *szerződéses alapon megszüntetik az adott jogvita tekintetében a bíróságok hatáskörét.*³⁸¹

A fentiek miatt a választottbíróási megállapodás érvényessége döntő fontosságú, hiszen csak akkor biztosíthat a felek számára jogot arra nézve, hogy a rendes bíróságok eljárása alól elvonják az ügyüket, továbbá érvényes választottbíróási megállapodás hiányában végső soron a választottbíróási ítélet végrehajtására sem kerülhet sor.³⁸²

A választottbíróási megállapodás érvényességének vizsgálata azonban át is vezet az alkalmazandó jog meghatározásához, hiszen az irányadó jog szabályai alapján állapítható meg, hogy az adott megállapodás keletkeztet-e jogokat és kötelezettségeket a felekre nézve.

³⁷⁹ FABINYI (i.m.) 43.

³⁸⁰ STEINGRUBER (i.m.) 85.

³⁸¹ Uo.

³⁸² STEINGRUBER (i.m.) 86.

10.3. A választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása

10.3.1. A magyar szabályozás

A választottbíróági megállapodásra alkalmazandó jog meghatározására vonatkozóan a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény (Nmjt.) 52. §-a tartalmaz rendelkezéseket, a Szerződéses kötelmi viszonyokról szóló cím alatt. A rendelkezések a választottbíróági megállapodásra mind anyagi (52. § (1)-(3)), mint alaki (52. § (4)) értelemben rendelkeznek az alkalmazandó jog meghatározásáról. Fontos azonban kiemelnünk, hogy az Nmjt.-hez, mint törvényjavaslathoz fűzött miniszteri indokolás kifejezetten kimondja, hogy a Javaslat bíróság-fogalma a *választottbíróóságokra nem terjed ki*, amelyből az következik, hogy az Nmjt.-ben meghatározott kollíziós szabályok alkalmazására az állami bíróságok belépésekor az állami bíróságok által kerülhet sor, azaz a választottbíróóságok számára nem tartalmaz kötelezően alkalmazandó szabályokat.³⁸³ A kifejezett jogválasztás mellett, a törvény elismeri a hallgatólagos jogválasztást is, amely a választottbíróági megállapodások tekintetében is lehetséges. Ezt a lehetőséget az Nmjtv. 50. §-a biztosítja, amely kimondja, hogy a szerződésre a felek által választott jog alkalmazandó, azzal, hogy amennyiben a jogválasztás nem kifejezett, úgy annak a szerződés rendelkezéseiből vagy az ügy körülményeiből egyértelműen megállapíthatónak kell lennie. A felek a szerződés egészére vagy annak csak egy részére is meghatározhatják az alkalmazandó jogot. Az Nmjtv. miniszteri indokolása kiemeli, hogy ez a rendelkezés kizárólag akkor alkalmazható, ha az adott jogviszonyra a Róma I. rendelet nem határozza meg az alkalmazandó jog megállapításának szabályait.³⁸⁴ Tekintettel arra, hogy a Róma I. rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki a választottbíróági megállapodásokra (Róma I. rendelet 1. cikk (2) e) pont), az Nmjtv. 50. §-ban foglalt hallgatólagos jogválasztás alkalmazandó a választottbíróági megállapodásokra. A miniszteri indokolás rámutat továbbá, hogy a hallgatólagos jogválasztásnak az ügy összes körülményeiből egyértelműen megállapíthatónak kell lennie, és csak állami jog választását jelentheti.

³⁸³ T/14237. számú törvényjavaslat a nemzetközi magánjogról <https://www.parlament.hu/irom40/14237/14237.pdf> Letöltés ideje: 2023.04.09.

³⁸⁴ A törvény miniszteri indokolása alapján az Nmjt. választottbíróági megállapodásra irányadó kollíziós normáinak bevezetése azért volt indokolt, mert az Európai Unió joga kifejezetten kizárja hatálya alól a választottbíróági ügyek körét, a nemzetközi egyezmények pedig csak részben szabályozzák.

10.3.2. A Separability doktrína és az alkalmazandó jog meghatározása az Nmjtv. alapján

A választottbíróági szerződés jogilag egyenrangú és független a kereskedelmi szerződéstől abban az esetben is, ha az annak egyik pontjaként jelenik meg.³⁸⁵ A választottbíróági megállapodásnak attól a szerződéstől való elkülönítése, amelybe inkorporálták régóta ismert tétele a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak.³⁸⁶ A separability doktrína lényege, hogy a választottbíróági klauzulának, mint önálló szerződésnek a létezését és az érvényességét a főszerződésként szolgáló kereskedelmi szerződéstől függetlenül, attól elkülönítve kell megállapítani. Azaz megfordítva: az alapul szolgáló kereskedelmi szerződés érvénytelensége nem vonja magával a választottbíróági klauzula érvénytelenségét is.³⁸⁷ A separability elve összekapcsolva a Kompetenz-Kompetenz elvvel azt is jelenti, hogy egy esetleg érvénytelen választottbíróági megállapodás is megalapítja a választottbíróág hatáskörét, amely a Kompetenz-Kompetenz doktrína alapján adott esetben megállapítja saját hatáskörének hiányát.³⁸⁸

Az Nmjtv. miniszteri indokolása kifejti, hogy a törvény „[a] jogválasztással összefüggésben elismeri továbbá a kollíziós jogi *dépeçage* elvét, vagyis azt, hogy a felek a választottbíróági megállapodásra irányadó jogként a főszerződésre (alapjogviszonyra) alkalmazandó jogtól eltérő jogot is választhassanak.”³⁸⁹ Ennek megfelelően, az Nmjtv. 52. §-a alapján a felek meghatározhatják a választottbíróági megállapodásra alkalmazandó jogot, jogválasztás hiányában a választottbíróági megállapodásra az alapjogviszonyra választott jog lesz alkalmazandó. Amennyiben a felek nem éltek a

³⁸⁵ HORVÁTH (i.m. 2010.) 52.

³⁸⁶ SCHMIDT Richárd: A választottbíróági megállapodás autonómiája. Jogtudományi Közlöny. 2025/1.

³⁸⁷ BÁN Dániel: A választottbíróági kikötés elkülönítése és a jogválasztás. In: Bodzási Balázs (szerk.): A gazdasági jog és az adójog aktuális kérdései 2018-ban. Gazdasági jogi kutatások a Budapesti Corvinus Egyetemen. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018, 10-12. o.

³⁸⁸ BÁN Dániel – NEMESSÁNYI Zoltán: A választottbíróági szerződésre alkalmazandó jog meghatározása. In: BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): Az új Nemzetközi Magánjogi Törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. Budapest, HVG Orac Kiadó, 2016, 228. o.

³⁸⁹ T/14237. számú törvényjavaslat a nemzetközi magánjogról
<https://www.parlament.hu/irom40/14237/14237.pdf> Letöltés ideje: 2023.04.09.

jogválasztás lehetőségével, úgy a választottbíróság a kollíziós szabályok szerint fogja megállapítani az alkalmazandó jogot.

10.3.3. Az Nmjtv. kapcsolóelveinek rendszere

Az Nmjtv. 52. §-a lépcsőzetes, vagy más néven szubszidiárius kapcsoló szabályokat alkalmaz a választottbírósági szerződésre irányadó jog meghatározásához, azaz a törvény szövege alapján a rangsorban előbb álló kapcsolat megvalósulása kizárja az azt követő kapcsolóelv alkalmazását.³⁹⁰

a) Lex voluntatis – azaz a felek által választott jog alkalmazása

Az Nmjtv. 52. § (1) bekezdése a felek privát autonómiájára utalva, amely a választottbíráskodás vezérmotívumának tekintendő, biztosítja a felek számára a választottbírósági megállapodásra irányadó *jog megválasztásának* lehetőségét.³⁹¹

b) Lex contractus – azaz a főszerződésre/ alapjogviszonyra választott jog alkalmazása

Az Nmjtv. 52. § (2) a) pontja, mint a kapcsolóelvek második lépcsőfoka, kimondja, hogy jogválasztás hiányában a választottbírósági megállapodásra az *alapjogviszonyra választott jog*, ennek hiányában az alapjogviszonyra jogválasztás hiányában irányadó jog alkalmazandó.³⁹²

A *lex contractus*, mint kapcsolóelv azt jelenti, hogy a felek alapjogviszonyára választott vagy jogválasztás hiányában a kollíziós normák szerint arra irányadó jogot kell alkalmazni a választottbírósági megállapodásra. Ezen szabályozás ugyanakkor logikailag ellentétes a separability doktrínával, amely éppen a választottbírósági megállapodás és az alapszerződés függetlenségén alapul, továbbá a megállapodás formájából adódóan,

³⁹⁰ TÍMÁR Kinga: A választottbírósági szerződésekre vonatkozó új magyar kollíziós szabályozás erényei és hibái. In: BURAI-KOVÁCS János (szerk.): A kereskedelmi választottbíróság évkönyve 2021-2022. ORAC Kiadó, Budapest, 2022, 48. o.

³⁹¹ Nmjtv. 52. § (1) A felek megválaszthatják a választottbírósági megállapodásra alkalmazandó jogot.

³⁹² Nmjtv. 52. § (2) Jogválasztás hiányában a választottbírósági megállapodásra az alapjogviszonyra választott jog, ennek hiányában az alapjogviszonyra jogválasztás hiányában irányadó jog alkalmazandó.

kizárólag a főszerződésbe inkorporált választottbíróági megállapodásokra alkalmazható, önálló választottbíróági szerződések esetén nem értelmezhető.³⁹³

A miniszteri indokolás e körben kifejti:

„[a] jogválasztás hiányában alkalmazandó jog fenti kapcsolószabályainak meghatározására során a Javaslat abból indul ki, hogy a választottbíróági szerződés fogalmilag mindig feltételez egy fennálló, vagy jövőben keletkező alapjogviszonyt (jellemzően egy szerződéses jogviszonyt), ráadásul az esetek zömében az alapjogviszony szabályozása körében (vagyis tipikusan a főszerződésben) kerül sor a választottbíróági szerződés (kikötés) elfogadására is. Ebből következően a Javaslat elsősorban az alapjogviszonyra alkalmazandó jogra tekintettel határozza meg az ahhoz kapcsolódó választottbíróági szerződéses jogviszonyra alkalmazandó jogot is. Az alapjogviszonyra alkalmazandó jog pedig elsősorban az alapjogviszonyra választott jog, jogválasztás hiányában pedig az egyébként alkalmazandó jog lesz az irányadó.”³⁹⁴

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a *lex contractus* elsődleges kapcsolóelvként való alkalmazása nincs összhangban a New Yorki Egyezményvel, amelynek V. cikk 1. a) pontjában rögzített érvénytelenítési ok, a *lex loci arbitri* alkalmazása melletti egyértelmű állásfoglalás.³⁹⁵

V. Cikk 1.

A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a fél annál az illetékes

³⁹³ SCHMIDT Richárd: A bőség zavarában? – avagy a választottbíróági megállapodásra irányadó jog hazai szabályozása nemzetközi kontextusban. *Magyar Jog*, 2020/1., 57. o.

³⁹⁴ T/14237. számú törvényjavaslat a nemzetközi magánjogról <https://www.parlament.hu/irom40/14237/14237.pdf> Letöltés ideje: 2023.04.09.

³⁹⁵ SCHMIDT (i.m.) 62. o.

hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kéri, bizonyítja, hogy:

a) a II. Cikkben említett megállapodásban résztvevő felek a reájuk irányadó jog szerint nem voltak cselekvőképesek, vagy hogy az említett megállapodás a felek által kikötött jog értelmében vagy ilyen kikötés hiányában *annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági határozatot hozták*, érvénytelen;

Amint SCHMIDT Richárd is rámutat: a lex contractus alkalmazása a lex loci arbitri helyett kockázatot jelenthet a választottbíróági ítéletek New Yorki Egyezményen alapuló kikényszerítése során.³⁹⁶

c) Lex loci arbitri – azaz a választottbíráskodás helye szerinti jog

A harmadik szinten az Nmjt. 52. § (3) bekezdése áll, amely kimondja, amennyiben a felek kijelölték a választottbíróság helyét, a választottbíróági eljárásra az *eljárás helye szerinti állam joga* alkalmazandó, feltéve, hogy a megállapodással e jog az alapjogviszonyra irányadó jognál szorosabb kapcsolatban van.³⁹⁷

d) Favor validitatis

Az utolsó lépcsőként a favor validitatis alkalmazására kerülhet sor, amely szerint: (...) a választottbíróági szerződést alaki okból nem lehet érvénytelennek tekinteni akkor, ha az a fent meghatározott jogok bármelyike, vagy a lex fori által támasztott alaki követelményeknek megfelel.³⁹⁸

³⁹⁶ Uo. 62. o.

³⁹⁷ Nmjt. 52. § (3) Ha a felek kijelölték a választottbíróági eljárás helyét, a választottbíróági megállapodásra az eljárás helye szerinti állam joga alkalmazandó, feltéve, hogy a megállapodással e jog a (2) bekezdésben megjelölt jognál szorosabb kapcsolatban van.

Vö.: TÍMÁR (i.m.) 57-59. o.

³⁹⁸ Nmjt. 52. § (4) A választottbíróági megállapodást alaki okból nem lehet érvénytelennek tekinteni, ha az e § alapján meghatározott jogok bármelyike, vagy az eljáró bíróság államának joga szerinti alaki követelményeknek megfelel.

10.3.4. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (Vbt.) vonatkozó rendelkezései

A Vbt. egyetlen helyen utal az alkalmazandó jog meghatározására, amikor is a választottbírói ítélet érvénytelenítése körében kimondja:

47. § (2) A választottbírói ítélet a másik fél ellen előterjesztett kereset alapján a 7. § (2) bekezdésében meghatározott bíróság által és csak abban az esetben érvényteleníthető, ha
aa) a választottbírói szerződést kötő felek egyikének nem volt jogképessége vagy cselekvőképessége; vagy *a választottbírói szerződés annak a jognak a szabályai szerint, amelynek alávetették, ilyen alávetés hiányában pedig a magyar jog szerint nem érvényes.*

Összevetve az Nmjt. 52. §-át és a Vbt. 47. § (2) bekezdés a) pont aa) alpontját, „világossá válik, hogy a két szabály között ellentmondás feszül,”³⁹⁹ tekintettel arra, hogy az Nmjt. 52. §-a, a választottbírói szerződésre alkalmazandó jog meghatározására eltérő sorrendben rendeli alkalmazni a kollíziós normákat. Azaz jogválasztás hiányában az alapjogviszonyra választott jog alkalmazandó, amennyiben a felek az alapjogviszonyra sem választottak jogot, úgy az alapjogviszonyra jogválasztás hiányában irányadó jog alkalmazandó. A választottbíráskodás helye szerinti jog alkalmazása csak abban az esetben lehetséges az Nmjt. szerint, ha a lex loci arbitri lényegesen szorosabban kapcsolódik a tényálláshoz, mint a főszerződésre irányadó jog.

Ezzel szemben a Vbt. (igaz, hogy csak az ítélet érvénytelenítése körében és Magyarországon lefolytatott választottbírói eljárások esetére) a felek jogválasztásának hiányában, a lex fori-t, azaz a magyar jogot rendeli alkalmazni

Amint TÍMÁR Kinga rámutat: ez az ellentmondás abban az esetben okoz problémát, ha a választottbírói helye Magyarországon van és az ítélet érvénytelenítése iránti perre is magyar bíróság előtt kerül sor. Ebben az esetben ugyanis az ítélet érvénytelenítése iránti eljárásban eljáró bíróság a felek jogválasztása hiányában kizárólag a magyar jogot alkalmazhatná a választottbírói szerződés érvényességének megállapítása során az

³⁹⁹ TÍMÁR (i.m.) 54.

Nmjt.v.-ben felsorolt kapcsolóelvek helyett, annak ellenére is, hogy az Nmjt.v. lépcsőzetes szabályrendszerében a lex fori alkalmazását megelőzi a felek által a főszerződésre megállapított jog, vagy annak hiányában az arra irányadó jog felhívása.⁴⁰⁰

10.4. A választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározása a nemzetközi gyakorlat tükrében – a favor validitatis elv érvényesülése

Attól függően, hogy a jövőben felmerülő, vagy már jelenleg is fennálló jogvitáról van szó, a felek választottbíróági eljárás kikötéséről választottbíróági megállapodás (leggyakrabban választottbíróági klauzula) formájában állapodnak meg, vagy már fennálló jogvita esetén, alávetési nyilatkozatot tesznek. A választottbíróági klauzula általában a főszerződés egyik pontjaként, annak részeként jelenik meg, és amennyiben a felek rendelkeztek arról, ugyanezen szerződés rögzítheti a teljes szerződéses viszonyra irányadó jog meghatározását is. Ugyanakkor abban az esetben, ha a felek főszerződésükben nem határozták meg a jogviszonyukra alkalmazni kívánt jogot, vagy választottbíróági alávetési nyilatkozatot tettek, amelyben szintén nem nyilatkoztak arról, a választottbíróági megállapodásuk érvényességének megállapításához a bíróságnak meg kell határoznia az alkalmazandó jogot.

A nemzetközi gyakorlat alapján a választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározásakor két kapcsolóelv 'verseng' egymással: a lex contractus és a lex loci arbitri. Mindkettő mellett felsorakoztatható számos érv, amelyeket az alábbi bírósági döntésekkel szemléltetünk.

10.4.1. Anglia: a Sulamérica ügy

A *Sulamerica kontra Enesa Engenharia*⁴⁰¹ ügyben a felek biztosítási szerződést kötöttek a Jirau Greenfield Hydro Project néven ismert brazil vízierőmű építése vonatkozásában, amely kapcsán az Enesa kártérítési igényt nyújtott be, azonban a

⁴⁰⁰ Uo. 54. o.

⁴⁰¹ Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.

United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249

(https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=886&opac_view=6) (Letöltés ideje: 2023.02.14.)

Sulamérica biztosítótársaság annak megtérítését elutasította. A felek közöttük létrejött főszerződésre a brazil jogot kötötték ki, azonban a választottbíróági klauzulában a választottbíráskodás helyeként Londont jelölték meg. A jogvita felmerülésekor az angol bíróságnak döntést kellett hoznia a választottbíróági megállapodás érvényességéről: amely az angol jog alapján érvényes volt, a brazil jog alapján viszont – kisebb súlyú formai hiányosságok miatt – nem volt az.⁴⁰²

A bíróság döntése nyomán az alkalmazandó jog megállapítása a következő három lépcső szerint történt: (i) kifejezett jogválasztás, (ii) hallgatólagos jogválasztás, (iii) a legközelebbi és leginkább valódi kapcsolat elve szerint.⁴⁰³ Tekintettel arra, hogy a megállapodásban a választottbíróági klauzúra kifejezett jogválasztás nem történt, adta magát a következtetés, hogy a felek a főszerződésre irányadó jogot – mintegy hallgatólagos jogválasztással – kívánták alkalmazni a választottbíróági klauzulára, azzal a céllal, hogy a teljes jogviszonyra ugyanazon jog legyen alkalmazandó. Ugyanakkor a hallgatólagos jogválasztás mellett felállított vélelem megdönthetőnek bizonyult, tekintettel arra, hogy a felek a választottbíráskodás helyeként Londont jelölték meg, és a hallgatólagos jogválasztás szerinti jog (azaz a lex contractus szerinti) a választottbíróági megállapodás érvénytelenségét vonná magával, amely feltehetően ellentétes a felek eredeti szándékával – azaz a választottbíróági út igénybevételével.⁴⁰⁴ Az ítélet szövegében a legszorosabb kapcsolat elvére hivatkozott a bíróság, azonban az azt elemző munkákban a favor validitatis elvének kifejezéseként értékeli a döntést a jogirodalom.⁴⁰⁵

10.4.2. Szingapúr: A FirstLink ügy

A FirstLink, egy Szingapúrban bejegyzett holding társaságként online regisztráció kezdeményezésével megállapodást kötött a szintén szingapúri bejegyzésű GT Payment-

⁴⁰² TZENG, Peter: Favoring Validity: The Hidden Choice of Law Rule for Arbitration Agreements. American Review of International Arbitration, Vol. 27, No. 3, pp. 327-358 (2016). 13. o.

(https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2666103) (Letöltés ideje: 2023.04.09.)

⁴⁰³ Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638. 25.

⁴⁰⁴ TZENG (i.m.) 13.

⁴⁰⁵ Magyar nyelvű tanulmányban Ld.: SCHMIDT Richárd: A bőség zavarában? – avagy a választottbíróági megállapodásra irányadó jog hazai szabályozása nemzetközi kontextusban. Magyar Jog 2020/1. Angol nyelven.: TZENG, Peter: Favoring Validity: The Hidden Choice of Law Rule for Arbitration Agreements. American Review of International Arbitration, Vol. 27, No. 3, pp. 327-358 (2016).

tel, amely alapján a GT Payment online fizetési szolgáltatásokat biztosított számára. A regisztráció során a FirstLink elfogadta a GT Payment online felhasználói szerződését, amely választottbíróági kikötést tartalmazott, azzal, hogy a szerződésre a Stockholmi Kereskedelmi Kamara Választottbíróóságának 'joga' ("the laws of Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce")⁴⁰⁶ az irányadó. Amint az ítélet elemzése során több szerző rámutat: ez a megfogalmazás meglehetősen szokatlan, tekintettel arra, hogy a felek általában valamelyik nemzeti jogot választják ki a megállapodásukra irányadóként, nem pedig egy intézményes választottbíróóság 'jogát', amely vonatkozásában sokkal inkább csak eljárási szabályokról beszélhetünk.⁴⁰⁷

A FirstLink, mint felperes keresetet indított a szingapúri bíróságon, amelyre tekintettel az első rendű alperes az eljárás felfüggesztését kérte a fent említett választottbíróági megállapodásra hivatkozva. A szingapúri bíróság az ügyben megállapította, hogy a választottbíróági kikötés érvényes, és arra a svéd jog alkalmazandó. Indokolásában kifejtette, hogy álláspontja szerint nem minden esetben feltételezhető, hogy a felek ugyanazt a jogot kívánják kikötni a szerződésből eredő érdemi kötelezettségeik teljesítésére, mint a választottbíróági megállapodás érvényességének kérdésére. Valószínűbb, hogy a jogvita ezen szakaszában a felek semlegesség iránti vágya kerül előtérbe.⁴⁰⁸

A bíróság a következő öt érvre alapította a döntését:⁴⁰⁹

- i. Az ezzel ellentétesre történő utalás hiányában a Stockholmi Kereskedelmi Kamara Választottbíróóság eljárási szabályainak megválasztása azt jelenti, hogy a választottbíróági eljárás helye Svédország.
- ii. A fenti választás azt az objektív szándékot bizonyítja, hogy a felek a választottbíróági eljárásra a svéd lex arbitri-t választják.

⁴⁰⁶ Idézte: TZENG: (i.m.) 17.

⁴⁰⁷ Uo. 17.

⁴⁰⁸ <https://singaporeinternationalarbitration.com/2014/07/02/seat-of-arbitration-and-governing-law/>

Letöltés ideje: 2023.04.09.

⁴⁰⁹ FirstLink Investments Corp Ltd v GT Payment Pte Ltd and others [2014] SGHCR 12

Az ítélet elérhető: <https://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/document/1/7/17749.pdf>

Letöltés ideje: 2023.04.09.

- iii. A svéd választottbírói törvény 46. szakasza kimondja, hogy ezen törvényt kell alkalmazni a Svédországban lezajló választottbírói eljárásokra.⁴¹⁰
- iv. Az ezzel ellentétesre történő utalás hiányában a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a felek Svédországot választották a választottbírói székhelyül (seat of the arbitration).
- v. Az alapszerződésben nem volt arra utalás, hogy a felek nem a svéd jogot kívánták alkalmazni a választottbírói megállapodásra.⁴¹¹

A szingapúri bíróság hivatkozott továbbá a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) a) pontjára is, amely a határozat elismerésének és végrehajtásának megtagadási okaként tartalmazza azt a kikötést, amely szerint a választottbírói megállapodás azon ország joga szerint, amelyben az ítéletet meghozták, érvénytelen.⁴¹²

Annak ellenére, hogy más megközelítést alkalmazott, a FirstLink ügyben meghozott ítéletében a szingapúri bíróság is a favor validitatis elv érvényre juttatása mellett döntött.⁴¹³

10.4.3. Az ICC 6162-es számú ítélete

A ICC 6162. számon folyamatban volt ügyben a felek a főszerződésükbe foglalt választottbírói klauzulában ICC Arbitration Rules alapján, Genfben folytatandó választottbírói kikötésben állapodtak meg, azzal, hogy jogviszonyukra az egyiptomi jogot kötötték ki. A választottbírói eljárás megindításkor az alperes védekezésében előadta, hogy az egyiptomi polgári és kereskedelmi eljárásokra vonatkozó jogszabály alapján a választottbírói kikötés érvénytelen, tekintettel arra, hogy a választottbírákat sem a klauzulában, sem pedig külön megállapodásban jelölték ki előre. Az érvelés az

⁴¹⁰ The Swedish Arbitration Act SFS 1999:116 Section 46

This Act shall apply to arbitral proceedings which take place in Sweden notwithstanding that the dispute has an international connection.

⁴¹¹ <https://singaporeinternationalarbitration.com/2014/07/02/seat-of-arbitration-and-governing-law/>

Letöltés ideje: 2023.04.09.

⁴¹² FirstLink Investments Corp Ltd v GT Payment Pte Ltd and others [2014] SGHCR 12

Az ítélet elérhető: <https://www.newyorkconvention.org/11165/web/files/document/1/7/17749.pdf>

Letöltés ideje: 2023.04.09.

⁴¹³ TZENG: (i.m.) 18.

egyiptomi törvények alapján megalapozott volt, ugyanakkor a bíróság úgy döntött, hogy a választottbírósági klauzula alakiságára és érvényességére a svájci jog, mint *lex loci arbitri* az irányadó, nem pedig a főszerződésre kikötött egyiptomi jog.⁴¹⁴

10.4.4. A Bulbank ügy

A Bulbank ügyben hasonló döntés született: A Bulgarian Foreign Trade Bank (Bulbank) egy osztrák bankkal állt szerződéses viszonyban, amely szerződés választottbírósági klauzulát és az osztrák jog kikötését tartalmazta. A közöttük felmerült jogvitát Stockholmban bírálták el, azonban az ítéletet a Bulbank megtámadta a svéd állami bíróság előtt. A Supreme Court of Sweden a keresetet elutasította a következő indokolással:

„(...) a felek nem jelöltek meg külön jogot magára a választottbírósági megállapodásra vonatkozóan. Ilyen körülmények között a választottbírósági kikötés érvényességét annak az államnak a joga szerint kell megítélni, amelyben a választottbírósági eljárás lefolyt, vagyis a svéd jog alapján.”⁴¹⁵

Azaz a Supreme Court tekintettel arra, hogy nem volt *expressis verbis* kifejezve, hogy az osztrák jog kikötése a választottbírósági klauzulára is értendő, figyelmen kívül hagyta annak alkalmazását, és a választottbíráskodás helye szerinti jog alapján ítélte meg a klauzula érvényességét.

10.4.5. A Mittal ügy

Anupam Mittal úr a People Interactive Private Limited (India) alapítója, amely a Shaadi.com nevű online felületen társskereső és házasságközvetítő szolgáltatásokat nyújt. A Westbridge Ventures II investment Holdings, amely egy Mauritiuson bejegyzett magántőke alap, 2006-ban befektetett a társaságba, ezzel részvényesi jogokat, és ezzel együtt többségi részesedést szerzett. A felek között megkötött részvényesi megállapodás választottbírósági klauzulát tartalmazott, amely akként rendelkezett, hogy a felek között a vállalat vezetésével vagy a részvényesi megállapodás rendelkezéseivel kapcsolatos

⁴¹⁴ ICC Case No. 6162. Idézte: REDFERN – HUNTER: (i.m.) 2-89.

⁴¹⁵ Idézte: REDFERN–HUNTER: (i.m.) 2-89. o.

jogvitát választottbíróság elé kell terjeszteni, amelynek székhelye Szingapúr, és amely az ICC által megállapított szabályok szerint járjon el.

A felek között a viszony 2017-ben kezdett megromlani, amelynek eredményeként Mittal úr az indiai National Company Law Tribunal-hoz fordult, arra hivatkozva, hogy a Westbridge visszaél a többségi befolyásával.

A Westbridge válaszul a szingapúri bírósághoz fordult, határon átnyúló perlési tilalmat kérve, tekintettel arra, hogy Mittal úr megsértette a részvényesi megállapodásba foglalt kötelezettségét, amely szerint a vállalat vezetésével kapcsolatos valamennyi jogvitát a választottbíróság elé kell terjeszteni. Mittal úr védekezésében előadta, hogy a jogvita tárgyának választottbírósági úton történő eldönthetőségét, azaz az arbitrábilitást, az eljárást megelőző szakaszban az indiai törvények szerint kell determinálni, amely szerint a társaságon belüli kisebbségek jogaival kapcsolatos jogviták nem dönthetők el választottbírósági úton.

A felek a közöttük létrejött főszerződésre az indiai jogot kötötték ki, a választottbírósági megállapodás tekintetében azonban nem volt kifejezett jogválasztás.

A bíróság az alábbiakra mutatott rá:

1. A választottbírósági megállapodás a felek konszenzusából ered, ezért a választottbírósági megállapodásnak és az arra irányadó jognak pontosan kell meghatároznia azt, hogy a felek miben állapodtak meg. A választottbíróság helye szerinti jog az eljárásjogi kérdések tekintetében irányadó, a választottbírósági megállapodásra irányadó jog pedig a megállapodás érvényessége tekintetében, amely ebben az értelemben megelőzi a választottbírósági eljárás tényleges lefolytatását.
2. A Singapore Arbitration Act (1994) 11. szakasza kimondja, hogy a jogvita nem dönthető el választottbírósági úton, ha az ellentétes a közrenddel.
3. A Modelltörvény 34. cikk (2) bek. b) pont i) alpontja⁴¹⁶ alapján az ítélet érvényteleníthető, ha a jogvita tárgy az eljárás helye szerinti állam joga alapján választottbírósági útra nem tartozhat.

⁴¹⁶ Article 34. Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award

(2) An arbitral award may be set aside by the court specified in article 6 only if:

A választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározásához a Singapore Court of Appeal a BCY v. BCZ [2017] ügyben kidolgozott háromlépcsős tesztet alkalmazta:

1. Nem volt kifejezett jogválasztás a választottbíróági megállapodásra irányadó jog tekintetében. A főszerződésre irányadó jogválasztás nem tekinthető kifejezett jogválasztásnak a választottbíróági megállapodásra nézve.
2. Az indiai jog alkalmazása a választottbíróági megállapodásra azt eredményezné, hogy a jogvita választottbíróági úton nem válna eldönthetővé, ezzel megghiúsítaná a felek azon szándékát, hogy a jogvitájukat választottbíróági úton rendezzék.
3. A szingapúri jognak volt a legszorosabb kapcsolata a választottbíróági megállapodással (the most real and substantial connection), tekintve, hogy a választottbíróóság helye Szingapúr és Szingapúr joga szerint kell lefolytatni az eljárást.

10.4.6. A svájci szabályozás

A svájci nemzetközi magánjogi törvényben (Swiss Federal Act on Private International Law; PILA) foglalt szabályozás rögzíti, hogy a választottbíróági megállapodás anyagilag érvényes, ha megfelel (i) a felek által választott jognak, (ii) a jogvita tárgyára irányadó jognak (lex causae), ez alatt különösen a főszerződésre irányadó jogot értve, vagy (iii) a svájci jognak.⁴¹⁷

Az alábbiakban a PILA 178. (2)⁴¹⁸ bekezdését részletesebben is elemezzük.

(b) the court finds that:

- (i) the subject-matter of the dispute is not capable of settlement by arbitration under the law of this State; or
- (ii) the award is in conflict with the public policy of this State.

⁴¹⁷ Federal Act on Private International Law (PILA)

Art. 178

2 As regards its substance, an arbitration agreement is valid if it conforms either to the law chosen by the parties, to the law governing the subject-matter of the dispute, in particular the law governing the main contract, or to Swiss law.

⁴¹⁸ Art. 178

1 The arbitration agreement must be made in writing or any other means of communication allowing it to be evidenced by text.

a) A felek által választott jog

A svájci PILA 178 (2) bekezdése alapján a választottbíróság megállapodás érvényes, amennyiben megfelel a felek által választott jognak. Amint a törvény kommentárjában is olvasható, a jogszabály megalkotásakor ezen kapcsolóelv bevezetésekor a New Yorki Egyezmény V. cikk 1) (a) pontja szolgált modellként.⁴¹⁹

b) A választottbírószági megállapodásra választott jog

Amennyiben a felek nem határozták meg a választottbírószági megállapodásra irányadó jogot, úgy annak hiányában a jogvitára irányadó jog, különösen értve ezalatt a főszerződésre irányadó jogot, lesz az alkalmazandó. Ez a kollíziós szabály összhangban van a PILA 187 (1) bekezdésével, amely kimondja: a választottbíróság a jogvitát a felek által választott jog alapján dönti el, annak hiányában pedig azon jog alapján, amelyik az üggyhez a legszorosabban kapcsolódik. Ugyanezen szakasz második bekezdése pedig rögzíti, hogy a felek felhatalmazhatják a választottbírószágot arra, hogy a jogvitát *ex aequo et bono* alapján döntse el.⁴²⁰

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a separability doktrínára figyelemmel, a főszerződésre megválasztott jog nem terjeszthető ki automatikusan a választottbírószági megállapodásra.⁴²¹ Különösen érdekes e körben az *ex aequo et bono* szerinti döntéshoztal

2 As regards its substance, an arbitration agreement is valid if it conforms either to the law chosen by the parties, to the law governing the subject-matter of the dispute, in particular the law governing the main contract, or to Swiss law.

3 The validity of an arbitration agreement may not be contested on the grounds that the main contract is invalid or that the arbitration agreement concerns a dispute which has not yet arisen.

4 The provisions of this Chapter apply by analogy to an arbitration clause in a unilateral transaction or in articles of association.

⁴¹⁹ BERGER, Bernhard –KELLERHALS, Franz: *International and Domestic Arbitration in Switzerland*. Stämpfli Verlag, 2021, 135.

⁴²⁰ Art. 187.

1 The arbitral tribunal shall decide the dispute according to the rules of law chosen by the parties or, in the absence of such a choice, according to the rules of law with which the case has the closest connection.

2 The parties may authorise the arbitral tribunal to decide *ex aequo et bono*.

⁴²¹ BERGER –KELLERHALS: (i.m.) 136. o.

esete. Ugyanis ebben az esetben a felek kifejezetten felhatalmazzák a választottbírást az e szerint történő döntésre, amely egyben jogválasztást is jelent, ugyanakkor, abban az esetben, ha a felek nem határoztak meg külön alkalmazandó jogot a választottbírási megállapodásukra, kérdésessé válik, hogy a választottbírási megállapodás érvényességének elbírálásra megtörténhet-e az ex aequo et bono alapján, vagy arra a választottbírásnak a kollíziós normák alkalmazásával ki kell jelölnie valamely állam jogát.

Erre a kérdésre egyértelmű válasz nem adható, ugyanakkor, amint a svájci kommentár is utal rá, amennyiben a felek a főszerződésükre az általuk választott jogként az ex aequo et bono szerinti döntéshozatalt határozták meg, úgy a PILA 178. (2) bekezdésében rögzített kapcsolóelv (*the law governing the subject-matter of the dispute, in particular the law governing the main contract*) felhívható, figyelemmel arra is, hogy a PILA 12. fejezete, –amelyben a 178. szakasz is található–, rendkívül széleskörű autonómiát biztosít a feleknek⁴²², azzal, hogy lehetővé teszi a teljes fejezet alkalmazásának a kizárását, abban az esetben, ha a felek a 178. szakaszban előírt alakszerűségeket betartva megállapodnak abban, hogy a 12. fejezet helyett a svájci polgári eljárásjogi törvény 3. részében foglalt rendelkezéseket alkalmazzák.⁴²³

c) A svájci jog

A PILA 178. (2) bekezdésének utolsó fordulata, harmadik kapcsolószabályként kimondja, hogy a választottbírási megállapodás érvényes, ha megfelel a svájci jog

⁴²² Chapter 12 International Arbitration

I. Scope of application. Seat of the arbitral tribunal

Art. 176

1 The provisions of this Chapter apply to arbitral tribunals that have their seat in Switzerland if, at the time that the arbitration agreement was concluded, at least one of the parties thereto did not have its domicile, its habitual residence or its seat in Switzerland.

2 The parties may exclude the application of this Chapter by making a declaration to this effect in the arbitration agreement or a subsequent agreement, and instead agree that the provisions of the third part of the CPC132 apply. The declaration must be in the form specified in Article 178 paragraph 1.

3 The seat of the arbitral tribunal is determined by the parties, or the arbitration institution designated by them, or, failing both, by the arbitral tribunal¹³⁴ itself.

⁴²³ BERGER –KELLERHALS: (i.m.) 137. o.

rendelkezéseinek. Ez a kollíziós szabály összhangban van a New Yorki Egyezményrel (... *annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági határozatot hozták...*). A svájci megoldás a *favor validitatis* elv egyértelmű kivételése, ugyanis három alternatív lehetőséget is biztosít a jogszabály a választottbíróági megállapodás érvényesülésére felhívandó. A harmadik szint a svájci jog alkalmazása, amely mintegy kiegészítő jogként lép fel annak érdekében, hogy amennyiben a *lex fori* (ez esetben Svájc) jogának megfelel, a választottbíróági megállapodás érvényes lehessen.⁴²⁴

Ahogy több külföldi szerző is megemlíti, a svájci jog teret ad a hallgatólagos jogválasztásnak is: Svájc, mint a választottbíráskodás helye hallgatólagosan a svájci jog választásának tekinthető a választottbíróági megállapodás tekintetében.⁴²⁵

10.4.7. A svájci szabályozás és az Nmjt. vonatkozó részeinek összevetése

A svájci Federal Act on Private International Law (PILA) 178. szakasza és az Nmjt. 52. §-a mutat némi hasonlóságot, ugyanakkor eltérések is megfigyelhetők.

a) A jogszabály tárgyi hatálya

Amint a fejezet első felében is kitértünk erre a kérdésre, az Nmjt. tárgyi hatálya nem terjed ki a választottbíróóságokra, a PILA azonban a svájci választottbíróóságokra is kötelező erejű szabályokat tartalmaz.

b) A kollíziós szabályok rendszere

Mind a svájci, mind a magyar szabályozás a *favor validitatis* elv fényében készült, ugyanakkor míg a svájci nem állapít meg sorrendet a kapcsolóelvek alkalmazása körében, addig az Nmjt. lépcsőzetes szabályozást tartalmaz: első helyen a felek jogválasztása áll, annak hiányában az alapjogviszonyra választott jog alkalmazandó, amennyiben a felek arra sem választottak jogot, úgy az alapjogviszonyra a kollíziós szabályok szerint megállapított jog lesz az alkalmazandó a választottbíróági megállapodásra. Harmadik

⁴²⁴ PLAVEC, Katharina: The Law Applicable to the Interpretation of Arbitration Agreements- Revisited. University of Vienna Law Review, Vol. 4 (2020). 90. o. (<https://doi.org/10.25365/vlr-2020-4-2-82>.
Letöltés ideje:2023.04.09.)

⁴²⁵ Uo. 90. o.

lépcsőként az eljárás helye szerinti állam joga alkalmazandó, feltéve, hogy ez az alapjogviszonyra irányadó jognál szorosabb kapcsolatban van, azaz a *lex loci arbitri* kizárólag abban az esetben alkalmazható, ha a *lex contractus* kapcsolóelvet meg tudja előzni. A svájci szabályozás nem tartalmaz utalást a *lex contractus*-t kitérítő kapcsolóelvre, azonban tekintettel arra, hogy nem a svájci törvény nem hierarchikus sorrendben állapítja meg a kapcsolóelvek rendszerét, nincs is erre szükség.

Ugyanakkor a magyar szabályozást kissé kiszámíthatatlanná teszi a szorosabb kapcsolat elve, ugyanis abban az esetben, ha a felek kijelölték a választottbíráskodás helyét, akkor sem feltételezhetik teljes bizonyossággal azt, hogy választottbíróági megállapodásra a választottbíróság helye szerinti jog lesz az irányadó, ugyanis kitérítheti azt a főszerződéshez fűződő szorosabb kapcsolat elve.

c) *Az érvényesség terjedelme*

Az Nmjt. kimondja, hogy a választottbíróági megállapodást *alaki* okból nem lehet érvénytelennek tekinteni, ha megfelel az Nmjt. 52. §-a alapján meghatározott jogok bármelyikének vagy az eljáró bíróság államának joga szerinti alaki követelményeknek. A svájci szabályozás ezzel szemben *mind az alaki, mind az anyagi érvényességre* kiterjesztve értelmezendő.⁴²⁶

10.5. Kibékíthetetlen ellentétek? A *lex contractus*, mint elsődleges kapcsolószabály alkalmazása és a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) bekezdés a) pontja

Amint a Nmjt. 52. §-a, úgy a PILA 178. szakasza és New Yorki Egyezmény V. cikk 1. a) pontja között is diszcrepancia fedezhető fel. A New Yorki Egyezmény ugyanis csak abban az esetben biztosít lehetőséget a *lex contractus* alkalmazására, ha azt a felek kifejezetten kikötötték. Kifejezett jogválasztás hiányában a New Yorki Egyezmény alapján a választottbíróági megállapodás érvénytelensége annak az államnak a joga alapján állapítható meg, amelyben a választottbíróági ítéletet meghozták. Ezen jogi megoldás ahhoz vezethet, hogy a New Yorki Egyezmény más részes államai

⁴²⁶ A svájci, a cseh, a belga és a lengyel szabályozások összefoglaló elemzését Ld.: TÍMÁR Kinga: A választottbíróági szerződésekre vonatkozó új magyar kollíziós szabályozás erényei és hibái. In BURAI-KOVÁCS János (szerk.): A kereskedelmi választottbíróság évkönyve 2021-2022. ORAC Kiadó, Budapest, 2022. 60-66. o.

megtagadhatják a svájci jog alapján meghozott határozat végrehajtását, arra hivatkozva, hogy az Egyezmény V. cikk (1) bekezdés a) pontjában foglaltak nem teljesültek megfelelően.⁴²⁷ Számos tanulmány mutat rá ugyanakkor arra a vitathatatlan álláspontra is, amely szerint a svájci törvények kifejezetten 'választottbíráskodás pártibbak', mint a New Yorki Egyezmény rendelkezései („*Swiss law is certainly more arbitration-friendly than Article V(1)(a) New York Convention and many other national laws*”⁴²⁸) valamint a favor validitatis elvre tekintettel, a svájci jog alapján a választottbírói megállapodások alaki és anyagi érvényességén alapuló kifogások előterjesztésére is korlátozottabban van lehetőség.⁴²⁹

A svájci törvény kommentárja alapján ugyanakkor levezethető, hogy amennyiben a New Yorki Egyezmény alapján a választottbírói ítéletet elismerését és végrehajtását fogantató külföldi hatóság a PILA 178. (2) bekezdésében foglalt szabályokat elfogadja, mint *annak az országnak a jogát (joga szerinti eljárást), amelyben a választottbírói határozatot hozták*, az elismerés és a végrehajtás megtagadása elkerülhető lehet.⁴³⁰ Ezen érvelés elfogadása azonban, amint arra svájci törvény kommentárja is utalt, igen nagyvonalú jogértelmezés volna.⁴³¹

10.5.1. A New Yorki Egyezmény rendelkezései az alkalmazandó jog meghatározása tárgyában

A külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezménynek 176 részes állama van, ennek megfelelően, a választottbírói határozatok meghozatala során döntő fontossággal bír, hogy azok az Egyezmény alapján végrehajthatóak is legyenek.

A választottbírói megállapodás érvényességének megállapítása nem csak az eljárás elején, hanem az elismerés és a végrehajtási eljárás szakaszában is a bíróság elé kerülhet, amennyiben az egyik fél vitatja annak érvényességét. A választottbírói megállapodás érvényességének megállapításához az arra irányadó jogot kell először meghatározni. Az

⁴²⁷ PLAVEC: (i.m.) 90. o.

⁴²⁸ Uo. 90. o.

⁴²⁹ Uo. 90. o.

⁴³⁰ BERGER –KELLERHALS: (i.m.) 138.

⁴³¹ PLAVEC: (i.m.) 90.

alábbiakban azt tekintjük át jogesetekkel illusztrálva, hogy a New Yorki Egyezmény milyen támpontokat ad az alkalmazandó jog meghatározásához.

10.5.2. New Yorki Egyezmény II. Cikk 3. bekezdés

Az Egyezmény II. Cikke meghatározza, hogy amennyiben a megfelelő feltételek fennállnak, valamennyi Szerződő Állam köteles elismerni az írásban megkötött választottbíróági megállapodást.

A II. Cikk 3. bekezdése pedig kimondja:

Az egyik fél kérelmére bármely Szerződő Állam bírósága választottbíróági eljárásra utasítja a feleket, ha olyan ügyben indítottak pert előtte, amelynek tárgyában a felek a jelen cikk értelmében megállapodást kötöttek, kivéve, ha megállapítja, hogy az említett megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető.

Az Egyezmény ugyanakkor 'hallgat', a jogtudomány álláspontja pedig nem egységes abban a kérdésben, hogy a semmisség, hatálytalanság vagy teljesíthetlenség mely jog alapján ítélandó meg. Egyes nézetek szerint az Egyezmény V. cikk (1) a) pontjában foglalt alkalmazandó jog meghatározására vonatkozó szabályok kizárólag az elismerés és a végrehajtás tekintetében relevánsak, a választottbíróági megállapodásra irányadó jog vonatkozásában a részes államok saját kollíziós szabályaik alapján hozhatnak döntést, azaz a választottbíróági megállapodás semmisége, hatálytalansága vagy nem teljesíthetősége körében saját nemzetközi magánjogi szabályaik szerint dönthetnek. Más nézetek szerint pedig a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) a) pontját kiterjesztően kell értelmezni, azaz az abban meghatározott hierarchikus sorrendben megállapított kapcsolószabályok alkalmazandók a II. cikk (3) bekezdés vonatkozásában is.⁴³²

⁴³² BORN, Gary: The Law Governing International Arbitration Agreements: An International Perspective. Singapore Academy of Law Journal, Vol. 26, 2014, 825. o.

A svájci Bundesgericht tárgyhoz kapcsolódóan az Egyezmény V. Cikk (1) a) pontjában meghatározott jog szerint döntött:⁴³³

Egy svájci biztosítótársaság és egy svéd társaság között több biztosítási jogviszonnyal kapcsolatos megállapodás jött létre, amelyek közül csak az egyik tartalmazott választottbírói kikötést, azzal, hogy a választottbírói Stockholmban járjon el a svéd jog alapján. A svéd társaság keresetet indított a svájci ellen a svájci bíróság előtt, a svájci társaság pedig ellenkérelmében a választottbírói megállapodásra hivatkozott, amelyet a svájci bíróság visszautasított. A svájci társaság ekkor a Bundesgericht-hez fordult, amely megállapította, hogy a választottbírói megállapodás érvényességét a New Yorki Egyezmény rendelkezéseivel összhangban kell megállapítani, még azokban a tárgykörökben is, amelyeket az Egyezmény nem közvetlenül szabályoz, azaz a választottbírói megállapodás hatálya a New Yorki Egyezmény V. Cikk (1) a) pontjával összhangban határozandó meg, amely a konkrét esetben azt eredményezte, hogy a választottbírói megállapodásra a svéd jog, mint a lex fori szerinti jog vált irányadóvá.⁴³⁴

10.5.3. New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja

Az Egyezmény V. Cikk 1. a) pontja alapján, a választottbírói megállapodás érvényessége elsődlegesen a felek által kifejezetten vagy hallgatólagosan választott jog

⁴³³ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)

https://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf Letöltés ideje: 2023.04.10. 143.

⁴³⁴ Switzerland/21 March 1995 / Switzerland, Bundesgericht /5C.215/1994/lit.

https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1416 (Letöltés ideje: 2023.04.10.).

The Bundesgericht concluded that the NYC needed to be applied to all issues regarding the validity of an arbitration agreement, including issues which were not directly regulated in the NYC. Accordingly, the Bundesgericht found that the objective scope of the arbitration agreement was to be determined in accordance with the choice of law rule contained in Article V(1)(a) NYC, which in the present case required the application of Swedish law as the law applicable at the seat of the arbitration, rather than the Swiss law as the lex fori.

https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1416 Letöltés ideje: 2023.04.10

alapján ítélandó meg. A hallgatólagos jogválasztás elismerésének egyértelmű kifejezése az UNCITRAL New York Convention Guide megfogalmazása:

„Ha a felek *sem kifejezetten, sem hallgatólagosan* nem jelölték ki a választottbíróági megállapodásra irányadó jogot, a bíróságok a kiegészítő szabály alkalmazásával a választottbíróági megállapodás érvényességét az ítélet meghozatalának helye szerinti állam joga alapján bírálják el, a New York-i Egyezmény V. cikk (1) bekezdés a) pontjára figyelemmel.”⁴³⁵

Amennyiben a felek általi kifejezett vagy hallgatólagos jogválasztás nem történt, a bíróságok annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági ítéletet hozták döntenek az ítélet érvényességéről.

Néhány esetben a bíróságok – feltehetően az ítéletnek a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. a) pontjában foglalt érvénytelenítési októl tartva – oly módon határozták meg a választottbíróági megállapodásra irányadó jogként a *lex loci arbitri*-t, hogy nem is vizsgálták, hogy a felek megállapodásukban kifejezetten vagy hallgatólagosan megállapodtak-e választottbíróági megállapodásra irányadó jogról.⁴³⁶

10.5.4. (...) annak az országnak a joga, amelyben a választottbíróági ítéletet hozták (...)

Az Egyezmény szintén hallgat arról, hogy hogyan határozandó meg a választottbíróági ítélet meghozatalának helye. A bírói gyakorlat a *lex loci arbitri*-t a választottbíróáság helyeként (*the seat of the arbitration*) határozza meg.⁴³⁷

A szaúd-arábiai Dallah vállalat megállapodást kötött a pakisztáni kormánnyal a pakisztáni zarándokok mekkai elszállásolásának biztosítása tárgyában. A Dallah és a pakisztáni

⁴³⁵ UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)

https://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_Guide_on_the_NY_Convention.pdf Letöltés ideje: 2023.04.10. 142. o.

⁴³⁶ Vö.: Uo. 143. o. és Planavergne S.A., Fontanes v. Kalle Bergander i Stockholm AB, Svea Court of Appeal, Sweden, 7 September 2001, T 4645-99.

⁴³⁷ Uo. 143. o.

vallásügyi minisztérium trust-ja közötti megállapodás rendelkezett arról, hogy a felek között létrejött jogvitákat az ICC szabályai szerint, választottbíróági úton kell rendezni. A trust megszűnése után a Dallah választottbíróági eljárást kezdeményezett a pakisztáni kormánnyal szemben a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Választottbíróága előtt, amely úgy ítélte meg, hogy a pakisztáni minisztériumot köti a választottbíróági megállapodás, és ítéletében a felperes keresetének helyt adott. A felperes a végrehajtást Angliában kezdeményezte. A pakisztáni minisztérium arra hivatkozva kérte az ítélet végrehajtásának megtagadását, hogy nem volt részes fele a választottbíróági megállapodásnak, azaz közöttük nem jött létre választottbíróági megállapodás. Az angol bíróság helyt adott a kérelemnek és megállapította: mivel a felek nem rendelkeztek a választottbíróági megállapodásra irányadó jogról, így a megállapodásra annak az országnak a joga az alkalmazandó, amelyben a választottbíróági ítéletet meghozták, azaz Franciaország joga. A francia jog alapján pedig megállapította, hogy a pakisztáni minisztériumot nem köti a választottbíróági megállapodás. A Dallah a Supreme Court-hoz fordult, amely szintén elutasította a kérelmét, arra hivatkozva, hogy a pakisztáni minisztérium nem volt részese a választottbíróági megállapodásnak.

Az ügy kapcsán a Supreme Court rámutatott: a választottbíróági megállapodás érvényességét annak az országnak a joga szerint kell megítélni, amelyben az ítéletet meghozták, azaz a választottbíróáság helyének állama szerinti jog alapján. A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel az ítéletet meghozó választottbíróáság székhelye Franciaországban volt, ezért a választottbíróásági megállapodás érvényességéről a francia jog alapján kell dönten. ⁴³⁸

A választottbíróásági megállapodásokra irányadó jog meghatározásakor a (választott)bíróságoknak összetett szempontrendszer mentén kell mérlegelniük döntésüket: a felek kifejezett vagy hallgatóságos jogválasztása hiányában a *lex contractus* (azaz a főszerződésre irányadó jog) vagy a *lex loci arbitri* (azaz a választottbíróáság helye szerinti jog) kapcsolódóelvek alapján kell megalapozott döntést hozniuk. A főszerződésre irányadó jogra, mint alkalmazandó jogra való következtetés gyakran alátámasztható azzal, hogy összhangban áll a felek feltehető akaratával, ugyanakkor a választottbíróásági megállapodás önállóságára tekintettel automatikusan nem alkalmazható. A

⁴³⁸ Uo. 143.

választottbírótság helye szerinti jog alkalmazása pedig adott esetben távolabbi kapcsolatot jelenthet a felek valószínűsíthető akaratától, ugyanakkor a New Yorki Egyezmény égisze alatt megbízhatóbb végrehajthatóságot jelent, ugyanis a pervesztes fél ebben az esetben nem hivatkozhat a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontjában foglalt kapcsolószabállyal szembemenő ítéletre.

A felek autonómiájával összefüggésben kiemelendő a favor validitatis elve is, amely magyar Nmjt.-ben is helyet kapott, és amelynek célja, hogy a felek eredeti akaratával megegyezően – *érvényes választottbíróági megállapodást eredményezzen*, azzal, hogy amennyiben a kollíziós szabályok alapján alkalmazható jogok bármelyike alapján érvényes a megállapodás, úgy nem lehet azt érvénytelennek tekinteni.

A nemzetközi trendek alapján a választottbíróságok megállapodások érvényességének fenntartása érdekében egyre gyakrabban alkalmazzák favor validitatis elvet, amely összhangban van a felek autonómiájával, azonban, ha ennek alkalmazása a főszerződésre irányadó jogra utalva állapítaná meg a választottbíróági megállapodás érvényességét, úgy az ítélet végrehajtása a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja alapján megtagadhatóvá válna, tekintettel arra, hogy az Egyezmény a felek jogválasztása hiányában kizárólag a választottbíróági határozat meghozatala szerinti ország jogát tekinti elfogadhatónak.

A magyar szabályozást ért kritikák szintén a fentiekre vezethetők vissza. A hazai nemzetközi magánjogi törvény vonatkozó része a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontjában a választottbíróági megállapodásra irányadó jog meghatározására vonatkozó szabállyal nincs teljesen összhangban, tekintettel arra, hogy a jogválasztás hiányában elsődleges kapcsolószabályként a főszerződésre választott jogot, (ennek hiányában az arra alkalmazandó jogot) rendeli alkalmazni, a választottbíróság helye szerinti jogot pedig, arra az esetre tartja fent, ha a felek kijelölték a választottbíróági eljárás helyét, és az ezen állam szerinti jog szorosabb kapcsolatban van a választottbíróági megállapodással, mint a főszerződésre irányadó jog.

A magyar szabályozással ellentétben, a svájci nemzetközi magánjogi törvény magyarázata szerint Svájc, mint a választottbíráskodás helye, (természetesen amennyiben nincs kifejezett jogválasztás) hallgatólagosan a svájci jog választásának tekintendő a

választottbíróági megállapodás tekintetében⁴³⁹, amely alapján a Svájc területén lefolytatott eljárások esetén gyakorlatilag kiküszöbölhetővé válik a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja szerinti végrehajtást megtagadási ok, tekintettel arra, hogy annak az országnak a joga válik alkalmazandóvá, amelyben a választottbíróági ítéletet hozták.

A magyar Nmjtvt. rendelkezése, amely alapján a *lex contractus* megelőzheti a *lex loci arbitrit* a szorosabb kapcsolatra utalással, eltávolodik a svájci törvény technikai megoldásától.

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy magyar jogalkotó által készített jogszabály igen haladó szellemiségben íródott, különösen érte ez alatt a *favor validitatis* elvének bevezetését, és a felek feltehetően akaratának érvényesülését célzó *lex contractus* kapcsolószabálynak biztosított elsőbbséget, amely a választottbíráskodás eljárásjogi jellege helyett, inkább a kontraktuális természetére fókuszál, azzal, hogy ugyanakkor lehetőséget biztosít a választottbíróság helye szerinti jog érvényesülésének szorosabb kapcsolat esetén.

A felek akarata azonban feltehetően még nagyobb hangsúllyal foglalja magában a választottbíróági ítélet külföldi elismerésének és végrehajtásának kívánalmát, amely a *lex contractus*, mint elsődleges kapcsolószabály alkalmazása esetén, a jelenlegi szabályok alapján, a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1. bekezdés a) pontja szerint a végrehajtás megtagadását jelentheti.

10.6. Részösszefoglalás

A választottbíróági megállapodásnak attól a szerződéstől való elkülönítése, amelybe inkorporálták régóta ismert tétele a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak. A szeparabilitás elvének megfelelően, a felek a választottbíróági megállapodásukra a főszerződésre irányadó jogtól eltérő jogot is választhatnak. Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi kereskedelmi választottbíróági eljárások megindításának legfontosabb pontja, amely során jogválasztásuk esetén a felek, ennek hiányában pedig a

⁴³⁹ PLAVEC: (i.m.) 90.

The choice of the seat of the tribunal in Switzerland is regarded as such an implicit choice of Swiss law for the arbitration agreement.

bíróság a kollíziós szabályok szerint állapítja meg az alkalmazandó jogot. A nemzetközi gyakorlat alapján a választottbírói megállapodásra irányadó jog bírói meghatározásakor két kapcsolóelv 'verseng' egymással: a *lex contractus*, azaz a főszerződésre alkalmazandó jog, és a *lex loci arbitri*, azaz a választottbírói helyének a joga.

A fejezetben röviden bemutattam a vonatkozó magyar szabályozást, összevetve a svájci nemzetközi magánjogi törvény vonatkozó részeivel, ismertettem néhány, a választottbírói megállapodásra irányadó jog megállapítása körében született ismertebb nemzetközi jogesetet, és megvizsgáltam, hogy a külföldi választottbírói ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény hogyan rendelkezik a kérdésben.

11. A felek autonómiájának tartalma az eljárás nyelvének meghatározása körében

11.1. Az alkalmazandó nyelv meghatározása

A választottbíróági eljárás a felek privátautonómiáján alapul, az eljárás alapjául szolgáló választottbíróági megállapodás a felek akaratának kivetülése, amely szerint kizárják az adott jogvitájukból az állami bíróságok igazságszolgáltatását, és választottbíróági eljárás alá vetik magukat. A felek a választottbíróági eljárás számos jellemzőjét meghatározhatják, az eljárásra alkalmazandó jogot, a választottbírák számát, az eljárás helyét és természetesen az eljárás nyelvét is. A választottbíróági eljárás nyelvének meghatározása determinálja az eljárás során alkalmazott nyelvet, értve ez alatt a tárgyalások és meghallgatások, a beadványok és a választottbíróág döntésének és közléseinek nyelvét is. Nincs továbbá akadálya annak sem, hogy a felek az eljárásra több nyelv alkalmazását kössék ki.

A nyelvi rugalmasság a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás egyik legvonzóbb előnye,⁴⁴⁰ ugyanakkor a nemzetközi viták rendezése kulturális és jogi kihívás is egyben.⁴⁴¹ Annak meghatározása, hogy milyen nyelvet vagy nyelveket kell használni a nemzetközi választottbíróági eljárásban három dimenzióban bír jelentőséggel:

- i. a felek egyenlőségének biztosításában,
- ii. a választottbírói tanács összetételében, és
- iii. az állami bíróságokkal való együttműködés körében.⁴⁴²

A nemzetközi eljárásokban alapvető, hogy a felek eltérő nemzetiségűek és kulturális hátterük is gyakran nagyon különböző. A bíróság előtti egyenlőségük fenntartásához elengedhetetlen annak biztosítása, hogy kérelmüket és védekezésüket előadhassák és az eljárási cselekményeket megfelelően követni tudják. A felek által meghatározott nyelv kihatással lehet a választottbírói tanács összetételre is, figyelemmel arra, hogy a felek által választott nyelvet a kijelölt választottbíró esetleg nem vagy nem olyan magas szinten

⁴⁴⁰ HARPOLE, Sally A.: *Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration*, 9 CONTEMP. Asia ARB. J. (2016). 274.

⁴⁴¹ SIMOES, Fernando Dias: *The Language of International Arbitration*, 35 CONFLICT Resol. Q. 89 (2017) 89.

⁴⁴² SIMOES, Fernando Dias (i.m.) 93.

ismeri, hogy az ügyben eljárhaszon. Az állami bíróságokkal való együttműködés során az eljárás nyelve akkor okozhat problémát, ha eltérő a választottbíróság helyének hivatalos nyelvétől. Figyelemmel arra, hogy a felek privátautonómiája nem érvényesül az állami bíróságok előtt, az azok előtti eljárás során az adott állam hivatalos nyelvét szükséges használni, amely adott esetben súlyos fordítási költségeket eredményezhet.⁴⁴³

11.1.1. Az eljárás nyelvének meghatározása

A felek széleskörű privátautonómiája lehetővé teszi, hogy meghatározzák a választottbírósági eljárás nyelvét. Abban az esetben, ha a felek nem rendelkeztek erről, az eset körülményeit figyelembe véve, a választottbírósági tanács fog dönteni. Egyes eljárásrendek megkülönböztetik a választottbírói tanács megalakulása előtti szakaszt az eljárás többi részétől. Abban az esetben, ha a felek az eljárás nyelvében nem állapodtak meg, a választottbíróság a felekkel a választottbírói tanács megalakulásáig az ügy körülményei alapján meghatározott nyelven tartja a kapcsolatot, azonban a választottbíróságnak az előzetes kapcsolattartási nyelvre vonatkozó döntése nem köti a választottbírói tanácsot az eljárás nyelvének meghatározása során.

11.1.2. A felek nyelvválasztása

Alaptétel, hogy a felek megválaszthatják a választottbírósági eljárás nyelvét, amennyiben ennek nem tesznek eleget, úgy az eljárásra alkalmazandó nyelvet a választottbíróság fogja meghatározni. Általánosságban elmondható, hogy a felek autonómiájának érvényesülése abban az esetben biztosítható a legjobban, ha tevőlegesen élnek is a jogaik adta lehetőségekkel, azaz jelen esetben nem mulasztják el a választottbírósági eljárásra alkalmazandó nyelv kifejezett megválasztását. Abban az esetben is, ha a felek nyelvi preferenciái egyeznek, a választottbírák, jogi képviselők vagy a tanúk nyelvismerete befolyásolhatja az eljárás további lépéseit. Felmerül a kérdés, hogy mi történik abban az esetben, ha a felek a választottbírósági megállapodásukban megállapodtak az eljáró bírók

⁴⁴³ SIMOES, Fernando Dias (i.m.) 95.

A választottbíró felelőssége holisztikus elemzéséért vö.: BOÓC Ádám: Felelősség és immunitás a választottbíráskodásban mint alternatív vitarendezési eljárásban. Jogösszehasonlító elemzés. Orac Kiadó, Budapest, 2025.

személyéről és az alkalmazandó nyelvről is, azonban valamelyik választottbíró nincs megfelelően birtokában az adott nyelv ismeretének. Amint VÁRADY Tibor rámutat: a választottbíróági megállapodásokban meglehetősen ritkák a nyelvtudást megkövetelő konkrét rendelkezések, azonban a kifejezett kikötések hiánya nem lehet akadálya a magas szintű nyelvtudásnak való megfelelésnek. Amint az 1996-os IBA Rules of Ethics⁴⁴⁴ is rögzíti: a választottbíró kizárólag akkor fogadhatja el kinevezését, ha teljes mértékben meg van győződve arról, hogy feladatát elfogultság nélkül képes ellátni, kompetens a vitatott kérdés eldöntésében és megfelelően ismeri a választottbíróági eljárás nyelvét.⁴⁴⁵

A felek az eljárás nyelvét több nyelvet is kiválaszthatnak, amely gazdaságossági szempontból sok esetben előnyös lehet, értve ezalatt különösen azokat a helyzeteket, amikor a bizonyítási eljárás során felhasznált dokumentumok és/vagy meghallgatni kívánt tanúk eltérő nyelvűek, és a választottbírói tanács valamennyi választott nyelv tekintetében megfelelő nyelvismerettel rendelkezik. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy felek nyelvválasztása minden esetben köti a választottbírókat: annak megváltoztatására nem rendelkezik hatáskörrel, még abban az esetben sem, ha a megválasztott választottbírák egyike sem rendelkezik megfelelő nyelvismerettel, vagy a felek által választott nyelv semmilyen kapcsolatban nem áll az üggyel.⁴⁴⁶

11.1.3. A választottbíróág nyelvválasztása

Két lehetséges oka lehet annak, ha a felek nem rendelkeztek arról, hogy mely nyelv legyen az eljárás nyelve: nem tudtak megállapodni egy közös nyelv kikötésében, vagy egyszerűen *nyitva hagyták* ezt a kérdést. Amennyiben a felek a választottbíróági megállapodásban nem rendelkeztek a nyelvről, azt megtehetik az eljárást megelőző előkészítő szakaszban is, azonban addig az időpontig a választottbíróág az ügy körülményei alapján meghatározott nyelven tart kapcsolatot a felekkel, amely

⁴⁴⁴ HARPOLE Sally A: Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration, 9 CONTEMP. Asia ARB. J. 273 (2016) 277.

⁴⁴⁵ VÁRADY Tibor: Language-related Strategies in Preparing Arbitration. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006. 214.

⁴⁴⁶ BANTEKAS, Ilias: Language Selection in International Commercial Arbitration, 36 OHIO St. J. oN Disp. Resol. 2020. 140.

megváltozhat a felek megállapodása, illetve a választottbíróság határozata alapján a választottbírói tanács megalakulásáig.

Amint BANTEKAS rámutat: a felek választása hiányában a nemzetközi eljárásrendek alapján a választottbíróságok három fő vonal mentén határozhatják meg a választottbírósági eljárás nyelvét:⁴⁴⁷

- i. A választottbíróság az eljárás nyelveként a választottbíróság helye szerinti nyelvet határozza meg.

A nyelv meghatározása körében ezt az eljárásrendet követi a horvát választottbírósági törvény is, amely 21. cikkében rögzíti: a felek szabadon megállapodhatnak a választottbírósági eljárás során alkalmazott nyelv(ek)ről, azzal, hogy amennyiben nem ez nem történik meg, úgy a választottbíróság fogja az alkalmazandó nyelvet kijelölni, azonban a kijelölés módjával kapcsolatban a jogszabály nem nyújt további útmutatást. A 21. cikk (4) bekezdése ugyanakkor hozzáteszi, hogy amennyiben sem a felek, sem pedig a választottbírák nem tudtak megállapodni az eljárás nyelvének meghatározásában, úgy az eljárás nyelve a horvát lesz.⁴⁴⁸

A Lengyel Kereskedelmi Kamara Választottbírósága ennél szigorúbb szabályokat állapított meg: amennyiben a felek nem állapodtak meg a választottbírósági eljárás nyelvében, úgy az eljárás nyelve a lengyel lesz.⁴⁴⁹

- ii. Az eljárás nyelve az a nyelv, amely a lehető legközelebb áll a felek eredeti szándékához.

⁴⁴⁷ BANTEKAS, Ilias (i.m. 2020.) 141.

⁴⁴⁸ Croatian Law on Arbitration (Official Gazette no. 88/2001. Article 21.

(1) The parties are free to agree on the language or languages to be used in the arbitral proceedings. Failing such agreement, the arbitral tribunal shall determine the language or languages to be used in the proceedings. This agreement or determination by the arbitral tribunal, unless otherwise specified therein, shall apply to any written statement by a party, any hearing and any award, decision or other communication by the arbitral tribunal.

(4) If neither parties nor arbitrators can reach an agreement on the language of arbitration, the language of arbitration shall be the Croatian language.

⁴⁴⁹ § 13 Language of proceeding 1. The parties may agree on the language of the proceeding. Unless otherwise agreed, the language of the proceeding shall be Polish.

Ez alatt legfőképp a választottbíróági megállapodás nyelve értendő, amelyet hallgatólagos nyelvválasztásként értékelhet a választottbíróság. A szerződés nyelvének hallgatólagos nyelvválasztáskénti értelmezése ugyanakkor kockázatokat is rejthet, különösen abban az esetben, ha a választottbíróság nem a szerződés nyelvét határozza meg az eljárás során alkalmazandó nyelvként, ugyanis ez hivatkozási alapot adhat a feleknek arra hivatkozva, hogy implicit megállapodás volt közöttük a nyelv vonatkozásában⁴⁵⁰, amelyet a választottbíróság figyelmen kívül hagyott, így a választottbíróság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, amely hivatkozási alapot adhat a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) d) pontjára a külföldi választottbíróági ítélet elismerésének és végrehajtásának a megtagadása körében. Erre a kérdéskörre a fejezet második felében részletesen kitérünk.

iii. A választottbíróság saját mérlegelését követően dönt az eljárás nyelvéről.

A harmadik eljárásrend összhangban áll az UNCITRAL Modelltvénnyel, a választottbíróság az ügy körülményeit figyelembe véve határozza meg az alkalmazandó nyelvet.

11.1.4. Az UNCITRAL jogegységesítési törekvései

Az UNCITRAL Modelltvény

A felek egyenlő elbánásban részesítése, mint a választottbíróági eljárás egyik alapelve, megköveteli, hogy mindegyik fél részére biztosított legyen a lehetősége annak, hogy ügyét a választottbíróság előtt előadhassa.

Az UNCITRAL Modelltvény 22. cikke rögzíti továbbá, hogy a választottbíróági eljárás során használandó nyelvben vagy nyelvekben a felek szabadon állapodhatnak meg. Ilyen megállapodás hiányában a választottbírói tanács határozza meg az eljárás során használandó nyelvet vagy nyelveket, ugyanakkor a Modelltvény nem nyújt iránymutatást arra vonatkozóan, hogy az eljárás nyelvének meghatározása miként

⁴⁵⁰ Vö.: <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2014/05/06/the-choice-of-the-language-of-the-proceedings-an-underestimated-aspect-of-the-arbitration/> Letöltés ideje: 2023.12.01.

történjék.⁴⁵¹ Az okirati bizonyítékok körében a 22. cikk (2) bekezdése akként rendelkezik, hogy a választottbírói tanács elrendelheti, hogy az okirati bizonyítékoknak a felek megállapodása szerinti, illetve a választottbírói tanács által meghatározott nyelve –*azaz a választottbírói eljárás nyelve*– szerinti fordítását is csatolják.⁴⁵²

Az UNCITRAL Választottbírói Szabályzat és a választottbírói eljárások előkészítéséhez készített iránymutatások

Az UNCITRAL Választottbírói Szabályzat⁴⁵³ 19. cikke szintén kimondja, hogy a felek megállapodásától függően, a választottbírói eljárás a kinevezését követően haladéktalanul meghatározza az eljárás során használt nyelvet vagy nyelveket. Az eljárás nyelvének meghatározása alkalmazandó a keresetlevélre, az ellenkérelemre, minden további írásbeli nyilatkozatra és szóbeli meghallgatásra.

Az UNCITRAL által kiadott, a választottbírói eljárások megszervezéséhez elkészített iránymutatásokat (Notes on Organizing Arbitral Proceedings) tartalmazó dokumentum az Eljárás nyelve cím alatt a fordítás és a tolmácsolás körében nyújt támpontokat, különösen értve ezalatt a fordítás szükségességének mérlegelését, a tolmácsolás megszervezését, valamint a költségek viselésének kérdését.

11.1.5. A magyar szabályozás

A választottbírói eljárás nyelvének meghatározása körében a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbt.) a Modell törvény rendelkezéseivel megegyezően rögzíti, hogy a választottbírói eljárás során használandó nyelvben vagy

⁴⁵¹ BINDER, Peter: International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions. Sweet&Maxwell, 2010, 299-300.

⁴⁵² Article 22. Language

(1) The parties are free to agree on the language or languages to be used in the arbitral proceedings. Failing such agreement, the arbitral tribunal shall determine the language or languages to be used in the proceedings. This agreement or determination, unless otherwise specified therein, shall apply to any written statement by a party, any hearing and any award, decision or other communication by the arbitral tribunal.

(2) The arbitral tribunal may order that any documentary evidence shall be accompanied by a translation into the language or languages agreed upon by the parties or determined by the arbitral tribunal.

⁴⁵³ UNCITRAL Arbitration Rules

nyelvekben a felek szabadon állapodhatnak meg. Ilyen megállapodás hiányában a választottbíróági tanács határozza meg az eljárás során használandó nyelvet vagy nyelveket. Utal továbbá arra, hogy az eljárás nyelvére vonatkozó megállapodás, illetve az eljárás nyelvének meghatározása, a felek eltérő rendelkezése hiányában alkalmazandó a felek beadványára, a tárgyalásra, valamint a választottbíróági tanács döntésére és minden más közlésére, valamint, hogy a választottbíróági tanács elrendelheti, hogy az okirati bizonyítékoknak a felek megállapodása szerinti, illetve ennek hiányában, a választottbíróági tanács által meghatározott nyelv szerint fordítását is csatolják.⁴⁵⁴

A Vbt. rendelkezéseihez képest részletesebb szabályokat tartalmaz a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróság Eljárási Szabályzata, amely rögzíti, hogy amennyiben a felek nem állapodtak meg a választottbíróági eljárás nyelvén, a választottbíróság a felekkel a választottbíróági tanács megalakulásáig magyarul, angolul vagy németül tartja a kapcsolatot és az eljárás nyelvét a választottbíróági tanács a megalakulását követően határozza meg. Részletesen rendelkezik a szabályzat a költségek viseléséről is: ha az eljárás nyelve nem magyar, angol vagy német, az idegen nyelv használata miatt felmerülő többletköltséget a felek egyenlő arányban előlegezik. Amennyiben az alperes a többletköltség előlegezésének nem tesz eleget, a felperesnek kell azt előlegeznie. Ha a felperes ezt elmulasztja, a választottbíróság határidő tűzésével felhívja a feleket, hogy az eljárás nyelveként a magyar, az angol vagy a német nyelvek valamelyikében állapodjanak meg. Amennyiben erre nem kerül sor, úgy a választottbírói tanács az ügy összes körülményeit figyelembe véve a magyar, az angol vagy a német nyelv valamelyikében maga állapítja meg az eljárás nyelvét.⁴⁵⁵

11.1.6. Az eljárás nyelvének meghatározása néhány intézményes választottbíróság szabályzata szerint

Az LCIA Arbitration Rules (2020)

Az LCIA Arbitration Rules 17. cikke rögzíti a nemzetközi gyakorlat által egyébként használt eljárást, amely szerint, amennyiben a felek nem állapodtak meg az eljárás

⁴⁵⁴ Vbt. 23. § [Az eljárás nyelve]

⁴⁵⁵ MKIK VB Eljárási Szabályzat 4. §

nyelvéről az eljárást megelőzően, úgy kezdő nyelveként (*initial language*) a választottbíróági megállapodás nyelvét jelöli ki. A felek és a választottbíróóság ezen nyelven kommunikálnak egymással a választottbíróóság megalakulásáig, amikor is a választottbíróóság dönt az eljárás nyelve(i)ről, azonban a döntést megelőzően lehetőséget biztosít a felek számára az alkalmazandó nyelv meghatározásával kapcsolatos írásbeli észrevételeiknek benyújtására.⁴⁵⁶

ICC Arbitration Rules (2021)

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Választottbíróági Szabályzata kevésbé részletes szabályokat állapít meg: a felek megállapodása hiányában a választottbíróóság határozza meg a választottbíróági eljárás nyelvét vagy nyelveit, kellő figyelmet fordítva minden lényeges körülményre, beleértve a szerződés nyelvét is.⁴⁵⁷

International Centre for Dispute Resolution Rules (2021)

Az ICDR választottbíróági szabályai alapján, ha a felek másként nem állapodtak meg, valamint a választottbíróági tanács sem határozott másként, a választottbíróági eljárás nyelve(i) azok a nyelv(ek), amely(eken) a választottbíróági megállapodást tartalmazó iratokat megszüvegezték.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ LCIA Arbitration Rules Article 17 Language(s) of Arbitration

Article 17 Language(s) of Arbitration

17.1 The initial language of the arbitration (until the formation of the Arbitral Tribunal) shall be the language or prevailing language of the Arbitration Agreement, unless the parties have agreed in writing otherwise.

17.4. Following the formation of the Arbitral Tribunal, unless the parties have agreed upon the language or languages of the arbitration, the Arbitral Tribunal shall decide upon the language(s) of the arbitration after giving the parties a reasonable opportunity to make written comments and taking into account the initial language(s) of the arbitration and any other matter it may consider appropriate in the circumstances.

⁴⁵⁷ Article 20 – Language of the Arbitration

In the absence of an agreement by the parties, the arbitral tribunal shall determine the language or languages of the arbitration, due regard being given to all relevant circumstances, including the language of the contract.

⁴⁵⁸ Article 20: Language

International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID) Arbitration Rules (2022)

Az ICSID választottbíróági szabályai lehetővé teszik, hogy a felek meghatározzák az eljárás egy vagy legfeljebb kettő eljárási nyelvét, azzal, hogy amennyiben nem a választottbíróóság valamely hivatalos nyelvét választják, úgy erről egyeztetniük szükséges a választottbírói tanáccsal és főtitkárral. Amennyiben a felek nem jutnak megállapodásra az eljárás nyelvét illetően, úgy minden fél választhat egyet a választottbíróóság hivatalos nyelvei közül, amelyek az angol, a francia és a spanyol nyelvek.⁴⁵⁹

Court of Arbitration at the Polish Chamber of Commerce in Warsaw (2022)

A lengyel Kereskedelmi Kamara Választottbíróósága eljárási szabályai rögzítik, hogy a felek szabadon megállapodhatnak a választottbíróági eljárás nyelvén, azonban amennyiben ilyen megállapodás nem születik, az eljárás nyelve a lengyel lesz. Az 13. cikk 2) bekezdése kimondja továbbá, hogy figyelembe véve a felek helyzetét és az ügy körülményeit, különösen érte ezalatt a felek megállapodásának nyelvét és az ügyben bizonyítékul szolgáló egyéb dokumentumokat, valamint a tanúk, szakértők, valamint a felek nyelvét, a választottbíróóság dönthet úgy, hogy egyes eljárási cselekményekre eltérő nyelvet alkalmazzanak.⁴⁶⁰

If the parties have not agreed otherwise, the language(s) of the arbitration shall be the language(s) of the documents containing the arbitration agreement, subject to the power of the arbitral tribunal to determine otherwise. The tribunal may order that any documents delivered in another language shall be accompanied by a translation into the language(s) of the arbitration.

⁴⁵⁹ ICSID Arbitration Rules

Rule 7 Procedural Languages, Translation and Interpretation

- 1) The parties may agree to use one or two procedural languages in the proceeding. The parties shall consult with the Tribunal and the Secretary-General regarding the use of a language that is not an official language of the Centre. If the parties do not agree on the procedural language(s), each party may select one of the official languages of the Centre.

⁴⁶⁰ ARBITRATION RULES OF THE COURT OF ARBITRATION AT THE POLISH CHAMBER OF COMMERCE (2022)

§ 13 Language of proceeding 1. The parties may agree on the language of the proceeding. Unless otherwise agreed, the language of the proceeding shall be Polish. 7 2. Taking into consideration the positions of the parties and the circumstances of the case, particularly the language of the parties'

Vienna International Arbitral Centre Rules of Arbitration and Mediation (2021)

A Bécsi Nemzetközi Választottbírószági Központ eljárási szabályzata akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem határozták meg a választottbírószági eljárás nyelvét, úgy a választottbírói tanács az iratoknak a választottbírószághoz történő továbbítását követően haladéktalanul megállapítja az eljárás nyelvét, figyelembe véve az ügy összes körülményeit, ideértve a megállapodás nyelvét is.⁴⁶¹ Ugyanakkor az eljárási szabályzat 5. cikke rögzíti azt is, hogy a felek a VIAC Elnökségével és a Titkársággal angol vagy német nyelven levelezhetnek.⁴⁶²

A legtöbb intézményes választottbírószág eljárási szabályzata nevesíti a választottbírószági megállapodás nyelvét, mint az eljárás nyelvének egy lehetséges alternatíváját, azonban ez nem iránymutatás a választottbírószágok számára, kizárólag egy lehetőség. Amint Várady Tibor is rámutat erre a következő jogeset idézésével: az ICC előtti ügyben a dán felperessel szemben álló német alperes a német bíróságtól kérte az ítélet elismerésének és végrehajtásának megtagadását, arra hivatkozva, hogy a választottbírószág eljárási nyelvként az angolt választotta, annak ellenére, hogy a választottbírószági megállapodás német nyelven íródott, és ezzel megszegte az ICC 1988-as eljárási szabályzatában foglaltakat, amely úgy fogalmazott, hogy a választottbírószág az ügy lényeges körülményeit figyelembe véve határozza meg az eljárás nyelvét, ideértve a szerződés nyelvét is. A német bíróság a kérelmet elutasította.⁴⁶³

agreement and other documents which are evidence in the case, and the language of witnesses, experts and the parties, the Arbitral Tribunal may decide that another language will be the language of the proceeding for specific activities.

⁴⁶¹ VIAC Rules of Arbitration and Mediation 2021 - LANGUAGE OF THE PROCEEDINGS

Article 26

Absent party agreement on the language(s) of the arbitration, immediately after transmission of the file, the arbitral tribunal shall determine the language(s) having due regard to all circumstances, including the language of the contract.

⁴⁶² VIAC Rules of Arbitration and Mediation 2021 - LANGUAGES OF CORRESPONDENCE

Article 5

The correspondence of the parties with the Board and Secretariat shall be in German or English.

⁴⁶³ Oberlandesgericht Köln, December 16, 1992. – Reported in Yearbook Commercial Arbitration, Vol, XXI (1996) p. 535. Hivatkozta: VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial

11.1.7. Néhány példa a nemzetközi választottbíróságok gyakorlatából

Általánosságban elmondható, hogy abban az esetben, ha a felek intézményes választottbíróság eljárását kötötték ki, vélelmezhető, hogy annak eljárási szabályai – az intézményes választottbíróság eljárásának kikötésével mintegy hivatkozás útján beépítve, (*incorporated by reference*) – a megállapodásuk részévé vált, ideértve ennek azon részeit is, amely a felek választásának hiányában kötelezően alkalmazandó eljárási nyelvet (vagy nyelveket) írja elő.⁴⁶⁴

A horvát Legfelsőbb Bíróság következő döntése is összhangban áll a fentiekkel: A peres felek között választottbíróági eljárás volt folyamatban a Cseh Kereskedelmi- és Agrárkamara Választottbírósága előtt. Az eljárás nyelve a cseh volt, amely egyben a felperes képviselőjének anyanyelve is volt. A pernyertes felperes kérte a választottbíróság ítéletének horvát bíróság általi elismerését, az alperes pedig kérte ennek a megtagadását, arra hivatkozva, hogy tekintettel arra, hogy az eljárás nyelve a cseh volt, a jogi képviselője nem kapta meg az ügy dokumentumait angolul, ezért a nyelvi akadályok miatt nem tudta az ügyét előadni. A horvát bíróság az alperes kérelmét elutasította és rámutatott: a felek megállapodtak abban, hogy a Cseh Kereskedelmi- és Agrárkamara Választottbírósága döntsön az ügyükben, ezáltal elfogadták annak szabályzatát is, amely rögzítette, hogy az eljárás nyelve a cseh vagy a szlovák.⁴⁶⁵

Egy másik ügyben a felperes a müncheni Oberlandesgericht elé terjesztette külföldi választottbíróági ítélet elismerése iránti kérelmét. Az ügy alapjául szolgáló tényállás a következő volt: a felek kizárólagos forgalmazási szerződést kötöttek, jogvita esetére kikötve a Madridi Kereskedelmi Kamara Választottbíróságának eljárását, azzal, hogy a szerződésre a spanyol jog rendelkezései az irányadóak, és az eljárás nyelve az angol. A felperes a szerződést az alperes nem teljesítésére hivatkozva felmondta, és választottbíróági eljárást kezdeményezett. Az ügyben az alperest elmarasztaló ítélet született, amelynek a felperes a németországi elismerését kérte. Az alperes

Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press, Hague, 2006. 64.

⁴⁶⁴ BANTEKAS, Ilias: (i.m. 2020). 144.

⁴⁶⁵ Case 1069 Gž 6/08-2

(<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V11/835/41/PDF/V1183541.pdf?OpenElement>)

Letöltés ideje: 2023.12.01.

ellenkérelmében az elismerés megtagadását kérte, arra hivatkozva, hogy az eljárás során az angol helyett a spanyol nyelvet alkalmazták, és ezáltal az eljárás nem felelt meg a felek megállapodásának. A német bíróság az alperes kérelmét elutasította és megállapította: az a tény, hogy a választottbíróság az eljárás során a spanyol nyelvet alkalmazta az angol helyett nem ellentétes a felek megállapodásával, figyelemmel arra, hogy megállapodása azt is tartalmazta, hogy a Madridi Kereskedelmi Kamara Választottbírósága járjon el az ügyben, amellyel hozzájárultak a választottbíróság spanyol nyelvű eljárást előíró szabályainak alkalmazásához. Az alperes ezen túlmenően nem tudta továbbá bizonyítani azt, hogy az eljárás nyelvében történt változás megakadályozta volna őt abban, hogy az ügyét előadja.⁴⁶⁶

A fentiekkel némileg ellenétetes döntést hozott az amerikai 10. kerületi bíróság az alábbi ügyben. A kínai székhelyű CEEG Solar Science & Technology (a továbbiakban: CEEG) mint felperes márkatársítási megállapodást (a továbbiakban: Megállapodás) kötött az amerikai illetőségű LUMOS LLC alperessel, amelynek értelmében az alperes három éven keresztül napelemes termékeket rendelt a felperestől. A Megállapodás az árképzésre, a fizetésre, a csomagolásra és a szállításra vonatkozó feltételeket rögzítette, azzal, hogy az egyedi megrendelések tekintetében külön adásvételi szerződésben fognak megállapodni a felek. A Megállapodás tartalmazta azt a kitételt, hogy az azzal kapcsolatos minden dokumentáció, értesítés, bírósági, vitarendezési vagy választottbírósági eljárás angol nyelven legyen megszövegezve, vagy lefolytatva. Előírta továbbá azt is, hogy vitás kérdésekben a China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC) választottbíróságának vetik alá magukat. A felek 2010. májusában külön adásvételi szerződést kötöttek bizonyos egyedi megrendelésekre, amely szintén a CIETAC választottbíróságának kikötését tartalmazta. A felek között két évig elhúzódó, szavatossági igényekből eredő elszámolási vita keletkezett az egyedi megrendelések kapcsán, amelyre tekintettel a CEEG választottbírósági eljárást indított. Annak ellenére, hogy a felek kizárólag angolul kommunikáltak egymással, és a szerződésük is angol nyelven készült, 2013. áprilisában kínai nyelven megfogalmazott értesítés érkezett a LUMOS székhelyére, amelyet a társaság nem tudott értelmezni, így az abban foglalt,

⁴⁶⁶ Germany / 22 June 2009 / Oberlandesgericht München / 34 Sch 26/08

(https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=concept_see&id=9&opac_view=2) Letöltés ideje: 2023.12.01.

választottbíró kijelölésre nyitva álló tizenöt napos határidőt elmulasztotta. A LUMOS vezérigazgatója 2013. májusában, a határidő lejártát követően, felvette a kapcsolatot a CEEG-vel, csatolva a korábban kapott kínai dokumentumot. Válaszként a CEEG jogi képviselője tájékoztatta, hogy a kínai levél a CIETAC-tól származott, és tekintettel arra, hogy a választottbíróági megállapodás nem határozta meg az eljárás nyelvét, a CIETAC szabályai szerint az eljárás nyelve a kínai lett. Azt követően, hogy a LUMOS a fentiek szerint értesült az ellene megindított választottbíróági eljárásról, mindent megtett, hogy biztosítani tudja a kínai nyelvű képviseletét, azonban a jogi képviselő megtalálása és megbízása nehézségekbe ütközött és több hetet is igénybe vett. Eközben a CEEG és a CIETAC kijelölte a választottbírói tanácsot a LUMOS közreműködése nélkül.

Az ügyben megtartott tárgyaláson a LUMOS arra hivatkozott, hogy a CEEG által leszállított áruk hibásak voltak, amelyre tekintettel az elsőként megkötött Megállapodásban foglalt jótállási rendelkezések mentesítették a fizetési kötelezettsége alól. A választottbíróság azonban úgy határozott, hogy a LUMOS által hivatkozott Megállapodásban foglalt rendelkezések nem relevánsak az adott ügyben. A választottbíróság a hatáskörét az adásvételi szerződésbe foglalt választottbíróági kikötésre alapította, és ítéletében elmarasztalta az alperest a fennálló tőkeösszeg, a kamat, a költségek és az ügyvédi díj összegében.

A CEEG a Federal Arbitration Act és a New Yorki Egyezmény alapján kezdeményezte a választottbíróági ítélet elismerését és végrehajtását. A LUMOS pedig kérelmezte annak megtagadását, arra hivatkozva, hogy a választottbíróági eljárásról nem értesítették szabályszerűen. A kerületi bíróság helyt adott a kérelemnek és rámutatott: az alperes kínaiul történt értesítése nem volt ésszerű, figyelemmel arra, hogy a felek ezt megelőzően kizárólag angolul kommunikáltak egymással, és kifejtette továbbá, hogy az elsőként megkötött Megállapodás nyelvválasztási rendelkezései irányadók voltak az adásvételi szerződésre is, figyelemmel arra, hogy a Megállapodás, mint főszerződés, mintegy *ernyőként* szolgált a felek üzleti kapcsolatának feltételeit rögzítve. A kerületi bíróság a választottbíróági ítélet elismerésére és végrehajtására irányuló kérelmet elutasította.

A CIETAC szabályai két okból is érdekesek: egyrészt a választottbírói tanács helyett az intézmény tartja magánál jogot, hogy meghatározza az eljárás nyelvét, másrészt annak deklarálásán túl, hogy a felek jogválasztásának hiányában a kínai nyelv az alkalmazandó,

széleskörű mérlegelési lehetőséget is fenntart, az ügy körülményeit figyelembe véve, a kínaitól eltérő nyelv is meghatározható.⁴⁶⁷

Az angol mint lingua franca?⁴⁶⁸

Amint WILKSKE a témában írt nyelvészeti és nyelvi kérdésekkel foglalkozó tanulmányában rámutat: a nemzetközi kereskedelem nyelvi sokszínűsége ellenére megfigyelhető az angol nyelv dominanciája, azonban alkalmazása általában egy kompromisszum eredménye. A választottbíráskodás terén az angol az évszázadokkal ezelőtti latinhoz hasonló pozíció elérése felé törekszik, kérdés azonban, hogy meg tudja-e tartani meghatározó szerepét például a kínai nyelvvel szemben, vagy a franciához hasonlóan veszíteni fog dominanciájából.⁴⁶⁹

Statisztikai adatok a nyelv vonatkozásában

A 2022-es statisztikák alapján a Bécsi Nemzetközi Választottbírószági Központ előtti eljárások 56%-a angol, 36%-a német, 8%-a pedig ezektől eltérő, egyéb nyelven zajlott.⁴⁷⁰ A Német Választottbírószági Intézet (German Arbitration Institute (DIS))⁴⁷¹ előtti ügyek 65%-a németül és 35%-a angolul zajlott. A Japán Kereskedelmi Választottbírószági Szövetség (JCAA)⁴⁷² előtti ügyek 57%-a japánul, 41%-a angolul, 1%-a kínaiul, és 1 %-a japánul és kínaiul zajlott. A svájci Kamarák Választottbírószági Intézménye⁴⁷³ előtti

⁴⁶⁷ HARPOLE, Sally A.: Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration, 9 CONTEMP. ASIA ARB. J. (2016). 280.

⁴⁶⁸ Amint MEDGYES Péter Az angol nyelv és a globalizáció című tanulmányában kifejti: „[A]z „English as a Lingua Franca” (ELF) megjelölésnek létezik egy hagyományos és egy viszonylag új tartalma. Hagyományosan a „globális angol nyelv” vagy az „angol mint világnyelv” latinos szinonimájaként használják, új jelentésében viszont egy olyan alkalmazott nyelvészeti szemlélet értendő rajta, melynek középpontjában a más-más anyanyelvű emberek közötti angol nyelvű kommunikáció vizsgálata áll.” Medgyes Péter: Az angol nyelv és a globalizáció. EDUCATIO, 31 (4). 625.

⁴⁶⁹ WILKSKE, Stephan: Linguistic and Language Issues in International Arbitration – Problems, Pitfalls and Paranoia. 9(2) CONTEMP. ASIA ARB. J. 163.

⁴⁷⁰ <https://www.viac.eu/de/statistiken> Letöltés ideje: 2023.12.02.

⁴⁷¹ <https://www.disarb.org/en/about-us/our-work-in-numbers> Letöltés ideje: 2023.12.02.

⁴⁷² <https://www.jcaa.or.jp/en/arbitration/statistics.html> Letöltés ideje: 2023.12.02.

⁴⁷³ <https://www.swissarbitration.org/update-from-the-swiss-arbitration-centre-4/> Letöltés ideje: 2023.12.02.

ügyeket 66%-ban angolul, 18%-ban franciául, 12%-ban németül és 4%-ban olaszul folytatták le. A Hong Kong-i Kereskedelmi Választottbírósági Központ⁴⁷⁴ előtti ügyekben 87,1%-ban angolul, 11,3%-ban kínaiul, 1,6%-ban angolul és kínaiul tárgyalták és hoztak ítéletet. A Svéd Választottbírósági Intézet előtti ügyek 50%-ában svéd, 48%-ában angol és 2%-ában orosz nyelven jártak el.⁴⁷⁵

Az ICC Választottbírósága előtt a 2020-as statisztika alapján: mindösszesen tizenhárom nyelven hoztak ítéletet, amelyek túlnyomó része, 80 %-a, angolul készült, a többi nyelv pedig az alábbiak szerint oszlott meg: harmincöt francia nyelvű, huszonnégy spanyol nyelvű, huszonegy portugál nyelvű, négy arab és négy török nyelvű, három-három német, holland és román nyelvű, valamint egy-egy orosz, szlovák, japán és görög nyelvű. Ezen kívül három angol-spanyol kétnyelvű, két angol-román kétnyelvű és egy angol-görög kétnyelvű ítélet született.⁴⁷⁶

Amint a fenti statisztikák is rámutatnak, meghatározó az angol nyelv jelenléte a nemzetközi kereskedelmi választottbírósági eljárásokban, azonban figyelembe véve az ázsiai és a latin-amerikai térségeket is, nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a nemzetközi választottbíráskodás legfőbb nyelve az európai és az észak-amerikai kontinenseken kívül is kizárólag az angol volna.

Nyelvi kihívások a tanúmeghallgatások és a fordítások során

A már korábban is idézett tanulmányában, WILSKE néhány példán keresztül rámutat az egyes nyelvek rétegeinek egy-egy olyan árnyalatára, amely nem kellően precíz tolmácsolás mellett a tanúvallomásokat érdemben torzíthatja. Amint kifejti: a koreaiak gyakran többes szám egyes személyben fogalmaznak abban az esetben is, ha az egyes szám első személy lenne az adekvát.⁴⁷⁷ Kissé közelebbi példaként említhető, hogy a német jog alapján jelentéstartamában megkülönböztetendő a *der Besitz*, mint birtok a *das*

⁴⁷⁴ <https://www.hkiac.org/about-us/statistics> Letöltés ideje: 2023.12.02.

⁴⁷⁵ <https://sccarbitrationinstitute.se/en/about-scc/scc-statistics> Letöltés ideje: 2023.12.02.

⁴⁷⁶ ICC Dispute Resolution 2020 Statistics

⁴⁷⁷ WILSKE (i.m.) 176.

A szerző példája szerint ez olyannyira a koreai kultúra része, hogy egy koreai egyke kisgyermek sokkal nagyobb valószínűséggel fogalmaz úgy saját édesanyjára vonatkozóan, hogy „a mi édesanyánk”, mintsem „az én édesanyám”.

Eigentum, mint tulajdontól, ennek ellenére ingatlan tulajdonosok gyakran, mint *Hausbesitzer* utalnak önmagukra, nem ismerve a jogi terminológiát, amely megkülönbözteti a dolog birtoklásának jogát a dolog tulajdonjogától.⁴⁷⁸ Jól illusztrálja a jogi terminusok helyes fordításának fontosságát az *Occidental Petroleum v. Ecuador* ügy, amelyben komoly jogi következményekkel járt a spanyol *solemnidad* kifejezés félrefordítása, amelyet angolra jogi követelményként fordítottak, azonban az sokkal inkább törvényben előírt, ünnepélyes formai követelményekre vonatkozott, mint például egyes ingatlan ügyletek esetén kötelező közokirati forma.⁴⁷⁹

11.1.8. Nyelvi szempontok az elismerés és végrehajtás során – A New Yorki Egyezmény rendelkezései

Az V. cikk szerinti érvénytelenítési okok és a nyelvi kérdések

A nyelvi kérdések vonatkozásában a New Yorki Egyezmény V. cikkében felsorolt megtagadási okok közül az V. cikk 1) b) és d) pontjai bírnak relevanciával.

11.1.8.1. V. 1) b) a felet, (...) nem értesítették szabályszerűen a választottbíró kijelöléséről vagy a választottbíróági eljárásról

A végrehajtás megtagadásában érdekelt felek gyakran igyekeznek minden fogódzót megtalálni, amely megakaszthatja a végrehajtás megindítását. Néhány ügyben az intézményes választottbíróság kapcsolattartási nyelvén megküldött választottbíróági eljárásról szóló értesítő⁴⁸⁰ – mint szabályszerűtlen értesítés – ilyennek tűnhetett. VÁRADY Tibor által idézett egyik ügyben a svájci alperessel szemben végrehajtani kívánt ítélet ügyében a Basel Court of Appeal úgy döntött, hogy az a tény, hogy a Bukaresti Állandó

⁴⁷⁸ WILSKE (i.m.) 183.

⁴⁷⁹ *Occidental Petroleum v Ecuador* <https://www.vocalegalglobal.com/occidental-v-ecuador/> Letöltés ideje: 2023.12.02.

⁴⁸⁰ Az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróság akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem rendelkeztek a választottbíróági eljárás során használandó nyelvben, a választottbíróság a választottbírói tanács megalakulásáig az ügy összes körülményeire tekintettel a felekkel magyarul, angolul vagy németül tartja a kapcsolatot. A VIAC szabályzata pedig akként rendelkezik, hogy függetlenül az eljárás során használt nyelvtől, a választottbíróság elnökségével és a titkársággal a felek angolul vagy németül tarthatnak kapcsolatot.

Választottbíróóság a választottbíróási eljárás megindításáról szóló értesítését, a választottbíróási intézmény helye szerinti, azaz román nyelven küldte el részére, nem alapozza meg a New Yorki Egyezmény V. cikk (1) b) pontjában foglalt szabályszerű értesítés megsértését. Amint kifejtette: nem rótt volna aránytalanul nagy terhet a félre egy román fordító felkeresése, különös tekintettel arra, hogy az alperes tudatában volt annak, hogy választottbíróási megállapodás részese, amelyben a Bukaresti Nemzetközi Választottbíróóság eljárását kötötték ki. VÁRADY hozzáteszi továbbá, hogy a feladóként megjelölt *Curtea de Arbitraj International* elnevezés a körülmények ismeretében egy jóhiszeműen eljáró fél számára román nyelvtudás nélkül is egyértelmű.⁴⁸¹ Egy másik ügyben a japán alperes kérte a választottbíróási ítélet elismerésének és végrehajtásának az V. cikk 1) b) pontja alapján történő megtagadását, arra hivatkozva, hogy az eljárás megindításáról szóló idézést kínai nyelven, japán fordítás mellékelése nélkül kapta kézhez. A bíróság a kérelmet elutasította és rámutatott: a tekintettel arra, hogy a felek nem állapodtak meg az eljárás nyelvében, a CIETAC szabályai szerint az eljárás nyelve a kínai lett. Mivel az adott ügyben a felek a CIETAC eljárásában állapodtak meg és nem változtatták meg az eljárás nyelvét, a kínai nyelvű értesítés szabályszerű volt.⁴⁸²

VÁRADY a témában írt monográfiájában kifejti: a önmagában az, hogy a választottbíróási eljárás megindításáról szóló értesítést nem az eljárás nyelvén szövegezik meg, nem jelenti az V. cikk (1) b) pontjának megsértését. Ez azt jelenti, hogy a szabálytalan közlés csak akkor sérti az V. cikk (1) b) pontját, ha az a *tisztességes eljáráshoz való jog* megsértését jelenti.⁴⁸³ Ezek az értesítések továbbá rendszerint meglehetően egyszerű megfogalmazásúak, ezért nem beszélhetünk V. cikk (1) b) megsértésről, ha az értesítés nyelve annak az országnak a nyelve, amelyben a címzett él, vagy amely a címzett anyanyelve (annak ellenére, hogy az nem a választottbíróási eljárás

⁴⁸¹ VÁRADY Tibor: *Language and Translation in International Commercial Arbitration*. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague. 194.

⁴⁸² VÁRADY Tibor: *Language and Translation in International Commercial Arbitration*. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague. 194.

⁴⁸³ VÁRADY Tibor (i.m.) 194.

nyelve), továbbá rokon nyelvek (szerb-horvát, cseh-szlovák, ukrán-orosz) esetében sem.⁴⁸⁴

11.1.8.2.(...) vagy pedig ez a fél egyéb okból nyilatkozatát előterjeszteni nem tudta;

Ha a fél a nyelvi aspektusokkal összefüggésben nem tudja a nyilatkozatát előadni, abban az esetben merülhet fel, ha a választottbíróóság az eljárásra nem a megfelelő nyelvet jelölte ki, illetve a nyelvet nem (vagy nem megfelelő szinten) ismerő fél részére nem biztosítottak tolmácsot.⁴⁸⁵ Az ICCA Guide ugyanakkor rámutat: „[f]ontos, hogy ezen ok nem arra szolgál, hogy a végrehajtásban eljáró bíróság egyes eljárási kérdésekben eltérjen a választottbíróóság álláspontjától. Annak kell bebizonyosodnia, hogy a végrehajtás ellen fellépő adóst valamilyen formában megfosztották azon jogától, hogy az ügyét a választottbíróóság érdemben megtárgyalja és elbírálja.”⁴⁸⁶

11.1.8.3. a választottbíróóság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróóság eljár;

A korábban idézett CEEG v. Lumos ügyben a végrehajtás megtagadását kérelmező alperes pontosan erre az okra alapította érvelését: annak ellenére, hogy a felek között létrejött főszerződésben a felek abban állapodtak meg, hogy a választottbíróági eljárás nyelve az angol legyen, azonban tekintettel arra, hogy a jogvita tárgyát egy, a főszerződéssel összefüggő, de külön adásvételi szerződésen alapuló megrendelés képezte, a CIETAC a kínai nyelv alkalmazása mellett döntött az eljárás során, így a választottbíróági eljárás megindításáról szóló értesítés is kínai nyelven érkezett az alpereshez. Az ítélet elismerését és végrehajtását a US Court of Appeals Tenth Circuit megtagadta, kifejtve, hogy az alperes kínaiul történt értesítése nem volt ésszerű, és *nem*

⁴⁸⁴ VÁRADY Tibor (i.m.). 195.

⁴⁸⁵ VÁRADY Tibor (i.m.) 197.

⁴⁸⁶ International Council for Commercial Arbitration (ICCA) Útmutatója az 1958. évi New York-i Egyezmény Értelmezéséhez. Kézikönyv Bírák számára.

https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-NYC-Guide-Hungarian.pdf Letöltés ideje: 2023.12.02.

felelt meg a felek megállapodásának, amelyet a főszerződésben rögzítettek, és amely mintegy ernyőként szolgált a felek jogviszonya felett.

Egy másik ügyben az Orosz Föderáció Kereskedelmi és Iparkamarája mellett működő Kereskedelmi Választottbíróság (ICAC) előtti eljárásban az alperes nem jelölte ki választottbíróját. Az ICAC szabályzata erre az esetre úgy rendelkezett, hogy a Moszkvai Kereskedelmi és Iparkamara Elnöke jelöli ki a hiányzó választottbírót, amennyiben a fél ezt elmulasztja. Az alperes kérte ennek a rendelkezésnek az alkalmazását, azzal, hogy a kijelölt választottbíró német nyelvtudással rendelkezzen. Az Elnök ennek megfelelően kiválasztotta a németül megfelelően beszélő választottbírót, azonban végül az eljárásban nem az elsőként kiválasztott bíró vett részt, hanem egy másik – szintén Moszkvai Kereskedelmi és Iparkamara Elnöke által kiválasztott –, aki nem tudott németül. A felperes pernyertesként kérte az ítélet elismerését és végrehajtását, az alperes ennek elutasítását kérte az V. cikk (1) bekezdés b) és d) pontjai alapján. A Drezdai Legfelsőbb Tartományi Bíróság elutasította az alperes kérelmét, és megállapította: az alperes nem élt azzal a jogával, hogy 30 napon belül választottbírót jelöljön, és ezt követően a Moszkvai Kereskedelmi és Iparkamara Elnöke teljes mérlegelési jogkörrel rendelkezett a választottbíró kijelölésben. A Bíróság szerint az alperest továbbá megfelelően értesítették a választottbíróági eljárásról és biztosították a tisztességes eljáráshoz való jogát.⁴⁸⁷

A IV. cikk (2) bekezdés értelmezési kérdései az iratok fordítása vonatkozásában

A választottbíróági határozat meghozatalát követően, amennyiben nem kerül sor érvénytelenítési kereset előterjesztésére, azonban az önkéntes teljesítés is elmarad, a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény alapján kérelmezni kell a határozatnak a végrehajtás állama szerinti elismerését és végrehajtását. A New Yorki Egyezmény IV. cikke kimondja: amennyiben a választottbíróági határozat vagy megállapodás nem annak az országnak hivatalos nyelvén készült, amelyben a választottbíróági határozat elismerését és végrehajtását

⁴⁸⁷ VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague. 200., valamint az ügy részletes leírása: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=authperso_sec&id=69 Letöltés ideje: 2023.12.02.

kéri, a határozat elismerését és végrehajtását kérő fél köteles az iratokhoz csatolni ennek az országnak a nyelvén készült hiteles fordítását.⁴⁸⁸

A nemzetközi szakirodalom alapján azonban nem egységes az egyes államok bíróságainak gyakorlata. A New Yorki Egyezmény IV. cikke alapján az elismerést és végrehajtást kezdeményező félnek a választottbírósági megállapodásnak és a választottbírósági határozatnak a megfelelően hitelesített eredeti példányát vagy annak megfelelően hitelesített másolatát és hiteles fordítását be kell nyújtania a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságnak. Ez azt jelenti, hogy mind a választottbírósági megállapodás, mind pedig a választottbírósági határozat vonatkozásában az eredeti (vagy hiteles másolat) és a hiteles fordítás is kötelezően benyújtandó.

Egy 2003-as svájci döntés alapján azonban nem volt szükség a választottbírósági kikötést tartalmazó teljes szerződés fordítását benyújtani, elegendő volt kizárólag a releváns választottbírósági megállapodásra vonatkozó részt.⁴⁸⁹ Egy 2004-es döntésben a Zürichi Fellebbviteli Bíróság elfogadta, hogy a választottbírósági megállapodás fordítását benyújtó fél teljesítette a IV. cikk szerinti követelményeket, azáltal, hogy a fordítást benyújtotta, azonban az eredeti megállapodást nem.⁴⁹⁰ Egy 2012-es döntésében svájci Bundesgericht rámutatott: a IV. cikk (2) bekezdésének megszorító értelmezése ellentétes lenne az egyezmény szellemével és végrehajtást támogató céljával.⁴⁹¹

A New Yorki Egyezmény nem hagy mozgásteret abban tekintetben, hogy amennyiben az eljáró bíró tökéletesen birtokában van a külföldi választottbírósági határozat eredeti nyelvének ismeretének, szükséges-e annak hivatalos fordítását csatolni, ugyanis akként fogalmaz, hogy a határozat elismerését és végrehajtását kérő fél köteles az iratokhoz

⁴⁸⁸ New Yorki Egyezmény IV. cikk 2.

⁴⁸⁹ Switzerland / 15 April 1999 / Switzerland, Cour de Justice de Genève / R S.A. v. A Ltd.

⁴⁹⁰ R S.A. v. A Ltd. https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=931 Letöltés ideje: 2023.12.02.

⁴⁹¹ https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=cmspage&pageid=10&menu=620&opac_view=-1 87. Letöltés ideje: 2023.12.03.

Switzerland / 02 July 2012 / Switzerland, Bundesgericht / 5A_754/2011

ennek az országnak a nyelvén készült fordítást csatolni. Az ICCA útmutatója⁴⁹² több hasonló anyaggal egyezően⁴⁹³ kiemeli, hogy *gyakorlatias megközelítés figyelhető meg a bíróságok részéről*, amikor is az angol nyelven készült iratok fordításának csatolását szükségtelennek tartották.⁴⁹⁴ Ugyanerre utal Albert Jan van den Berg is: annak ellenére, hogy az egyezmény kötelezést fejez ki a választottbírói megállapodás és az ítélet fordításának benyújtására vonatkozóan, a norvég bíróság eltekintett ennek szigorú alkalmazásától. A bíróság álláspontja alapján, a New Yorki Egyezmény nem támaszt abszolút követelményt a fordítással szemben. Tekintettel arra, hogy az ítélet eredeti nyelve angol volt, amely nyelvet a bíróság kellőképpen ismert ahhoz, hogy megértse az ítélet megfogalmazását, a fordítás indokolatlan költségeket eredményezett volna, a szakfordítással járó elérhető előnyhöz mérten.⁴⁹⁵

A globalizáció a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban nem csak az eljárások standardizálását jelenti, hanem egyben kifejezi a növekvő globális készséget is arra nézve, hogy felismerjük a különböző nyelvi kiejtés- és kifejezésmódok mögött a döntések lényegét.⁴⁹⁶ A választottbírói eljárás jogosultságának alapja a felek autonómiája, amelynek részét képezi az eljárás nyelvének szabad meghatározása is. A választottbíró dönthet úgy, hogy visszautasítja a választottbírói jelölést, így amennyiben nem kíván az adott nyelven tárgyalni, nem kötelezhető arra. A választottbíráskodás jogi természete azonban kizárja, hogy a választottbírói eljárás bármilyen okra alapozva megváltoztathassa a felek nyelvválasztását.

11.2. Részösszefoglalás

A választottbírói eljárás nyelvének meghatározása determinálja az eljárás során alkalmazott nyelvet, érte ez alatt a tárgyalások, a meghallgatások, a beadványok és a

⁴⁹² International Council for Commercial Arbitration (ICCA) Útmutatója az 1958. évi New York-i Egyezmény Értelmezéséhez. Kézikönyv Bírák számára. (https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-NYC-Guide-Hungarian.pdf) Letöltés ideje: 2023.12.03.

⁴⁹³ Vö.: 1958 New York Convention The Guide

⁴⁹⁴ ICC Útmutató 81.

⁴⁹⁵ New York Convention of 1958 Annotated List of Topics Albert Jan van den Berg: 41)

⁴⁹⁶ VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press. Hague, 160

választottbíróság döntésének és közléseinek nyelvét is. A különböző nemzetiségű és kulturális háttérű felek jogvitájában meghatározó jelentőségű, hogy követelésük, valamint védekezésük előadásához megfelelő nyelvet határozzanak meg. Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni ebben, vagy egyszerűen nyitva hagyják a kérdést, úgy az eljárásra alkalmazandó nyelvet a választottbíróság fogja meghatározni. Míg a felek nyelvválasztása általában egy kompromisszum eredménye, a választottbíróság az ügy körülményeit figyelembe véve dönt arról. A fejezetben jogesetek bemutatásával elemeztem a választottbíróság mozgásterét, valamint áttekintettem a New Yorki Egyezmény V. cikkében foglalt elismerést és végrehajtást megtagadási okokra való hivatkozás lehetőségeit.

12. A felek autonómiájának tartalma a pertársaság megengedhetősége körében

12.1. Néhány gondolat a pertársaságról a választottbíróági eljárásban

A napjainkban tapasztalható növekvő kereskedelmi, pénzügyi és technológiai fejlődés következtében a kereskedelmi ügyletek, és az ehhez kapcsolódó jogviták legtöbbször nem két fél között, hanem több társaság között kötődnek, és nem ritkán a nemzetközi elemet is tartalmazzák.⁴⁹⁷

Amint arról a bevezetésben is szó volt, az állami bíróságok mellett, természetesen a választottbíróági eljárásban is van helye keresethalmazatnak. Az állami bíróságok eljárásában gyakran kerül sor az igények együttes érvényesítésére, hiszen több kereset közös tárgyalása több szempontból is előnyös lehet, például azért, mert kizárja azt, hogy a különböző döntések között eltérés legyen, mind a tények megállapításában, mind a jogi értékelésben. Emellett az eljárás technikailag is egyszerűbb, gyorsabb és költséghatékonyabb is.⁴⁹⁸

Azoknak a választottbíróági eljárásoknak, amelyekben kettőnél több személy érintett, akár a felperesi, akár az alperesi oldalon, két típusát különböztethetjük meg. Szűkebb értelemben véve: ha a követelést több felperes vindikálja magának, vagy több alperes ellen indít kereset (alanyi keresethalmazat), míg tágabb értelemben véve a követelések láncolata indokolja az együttes elbírálást, különösen a fő- és alvállalkozók közötti jogviták esetén. Az állami bíróságok előtti polgári perekben az utóbbi esetet, az egyes nemzeti szabályoktól függően, általában elkülönítve tárgyalják. A választottbíróági eljárásban ezek az ügyek a felek rendelkezésétől függően, egyesíthetők.⁴⁹⁹

Kiss Daisy szerint „[a] felperes vagy felperesek által létrehozott keresethalmazat gyakran nem is tudatos, hanem az érvényesíteni kívánt jogok természetéből adódik az együttes érvényesítés. Bizonyos esetekben a fenti indokok alapján a bíróság maga határoz a keresethalmazat létrehozásáról a perek egyesítésével.”⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ Uniform Arbitration Act, §10 comment 1 (multi-party disputes are common in construction, insurance, maritime and sales contexts)

⁴⁹⁸ KECSKÉS László – LUKÁCS Józsefné: Választottbírók könyve. HVG-ORAC. Budapest, 2012. ISBN: 978-963-2581-50-7. 280.

⁴⁹⁹ BÖCKSTIEGEL:(i.m.) 202.

⁵⁰⁰ KISS Daisy: A polgári per titkai. HVG-ORAC, Budapest, 2014. ISBN: 963-7490-61-3. 478.

Ahhoz, hogy a választottbíróági eljárásban felállt pertársaságot értelmezni tudjuk, először a keresethalmazatok összefüggéseit kell áttekinteni:

A keresethalmazat fogalmát már az a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában hozott 1968. évi LIV. törvénycikk is szabályozta. Gaár Vilmos budapesti törvényszéki bíró 1904-ben megjelent cikkében a következőket írja: „[a] keresethalmazat több önálló, egymástól függetlenül érvényesíthető kereseti követelésnek egy keresetlevélben való összefoglalása. A keresethalmazat eseteit a 1868:LIV t-cz. 66. §-a, az ún. objektív keresethalmazatot szabályozza, vagyis amikor felperes a per tárgyánál fogva jogosult ugyanazon alperes ellen egy keresetben több követelést érvényesíteni. Az objektív keresethalmazatnak helye van: a) ha a több követelés ugyanazon egy jogalapról, vagy hasonló ügyletekből ered; b) e nélkül is, ha azon bíróság, melynél a kereset beadott, az előterjesztett követelések mindenikére illetékes.”⁵⁰¹ A 74. § a szubjektív keresethalmazatról rendelkezik: ekkor ugyanazon felperes vagy felperesek, több alperes ellen indítanak pert. Szubjektív keresethalmazatnak akkor volt helye, ha ugyanaz a kereset minden alperes irányában ugyanabból a jogalapról származik.⁵⁰²

A jogintézmény a Polgári Perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkben is számon tartott volt. *Térfi Gyula* monográfiájában a következőképp fogalmaz: „[a] Pp. több keresetnek egy keresetlevélbe foglalását általánosságban csak a hatáskör és az illetékesség, valamint az eljárás azonossága mellett engedi meg.”⁵⁰³

Magyary Géza a „Magyar polgári perjog” című tankönyvében a következőket írja: „[a] per fogalmilag egy felperest és egy alperest, továbbá csak egy jogviszonyt, helyesebben egy magánjogi érdeket kitevő tényt tételez fel. Nem szükséges azonban, hogy minden per önállóan tárgyalassék és döntsék el. Ha ugyanis a jogviszonyok között bizonyos jogi összefüggés van, vagy legalább azonos a jogi elbírálás szempontja, együttes elbírálásuk is lehetséges, sőt ez az ügyek gyorsabb elbírálása és ellentétes határozatok elkerülése céljából kívánatos is”⁵⁰⁴

⁵⁰¹ GAÁR Vilmos: A keresethalmazatról. Ügyvédek lapja, 21.évf. 32.sz. (1904.) 2-3.

⁵⁰² GAÁR : (i.m.)

⁵⁰³ TÉRFI Gyula: Az új polgári perrendtartás (1911. évi I. tc.) Grill Károly kiadóvállalata, Budapest, 1914. 235.

⁵⁰⁴ MAGYARY Géza: Magyar polgári perjog. Franklin kiadó. Budapest, 1913. 225.

Láthatjuk, hogy a keresethalmazat egy hosszú múltra visszatekintő jogintézmény, amely lényegi elemeit az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartás óta változatlanul megőrizte.

A fentiek fényében a keresethalmazat fogalmát az alábbiak szerint határozhatjuk meg: „[e]gy perben azonos perbeli oldalon egyidejűleg több kereset is létezhet, ilyenkor keresethalmazatról beszélünk. Ha a perben több felperes vagy több alperes szerepel személyi keresethalmazat, ha a felperes egy perben több kereseti kérelmet terjeszt elő, tárgyi keresethalmazat áll elő.”⁵⁰⁵

Az új Polgári perrendtartás a korábban hatályos Pp.-vel szemben önálló szakaszban szabályozza a keresethalmazatokat, külön rendelkezve a *valódi tárgyi-* és a *látszólagos tárgyi keresethalmazatokról*.⁵⁰⁶ A valódi tárgyi keresethalmazatot a látszólagostól az különbözteti meg, hogy míg az első esetében a felperes több különböző jogviszonyból származó követelését érvényesíti egy perben⁵⁰⁷, addig a látszólagos keresethalmazat „[a] vagylagos (alternatív), valamint az eshetőleges (eventuális) keresetek esetében fordulhat elő.”⁵⁰⁸

⁵⁰⁵ SZABÓ Imre (szerk.): A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata. Magyar hivatalos közlönykiadó. Budapest, 2006. 5.

⁵⁰⁶ Pp.173. § [Keresethalmazat]

- (1) Több kereset (valódi tárgyi keresethalmazat) akkor terjeszthető elő, ha a keresetek ugyanabból vagy - ténybeli és jogi alapon - összefüggő jogviszonyból erednek és a keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik. Az e törvény hatálya alá tartozó ügyben előterjesztett keresetet nem lehet összekapcsolni közigazgatási perben, illetve egyéb közigazgatási bírósági eljárásban eljáró bíróság hatáskörébe tartozó keresettel, illetve indítvánnyal.
- (2) Egymással eshetőleges vagy vagylagos viszonyban álló több kereset (a továbbiakban: látszólagos tárgyi keresethalmazat) akkor terjeszthető elő, ha
 - a) a keresetek ugyanabból a jogviszonyból erednek,
 - b) az egyes keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság hatáskörébe vagy kizárólagos illetékességébe tartozik, és
 - c) több alperes esetén valamennyi keresetet valamennyi alperes ellen indítják.
- (3) A fél személye vonatkozásában egymással eshetőleges vagy vagylagos viszonyban álló több kereset (látszólagos személyi keresethalmazat) nem terjeszthető elő.
- (4) A keresetlevél előterjesztéséhez fűződő joghatások látszólagos tárgyi keresethalmazat esetén is valamennyi keresetre nézve beállnak.

⁵⁰⁷ KENGYEL (2014) i.m. 139.

⁵⁰⁸ KISS (i.m.) 480.

A tanulmány vonatkozásában kiemelt fontossággal bír, hogy személyi vagy vegyes keresethalmazat esetén pertársaság jön létre. Az új Pp. a pertársaságnak két fajtáját határozza meg: a kényszerű pertársaságot és a célszerűségi pertársaságot. A téma részletesebb elemzése nélkül dióhéjban csak annyit szükséges megjegyezni, hogy kényszerű pertársaság⁵⁰⁹ akkor jön létre, ha a jogvita kizárólag akkor rendezhető, ha valamennyi érintett fél részt vesz a perben, és ennek okán a felperesi vagy az alperesi oldalon többalanyúság jön létre.⁵¹⁰ Célszerűségi pertársaság⁵¹¹ esetén nem feltétlenül szükséges a döntés meghozatalához valamennyi pertárs részvétele, ugyanakkor néhány esetben a felperes élhet azzal a joggal, hogy igényét egy perben bírálják el. Ennek feltételeit rögzíti a hatályos Pp. a célszerű pertársaság cím alatt.

A rendes bíróság előtti eljárásban a Pp. nem tartalmaz olyan szabályt, amely megállapítja, hogy egy keresetben hány kereseti követelés érvényesíthető, arról viszont rendelkezik, hogy több különböző igényt különböző eljárásban érvényesítenének a felek, akkor ezek esetleg egyesíthetők. Ugyanakkor fontos kiemelni az új Pp. újítását, mely szerint: legalább tíz felperes tartalmában megegyező jogát, *társult per* formájában érvényesítheti, ha a tények valamennyi felperes vonatkozásában azonosak, és azt a bíróság engedélyezi.⁵¹²

⁵⁰⁹ Pp. 36. § [Kényszerű pertársaság]

Ha jogszabályban meghatározott személyek perben állása kötelező, vagy a per tárgya olyan közös jog, illetve olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el, az érintett személyeknek a perben félként részt kell venniük. Ha e részvételi kötelezettség több felperes, illetve több alperes perben állását eredményezi, kényszerű pertársaság keletkezik.

⁵¹⁰ WOPERA Zsuzsa: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata. Wolters Kluwer, 2018. ISBN: 9632956958

⁵¹¹ Pp. 37. § [Célszerűségi pertársaság]

Több felperes együtt indíthat pert, illetve több alperes együtt perelhető, ha

- a) a perben hozott ítélet anyagi jogerőhatása a pertársakra a perben történő részvétel nélkül is kiterjedne,
- b) a perbeli követelések ugyanabból a jogviszonyból erednek, vagy
- c) a perbeli követelések hasonló ténybeli és jogi alapból erednek, és ugyanannak a bíróságnak az illetékessége a 29. § rendelkezéseinek alkalmazása nélkül is valamennyi alperessel szemben megállapítható.

⁵¹² UDVARY Sándor: A perbeli fő- és mellékszemélyek státuszának egyes kérdései – de lege ferenda. In Németh János- Varga István. Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC. Budapest, 2014. ISBN: 978 963 258 261 0. 132.

Az állami bíróságok előtti eljárásban a kérdés azért nem okoz problémát, mert az a szempont, hogy ki lesz az eljáró bíró, nem elsődleges, hiszen a feleknek egyébként sincs erre ráhatása.⁵¹³ Természetesen itt is adott valamiféle korlát, hiszen a felek száma egy bizonyos mennyiség fölött nehezítheti az ítélezést. A kérdés eldöntése ebben a körben a bírói mérlegeléstől függ.

12.2. Pertársaság a választottbírói eljárásban

Amint az a keresethalmazatokról szóló alcímben látható volt: *személyi vagy vegyes keresethalmazat esetén pertársaság keletkezik*. Az állami bíróságok előtti eljárásban gyakori pertársaság a választottbírói eljárásban több kérdést is felvet, így például: nem sérti-e az ügyek együttes elbírálása a felek bíróválasztási szabadságát, a rendelkezési elv érvényesülését, illetve az eljárás bizalmasságát?

A választottbírói eljárás eljárási köre az eljárás természetéből fakadóan szűkebbre szabott a rendes bírósági eljárásnál. Választottbírói eljárásnak nincs helye azzal a féllel szemben, aki nem felel meg a választottbírói eljárás kritériumainak, ekként például nem részese az adott ügyre vonatkozó választottbírói szerződésnek. Még abban az esetben sem folytatható le vele szemben az eljárás, ha a kötelezetti oldalon egyetemlegesség áll fent. „Az egyetemlegességet ugyanis a bírósági gyakorlat egyszerű pertársaságnak tekinti és ebben az esetben az egyetemleges kötelezettek közül annak a kötelezettnek a tekintetében, akire a választottbírói kikötés nem vonatkozik, nem lehet a választottbírói eljárás fordulni.”⁵¹⁴ Ennek fordítottja is igaz, olyan módon, hogy azzal a féllel szemben, aki a választottbírói szerződésben szerepelt, a választottbírói kikötés nem mellőzhető azon az alapon, hogy a kötelezettek egyetemlegessége áll fenn.⁵¹⁵

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

583. § [A társult perben elbírálható ügyek]

(1) Legalább tíz felperes egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (a továbbiakban: reprezentatív jog), társult per formájában érvényesítheti, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak (a továbbiakban: reprezentatív tények), és a társult pert a bíróság engedélyezi.

⁵¹³ KISFALUDI András: Keresethalmazat és ügyek egyesítése a választottbírói eljárásban. Budapest, (2015.11.25.) A választottbíráskodás helyzete Magyarországon.

⁵¹⁴ BH 2003.326.

⁵¹⁵ BH.1996.540.

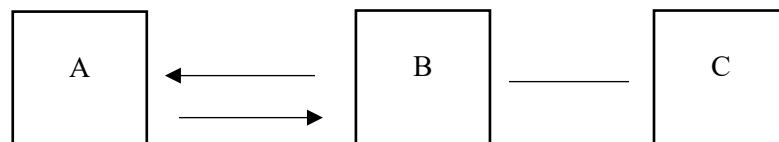
Abban az esetben azonban, ha kényszerű pertársakról van szó és csak az egyikük kötött választottbíróági szerződést, az vele szemben betarthatatlannak minősül, ezért valamennyi kényszerű pertárssal szemben az állami bíróságnak kell eljárnia.”⁵¹⁶

12.3. A pertársaság formái

A nemzetközi szakirodalom gyakori csoportosítása szerint a választottbíróági pertársaságnak két fő formája lehetséges: a bipoláris (*bi-polar multi-party arbitration*) és a multipoláris (*multi polar multi-party arbitration*).

A bipoláris pertársaság

A bipoláris pertársaság nagyon hasonló a két ellenérdekű fél közötti eljáráshoz, tekintettel arra, hogy a felperesi és az alperesi oldalon álló pertársak érdekei megegyeznek; mindkét oldalnak lehet követelése, illetve terjeszthet elő ellenkérelmet az ellenérdekű felekkel szemben, azonban egymással szemben nem érvényesítenek követelést.⁵¹⁷

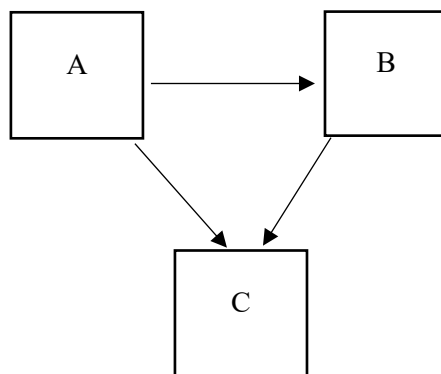
A multipoláris pertársaság

A multipoláris pertársaság összetett kérdés, tekintettel arra, hogy az *arbitráció* fogalmilag két fél közötti vitarendezést jelent. Ezzel szemben multipoláris pertársaság esetén a feleknek szerteágazó érdekeik lehetnek. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az azonos oldalon álló felek egymás ellen is terjesztenek elő kérelmet, valamint ellenkérelmet.⁵¹⁸

⁵¹⁶ MURÁNYI Katalin: Az állami bíróságoknak a választottbíróóságok működéséhez kapcsolódó gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról. MJ.2011/4. 193-208., 200.

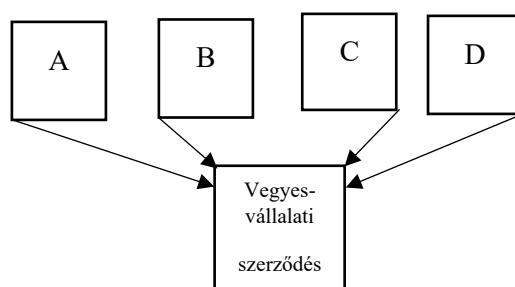
⁵¹⁷ LAITINEN Klas. Multi-party and multi-contract arbitration mechanism in international commercial arbitration. Master's thesis in University of Helsinki. 2014.10.

⁵¹⁸ LAITINEN (i.m.) 11.

Egy szerződés – több fél

A választottbíróági eljárásban a leggyakrabban pertársaság abban az esetben áll fent, ha több fél ugyanannak a választottbíróági klauzulát tartalmazó szerződésnek a részese. Ebben az esetkörben klasszikus példaként a vegyesvállalati szerződések (*joint venture agreement*) említhetők.⁵¹⁹

12.3.1. A pertársaság előnyei

Mind a bipoláris, mind a multipoláris pertársaság esetén, ha az ügy együttes elbírálásának lehetősége fennáll, a rendes bíróság előtti eljáráshoz hasonlóan, a pertársaságból előnyök is származhatnak. Az eljárás egyszerűbb lehet, költségeket, előkészületeket, a tanúk vallomástételre fordított idejét, utazási költségét, és több egyéb kiadásokat csökkenthet. Az anyagi vonzaton túl, a következetlen döntéshozatalt is kizárja.⁵²⁰

⁵¹⁹ LAITINEN (i.m.) 12.

⁵²⁰ BORN Gary B. International Commercial Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2014. ISBN: 9789041152190. 2567.

12.3.2. A pertársaság hátrányai

A fenti előnyökön túl, azonban a szakirodalom több hátrányát is jegyzi a pertársaságnak. Annak ellenére, hogy az eljárás egyszerűsége és költségkímélő mivolta a rendes bíróságok előtti eljárásban elvitathatatlan előnye a pertársaságnak, a választottbírósági eljárás rendjében nem feltétlenül érvényesül. Több fél perben állása esetén a perköltségek összege inkább emelkedő tendenciát mutat, tekintettel arra, hogy az eljáró bírók tiszteletdíja mellett, az adminisztratív költségek is megemelkedhetnek. Emellett nem elhanyagolható az a tény sem, hogy az eljárás több fél részvétele esetén jóval hosszabbra is nyúlhat, többek között a hosszabb bizonyítási eljárás miatt, mint két ellenérdekű fél szembenállása esetén.

A költségeknél talán fontosabb tényező, hogy *pertársaság esetén a választottbírósági eljárás egyik lényegi eleme, a bizalmasság kerülhet veszélybe*. Amint az a választottbírósági eljárásról közismert, az ilyen eljárásban lefolytatott tárgyalások nem nyilvánosak, általában a szembenálló felek közötti érdekellentétéről csak nagyon szűk körnek van tudomása. Abban az esetben azonban, ha a perbe több fél, esetleg versenytársak is bekapcsolódnak, bizalmi jelleg, annak minden előnyével elvész. „A választottbíróság bizalmi jellege csökkenti annak veszélyét, hogy a felek jogvitája elmergesedjen, és inkább elősegíti a békés, >>business-like<<vitarendezést.”⁵²¹ Az eljárás talán leglényegesebb tulajdonsága ez a bizalmas jelleg, hiszen így a perben álló felek, melyek legtöbbször gazdasági társaságok, a nyilvánosságot, ezáltal a sajtót és a versenytársakat is kizárva, zárt ajtók mögött rendezik a vitás kérdést, megőrizve ezzel a jó üzleti kapcsolatot.⁵²²

12.3.3. Hogyan rendelkeznek a pertársaságról a legrelevánsabb választottbírósági jogforrások?

Nem életszerű, hogy a választottbírósági szerződések megkötésekor a szerződő felek megállapodjanak abban is, hogy melyik esetlegesen választottbírósági útra kerülő

⁵²¹ BORONKAY Miklós – ifj. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyzete Magyarországon. EJ, 2015. 7-12.

⁵²² NOUSSIA, Kyriaki: Confidentiality in International Commercial Arbitration. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010. ISBN: 978-3-642-10223-3. 21.

jogvitájuk esetén, mely partnereik lehetnek pertársaik az eljárásban. Sokkal inkább abban állapodnak meg ekkor a felek, hogy a választottbíróság elé utalják jogvitájukat, ahol elfogulatlan és gyors döntés születik majd.⁵²³

A pertársaság alapos vizsgálatához engedhetetlen a hazai mellett néhány nemzetközi választottbíróági szabályozás áttekintése. Elsőként a New York-i Egyezmény⁵²⁴, majd az UNCITRAL Modelltörvény⁵²⁵ (a továbbiakban: Modelltörvény), végül a Federal Arbitration Act⁵²⁶ (a továbbiakban: FAA) pertársaságra vonatkozó rendelkezéseit vizsgálom.

A New York-i Egyezmény kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, azonban a II cikk 1. bekezdése úgy rendelkezik, hogy valamennyi szerződő állam *elismeri az olyan írásbeli megállapodást*, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott – akár szerződéses, akár szerződésen kívüli – jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes vagy valamely jogvita esetére választottbíróság döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbíróági eljárás útján eldönthető.⁵²⁷

A harmadik bekezdés⁵²⁸ pedig rögzíti, hogy az egyik fél kérelmére bármely Szerződő Állam bírósága választottbíróági eljárásra utasítja a feleket, ha olyan ügyben indítottak pert előtte, amelynek tárgyában a felek a jelen cikk értelmében megállapodást kötöttek,

⁵²³ BORN (i.m.) 2569.

⁵²⁴ Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) (the "New York Convention")

⁵²⁵ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006

⁵²⁶ The Federal Arbitration Act (USA)

⁵²⁷ United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958) Article II. (1). Each Contracting State shall recognize an agreement in writing under which the parties under take to submit to arbitration all or any differences which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not, concerning a subject matter capable of settlement by arbitration.

⁵²⁸ 3. The court of a Contracting State, when seized of an action in a matter in respect of which the parties have made an agreement within the meaning of this article, shall, at the request of one of the parties, refer the parties to arbitration, unless it finds that the said agreement is null and void, in operative or incapable of being performed.

kivéve, ha megállapítja, hogy az említett megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető.⁵²⁹

A New York-i Egyezmény alapján, amennyiben a felek a választottbíróági szerződésben rögzítették, hogy a választottbíróág döntésének vetik alá magukat, egy vagy több ügyben, egy vagy több szerződő partnerrel szemben, úgy ez a jog integráns részét képezi az eljárásnak. Ugyanennek a fordítottja is igaz, tehát ha az eljárásban érintett félnek szerződéses joga van arra, hogy egyesítés, vagy a pertársaság engedélyezése nélkül bírálják el az ügyét, úgy aszerint kell eljárnia a bíróságnak.⁵³⁰

Az V. cikk 1. bekezdés d) pontja⁵³¹ alapján 1. A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a fél annál az illetékes hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kéri, bizonyítja, hogy: a választottbíróág összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróág eljárta.⁵³²

A New York-i Egyezmény előírja: abban az esetben, ha a választottbíróág eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, tehát az ügyeket egyesítették, beavatkozó lépett a perbe, vagy pertársaság esete állt fent, és ez nem volt a szerződésben rögzítve, és a felek sem járultak hozzá, a határozat elismerése és végrehajtása a fél kérelmére megtagadható.⁵³³

Általánosságban elmondható, hogy az ügyek egyesítésére, pertársaságra, beavatkozásra a választottbíróági eljárásban, ellentétben a rendes bíróságok gyakorlatával, csak akkor

⁵²⁹ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről II. cikk (1), (3)

⁵³⁰ BORN (i.m.) 2571.

⁵³¹ Article V. 1. Recognition and enforcement of the award may be refused, at the request of the party against whom it is invoked, only if that party furnishes to the competent authority where the recognition and enforcement is sought, proof that:

d) The composition of the arbitral authority or the arbitral procedure was not in accordance with the agreement of the parties, or, failing such agreement, was not in accordance with the law of the country where the arbitration took place;

⁵³² 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről V. cikk (1) d)

⁵³³ BORN (i.m.) 2572.

van lehetőség, ha a felek ehhez egyhangú hozzájárulásukat adták. Erre azért van szükség, mert amint fent is kifejtettük, az eredeti választottbíróági szerződés jellemzően két fél jogvitájáról rendelkezik.⁵³⁴

A nemzetközi szerződések általában kifejezetten nem foglalkoznak a pertársaság kérdésével, ugyanis, ha a felek nem állapodnak meg egyhangúan a pertársaságról, egyesítésről, vagy beavatkozásról, a választottbíróáságnak nincs felhatalmazása arra, hogy az ügyek egyesítését elrendelje. Ez az eljárási mód a felek eljárási autonómiájából fakad.⁵³⁵

A Modelltörvény szintén nem tesz említést a pertársaságról és az ügyek egyesítéséről. A Modelltörvény fő célkitűzése, hogy a választottbíróági határozat, amelyet végül elismernek, és végrehajtanak, összhangban legyen a felek választottbíróági szerződésével. A Modelltörvényt átültető országok közül néhány azzal a módosítással vette át, hogy felhatalmazást adott a bíróságnak, vagy a választottbírói tanácsnak, hogy amennyiben az ügy úgy kívánja, és a felek ebben megállapodtak, egyesítsék az ügyeket. Ezek a rendelkezések országonként eltérőek, legtöbb esetben a választottbírói tanács, de sok esetben a helyi bíróság is jogosult az ügyek egyesítésére. Emellett néhány országban, például Új-Zélandon⁵³⁶ csak akkor egyesíthetők az ügyek, ha ugyanazok a peres felek, ugyanazon választottbírói tanács előtt állnak egy másik ügyben.⁵³⁷

Az FAA közvetlenül nem tiltja sem az eljáró tanács, sem a helyi bíróság által elrendelt egyesítést. A törvényi rendelkezés hiányában azonban az alsóbb fokú amerikai bíróságok eltérő eredménnyel bírálják el a beérkezett kérelmeket.

Megjegyzendő, hogy néhány alsóbb fokú bíróság úgy ítélte meg: az FAA szövegezésében burkoltan támogatja az ügyek egyesítését, akár annak ellenére is, ha a felek szerződésükben nem járultak hozzá a bíróság általi egyesítéshez. A *Government of the United Kingdom v. Boeing Co*⁵³⁸ ügyben azonban kimondták, hogy a bíróság nem

⁵³⁴ MISTELIS Loukas: A. Concise International Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2010. ISBN: 9789041159687. 443.

⁵³⁵ BORN (i.m.) 2537.

⁵³⁶ New Zealand Arbitration Act, Schedule 2. Art. 2 (1)

⁵³⁷ BORN (i.m.) 2574.

⁵³⁸ Gov't of United Kingdom of Great Britain N. Ireland v. Boeing Co. 988 F.2d. 68. 73-74. 1993. március 25.

rendelkezhet az ügyek egyesítéséről a saját gazdaságossági szempontjai és az eljárás gyorsaságának előmozdítása érdekében, a választottbíróági szerződés ellenében.⁵³⁹

Ezt az ítéletet követő szinte összes döntés ugyanezt a következtetést vont le, vagyis az ügyek egyesítésére, pertársaságra, valamint beavatkozásra csak abban az esetben van lehetőség, ha a felek ebben megállapodtak.⁵⁴⁰

Felhívjuk a figyelmet, hogy a nemzetközi gyakorlattal ellentétben, hogy a Vbt. alapján bármelyik fél kérelmére, a választottbíróági tanács tájékoztatja azt, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy az eljárásba az azonos érdekű fél nyertességének előmozdítása érdekében beavatkozhat. A választottbíróági tanács beavatkozás tárgyában hozott döntése ellen jogorvoslatnak nincs helye. (Vbt. 37. §)

Kiemelendő, hogy a Vbt. nem várja el ehhez kapcsolódóan a felek megállapodását, sőt adott esetben a másik fél ellenvéleménye esetén sincs akadálya a beavatkozás engedélyezésének.

12.3.4. A választottbíró–jelölés dilemmái pertársaság esetén

A pertársaság legösszetettebb kérdése a dolgozat szempontjából a felek bíróválasztáshoz fűződő joga. Ahogy már a fentiekben is láthattuk, az általános választottbíróági kikötés mindegyik fél részére biztosítja a jogot, hogy a háromtagú bírói tanács egyik tagját kiválaszthassa. Tulajdonképpen éppen ez az, ami számos előnye mellett, az eljárás fő vonzerejét jelenti.

Pertársaság esetén azonban a bíróválasztás minden esetben bonyolulttá válik, hiszen minden perbeli fél ragaszkodik bíróválasztási jogához.

Abban az esetben, ha egy felperes eljárást kezdeményez két alperes ellen, a bíróválasztás joga nem gyakorolható oly módon, hogy egyik fél se érezze rá nézve hátrányosnak. Ha a felperes jelöl egy választottbíró, és az alperesek közösen jelölnek egy választottbíró, mindkét alperes elvesztette a jogosultságát arra nézve, hogy „saját” választottbíróját kijelölje.⁵⁴¹ Azonban, ha az esélyegyenlőség megtartása érdekében, mindkét oldal helyett

⁵³⁹ BORN (i.m.) 2577.

⁵⁴⁰ BORN (i.m.) 2577.

⁵⁴¹ BORN (i.m.) 2607.

az választottbíróóság szervezete, vagy az állami bíróság jelöl bírót, az eljárás lényegi jellemzőjét veszíti el.⁵⁴²

Eljárásjogilag igen összetett az az eset, amelyben az egyik alperes érdeke valójában a felperes érdekével egyezik meg. A felperesi érdekű alperes ebben az esetben megghiúsíthatja az „igazi” alperes bíróválasztását, míg a felperes szabadon gyakorolhatja azt.⁵⁴³

Abban az esetben, ha háromtagú választottbírói tanács jár el a fent felvázolt ügyben, és mindhárom félnek külön-külön biztosítják a szabad bíróválasztás jogát, az alperesi oldalon álló két pertárs bírói többségének köszönhetően a szavazatok többségét szerezheti meg. Ha az ügyben kettőnél több pertárs áll az alperesi vagy felperesi oldalon, akkor a fenti megoldás hármass bírói tanács eljárása esetén kivitelezhetetlen.⁵⁴⁴

Ha az egyenlő elbánás elvére hivatkozva, mindegyik fél bíróválasztáshoz való jogát elvonják, a modern választottbíráskodást egyik alapvető jellemzőjétől fosztják meg, ezzel jelentős gyakorlati következményeket előidézve.⁵⁴⁵

Gary B. BORN álláspontja szerint a bíróság vagy más hatóság által kijelölt választottbírói testület felállítása az egyenlő bánásmód elvét, valamint a felek elvárásait a választottbírói eljárással szemben ugyancsak sérti.

Az választottbíró-jelöléshez való jogból származó egyenlőtlenség abban az esetben nem okoz problémát, ha a felek szükségszerűen egyetlen szerződés által állnak a választottbíróóság előtt, és nincs közöttük érdekkonfliktus, vagy az érdekeik teljesen megegyeznek. Ez általában azokban az ügyekben fordul elő, amelyekben hitelező- és adóstársak, valamint részvényesek egy perbeli oldalon szerepelnek. Ezekben az esetekben felek együttműködése az anyagi- és eljárásjogi szabályokból fakadóan nélkülözhetetlen, ezért az esetleg felmerülő eljárásjogi hiányosságok ellenére is, a jogi érdekeiket szem előtt tartva, kötelesek megállapodni a jelölt bíró személyében.⁵⁴⁶

⁵⁴² MOSES L. Margaret: The principles and practice of international commercial arbitration 2nd edition. Cambridge University Press. ISBN: 978-1107401334. 58.

⁵⁴³ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁴⁴ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁴⁵ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁴⁶ BÖCKSTIEGEL (i.m.) 206.

Felmerül az a kérdés is: mi történik abban az esetben, ha az egyik alperes később lép a perbe. Ebben az esetben a választottbírói tanács már felállt, a bírókat a perben álló felek már kiválasztották. Ezesetben az újonnan perbe lépő félnek már nincs lehetősége szerepet vállalni a választásban. A perbe lépő fél ekkor nem gyakorolhatja a bíróválasztáshoz fűződő jogát, azonban a felek egyenlő bánásmódban részesítése mégsem sérült.⁵⁴⁷

Különösen komoly aggodalomra adhat okot az eljárás tisztességességét illetően azonban, ha az újonnan perbe lépő, és a már peres felek között érdekellentét áll fent. Egyszerű példával szemléltetve: ha B. és C. között folyamatban lévő ügy az eljárás korai szakaszában, amikor még nem került sor a választottbírók kijelölésére, egyesül az A. és B. között folyamatban lévő eljárással, amelyben már a választottbírói tanács megalakult, C. egyáltalán nem tudott részt venni a bírójelölés folyamatában, emiatt azonban az eljárás során hátrányok érhetik.⁵⁴⁸

A fentiekén túl fontos megkülönböztetünk a perbeli ellenérdekű felek helyzetét aszerint, hogy míg a felperes *jogosult* megválasztani a részéről eljáró választottbíró, addig az alperesi oldalon állóknak *kötelezettségük* megtenni ezt.⁵⁴⁹ Ugyancsak nehéz disztingválni több felperes és több alperes eljárásjogi helyzetét, hiszen a felperes maga dönt arról, hogy igényét egyedül, vagy pertársával együttesen kívánja érvényesíteni, míg az alperes(eket) ez a döntés nem illeti meg. Ezen felül, az eljárás természetéből fakadóan, *az alperes soha nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy a felperes korlátoktól mentes bíróválasztási jogát egy másodrendű felperes bevonásával elvonja.*⁵⁵⁰

A Dutco Construction Co. v. Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH ügyében született ítélet

A bevezetésben említett Dutco-ügy ítéletének részletesebb vizsgálata segíthet megérteni a szabad bíróválasztáshoz való jogi érdek, az eljárás természetéből fakadó sajátosságok, a felek autonómiájának, és az eljárási szabályzatok összehangolásának fontosságát. Az ügyben eljáró bíróság ítéletében mindkét oldal bíróválasztási jogát megvonta, ezzel egy sor újabb kérdést felvetve.

⁵⁴⁷ REDFERN – HUNTER (i.m.) 31.

⁵⁴⁸ BORN (i.m.) 2607.

⁵⁴⁹ LEW- MISTELIS- KRÖLL (i.m.) 383.

⁵⁵⁰ LEW- MISTELIS- KRÖLL (i.m.) 384.

A Dutco Construction Co. a Siemens és a BKMI német vállalatokkal konzorciumszerződést kötött, egy cementgyár építésére. A megállapodás választottbírószági záradékot is tartalmazott, az ICC eljárásának kikötésével. Az ICC eljárási szabályzata alapján háromtagú bírói tanácsot kellett felállítani. A felperesi pozícióban álló Dutco társaság választottbírószági eljárást kezdeményezett, megnevezve saját választottbíróját. A megállapodás alapján az alperesi cégeknek közösen kellett választottbírókat jelölniük, annak ellenére, hogy közöttük alapvetően érdekellentét állt fent. Az alperesi oldalon álló felek mindketten ragaszkodtak saját bírójelölési jogosultságukhoz, ezért helyettük a *Court of Arbitration* jelölt bírót. A megalakított választottbírói testület lefolytatta az eljárást, és ítéletet is hozott, az alperesek részére kedvezőtlen rendelkezéssel.⁵⁵¹

A Siemens és a BKMI a *Cour d'appel*-től kérte az ítélet érvénytelenítését arra hivatkozva, hogy mindkettőjüket megfosztották bírójelölési joguktól. A bíróság a keresetet elutasította. Ítéletében rámutatott: a felek azáltal, hogy kikötötték az ICC eljárást, beleegyeztek abba is, hogy előfordulhat, hogy a jogvitában pertársaikkal együtt kell választottbírókat jelölniük.⁵⁵² Az alperesek jogorvoslatért a francia *Cour de Cassation*-hoz fordultak, amely a *Cour d'appel* döntését megváltoztatta, és kimondta, hogy a feleknek minden esetben biztosítani kell az egyenlő bánásmódhoz való jogot.⁵⁵³ A párizsi *Cour de Cassation* ítéletének indoklásában kifejtette: a felek esélyegyenlősége a választottbírók kijelölésében közérdek, az erről való lemondás csak további jogvitákat generálna.⁵⁵⁴

A Dutco-ügy tanúságaira figyelemmel az ICC eljárási szabályzatát⁵⁵⁵ akként módosította, hogy ha a perben a felperesi vagy az alperesi oldalon pertársaság esete áll fent, úgy mind

⁵⁵¹ VAN DEN BERG Albert Jan: The ICC Arbitration Rules and Appointment of Arbitrators in cases involving multiple defendants. In: Festschrift für Otto von Glöckner zum 70. Geburtstag (Verlag und Wirtschaft GmbH, Heidelberg) 1994. 29-33.

⁵⁵² BOÓC Ádám. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás. A választottbíró megválasztása és kizárása. HVG-ORAC, Budapest, 2009. ISBN: 978-963-413-188-5. 305.

⁵⁵³ BANTEKAS, Ilias: An Introduction to International Arbitration. Cambridge University Press. 2015. ISBN: 9781316275696. 96-97.

⁵⁵⁴ Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co. No. Arb. 2005.1022. 1992. január 7-i ítélet

⁵⁵⁵ ICC RULES OF ARBITRATION ARTICLE 12.8

a felperesi, mind az alperesi pertársaknak közösen kell választottbírót jelölniük. A választottbírókat a *Court of Arbitration* erősíti meg pozíciójukban. Abban az esetben, ha nem születik megállapodás a pertársak között a bíró személyét illetően, a *Court of Arbitration* jelöli ki a tanács összes tagját, és a testület elnökét.⁵⁵⁶

Az ICC eljárási szabályzatának megalkotói a felek egyenlő bánásmódhoz való jogát kiemelten figyelembe véve, igen nagy jogkört biztosítottak a *Court of Arbitration* számára a választottbírók kinevezése terén. Ennek megfelelően, ha „[a]kár csak valamelyik oldalon a pertársaság nem képes megegyezni a választottbíróság tagjaiban, akkor a Választottbíróság a testület összes tagját jogosult kinevezni, nem sértve ezzel a felek egyenlő elbánásának elvét a választottbírói testület felállításában, hiszen az egyik pertársaság magatartásának következményeként a Választottbíróság a teljes testületet jogosult lesz felállítani.”⁵⁵⁷

Az elemzett ügyet tovább gondolva, a perbeli ítélet alapján nem elfogadható tehát az sem, hogy már folyamatban lévő és még az választottbíróság megalakítása előtt álló ügyeket egyesítsenek, vagy egy pertárs már folyamatban lévő eljárásba lépjen, ugyanis ezáltal a már megalakított választottbíróság miatt nem gyakorolhatja választottbíró –jelölési jogát. Az sem lehet célravezető, ha az intézményes választottbíróság eljárási szabályainak alkalmazása alapján a később perbe lépő fél előzetesen lemond bíróválasztási jogáról, ugyanis ekkor a félre kedvezőtlen ítélet a rendes bíróság előtt megtámadva jó eséllyel közrendbe ütközőnek minősülhet, ezáltal nem lesz végrehajtható.

BP Exploration Libya Ltd. v. ExxonMobil Libya Ltd. és Noble North Africa Ltd. ítélet

A bevezetésben szintén említett BP Ltd. v. Exxon Mobil v. Noble Ltd. ügyben hasonló kérdésben kérték az állami bíróságok döntését, mint a Ducto-ügyben.

2009. március 31-én a Noble és az Exxon olajfúrási szerződést kötött. A szerződő felek megállapodtak abban, hogy a Noble a part közeli olajkitermelés során vállalkozási

In the absence of a joint nomination pursuant to Articles 12 (6) or 12 (7) and where all parties are unable to agree to a method for the constitution of the arbitral tribunal, the Court may appoint each member of the arbitral tribunal and shall designate one of them to act as president. In such case, the Court shall be at liberty to choose any person it regards as suitable to act as arbitrator, applying Article 13 when it considers this appropriate.

⁵⁵⁶ BOÓC (i.m. 2009) 305.

⁵⁵⁷ BOÓC (i.m. 2009) 305.

szolgáltatásokat biztosít az Exxon részére, értve ez alatt különösen a Noble félig-merülő fúrótornyának mélytengeri olajkitermelésre való használatát. 2010. március 3-án az Exxon és a BP külön szerződésben megállapodtak abban, hogy a BP átvállalja az olajkitermelési szerződésből származó kötelezettségek teljesítését arra az időszakra, amíg a BP a Líbia közelében lévő két olajforrását kitermeli.⁵⁵⁸ A BP aggodalmát fejezte ki a fúrótornnyal kapcsolatban, azonban az Exxon a kettejük szerződését létrejötnnek tekintette, és felszólította, hogy a BP a használati díjat fizesse meg a Noble-nak. A Noble-nak végül sem az Exxon, sem a BP nem fizetett, ezért az választottbíróvági útra terelte a jogvitát.

A választottbíróvági szerződés alapján a Noble Ltd. kijelölte választottbíróját, és felhívta a BP és az ExxonMobil képviselőit, hogy jelöljék ki közösen választottbírójukat. A szerződés alapján kijelölt két bíró választotta volna meg a tanács elnökét. Miután az alperesi oldalon álló energiavállalatok nem jutottak megegyezésre, a BP a Texasi Kerületi Bírósághoz fordult, kérve a bíróválasztás kérdésének megoldását.⁵⁵⁹

Gilmore bíró 2011 májusában hozott döntésében öttagú bírói tanács felállításáról határozott. A felperes a határozat elleni fellebbezését két pillérre alapította: álláspontja

⁵⁵⁸ A magyar Ptk. 6:208. § alapján a BP és az ExxonMobil megállapodása szerződésátruházásnak minősíthető

6:208. §[A szerződésátruházás joghatásai]

- (1) A szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodhatnak a szerződésből kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összességének a szerződésbe belépő félre történő átruházásáról.
- (2) A szerződésbe belépő felet megilletik mindazon jogok, és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyek a szerződésből kilépő felet a szerződésben maradó féllel szemben a szerződés alapján megillették és terhelték. A szerződésbe belépő fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő félnek a szerződésben maradó féllel szemben fennálló egyéb követelését. A szerződésben maradó fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő féllel szemben fennálló egyéb követelését.
- (3) A szerződésbe belépő félre átszálló jogosultság biztosítéka fennmarad. A szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítéka megszűnik, kivéve, ha a biztosíték kötelezettje a szerződésátruházáshoz hozzájárul.

⁵⁵⁹ GOLIN, Sarah: Exxon, BP, Noble Oil Dispute Gets 3 Arbitrators: 5th Circ. <https://www.law360.com/articles/365223/exxon-bp-noble-oil-dispute-gets-3-arbitrators-5th-circ> in: Law360 Lexis Nexis Company Letöltés ideje: 2018.12.19.

szerint a bíróság nem jelölheti ki a bírókat, de ha mégis határoz ebben a kérdésben, akkor sem dönthet a szerződés szerinti háromtagú tanács ötös tanácsá tételéről.

A fellebbviteli bíróság kimondta, hogy a kerületi bíróság kinevezési jogát gyakorolhatja, abból a célból, hogy a helyzetet megoldja, tekintettel arra, hogy kijelölés a felek megállapodása alapján nem jöhetett létre. A másodfokú bíróság kimondta: a felek leküzdhetetlen akadályokba ütköztek a bírónévezés kérdésében. Megpróbáltak megegyezésre jutni, azonban ez nem vezetett eredményre.”⁵⁶⁰

A másodfokú bíróság azt is kimondta, hogy a felek között létrejött választottbírósági szerződés kifejezetten előírja: az ügyet háromtagú bíró tanács tárgyalja. Emiatt a megállapodás nem élvezhet kevesebb védelmet a kerületi bíróság előtt abból az okból, hogy a bírójelölési eljárás nem vezetett eredményre.

A fellebbviteli fórum visszautalta az ügyet az elsőfokra, azzal, hogy *Gilmore* bíró maga jelölje ki az alperesi bírót, amennyiben a BP és az Exxon Mobil továbbra sem jut megegyezésre. Az így kinevezett bíró és a felperes által jelölt bíró közösen nevezik ki a tanács harmadik tagját.⁵⁶¹

12.3.5. Hogyan szabályozzák az egyes jogszabályok és eljárási szabályzatok a választottbíró-jelölés elmaradását?

Ahhoz, hogy közelebb jussunk a dolgozatban felvázolt kérdés megoldásához, meg kell vizsgálni, hogy a különböző intézményes választottbíróságok, és a nemzeti jogszabályok milyen megoldást kínálnak a probléma feloldására.

Jogtörténeti bevezetésként érdekes lehet, hogy a választottbíró-jelölés elmaradásával összefüggésben felmerült kérdéssel, már a Polgári Perrendtartásról szóló 1911. I. tcz. is foglalkozott. A Plósz Sándor után „Plósz-féle Pp.”-ként emlegetett törvény úgy fogalmaz, hogy amennyiben a választottbíró, vagy választottbíróság tagjai megnevezve nincsenek, és a szerződés másként nem rendelkezik, mindegyik fél egy-egy bírót választ. Pertársak együttesen választanak, ha a választandó személyben nem egyeznek meg, szavazatuk többsége, többség hiányában pedig sorshúzás dönt.⁵⁶²

⁵⁶⁰ Uo.

⁵⁶¹ Uo.

⁵⁶² SÁRFFY Andor: Magyar polgári perjog. Grill, Budapest 1946

A Plósz-féle Pp. által vázolt megoldás (sorshúzással történő bírójelölés) a mai üzleti életben elképzelhetetlen. Az idők során sokat finomodott a bíróválasztás problematikájának kérdése, és a globalizáció hatására nagyon jelentős különbségek nem is érezhetők.

A modern szabályzatok abban megegyeznek, hogy *mindegyik biztosítja a szabad bíróválasztáshoz való jogot a pertársaknak, addig a pontig, amíg képesek megegyezni a jelölendő bíró személyében*. Azonban, ha a felek nem jutnak megállapodásra, a bírókinevezés jogát átruházzák az intézményre, vagy a bíróságra. Ez a megoldás egy szenzitív módja annak, hogy a felek bíróválasztáshoz való joga biztosított legyen, ugyanakkor, ha nem jutnak megegyezésre, a problémát feloldják, és az eljárás megindulhasson.⁵⁶³

Az eljárási szabályok között a fő differencia abban nyilvánul meg, hogy mennyire szigorúan szankcionálják a választottbíró-jelölés elmaradását. Az egyik esetben csupán a hiányzó választottbíró jelöli ki az állami bíróság, vagy az intézményes választottbíró tanácsa, míg a másik esetben a perbeli esélyegyenlőség jegyében, az egész testület általuk kerül felállításra.

A szabályzatok elemzését a Modelltvénnyel kezdem, hiszen a jogegységesítés mintájául az eljárási szabályok világszerte erre épülnek.

A Modelltvény rendelkezései alapján mindkét félnek jelölnie kell egy választottbíró, akik kijelölik a tanács harmadik tagját. Ha valamelyik fél a kérelem kézhezvételétől számított harminc napon belül nem jelöl bírót, vagy a két kijelölt bíró nem jelöli ki a harmadikat, kérelemre a bíróság vagy más erre jogosult szerv jelöli ki a hiányzó tanácstagot.⁵⁶⁴

⁵⁶³ REDFERN-HUNTER (i.m.) 171.

⁵⁶⁴ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. 11. cikk

(3) Failing such agreement, (a) in an arbitration with three arbitrators, each party shall appoint one arbitrator, and the two arbitrators thus appointed shall appoint the third arbitrator; if a party fails to appoint the arbitrator within thirty days of receipt of a request to do so from the other party, or if the two arbitrators fail to agree on the third arbitrator within thirty days of their appointment, the appointment shall be made, upon request of a party, by the court or other authority specified in article 6; (b) in an arbitration with a sole arbitrator, if the parties are unable to agree on the arbitrator, he shall be appointed, upon request of a party, by the court or other authority specified in article 6.

Az új Vbt. rendelkezései alapján abban az esetben, ha a választottbírói tanács nem tud létrejönni, vagy egyesbíró előtti eljárásban a választottbíró személyében a felek nem tudnak megállapodni, a hiányzó választottbíró bármelyik fél kérelmére a Fővárosi Törvényszék jelöli ki, azzal, hogy természetesen figyelemmel kell lenni a felek megállapodása szerinti választottbírói szakképzettségre vagy más jellemzőre, például nyelvtudásra.⁵⁶⁵ Abban az esetben, ha az eljárás a Kereskedelmi Választottbíróóság hatáskörébe tartozik, azonban a felek által meghatározott szakképzettséggel vagy más jellemzővel rendelkező személy a választottbíró-ajánlási listán nem szerepel, akkor más személy is kijelölhető.⁵⁶⁶

A Kereskedelmi Választottbíróóság 2018. február 1. napjától hatályos Eljárási Szabályzata alapján, több felperes közösen egy, míg több alperes szintén közösen egy választottbíró jelöl. Abban az esetben, ha az alperesek nem tudnak megállapodni a közösen kijelölendő választottbíró személyében, úgy a Kereskedelmi Választottbíróóság jelöli ki mind a felperesi, mind az alperesi választottbírókat. A választottbíróóság azonban mérlegelési jogkörében dönthet úgy is, hogy csak az alperesi választottbíró jelöli ki, ekkor a felperes bíró jelölése hatályában fennmarad.⁵⁶⁷

A Modelltvörvény eltérést engedő szabályai alapján, ha valamelyik fél nem jelöl bírót, a jelölési jog a nemzeti bíróságot illeti meg. Ugyancsak ez az eljárás abban az esetben is, ha egyesbíró, vagy a tanács elnökének jelölése nem történik meg. Pertársaság esetén a felperesi vagy alperesi oldalon állóknak meg kell egyezniük a kijelölendő választottbíró személyében, ennek hiányában kijelölő szerv dönt arról.⁵⁶⁸

Lényeges különbség, hogy míg a Vbt. és a Modelltvörvény alkalmazása esetén csak a hiányzó választottbíró jelöli ki a bíróság, vagy az erre jogosult szerv, addig az ICC Eljárási szabályzata úgy rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem tudnak megegyezni a választottbíró személyében, úgy a *Court of Arbitration* jelöli ki az összes eljáró választottbíró, és egyiküket elnöknek nevezi ki.⁵⁶⁹

⁵⁶⁵ Vbt. 12. §

⁵⁶⁶ Vbt. 12. § (5)

⁵⁶⁷ A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíróóság Eljárási Szabályzata 21. § (5)

⁵⁶⁸ HORVÁTH (2010. i.m.) 60.

⁵⁶⁹ ICC RULES OF ARBITRATION 12. § (8)

Hasonlóan a fentiekhez, a varsói Kereskedelmi Kamara mellett működő állandó választottbíróság eljárási szabályzata is akként rendelkezik, hogy ha pertársaság esetén, az azonos oldalon álló felek nem tudnak megállapodni a jelölendő bíró személyében, akkor helyettük a jelölést a választottbíróság tanácsa végzi el azt.⁵⁷⁰

Az FAA a választottbíró-jelölés tekintetében alapvetően a peres felek megállapodását helyezi előtérbe. Abban az esetben, ha a felek nem tudnak megállapodni, az állami bíróság feladata a bírók kinevezése. Az FAA 5. §⁵⁷¹ alapján az bíróság abban az esetben jelölheti ki a választottbíró, ha a felek nem jutnak megállapodásra, illetve az erre irányuló eljárás eredménytelenül zárul. Az Egyesült Államokban gyakori szokás, hogy a felek megállapodnak egy alternatív kijelölő szerv megbízásában, arra az esetre, ha a választottbíró kijelölésében nem tudnak megegyezni. Az állami bíróság abban az esetben jelölheti ki, amennyiben a felek kikötöttek alternatív kijelölő szervet, ha ez a jelöltállítási mód is sikertelenül zárult.⁵⁷²

In the absence of a joint nomination pursuant to Articles 12(6) or 12(7) and where all parties are unable to agree to a method for the constitution of the arbitral tribunal, the Court may appoint each member of the arbitral tribunal and shall designate one of them to act as president. In such case, the Court shall be at liberty to choose any person it regards as suitable to act as arbitrator, applying Article 13 when it considers this appropriate

⁵⁷⁰ ARBITRATION RULES OF THE COURT OF ARBITRATION AT THE POLISH CHAMBER OF COMMERCE 19. § (5)

If more than one person appears on the side of the claimant or the respondent, such persons shall jointly appoint one arbitrator within the period specified in par. 1. If the arbitrator is not appointed within this period, the arbitrator shall be appointed for this side by the Arbitral Council pursuant to § 20.

⁵⁷¹ FEDERAL ARBITRATION ACT Section 5.

Appointment of arbitrators or umpire If in the agreement provision be made for a method of naming or appointing an arbitrator or arbitrators or an umpire, such method shall be followed; but if no method be provided therein, or if a method be provided and any party there to shall fail to avail himself of such method, or if for any other reason there shall be a lapse in the naming of an arbitrator or arbitrators or umpire, or in filling a vacancy, then upon the application of either party to the controversy the court shall designate and appoint an arbitrator or arbitrators or umpire, as the case may require, who shall act under the said agreement with the same force and effect as if he or they had been specifically named therein; and unless otherwise provided in the agreement the arbitration shall be by a single arbitrator.

⁵⁷² BOÓC: (i.m. 2009) 187.

A kutatás nem lenne teljes, ha a London Court of International Arbitration (a továbbiakban: LCIA) szabályait nem vizsgálnánk. Az LCIA szabályzata a következőket rögzíti:

Amennyiben a választottbíróvási megállapodás feljogosítja a feleket, hogy választottbírókat jelöljenek egy olyan jogvitában, ahol több, mint két peres fél van, és a felek nem állapodtak meg írásban abban, hogy együttesen képviselik az adott oldalt (azaz a felperesek az egyik oldalon, az alperesek a másik oldalon, és mindegyik oldal jelöl egy-egy bírót) az LCIA Bírói tanácsa jelöli ki az eljáró tanácsot, tekintet nélkül arra, hogy a feleknek egyébként fennáll a bírójelölési jogosultságuk.⁵⁷³

Az európai szabályzatok vizsgálatából nem hagyható ki a Milánói Választottbíróvási⁵⁷⁴ eljárási szabályzata, amely a következőképpen szabályozza a pertársak választottbíró-jelölését: a választottbíróvási eljárás iránti kérelem előterjesztésekor, illetve az ellenkérelem benyújtásakor, amennyiben a választottbíróvási szerződésben nem állapodtak meg előzetesen a felek az eljáró tanács összetételéről, valamint nem utalták a választottbíró nevezését más hatósághoz, a választottbíróvási szerződés alapján a feleknek meg kell nevezniük az általuk jelölt választottbírókat. Az eljáró tanács elnökét az *Arbitral Council* jelöli ki. Amennyiben a kérelem előterjesztésekor, illetve az ellenkérelem benyújtásakor nem tudnak az alperesi, illetve felperesi oldalon álló felek közösen választottbírókat-jelölni, a *Council* a választottbíróvási szerződésre tekintet nélkül, kinevezi a teljes eljáró tanácsot.⁵⁷⁵

⁵⁷³ LONDON COURT OF INTERNATIONAL ARBITRATION: Article 8

Three or More Parties: 8.1 Where the Arbitration Agreement entitles each party howsoever to nominate an arbitrator, the parties to the dispute number more than two and such parties have not all agreed in writing that the disputant parties represent collectively two separate “sides” for the formation of the Arbitral Tribunal (as Claimants on one side and Respondents on the other side, each side nominating a single arbitrator), the LCIA Court shall appoint the Arbitral Tribunal without regard to any party's entitlement or nomination.

⁵⁷⁴ CAMERA ARBITRALE MILANO

⁵⁷⁵ THE MILAN CHAMBER OF ARBITRATION ARBITRATION RULES Article 15

APPOINTMENT OF ARBITRATORS IN MULTI-PARTY ARBITRATION

1. Where the request for arbitration is filed by or against several parties, if the parties form two sides when filing the request for arbitration and the statement of defence and the arbitration agreement provides for a panel of arbitrators, each group shall appoint an arbitrator and the Arbitral Council

A választottbíró-jelölés eljárási szabályait az osztrák törvény az eddigiektől eltérően szabályozza. A Zivilprozessordnung 586. §⁵⁷⁶ rendelkezései alapján a felek szabadon állapodhatnak meg a választottbírók számában. Amennyiben páros számú bíró került kijelölésre, a megválasztott bírók egy további választottbírókat jelölnek, aki a testület elnöke lesz.⁵⁷⁷

Az osztrák megoldás pertársaság esetén alkalmas lehet a felek közötti bíróválasztással összefüggő feszültség feloldására, azonban a több személyből álló választottbírói tanács számos további eljárásjogi vizsgálódásra ad alapot, hiszen az egyik vagy másik oldalon fennálló pertársak a szavazatok többségét szerezhetik meg a tanácsban. Egyszerű példával szemléltetve: ha egy felperes és három alperes áll perben, és mindegyik fél egy bírót jelöl, a bírók száma négy lesz. A megválasztott bírók kijelölnek egy független bírót ötödiknek, azonban ennek ellenére a felperes egyetlen bírójával szemben az alperesi oldalon három bíró áll. Természetesen, ez egy sarkított példa. A valóságban ilyen felállás ritkán fordulhat elő. Abban az esetben, ha a felek írásbeli felhívás átvételétől számított négy héten belül nem jelölik ki a választottbírójukat, akkor a jelölést elmulasztó fél helyett a *Court* jelöli ki a választottbírókat.⁵⁷⁸

shall appoint the president, unless the arbitration agreement delegates the appointment of the entire panel or of the president to another authority.

2. Regardless of the arbitration agreement, if the parties do not form two sides when filing the request for arbitration and the statement of defence, the Arbitral Council, without considering any appointment made by any of the parties, shall appoint the Arbitral Tribunal..

⁵⁷⁶ ZPO § 587 (3)

Bestellung der Schiedsrichter

Wenn mehr als drei Schiedsrichter vorgesehen sind, hat jede Partei die gleiche Zahl an Schiedsrichtern zu bestellen. Diese bestellen einen weiteren Schiedsrichter, der als Vorsitzender des Schiedsgerichts tätig wird.

If more than three arbitrators have been provided for, each party shall appoint the same number of arbitrators. Those shall appoint a further arbitrator, who shall act as chairman of the arbitral tribunal.

⁵⁷⁷ BOÖC: (i.m.) 30.

⁵⁷⁸ § 587 (4) ZPO Bestellung der Schiedsrichter

Hat eine Partei einen Schiedsrichter nicht binnen vier Wochen nach Empfang einer entsprechenden schriftlichen Aufforderung durch die andere Partei bestellt oder empfangen die Parteien nicht binnen vier Wochen nach der Bestellung der Schiedsrichter von diesen die Mitteilung über den von ihnen zu bestellenden Schiedsrichter, so ist der Schiedsrichter auf Antrag einer Partei durch das Gericht zu bestellen.

A kutatás végén érdemes egy kicsit Európától keletre is tekinteni, ezért a következőkben a Japán Kereskedelmi Választottbíróóság és az Orosz Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróóság szabályait mutatom be.

A JCAA⁵⁷⁹ eljárási szabályzatában korábban volt egy rendelkezés arra vonatkozóan, hogy abban az esetben, ha a pertársak nem tudnak megegyezni a közösen választandó bíró személyében, írásbeli kérelmet terjeszthetnek elő az ügyek szétválasztása iránt. Ebben az esetben minden félnek biztosított volt a szabad bíróválasztáshoz való joga, azonban az új eljárási szabályból törölték ezt a passzust, arra hivatkozva, hogy az ügyek szétválasztása az ügyek gyors, hatékony és egységes elbírálásnak hátrányára válna.⁵⁸⁰ Ezért a JCAA módosított eljárási szabályzatának 29. cikke⁵⁸¹ úgy rendelkezik, hogy amennyiben a felperes(ek) vagy az alperes(ek) nem tudnak megállapodni a választottbíró(k) személyében, a JCAA jelöli ki valamennyi bírót.

Hasonlóan a korábban bemutatott eljárási szabályokhoz, az ICAC 2017-től hatályos új eljárási szabályainak rendelkezései szerint is, – ha nem egyesbíró előtt zajlik az eljárás – mind a felperesi, mind az alperesi pertársaság esetén az egyforma perbeli oldalon álló feleknek közösen kell választottbíró(t) jelölniük. Ha nem jutnak megegyezésre a közösen jelölendő választottbíró személyét illetően, akkor a Jelölőbizottság (Nomination Committee) jelöli ki a választottbíró(t) a választottbírói névjegyzéken szereplő bírák közül.

If a party has failed to appoint an arbitrator within four weeks of receipt of a written request from the other party to do so, or if the parties are not notified of the appointment of the arbitrator to be appointed by the arbitrators within four weeks of their appointment, the appointment shall, upon request of a party, be made by the court.

⁵⁷⁹ THE JAPAN COMMERCIAL ARBITRATION ASSOCIATION

⁵⁸⁰ GODWIN - WONG - ALLSOP - FREEHILLS: [JCAA introduces new commercial arbitration rules](http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12). [Kluwer Arbitration Blog](http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12). <http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12> Letöltés ideje: 2018.12.19.

⁵⁸¹ JCAA RULES Article 29

Appointment of Arbitrators - Three Arbitrators in Multi-Party Arbitration

If either the claimant(s) or the respondent(s), or both of them fail to notify the JCAA of such appointment under Rule 30 within the time limit under Rule 29.2 or 29.3, the JCAA shall appoint all three arbitrators. In such case, the JCAA may appoint the arbitrator already appointed by the claimant(s) or the respondent(s) as one of the three arbitrators, if no Party raises an objection.

A Jelölőbizottság kijelölheti a másik perbeli oldal választottbíróját is, ebben az esetben a korábban kijelölt választottbíró hatásköre megszűnik.⁵⁸²

Az ICAC korábbi eljárási szabályzata előírta a tartalékválasztottbírók kijelölését is,⁵⁸³ azonban a jelenlegi szabályzat csupán lehetőségként villantja fel.⁵⁸⁴

Amint a fenti hatályos jogszabályokból és eljárási szabályzatokból kitűnik, *nagyon szigorú következmények társulnak a választottbíró-jelölés elmulasztásához, ekkor ugyanis a választottbírószág tanácsa vagy állami bíróság jelölheti ki a hiányzó eljáró választottbíró, de egyes szabályzatok esetében az egész bírói tanácsot is.*

A szabályzatok országonként és kultúránként változatos képet mutatnak. Érdekes megfigyelés, hogy míg az FAA csak egy többlépcsős eljárás, az alternatív kijelölő szerv eredménytelen eljárása után vonja el a felektől a választottbíró-jelölés privilégiumát, addig például az LCIA Bírói tanácsa a bírójelölési jogosultságra tekintet nélkül kinevezi a teljes tanácsot, ha a felek nem tudnak a bírók személyében megállapodni. *A szabályzatok abban megegyeznek, hogy ha a pertársak nem állapodnak meg a közösen jelölendő bíró személyéről, bizonyosan elveszítik bírójelölési jogukat.* Ezzel az eljárással a jogalkotó arra készíti a pertársakat, hogy ha nem kívánják választottbíró-jelölési jogosultságukat elveszíteni, akkor akár, ha az az érdekeikkel ellenétes is, a bíró-nevezés kérdésében kompromisszumra kell jussanak az azonos perbeli oldalon álló féllel/felekkel.

⁵⁸² International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation

The Rules of Arbitration of International Commercial Disputes [V. 16. § 8.](#)

Where an arbitral tribunal is to be composed of three arbitrators in case of multiple parties acting as the claimant or as the respondent, the multiple claimants and the multiple respondents shall each appoint one arbitrator upon agreement between themselves.

If claimants or respondents have failed to reach an agreement, the Nomination Committee shall appoint an arbitrator for the respective party from the List of Arbitrators for International Commercial Disputes. The Nomination Committee may also appoint an arbitrator for the other party as well. In this case, powers of the arbitrator appointed by the other party shall be terminated.

⁵⁸³ KHODYKIN Roman: Arbitration Law of Russia: Practice and Procedure. Juris, 2013. ISBN: 978-1-937518-14-1. 105.

⁵⁸⁴ THE RULES OF ARBITRATION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL DISPUTES V. 16. § 10.
When electing or appointing an arbitrator a reserve arbitrator may be elected or appointed.

Az alábbi táblázat azt szemlélteti, hogy az egyes választottbíróságok a felek konszenzusa hiányában a tanács hány tagját jelölik ki:

1.	UNCITRAL	a hiányzó tagot
2.	Vbt.	a hiányzó tagot
3.	ICC	a teljes tanácsot
4.	FAA	a hiányzó tagot
5.	LCIA	a teljes tanácsot
6.	MCC	a teljes tanácsot
7.	JCAA	a teljes tanácsot
8.	ICAC	mérlegelés alapján akár a teljes tanácsot

8. számú táblázat: Az egyes választottbíróági jogszabályok megoldásai a választottbíróági tanács felállítására a felek konszenzusa hiányában. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

12.4. Részösszefoglalás

A fejezetben arra vállalkoztam, hogy megvizsgáljam: nem sérti-e az ügyek együttes elbírálása, különösen érte ezalatt a pertársaság esetkörét, a felek bíróválasztási szabadságát, autonómiájának érvényesülését, illetve az eljárás bizalmasságát.

Megállapítható, hogy hogy az ügyek egyesítésére és beavatkozásra a választottbíróági eljárásban, ellentétben a rendes bíróságok gyakorlatával, csak akkor van lehetőség, ha a felek ehhez egyhangú hozzájárulásukat adták. Erre azért van szükség, mert amint fent is kifejtettük, az eredeti választottbíróági szerződés jellemzően két fél jogvitájáról rendelkezik.⁵⁸⁵ A nemzetközi szerződések általában kifejezetten nem foglalkoznak a pertársaság kérdésével, ugyanis, ha a felek nem állapodnak meg egyhangúan a pertársaságról, egyesítésről, a választottbíróáságnak nincs felhatalmazása arra, hogy az ügyek egyesítését elrendelje. Ez az eljárási mód a felek eljárási autonómiájából fakad.⁵⁸⁶

⁵⁸⁵ MISTELIS Loukas: A. Concise International Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2010. ISBN: 9789041159687. 443.

⁵⁸⁶ BORN (i.m.) 2537.

A fentiek alapján megállapítottuk tehát, hogy a választottbíróság az ügyek egyesítése / pertársaság megengedése körében nem térhet el a felek megállapodásától. Amennyiben mégis eltérne, az a határozat lehetséges érvénytelenítésének következményét hordozná magában a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1 (d) pontja alapján, azaz arra hivatkozással, hogy a választottbíróság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, amely a legfontosabb garanciális szabálya a választottbíráskodásnak.

A fejezetben részletesen elemeztem a pertársaság megengedése esetén a bíróválasztáshoz fűződő jog érvényesülését a pertársak relációjában. A választottbíró jelöléshez való jog a választottbíráskodás egyik alapköve, alapesetben nem vonható el a felektől. Ugyanakkor egy másik alapelv is megjelent ebben az összetett kérdésben: *a felek egyenlőségének biztosítása*. Mérlegre került tehát az egyenlőséghez való jog és a bíróválasztás tekintetében (is) fennálló magánautonómia. A különböző államok joga és intézményes választottbíróságok gyakorlata azonban nem teljesen egységes a kérdésben.

13. A felek autonómiájának korlátai és az autonómia egyes rétegeinek egymáshoz való viszonyrendszere

A választottbíróági eljárás a felek rendelkezési jogán alapuló vitarendezési eljárás, melynek a felek számos szabályát meghatározhatják. Ebben a fejezetben az értekezés a felek autonómiájának egyes belső és külső korlátait veszi számba, melynek vizsgálata során átfogóbb képet kaphatunk a felek rendelkezési jogának egészéről.

13.1. Az autonómia belső korlátai – Szubjektív arbitrabilitás

13.1.1. A felek szerződéskötési képessége

A választottbíróági megállapodások érvényességének megállapítása során az elsődleges kérdés a felek szerződéskötési képességének a vizsgálata.⁵⁸⁷ A választottbíróági szerződés létrejöttéhez elengedhetetlen, hogy a felek szerződéskötési képességük birtokában legyenek, azaz cselekvőképességük ne legyen korlátozott. A szerződéskötési képesség megléte ebben a körben nem csak azt jelenti, hogy a természetes vagy jogi személy szerzőkötési képességgel rendelkezik⁵⁸⁸, így választottbíróági szerződést is köthet, hanem azt is, hogy a személy félként részt tud venni a választottbíróági eljárásban, azaz nem esik *szubjektív arbitrabilitási korlátozás* alá.⁵⁸⁹

A New York-i Egyezmény V. Cikke alapján, a választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, megtagadható, ha a választottbíróági megállapodás felek által kikötött jog értelmében vagy ilyen kikötés hiányában annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági határozatot hozták, érvénytelen, vagy a felek nem voltak

⁵⁸⁷ RUBINO-SAMMARTANO, Rubino: International Arbitration Law and Practice. JURIS 2014. 212.

⁵⁸⁸ STEINGRUBER monográfiájában felhívja a figyelmet arra, hogy éppen emiatt különbséget kell tenni a szerződéskötési képesség (capacity) és a szerződés megkötésére vonatkozó felhatalmazás (authority) között, tekintve, hogy az utóbbi jelentheti például a választottbíróági megállapodásnak egy meghatalmazott személy általi aláírását is. Ebben az esetben a meghatalmazott a szerződéskötési képességgel rendelkező meghatalmazó nevében és helyett jár el, ugyanakkor szerződéskötési képessége az adott választottbíróági megállapodás tekintetében nem releváns.

⁵⁸⁹ Alan REDFERN, Martin HUNTER: Law and Practice of International Commercial Arbitration. Sweet and Maxwell. London. 2004. 145.

cselekvőképese a rájuk irányadó jog szabályai szerint.⁵⁹⁰ Hasonlóan rendelkezik erről az UNCITRAL Mintatörvény is: a választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezhető, ha a felek valamelyikének szerződéskötési képessége korlátozva volt, vagy a választottbíróági megállapodás érvénytelen a felek által választott vagy jogválasztás hiányában rájuk irányadó jog szerint.⁵⁹¹

A szerződéskötési képesség tekintetében az egyes országok között eltérések lehetnek. REDFERN és HUNTER példája alapján lehetséges, hogy egy huszadik életévét betöltött magánszemély a reá irányadó jog szerint teljes cselekvőképességgel, így szerződéskötési képességgel rendelkezik, míg a választottbíróági eljárásra irányadó jog alapján életkorából adódóan csak korlátozottan cselekvőképés. Abban az esetben, ha a felek között, az említett fél hivatkozhatna arra, hogy közöttük nem jött létre érvényes választottbíróági megállapodás.⁵⁹²

Általánosan kijelenthető, hogy a kontinentális jog szabályai szerint jogi személyek szerződéskötési képességét a jogi személy székhelye szerinti jog alapján, míg a *common law* szabályai alapján az alapítás helye szerinti jog szerint kell megítélni. Ugyanakkor a kollíziós szabályok sokszínűsége jelentős problémákat okoz a választottbíróóságok számára, tekintve, hogy különböző országok kollíziós szabályaiból eredő alkalmazandó jogok különbözőképpen határozzák meg a jogi személyek jogi helyzetét, ezáltal a

⁵⁹⁰ 1958. évi New Yorki Egyezmény a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról V. cikk 1. a)

⁵⁹¹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration CHAPTER VII. RECOURSE AGAINST AWARD Article 34. Application for setting aside as exclusive recourse against arbitral award (2) An arbitral award may be set aside by the court specified in article 6 only if: (a) the party making the application furnishes proof that: (i) a party to the arbitration agreement referred to in article 7 was under some incapacity; or the said agreement is not valid under the law to which the parties have subjected it or, failing any indication thereon, under the law of this State

⁵⁹² REDFERN – HUNTER (i.m.) 146. A fent említett eset vonatkozásában ugyanakkor a szerzőpáros megjegyzi, hogy az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) a következők szerint orvosolja a kérdést:

13. cikk Cselekvőképtelenség: Ugyanazon országban tartózkodó személyek között kötött szerződés esetében azon természetes személy, aki ezen ország joga alapján cselekvőképés lenne, csak akkor hivatkozhat egy másik ország joga szerinti cselekvőképtelenségére, ha a másik szerződő fél e cselekvőképtelenséget a szerződés megkötésekor ismerte, vagy gondatlanság miatt nem ismerte.

választottbíróági megállapodások érvényességét.⁵⁹³ A jogi személyek jogképessége általában nem vitatott, ugyanakkor a képviselőjükben eljáró személyek képviseleti joga jóval gyakrabban képezi vita tárgyát.⁵⁹⁴ Ugyanakkor STEINGRUBER rámutat: a bíróságok az estoppel, a jóhiszeműség (good faith) és az érvényesség (validation principle) elvének alkalmazása mentén nem töreksenek a választottbíróági szerződés érvénytelenítésére, még abban az esetben sem, amikor a megállapodás aláírója látszólag nem rendelkezett a társaság tekintetében megfelelő képviseleti jogosultsággal.⁵⁹⁵ Gary B. BORN monográfiájában egy az ICC előtti ügyre hivatkozik, amelyben a bíróság kimondta, hogy a perben félként résztvevő egyiptomi gazdasági társaság kötve volt egy olyan választottbíróági szerződéshez, melyet a felperes jóhiszeműen kötött meg az alperesi társaság képviselőjével, és csak utóbb derült ki, hogy az alperesi képviselő valóban megkötötte a választottbíróági megállapodást.⁵⁹⁶

A természetes és jogi személyek szerződéskötési képességén túlmenően, a választottbíróaság kiköthetőségét is érdemes megvizsgálni, tekintettel arra, hogy országoként igen színes képet mutathat. Magyarországon a korábbi választottbíráskodásról szóló törvény még akként fogalmazott, hogy választottbíróági eljárásnak akkor van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos.⁵⁹⁷ Ugyanakkor az új választottbíróági törvény, ahogy a tanulmány II. fejezetében a szubjektív arbirtabilitási korlátok körében is kitértünk rá, összhangban az UNCITRAL

⁵⁹³ Gary B. BORN: International Commercial Arbitration Volume I. Wolters Kluwer Law&Business. 2009. 557.

⁵⁹⁴ Több olyan döntés is született, mely azért tekintette érvénytelen a választottbíróági megállapodást, mert az azt aláíró személy aláírási jogosultsága nem volt megfelelően alátámasztott, például általános meghatalmazással rendelkezett, melyben nem szerepelt külön kitétel a választottbíróági megállapodás megkötésére. Vö.: Fatih ISIK, 'Arbitration Agreements Concluded by Agents and the Specific Authority Issue', Kluwer Arbitration Blog, April 28 2019, <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2019/04/28/arbitration-agreements-concluded-by-agents-and-the-specific-authority-issue/>

⁵⁹⁵ STEINGRUBER (i.m.) 33. Vö.:

⁵⁹⁶ ICC Case No. 4667. S. Jarvin, Y. Derains (eds.) Collection of ICC Arbitral Awards 1986-90. 270. 338. (1994) Idézte Born (i.m.) 636.

⁵⁹⁷ Vbt. 3. § (1)

Mintatörvény szabályaival, már nem szabja a választottbíróági út igénybevételének feltételeként a gazdálkodói minőséget.

13.1.2. A felek perbeli jog- és cselekvőképessége

A felek (választottbíróági) szerződéskötési képességétől érdemes elkülöníteni a felek perbeli jogképességét, mely rendes bíróságok előtt folyó eljárások szabályainál szűkebb körű.⁵⁹⁸ A választottbíróági eljárásban főszabályként félként az a személy vehet részt, aki részese az érvényesen létrejött választottbíróági megállapodásnak, ugyanakkor ezen érvelést megfordítva, a választottbíróáságnak az adott ügyben való eljárási jogosultsága a felek érvényes választottbíróági megállapodásának létrejöttén múlik.⁵⁹⁹

STEINGRUBER a felek választottbíróági perben való jogképességének vizsgálatát két további részre osztotta: az eljárás kezdeményezésének képességére és az eljárás folytatásának képességére.

A New Yorki Egyezmény szabályai szerint a részes felek perbeli jog- és cselekvőképességét a rájuk irányadó jog alapján kell megállapítani,⁶⁰⁰ ugyanakkor a „*rájuk irányadó jog*” megfogalmazás számos további kérdést vet fel.⁶⁰¹ STEINGRUBER e körben példaként említette, hogy az Egyesült Államok egyes államai korlátozzák a gazdasági társaságok eljárás kezdeményezési jogát abban az esetben, ha a társaság nem felel meg az adott állam által felállított „*good standing*” elvárásoknak.⁶⁰²

⁵⁹⁸ A Pp. 33. § alapján az állami bíróságok előtti perben fél az lehet, akit a polgári jog szabályai szerint jogok illethetnek és kötelezettségek terhelhetnek.

⁵⁹⁹ STEINGRUBER (i.m.) 35.

⁶⁰⁰ New Yorki Egyezmény V. cikk

1. A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a fél annál az illetékes hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kérik, bizonyítja, hogy:

a) a II. Cikkben említett megállapodásban résztvevő felek a rájuk irányadó jog szerint nem voltak cselekvőképesek, vagy hogy az említett megállapodás a felek által kikötött jog értelmében vagy ilyen kikötés hiányában annak az országnak a joga szerint, amelyben a választottbíróági határozatot hozták, érvénytelen;

⁶⁰¹ Franco FERRARI – Stefan KRÖLL: Conflict of Laws in International Arbitration. Sellier European Law Publishers. 2010. 100.

⁶⁰² STEINGRUBER (i.m.) 34.

A folyamatban lévő választottbíróági eljárás folytatásához való jog első pillantásra szokatlannak tűnhet, ugyanakkor egy gazdasági társaság működése során felmerülhetnek olyan helyzetek, melyek kérdésessé teszik a társaság további fennmaradását. A magyar jog alapján ilyennek tekinthető a csődeljárás és a felszámolási eljárás.

Érdekes összevetni az egyes államok jogszabályait abban a tekintetben, hogy a társaságok fizetéseképtelensége esetére milyen mértékben korlátozzák a választottbíróági vitarendezés megindítását.⁶⁰³ Az lengyel fizetéseképtelenségről szóló törvény rendelkezései szerint valamennyi választottbíróági megállapodás, amelyet a fizetéseképtelen társaság kötött, hatályát veszti a fizetéseképtelen bejelentését követően, és valamennyi folyamatban lévő eljárást meg kell szüntetni.⁶⁰⁴ Az Egyesült Királyság joga szerint azonban a választottbíróági eljárás nem szűnik meg, csak automatikusan felfüggesztésre kerül a fizetéseképtelenségi eljárás megindításával. A választottbíróági megállapodások az angol jog értelmében nem válnak tehát *ipso iure* érvénytelenné.⁶⁰⁵

BORONKAY Miklós és IFJ. WELLMANN György „*A Választottbíráskodás helyzete Magyarországon*” című tanulmányában részletesen elemzi a magyar joggyakorlatot a Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.014/2012. számú ügyben hozott döntése tekintetében. Az ügyben részes felek a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választottbíróóság eljárását kötötték ki. Az eljárás megindítását megelőzően azonban a per felperese felszámolás alá került és ezzel összefüggésben az alperes ellen 186 millió forint megfizetése iránt keresetet terjesztett az illetékes törvényszék elé. Az elsőfokon eljáró bíróság a választottbíróági kikötésre hivatkozva a keresetet idézés kibocsátása nélkül elutasította, mely ellen a felperes fellebbezést terjesztett a Szegedi Ítéltábla elé. Az Ítéltábla a fellebbezést alaposnak találta és a törvényszéket az eljárás folytatására utasította.

Amint BORONKAY és IFJ. WELLMANN is kifejti, a másodfokú bíróság érvelését a választottbíróóság jogi jellegéből adódó sajátos szabályaira alapította: különösen arra,

⁶⁰³ Vö.: Vesna LAZIC: Arbitration and insolvency proceedings: Claims of ordinary bankruptcy creditors. EJCL 1999. December Vol. 3.3 (<https://www.ejcl.org/33/art33-2.html#par22>)

⁶⁰⁴ STEINGRUBER (i.m.) 35. Article 142 of the Polish Law on Bankruptcy and Reorganisation

⁶⁰⁵ Justin WILLIAMS, Hamish LAL and Richard HORNSHAW, Akin Gump LLP: Arbitration procedures and practice in the UK (England and Wales): overview ([https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1))

hogy a hitelezők a felszámolás alá került társaság pernyertessége érdekében nem avatkozhatnak a perbe, az eljárás nem nyilvános, az ítélet ellen nincs helye fellebbezésnek és az érvénytelenítési perben is csak szűk körben van lehetőség a jogorvoslatra, valamint a felperes nem részesülhet illetékeljegyzési jogban. A másodfokú bíróság a fentiek alapján a Vbt. 8. § (1)⁶⁰⁶ bekezdésére hivatkozva úgy ítélte meg, hogy a választottbíróági szerződés betarthatatlanná vált.⁶⁰⁷ Az illetékeljegyzési jog hiányán túl az Ítélet tábla érvelése kissé vitatható, tekintve, hogy a felhozott érvek nagy része valójában nem gátolja az igényérvényesítést, ekként például a hitelezők beavatkozásának kizártsága, a nyilvánosság kizárása vagy az eljárás egyfokú jellege nem áll valódi összefüggésben az igényérvényesítés hatékonyságával⁶⁰⁸

Az új választottbíráskodásról szóló törvény elfogadásával a magyar álláspont nem változott. A Vbt. 55. §-alapján a választottbíróági szerződésben részes fél ellen megindult felszámolás kezdő időpontját követően, a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos pénzkövetelést csak a felszámolási eljárás keretében, a Cstv. szabályai szerint lehet érvényesíteni.

A törvény rendelkezésének értelmezése alapján azonban *kizárólag az alperesi pozícióban* tekinthető kizártnak a választottbíróági út igénybevétele, ugyanis a jogszabály a következők szerint fogalmaz:

Vbt. 55. §) Amennyiben a választottbíróági szerződésben részes fél ellen a magyar jog szerint felszámolási eljárás indult, vele szemben a felszámolás kezdő időpontja után a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos pénzkövetelést csak a felszámolási

⁶⁰⁶ A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény

8. § (1) Az a bíróság, amely előtt a választottbíróági szerződés tárgyát képező ügyben keresetet indítottak - kivéve az 54. § szerinti keresetet -, a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, vagy bármelyik fél kérelmére a pert megszünteti, kivéve, ha úgy ítéli meg, hogy a választottbíróági szerződés nem jött létre, érvénytelen, hatálytalan vagy betarthatatlan. A per megszüntetésére irányuló kérelmet az alperes legkésőbb a keresetlevélre benyújtott érdemi ellenkérelmében terjesztheti elő.

⁶⁰⁷ BORONKAY Miklós – IFJ. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyezte Magyarországon. MTA LAW Working Papers 2015/12. 17. (https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2015_12_Boronkay-Wellmann.pdf)

⁶⁰⁸ BORONKAY – IFJ. WELLMANN (i.m.) 17.

*eljárás keretében, a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény szerint lehet érvényesíteni.*⁶⁰⁹

A törvény alapján tehát akivel szemben felszámolási eljárás indult, azzal szemben választottbíróági eljárás a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatban nem indítható, azaz nem lehet a választottbíróági eljárás alperese.

A vonatkozó kommentár ugyanakkor szintén a korábban említett ítélőtáblai döntésre hivatkozik, melynek értelmében a felszámolás alá került társaság felperesként való választottbíróági igényérvényesítése ellentétes a felszámolási eljárás céljával és a hitelezők érdekeivel, ezért betarthatatlan válik a választottbíróági megállapodás.⁶¹⁰

A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (BGH) hasonló következtésre jutott a felszámolás alá került felperesi társaság eljárásával kapcsolatban azzal a különbséggel, hogy megvizsgálta a felperes anyagi helyzetét, és az alapján döntött az állami bíróság hatásköre mellett, hogy a felperes a választottbíróági díjelőleget nem tudta megfizetni.⁶¹¹ Boronkay és ifj. Wellmann e körben még utalnak arra, hogy a német jogirodalom álláspontja szerint az érintett ügy rendes bíróság elé utalása helyett kedvezőbb lenne a fizetéseképtelenséggel érintett felperes részére a választottbíróági szerződéstől való elállás jogát biztosítani.⁶¹²

13.2. Az autonómia külső korlátai – Objektív arbitrabilitás

Az arbitrabilitás objektív korlátja azt jelenti, hogy meghatározott ügytípusok nem vihetők a választottbíróóság elé.

Az objektív arbitrabilitási korlátok körét az államok maguk határozzák meg, tipikusan ilyeneknek mondhatók a munkajogi, családjogi és a büntetőjogi ügyek. A magyar választottbíróági törvény az arbitrabilitással kapcsolatos rendelkezéseket a törvény hatályáról szóló részben állapítja meg. A törvény alapján nincs helye választottbíróági eljárásnak – a bizalmi vagyonkezelési szerződéssel összefüggő jogviszonyok kivételével – fogyasztói szerződésből eredő jogviták esetén, a Pp. Hetedik Részében szabályozott

⁶⁰⁹ Vbt. 55. §

⁶¹⁰ GÁL Judit (szerk.) Társasági jogi perek 2018, Úmjs. 15. HVG-ORAC, 2018. 97.

⁶¹¹ BORONKAY – IFJ. WELLMANN (i.m.) 18.

⁶¹² BORONKAY – IFJ. WELLMANN (i.m.) 18.

különleges eljárásokban⁶¹³ és a Kp. hatálya alá tartozó eljárásokban elintézendő ügyekben.

Az objektív arbitrábilitáshoz kapcsolódóan megemlítenéd, hogy Ptk. 6:104. § taxatívén felsorolja a tisztességtelen szerződési feltételeket fogyasztói szerződésekben. Ugyanezen szakasz (1) bekezdése i) pontja rendelkezik akként, hogy *fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben tisztességtelennek minősül különösen az a kikötés, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó peres vagy más jogi úton történő igényérvényesítési lehetőségeit, különösen, ha - anélkül, hogy azt jogszabály előírná - kizárólag választottbíróági útra kényszeríti a fogyasztót, jogellenesen leszűkíti bizonyítási lehetőségeit vagy olyan bizonyítási terhet ró rá, amelyet az irányadó jogi rendelkezések szerint a másik félnek kell viselnie.*

Ugyanakkor ebből nem következik az, hogy a fogyasztót a Ptk. kizárná a választottbíróági út igénybevételeből, ugyanis abban az esetben, ha a felek egyedileg megtárgyalják a választottbíróági kikötést, az nem minősül *tisztességtelen feltételnek*.⁶¹⁴ Amint VARGA István is rámutat: „(...) önmagában is nagyon szerencsétlenül és nemzetközi összehasonlításban is kivételesen alakult a magyar jogban az, hogy a fogyasztói szerződéssel kapcsolatban a választottbíróági szerződés a tisztességtelenség fogalmával kerül kapcsolatba, az mindig az adott ügy részleteinek ismeretében dönthető csak el, hogy a fogyasztó részére nem éppen a választottbíróági út-e a kedvezőbb. A kivételesen a modern fogyasztói társadalomban is még előforduló, belátó- és cselekvőképes fogyasztót nem szükséges az akarata ellenére védeni.”⁶¹⁵

⁶¹³ A Pp. Hetedik Részében szabályozott különleges eljárások az alábbiak: Személyi állapotot érintő perek, Gondnoksági perek, Házassági perek, Származási perek, Szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perek, Örökbefogadás felbontás iránti perek, Kiskorú gyermek tartása iránt indított per, Egyes személyiség jogok érvényesítése iránt indított perek, Munkaügyi perek, Végrehajtási perek, A jegyző birtokvédelmi ügyben hozott határozatának megváltoztatása iránt indított per.

⁶¹⁴ Wellmann György (szerk.): Polgári Jog I-IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára.- Tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztói szerződésben. Budapest, 2024. Orac Kiadó.

⁶¹⁵ Varga István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – Új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle. 2018. évfolyam/2018/1. 2.

13.3. Az autonómia további korlátai

Az autonómia további – külső korlátatainak áttekintése előtt, érdemes a magánautonómia alkotmányos alapjait is megvizsgálni. A választottbírósági eljárások mögött számos alapjogi védőbástya áll, amely lehetővé teszi azt, hogy a felek által gyakorolt szabadság keretei a jogszerűségnek és a jogállamiságnak egyaránt megfeleljenek.

13.3.1. A magánautonómia alkotmányos alapjai

Amint TÍMÁR Kinga rámutat: a magánautonómia és a felek autonómiája kifejezések szinonimaként használata nem szerencsés. A tág értelemben vett magánautonómia ugyanis azt jelenti, hogy az egyénnek jogában áll saját életviszonyai tekintetében a magánjog által szabályozott keretek között egyéni döntéseket hozni. Amint fogalmaz: a tág értelemben vett magánautonómia magában foglalja a felek autonómiáját is.⁶¹⁶ Szintén TÍMÁR Kinga mutatja be szisztematikusan: „[a] felek autonómiája kevésbé korlátozott, mint a magánautonómia: a felek autonómiájának korlátjait gyakorlatilag csak a feltétlen alkalmazást kívánó szabályok, valamint a közrendi követelmények képezik.”⁶¹⁷ Az autonómia polgári jogi megnyilvánulása a rendelkezési elv, amely alapján az eljárás tárgyról szabadon rendelkezhetnek.⁶¹⁸ „Ugyanakkor [a] feleket megillető autonómia eljárási kérdésekben korlátozottabb, mint az anyagi jogi kérdésekben.”⁶¹⁹

A felek autonómiájának alapjának további rétegeként a szerződéskötési szabadság határozható meg, amely a magyar Polgári Törvénykönyvben nevesített alapelveként is szerepel: A felek szabadon köthetnek szerződést és szabadon választhatják meg a másik szerződő felet. A felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát. A szerződéseknek a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.⁶²⁰

⁶¹⁶ Tímár Kinga: Az anyagi és az eljárási jog határán. A választottbírósági szerződés kikényszeríthetősége és annak kollíziós jogi vonatkozásai. Tézisek. 13.

⁶¹⁷ Tímár (i.m.) 14.

⁶¹⁸ Uo.

⁶¹⁹ Uo.

⁶²⁰ Ptk. 6:59. § [Szerződési szabadság] (1)-(2)

A szerződéskötési szabadságot az Alkotmánybíróság több határozatában is elemezte: különösen ehhez kapcsolódnak a 8/1990. (VI.23.) és a 24/1996. (VI.26.) AB határozatok. Az előbbiben „[a]z Alkotmánybíróság gyakorlata az általános személyiségi jogot olyan anyajogként határozza meg, amit az egyén autonómiájának védelme érdekében a bíróságok és az Alkotmánybíróság minden esetben felhívhatnak, ha az adott tényállásra a nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható. A 24/1996. (VI. 25.) AB határozat az *egyéni cselekvési autonómia egyik megnyilvánulási formájaként határozta meg a jogügyletek létrehozásának szabadságát*, az egyénnek azt a jogát, hogy önállóan, hatalmi befolyástól mentesen dönthessen a magánjogi jogügyletek létrehozása, tartalma és módosítása tekintetében. Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján az általános cselekvési jog más alapjogokhoz hasonló feltételekkel, más alkotmányos jog vagy érték védelme érdekében, az elérendő céllal arányos mértékben korlátozható.”⁶²¹ A 3004/2024. (I.12.) határozatában az Alkotmánybíróság a szerződési szabadságot az Alaptörvény M) cikkéből vezette le.⁶²² „Ezen alaptörvényi rendelkezéssel összefüggésben az Alkotmánybíróság a 33/2015. (XII.3.) AB határozatban kifejtette, hogy „»nem alkalmazandó rá az alapvető jogok korlátozhatóságáról rendelkező I. cikk (3) bekezdése sem, vagyis a szerződési szabadságnak még lényeges tartalma is korlátozható«, illetve, hogy »a szerződési szabadság mint önálló alkotmányos jog védelmi szintje más, [...] korlátozása akkor lehet alaptörvény-ellenes, ha a korlátozásnak nincs alapos oka, a korlátozás nem ésszerű.”⁶²³

Érdemes megemlíteni, hogy a 33/2015 (XII.3.) AB határozatban az Alkotmánybíróság kifejtette azt is, hogy a szerződési szabadság szorosan összefügg az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében foglalt, a tulajdon szabadságát és a tulajdonosok magánautonómiájának védelmét szolgáló rendelkezésekkel, tekintettel arra, hogy a

⁶²¹ 8/2014. (III.20.) AB határozat Indokolás 15. pont

⁶²² 3004/2024. (I.12.) AB határozat Indokolás 35. pont

Ezekhez kapcsolódóan vö.: 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991, 146, 159.; 128/B/1999. AB határozat, ABH 2002, 954, 956.; 852/B/1995. AB határozat, ABH 2002, 724, 728.; 897/B/1994. AB határozat, ABH 1995, 722, 726.

⁶²³ UO.

tulajdonnal való rendelkezésnek „szükségszerű tartalmi eleme a szerződési szabadság.”⁶²⁴

A szerződési szabadság korlátozhatóságnak kérdésköre nem kizárólag a magánautonómia terjedelmével, hanem az egyes arbitrabilitási korlátozásokkal is kontextusba helyezhető: az állam kizárhat egyes jogvitákat a választottbíráskodás alól (objektív és szubjektív arbitrabilitási korlátok), az állami bíróság érvénytelenítheti a választottbírói ítéletet, még abban az esetben is, ha az megfelelt a felek akaratának, azonban nem felelt meg a közrendi kontrollnak.

13.3.2. Az alapjogokról lemondás határai

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikke a Tisztességes tárgyaláshoz való jogról a felek autonómiájának kérdését a jogról való lemondás körében érinti. Az egyezmény értelmezéséhez kiadott kézikönyv⁶²⁵ rámutat: a polgári jogi jogviszonyokban a felek választottbírói megállapodás formájában lemondhatnak azon jogukról, hogy jogvitájukat állami bíróság döntse el, azonban ez a joglemondás nem sérti az egyezményt.⁶²⁶ Amikor a felek megállapodnak abban, hogy jogvitájukat választottbírói döntse el, egyben lemondanak egyes Alaptörvényben rögzített jogaikról is, ideértve önmagában azt a tényt, hogy a jogvitát nem az állami bíróság dönti el nyilvános tárgyaláson, valamint azt, hogy a választottbírói döntés elleni nincs rendes jogorvoslati jog. A felek ekkénti szabadságának része tehát az is, hogy valamely törvényben garantált jogukról lemondjanak. Ezt támasztja alá a szakirodalomban gyakran idézett SUOVANIEMI AND OTHERS v. FINLAND ügy is, amelyben az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta, hogy a felek megállapodása alapján önként vállalt választottbírói eljárás összeegyeztethető az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkével.⁶²⁷

⁶²⁴ 33/2015. (XII. 3.) AB határozat Indokolás 29. pont

⁶²⁵ European Court of Human Rights Kézikönyv a 6. Cikkéről. A tisztességes eljáráshoz való jog (polgári jogi ág) https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_civil_hun 17.; Letöltés ideje: 2023.02.14.

⁶²⁶ Vö.: CASE OF DEWEER v. BELGIUM (Application no. 6903/75)

⁶²⁷ SUOVANIEMI AND OTHERS v. FINLAND [31737/96](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-4942%22]}) ([https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-4942%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-4942%22]})); Letöltés ideje: 2023.02.14.

A jelen értekezésben tárgyalt arbitrabilitási korlátok megragadhatóak akként is mint az állami igazságszolgáltatás alóli „kiszereződés” határvonalai. A szubjektív arbitrabilitási korlátok, azaz, hogy az adott jogalany választottbírósághoz fordulhat-e, és van-e megfelelő szerződéskötési képessége, valamint perbeli jog- és cselekvőképessége, már önmagában keretek közé helyezi azok körét is, akik önkéntes alapon egyáltalán lemondhatnak a bírósághoz fordulás jogáról.

Az objektív arbitrabilitás körébe eső korlátozások, azaz, hogy milyen jogviták terjeszthetők választottbírósági döntéshozatal elé, megfordítva azt is meghatározzák, hogy mely jogviták azok, amelyek körében nem gyakorolható érvényesen a EJEE 6. cikkében foglalt alapjogok egyes részjogairól történő lemondás, azaz melyek azok a jogviták, amelyekben az állam fenntartja az ítélkezési kizárólagosságát.

Fontos hangsúlyozni, hogy a Tisztességes tárgyaláshoz való jogról lemondani nem lehetséges: annak kizárólag egyes részei tekintetében gyakorolhatják magánautonómiájuk alapján a felek a joglemondást.

Az alábbiakban a 6. cikkben foglalt jogok (polgári jogi ügyek tekintetében) szétszálazásával vizsgálom meg a jelen pontban tárgyalt joglemondás határait.

Az EJEE 6. cikkének fordulata	Lemondhat-e róla a fél a magánautonómiájára tekintettel?
Állami bírósághoz fordulás joga:	Igen, az állami bírósághoz fordulásról jogáról a fél lemondhat, az az EJEB gyakorlata szerint nem sérti az Egyezményt.
Független és pártatlan bírósághoz fordulás joga:	Nem mondhat le róla érvényesen a fél, ugyanis az sértene a tisztességes tárgyaláshoz fűződő jogát.
Nyilvános tárgyaláshoz fűződő jog:	Igen, a választottbírósági eljárás a felek eltérő megállapodása hiányában nem nyilvános. Ezen körülmény nem sérti a tisztességes tárgyaláshoz fűződő jogot.
Meghallgatáshoz fűződő jogról való lemondás:	Nem, a tisztességes tárgyaláshoz fűződő jogot sérti, ha a kontradiktórius eljárás elve kizárásra kerül. A fél dönthet úgy, hogy nem nyilatkozik, azonban az erre vonatkozó jogát kizárni nem lehetséges.
Rendes jogorvoslatról történő lemondás:	Igen, az EJEE 6. cikke nem tartalmaz többfokú eljárásra vonatkozó kitétele.

9. számú táblázat: Az EJEE 6. Cikkében foglalt jogról lemondás (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

13.3.3. A feltétlen érvényesülést kívánó imperatív szabályok (Mandatory Rules) és a közrendi záradék

A választottbírósági megállapodásukban a felek kiköthetik a jogvita elbírálására irányadó jogot, azonban autonómiájuk e körben nem lehet teljes: a közrend védelme érdekében az államok korlátozhatják a felek akarati autonómiáját.⁶²⁸

VÉKÁS Lajos meghatározása alapján a közrend az „*az adott jogrendszer (...) „kemény magja”, amely arra hivatott, hogy az illető jogrendszer erkölcsi, gazdasági, politikai, alapjait közvetlenül védje, és egyúttal az adott társadalmi-jogi berendezkedés alapvető értékrendjét kifejezésre juttassa.*”⁶²⁹ A nemzetközi jog a közrend kategóriáját hozta létre ezen elvek összefoglalására, mely elveket az adott nemzeti jog az alkalmazandó külföldi joggal szemben is védelmez.⁶³⁰

A közrendet a tételes jog a közrendi záradék és az imperatív szabályok alkalmazásával védi.⁶³¹ Ezeknek a jogintézményeknek az akarati autonómiára gyakorolt hatásuk mélyebb vizsgálatához érdemes néhány sorban kitérni az imperatív szabályok és a közrendi záradék elhatárolásának kérdéseire.

⁶²⁸ A külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló New Yorki Egyezmény V. cikkének 2. pontja is rögzíti, hogy a választottbírósági határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kéri, megállapítja, hogy a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak közrendjébe ütköznék.

⁶²⁹ VÉKÁS Lajos: A közrend sérelme a választottbírósági ítéletek esetében. In.: Burián László – Szabó Sarolta (szerk.) *Arbitrando et curriculum bene deligendo*. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából. Pázmány Press Budapest, 2014. 229.

⁶³⁰ VÉKÁS (i.m.) 229.

⁶³¹ MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2016. 147.

A jogirodalomban számos elmélet született arról, hogy milyen elvek mentén lehet még megragadni a két „védelmi eszköz” közötti különbségeket.⁶³² LANDO⁶³³ nézete szerint az imperatív normák két kategóriába sorolhatók: az egyik a szerződő felek egymás közötti viszonyában védi a gyengébb felet (például a fogyasztót), a másik pedig a társadalmi érdeket védi a szerződő felek egymás közötti megállapodásától (például nem zárható ki a szerződésszegésért való felelősség).⁶³⁴ Ezzel szemben a „[a] közrend akkor lép közbe, ha az idegen jog alkalmazásának eredménye nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen a fórum jogában fellelhető alapvető jogelvekkel, az uralkodó erkölcsi felfogással, és a közérdeknek (közjó) a társadalomban mélyen tradicionálisan gyökerező koncepciójával.”⁶³⁵

Más megközelítés alapján az imperatív szabályok *pozitív jellegű*, míg a közrendi záradék *negatív jellegű* védelemnek nevezhető, tekintve, hogy az imperatív szabályok nem generálklauzula jellegűek, hanem tartalmilag is konkrét szabályozást adnak az adott alapelvi jelentőségű kérdésnek.⁶³⁶ Imperatív normának tekinthető például a régi Ptk. általános, egyenlő és feltétlen jogképességet kimondó szabálya, amely tovább él az új Ptk.-ban is, anélkül, hogy az új törvény nem sorolja fel külön, hogy a jogképesség életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül egyenlően illet meg mindenkit.⁶³⁷ Az imperatív szabályokkal szemben a közrendi záradék generálklauzula jellegű, mely alapján mellőzni szükséges a külföldi jogszabály alkalmazását, ha az a belföldi jog alapvető elveit sértené.⁶³⁸ Ugyanakkor míg a közrendi klauzula kimerül azzal, hogy a negatív jellegű védelmével meggátolja a kijelölt jog anyagi jogszabályának alkalmazását, addig az imperatív normák kettős szerepkörben is működhetnek: közvetlenül biztosítják a közrend érvényesülését, de emellett olyan

⁶³² Vö.: RAFFAI Katalin: A nemzetközi magánjogi közrend rétegei - különös tekintettel a közösségi és a magyar jogra (https://www.ajk.elte.hu/file/DI_Raffai_Katalin_dis.pdf) különösen: 3.1.Közrend és imperatív norma elhatárolási nehézségei

⁶³³ LANDO, Ole, *The Law Applicable to the Merits of the Dispute*, in: Sarcevic (ed.), *Essays on International Commercial Arbitration*, Boston, London 1991, at 129 et seq.

⁶³⁴ RAFFAI Katalin (i.m.) 41.

⁶³⁵ RAFFAI (i.m.) 42.

⁶³⁶ MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 148.

⁶³⁷ MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 148.

⁶³⁸ MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 149.

jogpolitikai célokat is megjeleníthetnek, „*melyeknek a közrendhez semmi közük sincsen.*”⁶³⁹ Amint RAFFAI Katalin rámutat: a közrend mintegy biztonsági szelepként védi a jogrendszer alapjait, amelyet mindig az adott tényállás alapján kell megvizsgálni: a bírónak az adott szituációra vonatkoztatva kell megállapítania, hogy a külföldi jog alkalmazása sérti-e a magyar közrendet, azaz a bírói gyakorlat dolgozza ki a közrend terjedelmét.⁶⁴⁰ „Közrendbe ütközés megállapításához a gyakorlatban az alkotmány garanciális szabályainak, alkotmányi alapjogoknak, alapkötelelességeknek, tilalmaknak a sérelme szükséges, illetve olyan jogszabályok sérelme, amelyek közvetlenül a gazdasági, társadalmi (politikai) rend alapjaira vonatkoznak.”⁶⁴¹

Az imperatív szabályok értelmezése körében a legnagyobb problémát az okozza, hogy nincs egyértelmű szabály arra nézve, hogy melyek tekintendők egy imperatív szabály alapvető kritériumainak, azaz mi határozza meg a *feltétlen alkalmazandóságot*. A konkrét meghatározottság hiánya miatt így csak a jogszabály rendeltetése jelenthet kiindulási pontot: azaz közvetlenül védi-e az adott jogszabály a gazdasági és társadalmi rendet.⁶⁴²

Ezek a feltétlen érvényesülést kívánó szabályok nagy terhet rónak a (választott)bíróságokra azzal, hogy közvetlen versenyt alakítanak ki az államok és a felek között, hiszen ezeknek a normáknak akkor is érvényesülniük kell, ha a felek a szerződésükben kifejezetten kizárták az adott jog alkalmazását.

⁶³⁹ BURIÁN László: Gondolatok a közrend szerepéről. In: *Magister artis boni et aequi – Studia in honorem NÉMETH János*. Szerk: KISS Daisy, VARGA István. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003, 117.

⁶⁴⁰ RAFFAI (i.m.) 13.

Vö. továbbá: RAFFAI Katalin: Kalandozás a belföldi közrend fogalmának a magyar jogrendszerben való felbukkanása és jelenléte körül (JK, 2007/10., 437-447. o.)

RAFFAI Katalin: A közrend a kereskedelmi választottbíráskodásban. Jogi melléklet 2007/1-2. (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://kulgazdasag.eu/api/uploads/06_jogi_melleklet_raffai_jan_2d00728f8e.pdf); Letöltés ideje: 2023.02.14.

RAFFAI Katalin: A közrend fogalma a nemzetközi és a belföldi kereskedelmi választottbíráskodásban. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2014.

BOÓC Ádám: Észrevételek a kereskedelmi választottbíráskodási ítéletek érvénytelenítéséről a közrendbe ütközés okán a magyar jogban (JK, 2020/4., 167-173.)

⁶⁴¹ CHRONOWSKI Nóra: Alkotmányosság három dimenzióban. TK Jogtudományi Intézet. Budapest, 2022. 208.

⁶⁴² MÁDL – VÉKÁS (i.m.) 148.

Az Európai Unióhoz való csatlakozással a választottbíróági ítéletek végrehajtása körében előtérbe került az imperatív szabályok értelmezésének kérdése, különösen egy belga és egy német jogeset kapcsán, melyekben bíróságok nem engedélyezték a választottbíróági klauzulák alapján történő eljárások lefolytatását, arra hivatkozva, vagy ezáltal a felek részére lehetővé válna, hogy elkerüljék a fórum joga szerinti alapvető piaci szabályokat. Fontos ugyanakkor hozzátenni, hogy a szerződő felek az Európai Unión kívüli választottbíróság eljárásban és nem uniós jog alkalmazásában állapodtak meg.⁶⁴³ Ebben a körben az érem mindkét oldala rendkívül érdekes: vajon mekkora mértékben akadályozzák az imperatív szabályok a választottbíróági eljárásokat, és vajon a választottbíróági eljárások mennyiben akadályozzák az EU belső piaci szabályainak hatékony működését.⁶⁴⁴

A belga bíróság érvelésében arra hivatkozott, hogy a fórum imperatív szabályainak az alkalmazása nem mellőzhető a választottbíróági eljárásban sem, azonban abban az esetben, ha külföldön is biztosítható a belga imperatív szabályok alkalmazása, a belga bíróság kivételesen hely adhat az ilyen jellegű választottbíróági klauzulák alkalmazásának.⁶⁴⁵

A német bíróság is hasonló következtetésre jutott: azok a jogviták, melyek tekintetében felmerül a német imperatív szabályok alkalmazása, akkor dönthetők el választottbíróság vagy külföldi (rendes) bíróság előtt, ha biztosítható az eljárásban a német imperatív szabályok alkalmazása, vagy a másik állam egyenértékű rendelkezésekkel biztosítja a német imperatív szabályok feltétlen érvényesülését.⁶⁴⁶

Ugyanakkor *a felek autonómiájának lényege* az, hogy az eljárás szabályainak meghatározásával, így az alkalmazandó jog kiválasztásával is, saját maguk számára kiszámíthatóbbá tegyék az eljárás esetleges kockázatait, azáltal, hogy felmérik az általuk választott jog sajátosságait. Jan KLEINHEISTERKAMP tanulmányában rámutat arra, hogy a

⁶⁴³ KLEINHEISTERKAMP, JAN: Legal certainty, proportionality and pragmatism: overriding mandatory laws in international arbitration. *International and Comparative Law Quarterly*. 2. (http://eprints.lse.ac.uk/88377/1/Kleinheisterkamp_Legal%20Certainty_Accepted.pdf); Letöltés ideje: 2023.02.14.

⁶⁴⁴ Jan KLEINHEISTERKAMP (i.m.) 3.

⁶⁴⁵ Jan KLEINHEISTERKAMP (i.m.) 5.

⁶⁴⁶ Uo.

felek számára az alkalmazandó jog megválasztása lehetőséget biztosít arra, hogy az egyébként bizonytalan kimenetelű, nem kiszámítható eljárásban növeljék saját biztonságérzetüket.⁶⁴⁷

13.3.4. A felek eljárási autonómiájának korlátai a Vbt. és a New Yorki Egyezmény rendelkezéseinek összevetésében

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
Szubjektív arbitrábilítási korlátozások - A felek szerződéskötési képessége:	a Vbt. ezt implicit módon foglalja magában, az általános dogmatikai szabályokat a Ptk. jogképességre, cselekvőképességre és képviseleti jogra vonatkozó szabályai tartalmazzák. A korábbi Vbt. szabályai szerint választottbírói eljárásnak akkor volt helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, azonban az új törvényben már nem szerepel ilyen rendelkezés. Az „írásbeli megállapodás” érvényességére vonatkozó szabályokat szintén a Ptk.-ban találhatók, az Érvénytelenség cím alatt a Szerződési akarat hibája körében.⁶⁴⁸ <i>A New Yorki Egyezmény alapján kizárólag a fenti jogszabályoknak történő megfelelés vizsgálendő. Amennyiben nem felelt meg az eljárás ezeknek, úgy az V. cikk 1) a. pontja szerinti érvénytelenségi ok merül fel.</i>	II. Cikk 1) 1. Valamennyi Szerződő Állam elismeri az olyan írásbeli megállapodást, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott – akár szerződéses, akár szerződésen kívüli – jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes vagy valamely jogvita esetére választottbírói döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbírói eljárás útján eldönthető. V. Cikk 1) a. A felek szerződéskötési képessége a reájuk irányadó jog vagy az általuk kikötött jog, vagy ilyen kikötés hiányában a lex loci arbitri értelmében ítélandó meg.

⁶⁴⁷ Jan KLEINHEISTERKAMP (i.m.) 7.

⁶⁴⁸ Ptk. 6:90-6:93. §, valamint a New Yorki Egyezmény vonatkozásában vö. bővebben: Albert Jan VAN DEN BERG: The New Yorki Arbitration Convention of 1958. Kluwer Law and Taxation Publishers. Hague, 1981. 156.

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
Szubjektív arbitrabilitási korlátozások - A felek perbeli jog - és cselekvőképessége:	Az a fél vehet részt a választottbíróági eljárásban, aki részese az érvényesen létrejött választottbíróági megállapodnak [Vbt. 8. §], ez kiterjed az eljárás kezdeményezésének képességére és az eljárásban történő részvétel képességére. Utóbbinál említendő meg a választottbíróági szerződés tárgyát képező követelés felszámolási eljárásban való érintettsége: ebben az esetben a felszámolás kezdő időpontja után ezen vagyonnal kapcsolatos követelés csak a Cstv. szerint érvényesíthető. [Vbt. 55. §] <i>A New Yorki Egyezmény alapján kizárólag a fenti jogszabályoknak történő megfelelés vizsgálendő. Amennyiben nem felelt meg az eljárás ezeknek, úgy az V. cikk 1) a. pontja szerinti érvénytelenségi ok merül fel.</i>	V. Cikk 1) a. A felek perbeli jog- és cselekvőképessége a reájuk irányadó jog vagy az általuk kikötött jog, vagy ilyen kikötés hiányában a lex loci arbitri értelmében ítélandó meg.
Objektív arbitrabilitási korlátozások	Nincs helye választottbíróági eljárásnak fogyasztói szerződésből eredő jogvita esetén, valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) Hetedik Részében szabályozott különleges eljárásokban és a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény hatálya alá tartozó eljárásokban elintézendő ügyekben. [Vbt. 1. § (3)] <i>A New Yorki Egyezmény alapján kizárólag a fenti jogszabályoknak történő megfelelés vizsgálendő. Amennyiben nem felelt meg az eljárás ezeknek, úgy az V. cikk 2) a. pontja szerinti érvénytelenségi ok merül fel.</i>	V. Cikk 2) a A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kéri, megállapítja, hogy: a) ennek az országnak a joga szerint a vita tárgya választottbírói útra nem tartozhat.
A választottbíróóság mérlegelési jogköre	A választottbíróági tanács saját hatásköréről maga dönt. [Vbt. 17. §] <i>Ha a választottbíróóság a saját hatáskörét nem megfelelően állapítja meg, a New Yorki Egyezmény V. cikk 1) d. pontjára történő hivatkozási alapot teremt meg.</i> A választottbíróági tanács bármelyik fél kérelmére, illetve kivételes esetben kérelem hiányában, és a felek előzetes értesítése nélkül is módosíthatja, felfüggesztheti, valamint hatályon kívül helyezheti az általa hozott ideiglenes	V. Cikk 1.) d a választottbíróóság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróóság eljár V. Cikk 1). d. a választottbíróóság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának.

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
	intézkedést, illetve előzetes intézkedést. [Vbt. 22. §] <i>Tekintettel arra, hogy a választottbírói tanács a felek rendelkezési autonómiáját jelentősen szűkíti, – akár kérelmük ellenére is eljárhat az ideiglenes intézkedések tárgyában – ez hivatkozási alapot teremhet a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1.) d pontra.</i>	
	A választottbíróóság – amennyiben az adott kérdésben a felek nem állapodtak meg – maga határozza meg az eljárási szabályait. A választottbíróósági tanács hatásköre magában foglalja a bizonyítékok befogadhatóságának, relevanciájának és súlyának meghatározását. [Vbt. 30. §] <i>Amennyiben a választottbíróóság valamely kérdésben figyelmen kívül hagyja a felek megállapodását, vagy azzal ellentétesen dönt, hivatkozási alapot adhat a New Yorki Egyezmény V. cikk 1.) d pontjára.</i>	V. Cikk 1.) d. a választottbíróóság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróóság eljárt
	A választottbíróóság dönt a beavatkozás megengedhetőségéről. [Vbt. 37. §] <i>A választottbíróóság a felek megállapodása hiányában, esetleges ellenvetésük esetén is saját mérlegelési jogkörében dönthet a beavatkozás megengedhetőségéről, amely hivatkozási alapot teremhet a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1.) d pontra.</i>	V. Cikk 1.) d. a választottbíróóság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának.
A felek autonómiájának korlátai az eljárási szabályok tekintetében (Imperatív szabályok)	Az imperatív szabályok egyfelől a felek „fegyveregyenlőségét”, másfelől pedig az eljárás igazságosságát biztosítják. Az imperatív szabályok nem tételesen meghatározottak, hanem szerepük alapján azonosíthatók: olyan alapvetések, amelyekről a felek egyező megállapodással sem térhetnek el. Imperatív normák a Vbt.-ben különösen: - a felek egyenlő elbánásban részesítése [Vbt. 29. §];	V. Cikk. 1) b-d⁶⁵⁰ b) azt a felet, akivel szemben a választottbíróósági határozatot érvényesíteni kívánják, nem értesítették szabályszerűen a választottbíró kijelöléséről vagy a választottbíróósági eljárásról vagy pedig ez a fél egyéb okból nyilatkozatát előterjeszteni nem tudta, <i>(egyenlő elbánásban részesítés: szabályszerű értesítés, kontradiktórius eljárás)</i> c) a választottbíróósági határozatot olyan vitás ügyben hozták, amelyre a választottbíróósági kikötés nem vonatkozik; <i>(a választottbíró hatáskörének terjedelme)</i>

⁶⁵⁰ Vö.: VAN DEN BERG (i.m. 1981) 298-330.

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
	- a választottbírák pártatlansága és függetlensége [Vbt. 13.§] ⁶⁴⁹	d) a választottbíróóság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróóság eljár. <i>(a választottbírói tanács összetétele és eljárása)</i>
Közrend védelme:	A közrend a jog alapvető értékeit védi, a felek autonómiájának legvégső korlátja, azonban nincs a normaszövegekben explicit rögzítve. Egy formális szempontból a jogszabályoknak mindenben megfelelő eljárás is ütközhet a közrendbe, ha a jogszabályok kiüresítése és kizárólag a formalitásnak történő megfelelés volt az eljárás célja. A választottbíróági ítélet rendes bírói úton, választottbíróági ítélet érvénytelenítése iránt indított perben vizsgálható felül, ha az a magyar közrendbe ütközik. [Vbt. 47. §] A bíróság megtagadja a választottbíróági ítélet végrehajtását, ha a választottbíróági ítélet a magyar közrendbe ütközik. [Vbt. 54. §] A Vbt. az imperatív szabályoknak történő megfelelést az eltérést nem engedő, kógens szabályokkal biztosítja az eljárás során. A közrend védelme az utólagos kontroll során, az ítélet érvénytelenítése körében jelenik meg.	V. Cikk 2) a. A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kéri, megállapítja, hogy: b) a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak közrendjébe ütköznék. <i>(a végrehajtás államának közrendje)</i>

10. számú táblázat: A felek eljárási autonómiájának korlátai a Vbt. és a New Yorki Egyezmény rendelkezéseinek összevetésében. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Az összehasonlítás eredményeiből megállapítható, hogy az arbitrabilitás kérdéskörében a New Yorki Egyezmény teljes mértékben a jogvitára – illetve amennyiben a választottbíróági megállapodásra eltérő jog irányadó, úgy azon jogra – irányadó szabályok rendelkezései

⁶⁴⁹ Az érvénytelenítési okokat a Vbt. 47.§-a tartalmazza, amely összhangban áll a New Yorki Egyezmény V. cikkében foglaltakkal.

A két jogszabály rendeltetéséből eredően más 'életszakaszban' hivatott a választottbírói eljárás kereteit meghatározni. A New Yorki Egyezmény általánosan elfogadott értelmezése szerint az a külföldi bíróság, amelytől az ítélet végrehajtását kéri, nem vizsgálhatja az ítélet érdemi részét. Amint VAN DEN BERG is rámutat: az V. cikkben felsorolt, az ítélet elismerése és végrehajtásának megtagadására vonatkozó okok között nem szerepel a választottbíró ténybeli vagy jogi tévedése. A bíróság kizárólag azt vizsgálhatja, hogy az V. cikkben foglalt okokra történő hivatkozás megalapozott-e, azaz a választottbírói eljárást csak a legszűkebb szükséges körben és csak utólagosan vizsgálja.⁶⁵¹

13.4. A tisztességes eljárás ellenőrzése és az állami bíróságok belépése

HORVÁTH Éva találó megfogalmazás alapján, „[i]smeretes, hogy a szuverén – miközben a választottbíráskodás lehetőségének megengedésével kiengedi kezéből azoknak az ügyeknek az eldöntését, amelyekre választottbírói hatáskört köthetnek ki a felek – bizonyos kontroll-lehetőségeket biztosít magának.”⁶⁵²

A választottbírói eljárás kikötésével, a felek kizárják az állami bíróság útján történő igényérvényesítést, ekként a bíróságok bármilyen jellegű beavatkozása a felek akaratú autonómiájának korlátját képezi.

Az állami bíróságok beavatkozásának két célja lehet: segíti a választottbírói eljárás lefolytatását az esetleges eljárási akadályok feloldásával (például a választottbíró-jelölés elmaradása esetén), valamint ellenőrzi az eljárás törvényességét (például az ítéletek közrendbe ütközésének megállapítása esetén).⁶⁵³

Az állami bíróságok ennek megfelelően, *segítő és ellenőrző szerepet töltenek be a választottbíráskodásban.*⁶⁵⁴ Alapesetben a választottbírói eljárás az állami bíróság közreműködése nélkül történik. Az állam csak abban az esetben avatkozhat be, ha a választottbírói eljárás saját hatáskörében nem képes az adott kérdést rendezni.

⁶⁵¹ VAN DEN BERG (i.m. 1981) 269.

⁶⁵² HORVÁTH (2010. i.m.) 108.

⁶⁵³ VINCZE Andrea: A választottbírói eljárás és az állami bíróság kapcsolata. Cég és Jog. 2003/7-8. 39.

⁶⁵⁴ NAGY Csongor István. Nemzetközi magánjog. Budapest, HVG-ORAC. 2012., 277.

A választottbíróági döntéshozatal során az állami bíróság négy ponton kapcsolódhat be az eljárásba: (i) a választottbírói tanács felállítása előtt, (ii) az eljárás megkezdésekor, (iii) az eljárás lefolytatása alatt, és (iv) a végrehajtás során.

A választottbíróági eljárás megkezdése előtt a bíróság az alábbi esetekben avatkozhat be az eljárásba: ha valamelyik fél vitatja a választottbíróági szerződés érvényességét, ha a felek egyike a választottbíróági kikötés ellenére az állami bíróság előtt indított peres eljárást, ha feltehető, hogy a felek egyike az eljárás elkerülésére törekszik, illetve, ha valamelyik fél olyan rendkívüli védelemre szorul, amellyel nem késlekedhetnek a tanács felállításaig.⁶⁵⁵

A bíróság szerepvállalása az eljárás kezdetén általában a választottbírók megválasztása és kizárása körében a leggyakoribb. A Modelltvörvény hatására a legtöbb nemzeti jog szerint a bíróság ezekben az esetekben a felek szerződésének érvényre juttatására törekszik azáltal, hogy amennyiben a felek nem jutnak megállapodásra, vagy az általuk választott kijelölő mechanizmus nem vezet eredményre, átveszi ezt a jogkört.⁶⁵⁶

A bíróság részvétele a választottbíróági eljárás alatt számos formában lehetséges, ennek ellenére az eljárási szabályok ritkán foglalkoznak a kérdéskörrel. A bíróság belépése általában azokban az esetekben történik, amikor a választottbíróság az adott kérdésben nem hozhat határozatot. A bíróság fentiekén túl részt vehet a bizonyítási eljárásban megkeresett bírósággént. A bíróságok belépése azokban az esetekben, amelyekben a választottbíróság nem tud intézkedni, elengedhetetlen.⁶⁵⁷

A magyar jog alapján az állami bíróságok segítő szerepet töltenek be a választottbíróági eljárásban. A Vbt. 7. §-a határozza meg azokat a főbb esetköröket, amikor az állami bíróság bekapcsolódhat a választottbíróági eljárásba. Ezek az következők:

- i. a választottbírák kijelölése abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg / nem tudtak megállapodásra jutni a választottbírák személyéről (kivételként

⁶⁵⁵ LEW, Julian D M: Does National Court Involvement Undermine the International Arbitration Processes? American University International Law Review 2009 Volume 24. Issue 3. 496. (<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=auilr>); Letöltés ideje: 2023.02.14.

⁶⁵⁶ LEW: i.m. 497.

⁶⁵⁷ LEW: i.m. 497.

említendő az MKIK mellett működő Állandó Választottbíróóság előtti ügyek, ugyanis ezen intézmény eljárása esetén a választottbíróóság honlapján közzétett választottbíró-ajánlási listáról a választottbíróóság elnöke jelöli ki az választottbírákat abban az esetben, ha a felek nem állapodtak meg a személyükben)

- ii. a választottbíró kizárása iránti eljárásban, ha arra irányuló kérelmet a választottbíróóság elutasította, a fél az állami bíróságtól kérheti, hogy döntsön a kizárás iránti indítványról,
- iii. a fél kérheti az állami bíróságtól, hogy állapítsa meg a választottbíró megbízatásának megszűnését,
- iv. jogsegélyt nyújt a bizonyítási eljárásban; ideiglenes, illetve biztosítási intézkedést foganatosíthat.

A rendes bíróságok a fentiekén túlmenően nem avatkozhatnak bele a felek választottbíróági úton történő jogi igényérvényesítésébe, ezzel a felek szerződési szabadságát, így a közöttük létrejött választottbíróági szerződést tiszteletben tartva.⁶⁵⁸

Érdekességgé válhat, hogy az angol jog szabályai szerint a valamelyik fél vagy a választottbíróóság indítványára az állami bíróság köteles állást foglalni a választottbíróági eljárásban felmerült valamely jogkérdésben, azonban az állásfoglalás elkészítése és megküldése nem képezi akadályát az eljárás folytatásának.⁶⁵⁹

13.5. A választottbíróóság mérlegelési jogköre

13.5.1.1. A választottbíróóság mérlegelési jogköre az eljárás szabályainak meghatározása során

Alaptétele a választottbíráskodásnak, hogy annak eljárási szabályait alapvetően a felek határozzák meg, a választottbíróóság pedig mintegy hézagpótló jelleggel egészíti ki azokat, amennyiben a felek nem rendelkeztek előzetesen.

- i. Azonban, ahogy a dolgozatban már több helyen tárgyaltuk, a felek autonómiájának vannak bizonyos garanciális korlátai. Ezek közül a

⁶⁵⁸ HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: Nemzetközi eljárások joga. A kereskedelmi választottbíráskodás. Szt. István Társulat. Budapest, 2003., 107.

⁶⁵⁹ HORVÁTH (2010. i.m.) 95.

választottbíróság mérlegelési jogkörét érintően, a kógens szabályok betartása az elsődleges.⁶⁶⁰

Amint a Vbt. 47. § (2) ad) kimondja: a választottbírósági ítélet abban az esetben érvényteleníthető, ha a választottbírósági tanács összetétele vagy a választottbírósági eljárás nem felel meg a felek megállapodásának – *kivéve, ha a megállapodás ellentétes a törvény kötelezően alkalmazandó szabályával* – vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg a törvény rendelkezéseinek.

- ii. A fentiekből és a választottbíráskodás természetéből következik, hogy a felek minden olyan eljárási szabályt meghatározhatnak, amelyre vonatkozóan nincs törvényi szabályozás.⁶⁶¹
- iii. A felek megállapodhatnak valamely intézményes választottbíróság eljárásában is, és amennyiben ez történt, az általuk nem szabályozott kérdésekben az adott választottbíróság eljárási szabályait kell alkalmazni.⁶⁶²

Vbt. 3. § (2)

Ahol e törvény b) arra a tényre utal, hogy a felek megállapodtak vagy megállapodhatnak, vagy e törvény bármilyen módon a felek megállapodására utal, az ilyen megállapodás magában foglalja az e megállapodásban hivatkozott választottbíráskodási szabályzatot is.

- iv. Abban az esetben, ha a felek nem rendelkeztek a kérdéses eljárási szabályról, és az az általuk meghatározott eljárási szabályzatban sem lelhető fel (vagy nem jelöltek meg ilyen eljárási szabályzatot) az alkalmazandó jog szerinti jogszabályok szerint kell eljárni.
- v. Ha ilyen sem található, akkor a választottbíróság saját döntése szerint járhat el az adott eljárási kérdésben.⁶⁶³

13.6. Az autonómia egymáshoz való viszonyrendszere

Az alábbi táblázatban az értekezésben vizsgált autonómia-rétegeket foglaltam össze, azt szemléltetve, hogy ezen rétegek nem egymástól függetlenül lebegnek, hanem egyfelől

⁶⁶⁰ SZALAY Ágnes: A választottbírósági eljárásra és döntésre irányadó jogi szabályozás JK, 2000/4., 133.

⁶⁶¹ Uo.

⁶⁶² Uo.

⁶⁶³ Uo.

egymásra épülnek – a felek választottbírószághoz fordulásának joga valamennyi autonómia-réteg alapját képezi –, másfelől pedig az egyes autonómia szintek (részlet)szabályai meghatározhatják a többi autonómia-réteg érvényesülését. Konkrét példával élve: a felek választottbíró jelölési joga közvetlen összeköttetésben áll az eljárási szabályok meghatározásának jogával, valamint az alkalmazandó nyelv megválasztásának jogával. Ha a felek olyan eljárási szabályban (vagy állandó választottbírószághoz eljárási szabályzatában) állapodnak meg, amely alapján az eljárás nyelve a magyar, az angol vagy német lehet (vagy esetleg ezek közül akár több is), ennek következményeként olyan választottbíró kell választaniuk, aki ezen nyelvek ismeretének birtokában van. Egy másik példával élve: ha a felek olyan eljárási szabályokban állapodnak meg, amely lehetővé teszi a választottbírószághoz számára, hogy az ügyek egyesítéséről önállóan döntsön, összeütközést okozhat a felek bíróválasztási jogával kapcsolatban.

Az autonómia rétegei	Az adott autonómia-szint korlátja	Kapcsolat a többi autonómia-réteggel	Kapcsolat az állami bíróságokkal
I. A felek választottbírószághoz fordulásának joga	Szubjektív és objektív arbitrabilitási korlátozások	Az eljárás megindulásának előfeltétele, az összes többi autonómia-szint alapja.	A felek a választottbírószághoz kikötésével kizárják az állami bíróságok eljárását
II. A választottbíró kijelölésének joga	Jogszabályok és eljárási szabályzatok korlátozásokat tartalmazhatnak a választottbírák személyével kapcsolatos kritériumok tekintetében.	Előfeltétele az I. autonómiaszint megvalósulásának.	Az állami bíróságok kijelölhetik a választottbírákat, amennyiben a felek ezt nem teszik meg/nem jutnak megállapodásra.
III. Eljárási szabályok meghatározása	Az imperatív szabályoknak és közrendnek minden esetben meg kell felelni.	Az eljárási szabályok befolyásolják a nyelvhasználat és pertársaság megengedhetőségét.	A felek megállapodása hiányában a választottbírói tanács állapítja meg az eljárási szabályokat. Az állami bíróság kizárólag jogsegélyt nyújthat bizonyítási eljárásban; ideiglenes, illetve biztosítási intézkedést foganatosíthat.
IV. Alkalmazandó jog meghatározása	Az imperatív szabályoknak és közrendnek minden esetben meg kell felelni.	Nem csak az anyagi jogot jelenti, hanem bizonyos eljárási kereteket is meghatározhat	Befolyásolja az állami bíróságok beavatkozási lehetőségeit. Egyes jogrendszere alapján tágabb lehetősége van, míg más esetben szűkebb.

Az autonómia rétegei	Az adott autonómia-szint korlátja	Kapcsolat a többi autonómia-réteggel	Kapcsolat az állami bíróságokkal
		(különösen, ha egyben ez a lex fori is).	
V. Alkalmazandó nyelv meghatározása	Az imperatív szabályoknak és közrendnek minden esetben meg kell felelni, különösen értve ez alatt a tisztességes eljárás követelményét, és a felek védekezéshez való jogát.	Hatással lehet a választottbírói tanács összetételére és a bizonyítékok kezelésére.	Befolyásolhatja az állami bíróságok beavatkozásához fűződő költségeket, különösen a fordítási díjakra értendően.
VI. Pertársaság megengedhetősége	A felek kifejezett megállapodása hiányában nincs lehetőség az ügyek egyesítésére, valamint pertársaság engedélyezésére.	Hatással lehet a választottbírói tanács összetételére, abban az esetben, ha a pertársak nem jutnak megállapodásra a közösen jelölendő bíró személyét érintően.	A felek megállapodása ellenére engedélyezett pertársaság esetén a választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti per kezdeményezhető.

11. számú táblázat: Az értekezésben vizsgált egyes autonómia-rétegek egymáshoz való viszonyrendszere. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

13.7. Részösszefoglalás

A felek autonómiájának különböző dimenzióit vizsgáltam meg az értekezésben, amíg eljutottam annak korlátaig. A fejezetben áttekintettem az akarati autonómia belső korlátait – azaz a szubjektív arbitrabilitásról, amelyek alá a felek szerződéskötési képességének, illetve felek perbeli jog- és cselekvőképességének hiánya tartozik, valamint az akarati autonómia külső korlátait – azaz az objektív arbitrabilitásról, amely arra vonatkozik, hogy az adott ügy választottbírói úton eldönthető-e, azaz nem tartozik-e a választottbíráskodás alól kivett ügyek körébe.

A harmadik csoportot az egyéb külső korlátok jelentik: azaz az imperatív szabályok és a közrend kívánalmainak betöltése, valamint ide sorolhatóak még az állami bíróságok belépésének, valamint a választottbírói saját mérlegelési jogkörének esetei is, amelyek nem közvetlen korlátai a felek autonómiájának, azonban mégis hatással lehetnek arra.

A fejezetben összehasonlítottam a felek autonómiájának korlátait a Vbt. és a New Yorki Egyezmény rendelkezéseinek relációjában, azt vizsgálva, hogy az egyes autonómia-

korlátozások hogyan csoportosíthatók a New Yorki Egyezmény V. cikkében rögzített elismerés és végrehajtás megtagadási okokkal.

A fejezet utolsó részében az autonómia-rétegek egymáshoz való viszonyát foglaltam össze, azt szemlélítve, hogy az értekezés egyes fejezeteiben egyenként elemzett autonómia-szegmensek nem önállóan '*lebegnek*', hanem folyamatos kölcsönhatásban állnak egymással.

14. Az értekezés következtetései, a hipotézisek értékelése

H1 HIPOTÉZIS	A felek autonómiája hatókörének növekedése alapvető tendencia, azonban a növekedésnek vannak garanciális korlátai.
--------------	--

Kutatási kérdés 1.

A választottbíráskodás alapja a felek szerződési szabadsága. Megfigyelhető-e a pacta sunt servanda oldódása?

Megállapítások:

A *pro arbitration* irány figyelhető meg a nemzetközi és a hazai választottbíráskodásban egyaránt:

1. A **validation principle elve** (más néven *in favorem validitatis*) a választottbírószági megállapodás érvényességére való törekvést jelenti. Az alábbi jogesetekben a (választott)bíróságok eljárásában közös volt a fenti törekvés szerinti eljárás.
 - i. Az ICC Case No. 4667. számú ügyben a bíróság úgy határozott, hogy egy olasz társaságot köt egy szerződés, amelyet a kereskedelmi igazgatója írt alá, még akkor is, ha ennek aláírására a kereskedelmi igazgatónak nem volt jogosultsága. Az indokolás alapján a másik szerződő fél joggal vélelmezhetette, hogy a kereskedelmi igazgató rendelkezik a szükséges jogosultsággal a szerződés aláírására, tekintettel arra, hogy a megállapodást a társaság vezérigazgatója és kereskedelmi igazgatója jelenlétében együttesen tekintették át.
 - ii. Sulamérica Cia Nacional De Seguros S.A. and others v Enesa Engenharia S.A: felek közöttük létrejött főszerződésre a brazil jogot kötötték ki, azonban a választottbírószági klauzulában a választottbírószág helyeként Londont jelölték meg. A jogvita

felmerülésekor az angol bíróságnak döntést kellett hoznia a választottbírósági megállapodás érvényességéről. A választottbírósági megállapodás a lex contractus kapcsolóelv szerint érvénytelen lett volna, viszont a favor validitatis alapján érvényes – az angol bíróság érvényesnek fogadta el.

2. A **favor validitatis elv** megjelenik az Nmjt.-ben:

Nmjt. 52. § (4) A választottbírósági megállapodást alaki okból nem lehet érvénytelennek tekinteni, ha az e § alapján meghatározott jogok bármelyike, vagy az eljáró bíróság államának joga szerinti alaki követelményeknek megfelel.

3. A **nem kifejezett konszenzuson alapuló választottbírósági kikötések megítélése** is a pro arbitration tendenciát támasztja alá.

4. Az **írásbeliség oldódása** figyelhető meg. Ezt a Vbt. 8. § (3) bek. is alátámasztja: Írásban megkötött választottbírósági szerződésnek kell tekinteni azt a megállapodást is, amely elektronikus aláírás nélküli elektronikus közlés útján jött létre, ha az elektronikus közlésben foglalt adat a másik fél számára hozzáférhető, és alkalmas későbbi hivatkozásra

A pacta sunt servanda elve (a megállapodásokat teljesíteni kell) elve véleményem szerint nem oldódik, azonban a választottbírósági megállapodások megítélése alkalmazkodik a kor kihívásaihoz. A választottbíróságok a felek autonómiájának érvényesülése érdekében arra törekednek, hogy a választottbírósági megállapodások érvényesek legyenek.

Kutatási kérdés 2.

A választottbírósági eljárás mely szabályait határozhatják meg a felek (és ha van ilyen, akkor) melyeket a választottbíróság?

Megállapítások:

1. **Elsődlegesen**, kijelenthető, hogy a feleknek van joguk megállapítani az eljárás szabályait:
 - (i.) dönthetnek arról, hogy előzetes feltétel teljesüléséhez kötik a választottbíróági eljárás megindítását (megelőző közvetítői eljárás)
 - (ii.) dönthetnek arról, hogy intézményes választottbíróság előtt folytatják le az eljárást (itt az autonómia csak az eljárási szabályok diszpozitív rendelkezései körében érvényesül)
 - (iii.) dönthetnek arról, hogy ad hoc választottbíróság előtt folytatják le az eljárást
 - (iv.) dönthetnek választottbírák kijelöléséről, megállapíthatják, hogy vita esetén hogyan kell kijelöli a választottbírákat és dönthetnek a választottbírák megbízatásának megszüntetéséről;
 - (v.) dönthetnek választottbíráskodás helyéről (nem csak a földrajzi helyet értve ezalatt, hanem a mögöttesen alkalmazandó jogszabályokat is),
 - (vi.) dönthetnek a választottbírák által alkalmazandó eljárási szabályokról;
 - dönthetnek a kézbesítés szabályairól;
 - dönthetnek a keresetmódosítás és a keresetkiegészítés megengedhetőségéről;
 - dönthetnek arról, hogy kéri-e tárgyalás tartását;
 - dönthetnek arról, hogy az eljárás nyilvános vagy zárt legyen;
 - bármelyik fél dönthet arról, hogy bizonyítás lefolytatása érdekében megkeresi az állami bíróságot;
 - dönthetnek arról, hogy egyezséget kötnek;
 - dönthetnek arról, hogy a fél mulasztása miként kerüljön értékelésre;
 - dönthetnek szakértői bizonyítás lefolytatásáról;
 - dönthetnek a választottbíróság döntéshozatalának módjáról (szótöbbséggel vagy másként)
 - (vii.) dönthetnek az alkalmazandó jogról;
 - (viii.) dönthetnek az eljárás nyelvéről;
 - (ix.) dönthetnek az eljárás megszüntetéséről.
2. **Másodlagosan**, amennyiben a felek nem állapodtak meg a választottbíráskodás szabályaiban, nem kötöttek ki intézményes választottbíróági szabályzatot, és az alkalmazandó jog sem rendelkezik a kérdéssel, akkor a választottbíróság

határozza meg azokat azzal, hogy a döntése során a felek preferenciáit figyelembe kell vennie.

Mindez a Vbt. alapján az alábbiakból vezethető le:

- a Vbt. 3. § (3) bek. kimondja, hogy a törvény rendelkezéseit az UNCITRAL Modelltörvényhez kiadott UNCITAL magyarázatokra figyelemmel kell értelmezni;
- a Modelltörvényhez kiadott, 9.2. pontban idézett kommentár kifejti: a választottbíráknak olyan eljárási szabályokat kell elfogadniuk, amelyek *„ismerősek vagy legalábbis elfogadhatóak a felek számára”*.

3. **Összefoglalva**, az értekezés a magánautonómia-rétegeinek feltárása köré épült fel. Az alábbi táblázatban az értekezésben vizsgált autonómia-rétegeket foglaltam össze, azt szemléltetve, hogy ezen rétegek nem egymástól függetlenül lebegnek, hanem egyfelől egymásra épülnek – a felek választottbíróshoz fordulásának joga valamennyi autonómia-réteg alapját képezi –, másfelől pedig az egyes autonómia szintek (részlet)szabályai meghatározhatják a többi autonómia-réteg érvényesülését. Konkrét példával élve: a felek választottbíró jelölési joga közvetlen összeköttetésben áll az eljárási szabályok meghatározásának jogával, valamint az alkalmazandó nyelv megválasztásának jogával. Ha a felek olyan eljárási szabályban (vagy állandó választottbíróshoz eljárási szabályzatában) állapodnak meg, amely alapján az eljárás nyelve a magyar, az angol vagy német lehet (vagy esetleg ezek közül akár több is), ennek következményeként olyan választottbírókat kell választaniuk, aki ezen nyelvek ismeretének birtokában van. Egy másik példával élve: ha a felek olyan eljárási szabályokban állapodnak meg, amely lehetővé teszi a választottbíróshoz számára, hogy az ügyek egyesítéséről önállóan döntsön, összeütközést okozhat a felek bíróválasztási jogával kapcsolatban.

Az autonómia rétegei	Az adott autonómia-szint korlátja	Kapcsolat a többi autonómia-réteggel	Kapcsolat az állami bíróságokkal
I. A felek választottbíróshoz fordulásának joga	Szubjektív és objektív arbitrabilitási korlátozások	Az eljárás megindulásának előfeltétele, az összes többi autonómia-szint alapja.	A felek a választottbíróshoz kikötésével kizárják az állami bíróságok eljárását

Az autonómia rétegei	Az adott autonómia-szint korlátja	Kapcsolat a többi autonómia-réteggel	Kapcsolat az állami bíróságokkal
II. A választottbíró kijelölésének joga	Jogszabályok és eljárási szabályzatok korlátozásokat tartalmazhatnak a választottbírák személyével kapcsolatos kritériumok tekintetében.	Előfeltétele az I. autonómiaszint megvalósulása.	Az állami bíróságok kijelölhetik a választottbírákat, amennyiben a felek ezt nem teszik meg/nem jutnak megállapodásra.
III. Eljárási szabályok meghatározása	Az imperatív szabályoknak és közrendnek minden esetben meg kell felelni.	Az eljárási szabályok befolyásolják a nyelvhasználat és pertársaság megengedhetőségét.	A felek megállapodása hiányában a választottbírói tanács állapítja meg az eljárási szabályokat. Az állami bíróság kizárólag jogsegélyt nyújthat bizonyítási eljárásban; ideiglenes, illetve biztosítási intézkedést foganatosíthat.
IV. Alkalmazandó jog meghatározása	Az imperatív szabályoknak és közrendnek minden esetben meg kell felelni.	Nem csak az anyagi jogot jelenti, hanem bizonyos eljárási kereteket is meghatározhat (különösen, ha egyben ez a lex fori is).	Befolyásolja az állami bíróságok beavatkozási lehetőségeit. Egyes jogrendszere alapján tágabb lehetősége van, míg más esetben szűkebb.
V. Alkalmazandó nyelv meghatározása	Az imperatív szabályoknak és közrendnek minden esetben meg kell felelni, különösen értve ez alatt a tisztességes eljárás követelményét, és a felek védekezéshez való jogát.	Hatással lehet a választottbírói tanács összetételére és a bizonyítékok kezelésére.	Befolyásolhatja az állami bíróságok beavatkozásához fűződő költségeket, különösen a fordítási díjakra értendően.
VI. Pertársaság megengedhetősége	A felek kifejezett megállapodása hiányában nincs lehetőség az ügyek egyesítésére, valamint pertársaság engedélyezésére.	Hatással lehet a választottbírói tanács összetételére, abban az esetben, ha a pertársak nem jutnak megállapodásra a közösen jelölendő bíró személyét érintően.	A felek megállapodása ellenére engedélyezett pertársaság esetén a választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti per kezdeményezhető.

11. számú táblázat: Az értekezésben vizsgált egyes autonómia-rétegek egymáshoz való viszonyrendszere. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

Kutatási kérdés 3.

A választottbíróság jogosult-e bizonyos körülmények között eltérni a felek megállapodásától?

Megállapítások:

A választottbíróság nem jogosult eltérni a felek megállapodásától.

1. A New Yorki Egyezmény V. cikk 1. d) pontja alapján a választottbírósági ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, ha a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár.

Az értekezésben bemutatott jogesetek közül kettőt emelnék ki e körben:

- i. CEEG v. Lumos: a választottbíróság nem dönthet akként, hogy a felek által meghatározott eljárási nyelv helyett másik nyelvet alkalmaz és nem jogosult a felek által meghatározott nyelvtől eltérő nyelven értesítést küldeni. Az amerikai 10. kerületi bíróság rámutatott: az alperes kínaiul történt értesítése nem volt ésszerű, figyelemmel arra, hogy a felek ezt megelőzően kizárólag angolul kommunikáltak egymással, és kifejtette továbbá, hogy az elsőként megkötött Megállapodás nyelvválasztási rendelkezései irányadók voltak az adásvételi szerződésre is, figyelemmel arra, hogy a Megállapodás, mint főszerződés, mintegy *ernyőként szolgált* a felek üzleti kapcsolatának feltételeit rögzítve. A kerületi bíróság a választottbírósági ítélet elismerésére és végrehajtására irányuló kérelmet elutasította.
- ii. Government of UK v. Boeing Co.: a bíróság nem rendelkezhet az ügyek egyesítéséről a saját gazdaságossági szempontjai és az eljárás gyorsaságának előmozdítása érdekében, a választottbírósági szerződés ellenében.

Ez utóbbival kapcsolatban felhívom a figyelmet, hogy a Vbt. alapján bármelyik fél kérelmére, a választottbíróági tanács tájékoztatja azt, akinek jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy az eljárásba az azonos érdekű fél nyertességének előmozdítása érdekében beavatkozhat. A választottbíróági tanács beavatkozás tárgyában hozott döntése ellen jogorvoslatnak nincs helye. (Vbt. 37. §)

Kiemelendő, hogy a Vbt. nem várja el ehhez kapcsolódóan a felek megállapodását, sőt adott esetben a másik fél ellenvéleménye esetén sincs akadálya a beavatkozás engedélyezésének, amely megértésem szerint a felek autonómiájának korlátozását jelenti.

Kutatási kérdés 4.

Melyek a felek autonómiájának azonosítható korlátai?

Megállapítások:

1. Az autonómia korlátjaiként az alábbi i.-v. pontokban rögzítettek azonosíthatók.

- i. Szubjektív és Objektív arbitrabilitási korlátok**

- ii. Imperatív szabályok és közrend**

Nincs kifejezett szabály arra, hogy mi tekintendő imperatív szabálynak. A választottbíróági ítélet érvénytelenítése, illetve a külföldi választottbíróági ítélet elismerése és végrehajtása során széles mérlegelési jogköre van a bíróságnak, amely a felek számára bizonytalanságot jelent és egyúttal az autonómiájuk korlátját is jelenti.

A közrend a fórum jogának alapvető értékeit és erkölcsi normáit védi. Véleményem szerint ez szűkebb és kiszámíthatóbb kört jelent, mint az imperatív szabályok köre.

Álláspontom szerint mind az imperatív, mind pedig a közrendi szabályok fenntartása indokolt, tekintettel arra, hogy megakadályozza, hogy társadalmilag/erkölcsileg nem megfelelő ítéletek kerüljenek végrehajtásra, emellett fenntartja a választottbíráskodás integritását.

- iii. Az állami bíróságok belépése (a Vbt. alapján)**

- a. Az állami bíróság funkciója: *segítő és ellenőrző* funkció. Az állami bíróságok az alábbi (i.)-(v.) esetekben léphetnek be az eljárásba.
- (i.) választottbírák kijelölése megállapodás hiányában (kivéve, ha intézményes választottbíróság szabályzata másként nem rendelkezik) Nem intézményes választottbíróság előtti eljárásban, a választottbíró kijelölése tekintetében, ha egyesbíró eljárásában állapodtak meg a felek, azonban valamelyik fél nem működik közre a választottbíró jelölésben és emiatt az állami bírósági jelöli ki az eljáró választottbíró, a választottbíró-jelölésben aktívan közreműködő fél *autonómiája sérül*, tekintettel arra, hogy az állami bíróságot semmilyen jogszabály nem kötelezi arra, hogy a választottbíró jelölés során az említett fél véleményét figyelembe vegye. [6.3. – 6.7.]
- (ii.) választottbíró kizárása iránti indítvány elbírálása, ha a választottbíróság azt megelőzően elutasította;
- (iii.) választottbíró megbízatása megszűnésének megállapítása a fél kérelmére;
- (iv.) jogsegély nyújtása, valamint ideiglenes és biztosítási intézkedés foganatosítása;
- (v.) választottbírósági ítélet érvénytelenítése.

iv. A választottbíróság mérlegelési jogköre (a Vbt. alapján)

- a. A választottbíróság saját mérlegelési jogkörében az alábbi kérdéskörökben dönthet.
- (i.) döntés a saját hatásköréről (17. §)
- (ii.) döntés a bizonyítékok befogadhatóságának, relevanciájának és súlyának meghatározásáról (Vbt. 30. §)
- (iii.) *döntés a beavatkozás engedélyezéséről (37. §)*
- (iv.) döntés az eljárásújítás megengedhetőségéről (50. §)
- (v.) *módosíthatja, felfüggesztheti és hatályon kívül helyezheti az általa hozott ideiglenes intézkedést, illetve előzetes intézkedést (22. §)*
- (vi.) a választottbíróság hízagpótló jelleggel minden eljárási szabályt meghatározhat, amelyet a felek előzetesen nem állapítottak meg.

v. A felek egyenlőségének biztosítása

- a. A választottbírói eljárásban a felek egyenlőségének biztosítása az alábbi két alapelv mentén történik.
- (i.) minden felet egyenlő elbánásban kell részesíteni – ez azt jelenti, hogy sem anyagi-, sem pedig eljárásjogi értelemben nem lehet az egyik felet kedvezőbb helyzetbe hozni
- (ii.) minden félnek meg kell adni a lehetőséget, hogy ügyét előadhassa.

vi. A következő táblázatban a felek eljárási autonómiájának korlátait vettem össze a Vbt. és a New Yorki Egyezmény rendszerében.

Az összehasonlítás eredményeiből megállapítható, hogy az arbitrabilitás kérdéskörében a New Yorki Egyezmény teljes mértékben a jogvitára – illetve amennyiben a választottbírói megállapodásra eltérő jog irányadó, úgy azon jogra – irányadó szabályok rendelkezéseire bízta.

A két jogszabály rendeltetéséből eredően más *'életszakaszban'* hivatott a választottbírói eljárás kereteit meghatározni. A New Yorki Egyezmény általánosan elfogadott értelmezése szerint az a külföldi bíróság, amelytől az ítélet végrehajtását kéri, nem vizsgálhatja az ítélet érdemi részét. Amint VAN DEN BERG is rámutat: az V. cikkben felsorolt, az ítélet elismerése és végrehajtásának megtagadására vonatkozó okok között nem szerepel a választottbíró ténybeli vagy jogi tévedése. A bíróság kizárólag azt vizsgálhatja, hogy az V. cikkben foglalt okokra történő hivatkozás megalapozott-e, azaz a választottbírói eljárást csak a legszűkebb szükséges körben és csak utólagosan vizsgálja.⁶⁶⁴

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
Szubjektív arbitrabilitási korlátozások - A felek szerződéskötési képessége:	a Vbt. ezt implicit módon foglalja magában, az általános dogmatikai szabályokat a Ptk. jogképességre, cselekvőképességre és képviseleti jogra vonatkozó szabályai tartalmazzák. A korábbi Vbt. szabályai szerint választottbírói eljárásnak akkor volt helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel	II. Cikk 1) 1. Valamennyi Szerződő Állam elismeri az olyan írásbeli megállapodást, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott – akár szerződéses, akár szerződésen kívüli – jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes vagy valamely jogvita

⁶⁶⁴ VAN DEN BERG (i.m. 1981) 269.

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
	hivatásszerűen foglalkozó személy és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, azonban az új törvényben már nem szerepel ilyen rendelkezés. Az „írásbeli megállapodás” érvényességére vonatkozó szabályokat szintén a Ptk.-ban találhatóak, az Érvénytelenség cím alatt a Szerződési akarat hibája körében.⁶⁶⁵ <i>A New Yorki Egyezmény alapján kizárólag a fenti jogszabályoknak történő megfelelés vizsgálendő. Amennyiben nem felelt meg az eljárás ezeknek, úgy az V. cikk 1) a. pontja szerinti érvénytelenségi ok merül fel.</i>	esetére választottbíróság döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbíróági eljárás útján eldönthető. V. Cikk 1) a. A felek szerződéskötési képessége a reájuk irányadó jog vagy az általuk kikötött jog, vagy ilyen kikötés hiányában a lex loci arbitri értelmében ítélandó meg.
Szubjektív arbitrabilitási korlátozások - A felek perbeli jog - és cselekvőképessége:	Az a fél vehet részt a választottbíróági eljárásban, aki részese az érvényesen létrejött választottbíróági megállapodnak [Vbt. 8. §], ez kiterjed az eljárás kezdeményezésének képességére és az eljárásban történő részvétel képességére. Utóbbinál említendő meg a választottbíróági szerződés tárgyát képező követelés felszámolási eljárásban való érintettsége: ebben az esetben a felszámolás kezdő időpontja után ezen vagyonnal kapcsolatos követelés csak a Cstv. szerint érvényesíthető. [Vbt. 55. §] <i>A New Yorki Egyezmény alapján kizárólag a fenti jogszabályoknak történő megfelelés vizsgálendő. Amennyiben nem felelt meg az eljárás ezeknek, úgy az V. cikk 1) a. pontja szerinti érvénytelenségi ok merül fel.</i>	V. Cikk 1) a. A felek perbeli jog- és cselekvőképessége a reájuk irányadó jog vagy az általuk kikötött jog, vagy ilyen kikötés hiányában a lex loci arbitri értelmében ítélandó meg.
Objektív arbitrabilitási korlátozások	Nincs helye választottbíróági eljárásnak fogyasztói szerződésből eredő jogvita esetén, valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016.	V. Cikk 2) a A választottbíróági határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha

⁶⁶⁵ Ptk. 6:90-6:93. §, valamint a New Yorki Egyezmény vonatkozásában vö. bővebben: Albert Jan VANDEN BERG: The New Yorki Arbitration Convention og 1958. Kluwer Law and Taxation Publishers. Hague, 1981. 156.

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
	évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) Hetedik Részében szabályozott különleges eljárásokban és a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény hatálya alá tartozó eljárásokban elintézendő ügyekben. [Vbt. 1. § (3)] <i>A New Yorki Egyezmény alapján kizárólag a fenti jogszabályoknak történő megfelelés vizsgálendő. Amennyiben nem felelt meg az eljárás ezeknek, úgy az V. cikk 2) a. pontja szerinti érvénytelenségi ok merül fel.</i>	annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kérik, megállapítja, hogy: a) ennek az országnak a joga szerint a vita tárgya választottbírói útra nem tartozhat.
A választottbíróóság mérlegelési jogköre	A választottbíróági tanács saját hatásköréről maga dönt. [Vbt. 17. §] <i>Ha a választottbíróóság a saját hatáskörét nem megfelelően állapítja meg, a New Yorki Egyezmény V. cikk 1) d. pontjára történő hivatkozási alapot teremt meg.</i>	V. Cikk 1.) d a választottbíróóság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróóság eljár
	A választottbíróági tanács bármelyik fél kérelmére, illetve kivételes esetben kérelem hiányában, és a felek előzetes értesítése nélkül is módosíthatja, felfüggesztheti, valamint hatályon kívül helyezheti az általa hozott ideiglenes intézkedést, illetve előzetes intézkedést. [Vbt. 22. §] <i>Tekintettel arra, hogy a választottbírói tanács a felek rendelkezési autonómiáját jelentősen szűkíti, – akár kérelmük ellenére is eljárhat az ideiglenes intézkedések tárgyában – ez hivatkozási alapot teremhet a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1.) d. pontra.</i>	V. Cikk 1). d. a választottbíróóság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának.
	A választottbíróóság – amennyiben az adott kérdésben a felek nem állapodtak meg – maga határozza meg az eljárási szabályait. A választottbíróági tanács hatásköre magában foglalja a bizonyítékok befogadhatóságának,	V. Cikk 1.) d. a választottbíróóság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának,

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
	relevanciájának és súlyának meghatározását. [Vbt. 30. §] <i>Amennyiben a választottbíróság valamely kérdésben figyelmen kívül hagyja a felek megállapodását, vagy azzal ellentétesen dönt, hivatkozási alapot adhat a New Yorki Egyezmény V. cikk 1.) d pontjára.</i>	amelyben a választottbíróság eljár
	A választottbíróság dönt a beavatkozás megengedhetőségéről. [Vbt. 37. §] <i>A választottbíróság a felek megállapodása hiányában, esetleges ellenvetésük esetén is saját mérlegelési jogkörében dönthet a beavatkozás megengedhetőségéről, amely hivatkozási alapot teremthet a New Yorki Egyezmény V. Cikk 1.) d pontra.</i>	V. Cikk 1.) d. a választottbíróság eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának.
A felek autonómiájának korlátai az eljárási szabályok tekintetében (Imperatív szabályok)	Az imperatív szabályok egyfelől a felek „fegyveregyenlőségét”, másfelől pedig az eljárás igazságosságát biztosítják. Az imperatív szabályok nem tételesen meghatározottak, hanem szerepük alapján azonosíthatók: olyan alapvetések, amelyekről a felek egyező megállapodással sem térhetnek el. Imperatív normák a Vbt.-ben különösen: - a felek egyenlő elbánásban részesítése [Vbt. 29. §]; - a választottbírák pártatlansága és függetlensége [Vbt. 13. §]⁶⁶⁶	V. Cikk. 1) b-d⁶⁶⁷ b) azt a felet, akivel szemben a választottbírósági határozatot érvényesíteni kívánják, nem értesítették szabályszerűen a választottbíró kijelöléséről vagy a választottbírósági eljárásról vagy pedig ez a fél egyéb okból nyilatkozatát előterjeszteni nem tudta, (egyenlő elbánásban részesítés: szabályszerű értesítés, kontradiktórius eljárás) c) a választottbírósági határozatot olyan vitás ügyben hozták, amelyre a választottbírósági kikötés nem vonatkozik; (a választottbíró hatáskörének terjedelme) d) a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár. (a

⁶⁶⁶ Az érvénytelenítési okokat a Vbt. 47.§-a tartalmazza, amely összhangban áll a New Yorki Egyezmény V. cikkében foglaltakkal.

⁶⁶⁷ Vö.: VAN DEN BERG (i.m. 1981) 298-330.

	Vbt.	New Yorki Egyezmény
		<i>választottbírói tanács összetétele és eljárása)</i>
Közrend védelme:	A közrend a jog alapvető értékeit védi, a felek autonómiájának legvégső korlátja, azonban nincs a normaszövegekben explicit rögzítve. Egy formális szempontból a jogszabályoknak mindenben megfelelő eljárás is ütközhet a közrendbe, ha a jogszabályok kiürítése és kizárólag a formalitásnak történő megfelelés volt az eljárás célja. A választottbírói ítélet rendes bírói úton, választottbírói ítélet érvénytelenítése iránt indított perben vizsgálható felül, ha az a magyar közrendbe ütközik. [Vbt. 47. §] A bíróság megtagadja a választottbírói ítélet végrehajtását, ha a választottbírói ítélet a magyar közrendbe ütközik. [Vbt. 54. §] A Vbt. az imperatív szabályoknak történő megfelelést az eltérést nem engedő, kógens szabályokkal biztosítja az eljárás során. A közrend védelme az utólagos kontroll során, az ítélet érvénytelenítése körében jelenik meg.	V. Cikk 2) a. A választottbírói határozat elismerése és végrehajtása abban az esetben is megtagadható, ha annak az országnak illetékes hatósága, amelyben az elismerést és végrehajtást kéri, megállapítja, hogy: b) a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak közrendjébe ütköznék. <i>(a végrehajtás államának közrendje)</i>

10. számú táblázat: A felek eljárási autonómiájának korlátai a Vbt. és a New Yorki Egyezmény rendelkezéseinek összevetésében. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A H1 HIPOTÉZIS ÉRTÉKELÉSE

- 1. Megállapítható, hogy a felek autonómia hatókörének növekedése**, erre utal a nemzetközi választottbíráskodásban elterjedt és az Nmjt.-ben is megjelenő pro arbitration megközelítés / validation principle alkalmazása.
- 2. A felek autonómiájának fokmérője**, hogy

- kik és milyen szabályok mentén határozhatják meg az eljárás szabályait;
- jogosult-e a választottbíróság a felek megállapodásától eltérni;
- milyen szubjektív és objektív arbitrabilitási korlátokat állít fel az alkalmazandó jog / a választottbíróság helye szerinti ország joga;
- milyen imperatív és közrendi szabályoknak kell megfelelni;
- az állami bíróságok milyen feltételek mellett léphetnek be az eljárásba;
- a választottbíróságnak milyen mértékű mérlegelési jogkört biztosít az eljárási szabályzat/ az alkalmazandó jog / a választottbíróság helye szerinti jog.

3. A felek autonómiájának vannak szükséges és nélkülözhető korlátai:

A kutatás alapján **szükséges, azaz garanciális korlátnak** tekintendő:

- i. a szubjektív arbitrabilitási korlátok
- ii. bizonyos ügycsoportokban az objektív arbitrabilitási korlátok
- iii. az imperatív szabályok és közrend védelme
- iv. az állami bíróságok segítő és ellenőrzési funkciója
- v. a választottbíróság mérlegelési jogköre saját hatásköre és a bizonyítékok értékelése tekintetében
- vi. a felek egyenlőségének biztosítása.

A kutatás alapján **nélkülözhető korlátként**, azaz a felek autonómiáját hátrányosan befolyásoló korlátként azonosítottam az alábbiakat:

- i. a fogyasztók kizárása a választottbírósági eljárásból – mint objektív arbitrabilitási korlát;
- ii. a választottbíróság döntése a beavatkozás engedélyezése tárgyában, a felek megállapodása nélkül, illetve akár annak ellenére is;
- iii. az ideiglenes intézkedés / előzetes ideiglenes intézkedés a felek hozzájárulása és előzetes értesítése nélküli visszavonása saját hatáskörben.

A doktori kutatások alapján megállapítottam, hogy az autonómia hatóköre bővülése tendenciaként megfigyelhető, azonban a bővülést féken tartják a fentiekben kifejtett szükséges / nélkülözhető korlátok.

H2 HIPOTÉZIS	A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás az állami jogrendektől fokozatosan függetlenedik.
---------------------	--

Kutatási kérdés:

A multilokális megközelítéstől a transznacionális jogrend felé mozdul-e el a választottbíráskodás jogrendszerben elfoglalt helye?

Megállapítások:

Az értekezés fókuszával szorosan összefügg azon kérdés vizsgálata, hogy az egyes elméleti modellek hogyan értelmezik és miből eredeztetik a felek autonómiáját, amelyet az alábbi táblázatban foglaltam össze.

Monolokális megközelítés:	A monolokális megközelítés alapján a választottbíráskodás az adott állam jogrendszerének van alávetve, így a felek rendelkezési jogának, vagyis autonómiájának határa addig terjedhet, amíg a választottbíráskodás helye szerinti jog alapján az lehetséges.
Vesztfáliai megközelítés:	Az autonómia terjedelmét mindazon jog meghatározhatja, amely a választottbíráskodási eljárással kapcsolatba kerül, azaz megfordítva: minden állam a saját szabályai szerint állapíthatja meg a felek rendelkezési jogának határait.
Önálló választottbírási jogrend:	Az autonómia a választottbíráskodás alapja, a jogrendszerek együttesen alkotják a választottbíráskodás szabályait, amelyből a felek autonómiája is fakad.

4. számú táblázat: Az egyes elméleti modellek autonómia-koncepciója (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

A választottbíráskodási eljárás alaptétele, hogy az akkor eredményes, ha az ítélet végrehajtható.

1. A New Yorki Egyezmény alapján az az ország, amelyben a végrehajtást kéri, megvizsgálhatja, hogy ezen ország joga szerint az ügy választottbírási útra tarthat-e.

- e (objektív arbitrabilitási korlát), illetve a határozat elismerése vagy végrehajtása ennek az országnak a közrendjébe ütközik-e. (5. cikk 2. a) és b))
2. Ennek megfelelően, a választottbíróság helye államának és annak az országnak, amelyben a végrehajtást kéri széleskörű jogértelmezési jogosultsága van: a végrehajtás államának bírósága mérlegelheti, hogy objektív arbitrabilitási korlátozás alá tartozik-e a végrehajtatni kívánt ítélet jogi tárgya.

Az állami bíróságokkal való kapcsolat intenzitása az egyes elméleti modellek vonatkozásában eltérően alakul:

	Monolokális megközelítés	Vesztfáiai megközelítés	Önálló választottbírói jogrend
Kapcsolat az állami bírósággal	erős kapcsolat, széles körű belépési lehetőség és állami bírósági kontroll.	több jogrendszer tekintetében is felmerülhet, pl. a székhely állama és a végrehajtás állama is, de csak a saját jogrendszere tekintetében.	nagyon szűk körben, a végrehajtás során.
Lex loci arbitri jelentősége	nagyon jelentős	relatív, több állam koordinációja valósul meg.	egyáltalán nem jelentős

6. számú táblázat: Az állami bíróságokkal való kapcsolat intenzitása az egyes elméleti modellek vonatkozásában (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

A választottbíráskodás helyének és a választottbírói határozat végrehajtásának helyének joga a New Yorki Egyezmény rendelkezéseire tekintettel alapjaiban határozza meg a választottbírói ítélet végrehajthatóságát.

A transznacionális jogrend felé történő elmozdulással *szemben* felhozható példák:

1. Az Európai Unióban nagyon szigorú feltételei vannak a fogyasztókkal szembeni választottbírói igényérvényesítésnek, ekként egy olyan választottbírói ítélet, amely egy EU-n kívüli államban született és nem felel meg az EU-ban elvárt szigorú fogyasztóvédelmi szabályoknak, az EU-ban végrehajthatatlanná válhat. A Vbt. 1. § (3) bek. alapján nincs helye választottbírói eljárásnak fogyasztói szerződésben eredő jogvitában.

2. A Vbt. szabályai szerint a 12. § (7) bek.-ben meghatározott esetek fennállása esetén a felek által kijelölt személy nem lehet választottbíró. Ilyen esetnek minősül, többek között: ha a huszonnegyedik életévét nem töltötte be, ha jogerős bírói ítélet a közügyektől eltiltotta, ha bíróság jogerősen szabadságvesztésre ítélte és a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól nem mentesült, ha cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll.

A New Yorki Egyezmény V. cikk 1. d) pontja alapján az ítélet elismerése és végrehajtása megtagadható, ha a választottbíróság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróság eljár.

A H2 HIPOTÉZIS ÉRTÉKELÉSE

Álláspontom szerint, a transznacionális jogrend túlmegy a jelenleg értelmezhető határon. Napjainkban nem figyelhető meg nagymértékű függetlenedés az államok jogrendszeraitől – értve ezalatt a multilokális megközelítéstől a transznacionális választottbírói jogrend felé történő elmozdulást – tekintettel arra, hogy a választottbíróság helye (mögöttes joga) és a választottbírósági határozat végrehajtásának helyének joga jelenleg rendkívüli jelentőséggel bír az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében, és arra mutatnak a jelek, hogy transznacionális választottbírói jogrend a közeljövőben nem fog megvalósulni.

Forrásjegyzék

1. ARISZTOTELÉSZ: Nikhomakhoszi ethika. Fordította: Szabó Miklós (Budapest, Magyar Helikon, 1971.
2. BAKER, Stewart Abercrombie – Daves Mark David: Establishment of an Arbitral Tribunal under the UNCITRAL Rules: The Experience of the Iran-United States Claims Tribunal. International Lawyer. Volume 23.1989.81.(<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2631&context=til>)
3. BÁN Dániel – NEMESSÁNYI Zoltán: A választottbírói szerződés alkalmazandó jog meghatározása. In: BERKE Barna – NEMESSÁNYI Zoltán (szerk.): *Az új Nemzetközi Magánjogi Törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok.* Budapest, HVG Orac Kiadó, 2016.
4. BÁN Dániel: A választottbírói kikötés elkülönítése és a jogválasztás. In: BODZÁSI Balázs (szerk.): *A gazdasági jog és az adójog aktuális kérdései 2018-ban. Gazdasági jogi kutatások a Budapesti Corvinus Egyetemen.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2018.
5. BÁN Dániel – NEMESSÁNYI Zoltán: Választottbírói kikötések fogyasztói szerződésekben. *Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum* II. A Brüsszel I. Rendelet Reformja. Szerkesztette: Osztovcics András. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2012.
6. BÁN Dániel: Választottbírói szerződések. Vívódások polgári jog és nemzetközi magánjog határán. Orac Kiadó, Budapest, 2024.
7. BANTEKAS Ilias: *An Introduction to International Arbitration.* Cambridge University Press 2015.
8. BANTEKAS, Ilias: *An introduction to International Arbitration.* Cambridge University Press, 2015
9. BANTEKAS, Ilias: Language Selection in International Commercial Arbitration, 36 OHIO St. J. oN Disp. Resol. 140. (2020).
10. BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Dialóg Campus Kiadó, 2019.
11. BERGER, Bernhard –KELLERHALS, Franz: *International and Domestic Arbitration in Switzerland.* Stämpfli Verlag, 2021,
12. BERGMAN, Jerry: Benjamin Lee Whorf: An Early Supporter of Creationism (<https://www.icr.org/article/benjamin-lee-whorf-early-supporter/>)

13. BEUKERING-ROSMULLER, E. J. M. van, & VAN LEYNSEELE, P.: Enforceability of mediation clauses in Belgium and the Netherlands: Leading a horse to the water ... and making it drink? *Nederlands Vlaams Tijdschrift Voor Mediation En Conflictmanagement*,
14. BINDER, Peter: *International Commercial Arbitration and Conciliation In UNCITRAL Model Law Jurisdictions*. Sweet and Maxwell. 3rd edition. 2010.
15. BINDER, Peter: *International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions*. Sweet&Maxwell, 2010.
16. BODZÁSI Balázs – TANÁCS Péter: *Az új választottbírói törvény*. *Fontes Iuris*. 2017.
17. BODZÁSI Balázs: *Az új választottbírói törvény néhány újdonságáról*
<https://real.mtak.hu/87965/1/Bodz%C3%A1si%20Bal%C3%A1zs%20magyar%20nyelv%C5%B1%20tanulm%C3%A1ny.pdf>
18. BOÓC Ádám: *A nemzetközi választottbírói klauzulák az új IBA Irányelvek tükrében*. *Európai Jogi Kultúra*. Szerkesztette: FUGLINSZKY Ádám – KLÁRA Annamária. *A Magánjogot Oktatók Egyesülete és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara által 2011. június 17-18. napjára szervezett tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012.
19. BOÓC Ádám: *A nemzetközi választottbírói klauzulák az új IBA irányelvek tükrében*. FUGLINSZKY Ádám – KLÁRA Annamária (szerk.) *Európai jogi kultúra. Megújulás és hagyomány a magyar civilisztikában*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2012.
20. BOÓC Ádám: *Észrevételek az arbiterről*. *Állam- és Jogtudomány* LI. évfolyam 2010.
21. BOÓC Ádám.: *Comments on the Concept of Arbiter in Roman Law*. *Journal on European History of Law*, 10 (2019).
https://real.mtak.hu/103613/1/journal_of_european_2_2019_booc.pdf
22. BOÓC Ádám: *Felelősség és immunitás a választottbíráskodásban mint alternatív vitarendezési eljárásban*. *Jogösszehasonlító elemzés*. Orac Kiadó, Budapest, 2025.
23. BOÓC Ádám: *Észrevételek a kereskedelmi választottbírói ítéletek érvénytelenítéséről a közrendbe ütközés okán a magyar jogban* (JK, 2020/4., 167-173.)

24. BORN Gary – ŠČEKIĆ Marija: Pre-Arbitration Procedural Requirements ‘A Dismal Swamp’ <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2012/3198.html>
25. BORN Gary B. *International Commercial Arbitration*. Wolters Kluwer Law & Business 2014.
26. BORN, Gary The Law Governing International Arbitration Agreements: An International Perspective. *Singapore Academy of Law Journal*, Vol. 26, 2014.
27. BORN, Gary: International arbitration. Cases and Materials. Wolters Kluwer Law and Business, 2015. 2nd Edition
28. BORN, Gary: International Commercial Arbitration, Volume 1. Kluwer Law International. 2009.
29. BORONKAY Miklós – IFJ. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyzete Magyarországon. MTA Law Working Papers 2015/12.
30. BÖCKSTIEGEL
31. BURAI-KOVÁCS János(szerk.): A kereskedelmi választottbíráskodás évkönyve 2021-2022. HVG-Orac Kiadó Kft., Budapest, 2022.
32. BURAI-KOVÁCS János: Választottbíráóság vagy rendes bíróság? In memoriam Sárközy Tamás. In.: A Kereskedelmi Választottbíráóság Évkönyve. 2019-2020. Szerkesztette: BURAI-KOVÁCS János. HVG-Orac, Budapest, 2020.
33. BURIÁN László: A lex mercatoria alkalmazása nemzetközi kereskedelmi jogvitákban. Magyar Jog. 1996.8. évf.
34. BURIÁN László: Gondolatok a közrend szerepéről. In: Magister artis boni et aequi – Studia in honorem Németh János. Szerk: KISS Daisy – VARGA István. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2003.
35. BÜHRING-UHLE, Christian – KIRCHHOFF, Lars, SCHERER, Gabriele: Arbitration and Mediation in International Business. Kluwer Law International B.V., Jan 1, 2006.
36. CHRONOWSKI Nóra: Alkotmányosság három dimenzióban. TK Jogtudományi Intézet. Budapest, 2022.
37. CORRIE, Beirne Clint A. Maynard & Parsons LLP. *Challenges in International Arbitration for Non-Signatories*: <https://www.international-arbitration-attorney.com/wp-content/uploads/1189004714.pdf>

38. CUDOWSKA, Maria. "Linguistic Challenges to International Commercial Arbitration in Poland" *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, vol.62, no.1, 3920, pp.229-244. <https://doi.org/10.2478/slgr-2020-0021>
39. CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András: A magyar közjog alapintézményei. Pázmány Press. Budapest, 2020.
40. CSEHI Zoltán: A nemzetközi választottbíráskodás elméleti kérdései – a fórum tagadása. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2000101.POJ>
41. D. CARON, David – Caplan, Lee, M.: *The UNCITRAL Arbitration Rules*, Oxford University Press. 2013.
42. DARÁZS Lénárd: A „bírósválasztás” mint tisztességtelen szerződési kikötés. *Gazdaság és Jog* XX. évfolyam 12. szám.
43. DAVID, René: *Droit naturel et arbitrage. Natural Law and Word Law. Essays to Commemorate the Sixtieth Birthday of Kotaro Tanaka*, Tokyo, Yuhikaku, 1954.
44. DORE, Isaak: *Theory and practice of multi party commercial arbitration*. Graham & Trotman Kluwer Academic Publishers Group 1990. 66.
45. FABINYI Tihamér: A választott bíráskodás. A váci kir. országos fegyintézet könyvnyomdája. 1920.
46. FARAGÓ László: *Nemzetközi választottbíráskodás*. Közgazdasági és Jogi Könyv Kiadó. Budapest, 1966.
47. FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2012.
48. GAÁR Vilmos: A keresethalmazatról. *Ügyvédek lapja*, 1904.
49. GAILLARD Emmanuel – BANIFATEMI Yas: The Meaning of "and" in Article 42(1), Second Sentence, of the Washington Convention: The Role of International Law in the ICSID Choice of Law Process, *ICSID REVIEW—FOREIGN INVESTMENT LAW JOURNAL* 410 (https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/media012178520651780the_meaning_of_and_article_42_1_eg.pdf)
50. GAILLARD, Emmanuel: *A nemzetközi választottbíráskodás jogának elmélete*, HVG-Orac, Budapest, 2013.
51. GAILLARD, Emmanuel: *Sociology of International Arbitration*. *Arbitration International* 31 (2015)
52. GÁL Judit (szerk.) *Társasági jogi perek 2018*, Úmjs. 15. HVG-ORAC, 2018.

53. GALGANO Francesco: Globalizáció a jog tükrében. A gazdaság jogi elemzése. (Fordította: METZINGER Péter) HVG-Orac Kiadó. Budapest, 2006.
54. GARNER Bryan A.: *Black's Law Dictionary*. West A Thomson Reuters Business 2009. 9 kiadás
55. GODWIN - WONG - ALLSOP - FREEHILLS: JCAA introduces new commercial arbitration rules. Kluwer Arbitration Blog. <http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12>
56. GOLDMAN, Berthold: Les conflits de lois dans l'arbitrage international de droit privé Collected Courses, 109. kötet (1963).
57. GOLIN, Sarah: Exxon, BP, Noble Oil Dispute Gets 3 Arbitrators: 5th Circ. <https://www.law360.com/articles/365223/exxon-bp-noble-oil-dispute-gets-3-arbitrators-5th-circ>
58. GROSU Manuela Renáta: A mediáció és a választottbíráskodás kombinációja kereskedelmi jogviták megoldása során — választottbíró, mediátor, jogi képviselő és ügyfél szemszögéből. Doktori értekezés
59. GROSU Manuela: Többlépcsős vitarendezési klauzula: lehetőség vagy fogság? <https://blog.kpmg.hu/2021/12/tobblepcsos-vitarendezeesi-klauzula-lehetoseg-vagy-fogsag/>
60. GROSU, Manuela – FERENCZIK, Zoltán: Joining the Positive Trend: Lessons from Hungary on Pathological Arbitration Clauses. <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2023/02/03/joining-the-positive-trend-lessons-from-hungary-on-pathological-arbitration-clauses/>
61. HANOTIAU, Bernard: Complex Arbitrations: Multiparty, Multicontract, Multi-issues and Class Actions. Kluwer Law International 2005.
62. HARPOLE, Sally A.: Language in Arbitration Procedure: A Practical Approach for International Commercial Arbitration, 9 CONTEMP. ASIA ARB. J. (2016).
63. HERCZEGH Mihály: A magyar polgári törvénykezési rendtartás. Franklin-társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda. Budapest, 1896.
64. HIBAH, Alessa: The role of Artificial Intelligence in Online Dispute Resolution: A brief and critical overview, Information & Communications Technology Law, 31.

65. HOPT, Klaus J. – STEFFEK, Felix: *MEDIATION Principles and Regulation in Comparative Perspective*. Oxford University Press. First Edition. 2013. 11.
66. HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: *Nemzetközi eljárások joga. A kereskedelmi választottbíráskodás*. Szt. István Társulat. Budapest, 2003.
67. HORVÁTH Éva: *Nemzetközi választottbíráskodás*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
https://eprints.lse.ac.uk/88377/1/Kleinheisterkamp_Legal%20Certainty_Accepted.pdf
68. *International Arbitral Awards The New York Convention in Practice*. (Editors: Emmanuel Gaillard and Domenico Di Pietro) Published 2008 by Cameron May Ltd.
69. International Council for Commercial Arbitration (ICCA) Útmutatója az 1958. évi New York-i Egyezmény Értelmezéséhez. Kézikönyv Bírák számára.
https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/ICCA-NYC-Guide-Hungarian.pdf
70. KECSKÉS András – FERENCZ Barnabás: *A kereskedelmi választottbíráskodás szerepe a fejlett országok jogrendszereiben*. In.: KECSKÉS László – TILK Péter: *A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai*. Kiadja: PTE ÁJK, Pécs, 2018.
71. KECSKÉS László - KOVÁCS Kolos: *A választottbíráskodás XX. századi fejlődése a nemzetközi egyezmények és dokumentumok tükrében* (EJ, 2011/3., 24.)
72. KECSKÉS László – TILK Péter: *A választottbíráskodás és más alternatív vitarendezési eljárások jogi szabályozásának alapjai*. Kiadja: PTE ÁJK, Pécs, 2018.
73. KECSKÉS László: *A választottbíráskodás elméletéről*. In.: *A Kereskedelmi Választottbíráóság Évkönyve*. 2019-2020. Szerkesztette: BURAI-KOVÁCS János. HVG-Orac, Budapest, 2020.
74. KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris kiadó 2014.
75. KHODYKIN Roman: *Arbitration Law of Russia: Practice and Procedure*. Juris, 2013.
76. KISFALUDI András: *Keresethalmazat és ügyek egyesítése a választottbírási eljárásban*. Budapest, (2015.11.25.) *A választottbíráskodás helyzete Magyarországon* (konferencia előadás).

77. KISS Daisy: *A polgári per titkai*. HVG-ORAC, Budapest, 2014.
78. KLEINHEISTERKAMP, Jan: Legal certainty, proportionality and pragmatism: overriding mandatory laws in international arbitration. *International and Comparative Law Quarterly*.
79. KOI Gyula: Karcolatok a választottbíráskodás történetéből a kezdetektől a 20. század elejéig. Magyar jogfejlődés. <https://www.ajk.elte.hu/file/KoiGyula-Valasztottbiraskodas.pdf>
80. KONRAD, Christian W.: Arbitration in the West -The Birth of an Institution, *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2014. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung Verlag C.H. Beck, München Stampfli Verlag, Bern, Wien 2014.
81. KONRAD, Christian W.: The Vienna Rules. Commentary on International Arbitration in Austria. Wolters Kluwer. 2009.
82. KRENNBAUER, Stefan: Enforceability of Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses in International Business Contracts (2010) 1 YB on Int'l Arb 199.
83. LAITINEN, Klas. Multi-party and multi-contract arbitration mechanism in international commercial arbitration. Master's thesis in University of Helsinki.
84. LAZIC, Vesna: Arbitration and insolvency proceedings: Claims of ordinary bankruptcy creditors. *EJCL* 1999. December Vol. 3.3 <https://www.ejcl.org/33/art33-2.html#par22>
85. LEW, Julian D M: Does National Court Involvement Undermine the International Arbitration Processes? *American University International Law Review* 2009 Volume 24. Issue 3. 496. <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=auilr>
86. LEW, Julian D. M. – MISTELIS, Loukas A., – KRÖLL, Stefan: *Comparative International Commercial Arbitration*, Kluwer Law International. 2003.
87. LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: A mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019. 26.
88. MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2016.
89. MAGYARY Géza: Magyar polgári perjog. Franklin kiadó. Budapest, 1913.

90. MANN, F. A.: "Lex Facit Arbitrum", International Arbitration. Liber Amicorum for Martin Domke (szerk. P. Saunders), The Hague, Martinus Nijhoff, 1967, 157. old., reprint in Arbitration International, 1986.
91. MEDGYES Péter: Az angol nyelv és a globalizáció. EDUCATIO, 31 (4).
92. MÉHES Tamás: Gondolatok a lex mercatoria jogi jellegéről. Pro Publico Bono. 2011. 2. különszám
93. MÉHES Tamás: Monista és dualista felfogás a magánjogban, gazdasági társaságok a Ptk.-ban. PhD értekezés. 19.; 23. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1938/1/M%C3%89HES%20TAM%C3%81S%20PHD%20%C3%89RTEKEZ%C3%89S.pdf>
94. MEHREN von, Arthur Taylor: Limitations on Party Choice of the Governing Law: Do They Exist for International Commercial Arbitration?
95. MEZEY Barna (szerk): Magyar Jogtörténet. Budapest, Osiris Kiadó. 2007. 4. kiadás.
96. MEZEY Barna: Helyettesítő megoldások, Compromissionális, törvénykezés, Delegált bíraskodás
97. MISTELIS Loukas: A. Concise International Arbitration. Wolters Kluwer Law & Business 2010.
98. MOLINA, Esteban Carlos: Hybrid (institutional) arbitration clauses: party autonomy gone wild. Arbitration International, 2020.
99. MOSES L. Margaret: *The principles and practice of international commercial arbitration 2nd edition*. Cambridge University Press
100. MURÁNYI Katalin: Az állami bíróságoknak a választottbíróságok működéséhez kapcsolódó gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról. MJ.2011/4.
101. NAGY Csongor István. Nemzetközi magánjog. Budapest, HVG-ORAC. 2012
102. NAGY Csongor István: Esettanulmány a jogbiztonsággal kapcsolatos problémákról: a választottbíráskodásra vonatkozó szabályozás változásai. (https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/33_Nagy_Csongor_Istvan.pdf)
103. NAGY Márta: Bírósági mediáció. Bába Kiadó, Szeged, 2011
104. NEMESSÁNYI Zoltán: A Szingapúri Mediációs Egyezmény – első benyomások. Fontes Iuris 2019/3.

105. NIEK, Peters: The enforcement of mediation agreements and settlement agreements resulting from mediation. Corporate Mediation Journal. 2019.
106. NÉMETH Zoltán - HRECSKA-KOVÁCS Renáta: A Szingapúri Mediációs Egyezmény - mediáció a nemzetközi térben. EJ, 2021/2.
107. NOUSSIA Kyriaki: Confidentiality in International Commercial Arbitration. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2010.
108. ŐRINÉ BILKEI Irén: A zalavári és a kapornaki konventek hiteleshelyi tevékenysége és ügyfelei, a megyei nemesség a Mohács utáni évtizedekben. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Történelemtudományi Doktori Iskola. Budapest, 2007.
109. PALÁSTI Gábor A Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga új fejlődési irányai. https://www.uni-miskolc.hu/~eujog/konftan.html#_ftn1
110. PLAVEC, Katharina: The Law Applicable to the Interpretation of Arbitration Agreements- Revisited. University of Vienna Law Review, Vol. 4 (2020).
111. RAFFAI Katalin: A nemzetközi magánjogi közrend rétegei - különös tekintettel a közösségi és a magyar jogra https://www.ajk.elte.hu/file/DI_Raffai_Katalin_dis.pdf
112. RAFFAI Katalin: Kalandozás a belföldi közrend fogalmának a magyar jogrendszerben való felbukkanása és jelenléte körül (JK, 2007/10., 437-447. o.)
113. RAFFAI Katalin: A közrend a kereskedelmi választottbíráskodásban. Jogi melléklet 2007/1-2. (chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/https://kulgazdasag.eu/api/uploads/06_jogi_melleklet_raffai_jan_2d00728f8e.pdf)
114. RAFFAI Katalin: A közrend fogalma a nemzetközi és a belföldi kereskedelmi választottbíráskodásban. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2014.
115. REDFERN and HUNTER ON INTERNATIONAL ARBITRATION: Oxford University Press. 6th Edition.
116. REDFERN, Alan –HUNTER, Martin: Law and Practice of International Commercial Arbitration. London Sweet & Maxwell.
117. ROSENSTOCK Robert: Uncitral – A Sound Beginning The American Journal of International Law

118. RUBINO-SAMMARTANO, Mauro: International Arbitration. Law and Practice. Third Edition. Juris. Huntington, New York. 2014.
119. RUBINSTEIN, Javier – FABIAN, Georgina: The territorial Scope of the New York Convention and Its Implementation in Common and Civil Law Countries. In.: Enforcement of Arbitration Agreements and
120. SANDROCK Otto: Arbitration Agreements and Groups of Companies. 2., 1993.
<https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2998&context=til>
121. SÁRFFY Andor: Magyar polgári perjog. Grill, Budapest 1946.
122. SCHMIDT Richárd: A bőség zavarában? – avagy a választottbíróági megállapodásra irányadó jog hazai szabályozása nemzetközi kontextusban. Magyar Jog, 2020/1.
123. SCHMIDT Richárd: A nemzetközi fórumválasztás szabadsága és korlátai. Aszimmetrikus joghatósági és választottbíróági megállapodások. Orac Kiadó, Budapest, 2024.
124. SCHMIDT Richárd: A választottbíróági megállapodás autonómiája. Jogtudományi Közlöny. 2025/1. 1-12.
125. SCHMIDT Richárd (szerk): Választottbíráskodás és alternatív vitarendezési módok. Orac Kiadó, Budapest, 2025.
126. SCHMIDT Richárd: A választottbíróági megállapodás autonómiája - Következmények és korlátok a nemzetközi és hazai jogfejlődésben JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY 1 -12, 12 p. 2025.
127. SCHMIDT Richárd: A választottbíráskodás 30 éve Magyarországon. EURÓPAI JOG. 25. 2025.
128. SCHMIDT Richárd: A választottbíráskodás Csipkerózsikája - a 60 éves európai választottbíróági egyezmény és mai hazai jelentősége. EURÓPAI JOG. 24. 2024
129. SCHMIDT Richárd: A New York-i Választottbíróági Egyezmény: 60 év a hazai gyakorlatban. KÜLGAZDASÁG Külgazdaság, LXVI. évf., 2022. január–február (145–180. o.)
130. SIMOES, Fernando Dias: The Language of International Arbitration, 35 CONFLICT Resol.
131. STEINGRUBER, Andrea M. Andrea M.: Consent in International Arbitration. Oxford University Press. 2012.

132. Summary Record of the Twenty-Fifth Meeting of the United Nations Conference on International Commercial Arbitration. UN. Soc. E/CONF.26./SR.25.2. (1958)
133. SZABÓ Imre (szerk.): A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata. Magyar hivatalos közlönykiadó. Budapest, 2006.
134. TAN, Paul: Cultural Values in International Arbitration
<https://v1.lawgazette.com.sg/2013-06/781.htm>
135. TÉRFI Gyula: Az új polgári perrendtartás (1911. évi I. tc.) Grill Károly kiadóvállalata, Budapest, 1914.
136. TÍMÁR Kinga: A választottbíróági szerződésekre vonatkozó új magyar kollíziós szabályozás erényei és hibái. In BURAI-KOVÁCS János (szerk.): A kereskedelmi választottbíróóság évkönyve 2021-2022. ORAC Kiadó, Budapest, 2022.
137. TÍMÁR Kinga: The Enforceability and the Choice-of-Law Implications of Arbitration Agreements. ELTE Jurisprudence, Volume 67. Orac Kiadó, Budapest, 2024.
138. TOMIC, Katarina: "Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses: Benefits and Drawbacks," Harmonius: Journal of Legal and Social Studies in South East Europe 2017.
139. TÓTH László: A választottbíráskodás terjedelme a magyar jogtörténetben.
<https://www.ajk.elte.hu/file/TothLaszlo-Valasztottbiraskodas.pdf>
140. TZENG, Peter: Favoring Validity: The Hidden Choice of Law Rule for Arbitration Agreements. American Review of International Arbitration, Vol. 27, No. 3, pp. 327-358 (2016).
141. UDVARY Sándor: A perbeli fő- és mellékszemélyek státusának egyes kérdései – de lege ferenda. In NÉMETH János- VARGA István. Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC. Budapest, 2014.
142. UJLAKI Géza: A választottbíráskodás kézikönyve. Budapest, Dick Manó kiadása. 1927.
143. VAN DEN BERG Albert Jan: The ICC Arbitration Rules and Appointment of Arbitrators in cases involving multiple defendants. In: Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag (Verlag und Wirtschaft GmbH, Heidelberg)
144. VAN DEN BERG Albert Jan: The New Yorki Arbitration Convention og 1958. Kluwer Law and Taxation Publishers. Hague, 1981.

145. VÁRADY Tibor: Language and Translation in International Commercial Arbitration. From the Constitution of the Arbitral Tribunal through Recognition and Enforcement Proceedings. TMC Asser Press, Hague, 2006.
146. VÁRADY Tibor: Language-related Strategies in Preparing Arbitration. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.
147. VARGA Csaba: A jogi gondolkodás paradigmái. Szent István Társulat, Budapest, 2006.
148. VARGA István: A polgári per alternatívája: A magánjogi választottbíróági eljárás. In: A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentára III/III. HVG-Orac 2018. 2850–3041.
149. VARGA István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. Eljárásjogi Szemle 2018/1.2.
150. VARGA István: Az objektív arbitrabilitás magyar szabályozásának története és töréspontjai. Jogtörténeti parerga. Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére. Szerk.: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013.
151. VÉKÁS Lajos: A közrend sérelme a választottbíróági ítéletek esetében. In.: BURIÁN László – SZABÓ Sarolta (szerk.) Arbitrando et curriculum bene deligendo. Ünnepi kötet Horváth Éva 70. születésnapja alkalmából. Pázmány Press Budapest, 2014.
152. WALLACHER Lajos: Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény tervezetéhez. Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indokolása és előkészítő anyagai. Pécs, Kommentátor Bt., 1995.
153. WAUTELET, Patrick: Arbitration of Distribution Disputes Revisited. A comment on Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics NV. <https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/131803/1/Wautelet.pdf>
154. WILLIAMS, Justin, LAL, Hamish and HORNSHAW, Richard, Akin Gump LLP: Arbitration procedures and practice in the UK (England and Wales): overview [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-502-1378?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&comp=pluk&bhcp=1)

155. WILSKE, Stephan: Linguistic and Language Issues in International Arbitration – Problems, Pitfalls and Paranoia. 9(2) CONTEMP. ASIA ARB. J
156. WOPERA Zsuzsa: A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata. Wolters Kluwer, 2018.
157. YEOH, Derric: Is Online Dispute Resolution The Future of Alternative Dispute Resolution? <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/03/29/online-dispute-resolution-future-alternative-dispute-resolution/>

Jogesetek jegyzéke

1. [2002] EWHC 2059
2. [2002] EWHC 2059
3. [2012] EWHC 3198 (Ch), [2013] 1 All ER (Comm) 1226
4. [2012] SGHC 226 (https://jusmundi.com/en/document/decision/en-lufthansa-systems-asia-pacific-pte-ltd-v-international-research-corporation-public-company-ltd-and-datamat-public-company-ltd-judgment-of-singapore-high-court-2012-sghc-226-monday-12th-november-2012#decision_26282)
5. BH 2003.326.
6. BH.1996.540.
7. BP Exploration Libya Ltd. v. ExxonMobil Libya Ltd. és Noble North Africa Ltd.
8. Caribbean SS. Co., SA vs. Sonmez Denizcilik Ve Ticaret AS, 598 F.2d 1264 (2d Cir., 1979)
9. Case 1069 Gž 6/08-2
10. Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV
11. Fiona Trust
12. FirstLink Investments Corp Ltd v GT Payment Pte Ltd and others [2014] SGHCR 12
13. Fővárosi Ítéltábla 4. Pf. 20.259/2012/2.
14. Germany / 22 June 2009 / Oberlandesgericht München / 34 Sch 26/08 (https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=concept_see&id=9&opac_vie=2)
15. Gov't of United Kingdom of Great Britain N. Ireland v. Boeing Co. 988 F.2d. 68.
16. Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ 576, [2004] WLR 3002

17. Hilmarton Ltd. v. Sté Omnium de traitement et de la valorisation (OTV), JDI, 1994.
18. Holloway kontra Chancery Mead Ltd
19. ICC 2626/1977 (1977):
20. ICC Case No. 6162
21. Insignia Technology Co Ltd v Alstom Technology Ltd [2008] SGHC 134.
22. Judgment of the Court of Appeal of England and Wales [1986 D No. 2196] [1987 R No. 273]
23. Kastrup Trae-Aluvinduet A/S (Denmark) v Aluwood Concepts Ltd (Ireland)
24. Kemiron Atlantic, Inc. kontra Aguakem Intern Kemiron Atlantic, Inc. v. Aguakem Intern, 290 F.3d 1287 (11th Cir. 2002) (<https://casetext.com/case/kemiron-atlantic-inc-v-aguakem-intern>)
25. Mitsubishi v. Soler Chrysler-Plymouth, 473 U.S. 614
26. Occidental Petroleum v Ecuador <https://www.vocalegalglobal.com/occidental-v-ecuador/>
27. OGH, 26 April 2001, 8 Ob 179/00:
28. Planavergne S.A., Fontanes v. Kalle Bergander i Stockholm AB, Svea Court of Appeal, Sweden, 7 September 2001
29. PT Putrabali Adyamulia v. Rena Holding, Yearbook Commercial Arbitration, 2007.
30. Sebastian International Inc. v. Common Market Cosmetics
31. Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co. No. Arb. 2005.1022.
32. Société Isover – Saint Gobain v Société Chemical France, Paris Appeals Court Judgement (22 October 1983.) [1984] Rev. Arb.
33. Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.
34. Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v Enesa Engenharia SA, [2012] EWCA Civ 638.
35. Switzerland / 15 April 1999 / Switzerland, Cour de Justice de Genève / R S.A. v. A Ltd. (R S.A. v. A Ltd. https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=931)
36. Thomson CSF S. A. v. American Arbitration Association

37. Tradax Export SA v Amoco Iran Oil Company, 7 February 1984. 11 YBCA 532 (1986)
38. United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249 (https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=886&opac_view=6)
39. United Kingdom / 16 May 2012 / England and Wales, Court of Appeal / Sulamérica Cia Nacional de Seguros SA v. Enesa Engenharia SA / A3/2012/0249
40. Wah (aka Alan Tang) kontra Grant Thornton

Jogforrások jegyzéke

1. 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről
2. 1868. évi LIV. törvénycikk
3. 1911. évi törvénycikk a Polgári perrendtartásról
4. 1961. évi Genfi Egyezmény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról
5. 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbírószági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről
6. 1987. évi 27. törvényerejű rendelet az Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló, Washingtonban, 1965. március 18-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
7. 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.)
8. a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény
9. a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
10. A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről
11. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. Törvény
12. A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény
13. Az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló 1990. évi VI. törvény
14. AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/52/EK IRÁNYELVE (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól
15. Court of Arbitration at the Polish Chamber of Commerce in Warsaw Rules
16. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
17. Emberi Jogok Európai Egyezménye
18. Federal Act on Private International Law (PILA)
19. Federal Arbitration Act
20. Geneva Protocol on Arbitration Clauses 1923
21. ICC Arbitration Rules
22. International Centre for Dispute Resolution Rules

23. Kvtv.
24. LCIA Arbitration Rules
25. MKIK VB Eljárási Szabályzat
26. Nmjtvt.
27. 2016. évi CXXX. törvény a Polgári Perrendtartásról
28. 2014. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
29. Swedish Arbitration Act
30. UNCITRAL Arbitration Rules
31. UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958)
32. Vienna International Arbitral Centre Rules of Arbitration and Mediation Rules

Alkotmánybírósági határozatok

1. 8/1990. (VI.23.) AB határozat
2. 24/1196. (VI.26.) AB határozat
3. 8/2014. (III.20.) AB határozat
4. 3004/2024. (I.12.) AB határozat
5. 32/1991. (VI. 6.) AB határozat
6. 128/B/1999. AB határozat
7. 852/B/1995. AB határozat
8. 897/B/1994. AB határozat
9. 33/2015. (XII. 3.) AB határozat

Táblázatok jegyzéke

1. számú táblázat: Az elméleti modellek gyakorlati jelentősége a pertiltó meghagyás és a perfüggőség vonatkozásában (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

2. számú táblázat: A jogvita érdemére vonatkozó jog meghatározása (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

3. számú táblázat: A székhely államában érvénytelenített határozat jogkövetkezményei a végrehajtás államában (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

4. számú táblázat: Az egyes elméleti modellek autonómia-konceptiója (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

5. számú táblázat: Az egyes elméleti modellek megoldásai a választottbíróági megállapodásra irányadó jog tekintetében (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

6. számú táblázat: Az állami bíróságokkal való kapcsolat intenzitása az egyes elméleti modellek vonatkozásában (forrás: a szerző saját szerkesztése GAILLARD idézett műve alapján)

7. számú táblázat: Az MKIK VB esetjoga a fogyasztókat érintő jogvitákban 2018-tól. (Forrás: a szerző saját szerkesztése az MKIK VB Határozatok tára alapján)

8. számú táblázat: Az egyes választottbíróági jogszabályok megoldásai a választottbíróági tanács felállítására a felek konszenzusa hiányában. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

9. számú táblázat: Az EJEE 6. Cikkében foglalt jogról lemondás (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

10. számú táblázat: A felek eljárási autonómiájának korlátai a Vbt. és a New Yorki Egyezmény rendelkezéseinek összevetésében. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

11. számú táblázat: Az értekezésben vizsgált egyes autonómia-rétegek egymáshoz való viszonyrendszere. (Forrás: a szerző saját szerkesztése)

A szerző témában megjelent publikációi

1. Bencsik Imola: KERESETHALMAZAT VS. SZABAD BÍRÓVÁLASZTÁS JOGA: Pertársaság a választottbírósági eljárásban az új polgári perrendtartás és az új választottbíráskodásról szóló törvény rendszerében.
IUSTUM AEQUUM SALUTARE 15 pp. 145-178., 34 p. (2019)
2. Bencsik Imola: A VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI MEGÁLLAPODÁS A FELEK RENDELKEZÉSI JOGÁNAK TÜKRÉBEN: Különös tekintettel a megállapodásban nem részes felekre.
IUSTUM AEQUUM SALUTARE 16 pp. 101-115., 16 p. (2020)
3. Bencsik Imola: A felek autonómiájának történelmi előzményei és korlátai a hazai és a nemzetközi kereskedelmi választottbírósági eljárásban
JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY LXXV. pp. 443-459., 17 p. (2020)
4. Bencsik Imola: MEDIÁCIÓ ÉS VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS. A többszintű vitarendezési klauzulák érvényesíthetősége a nemzetközi kereskedelmi eljárásokban.
Glossa Iuridica X. évfolyam (2023), 5-6. szám. 164-194.
5. Bencsik Imola: A választottbírósági megállapodásra irányadó jog meghatározása a magyar jogszabályok és a nemzetközi trendek tükrében.
ARS BONI XI. évfolyam 2023/3. szám 3-21.
6. Bencsik Imola: Historical background and limitations of the autonomy of the parties in domestic and international commercial arbitration.
In: Bándi, Gyula; Pogácsás, Anett (szerk.) Variációk jogi témákra: Válogatott doktorandusz tanulmányok. Budapest, Magyarország. Pázmány Press (2023) 198 p. pp. 163-182.
7. Bencsik Imola: A többlépcsős alternatív vitarendezési klauzulák érvényesíthetőségének gyakorlati megközelítése
Doktori Műhelytanulmányok – Doctoral Working Papers. Szerk: Dr. habil Bartkó Róbert PhD. UNIVERSITAS – GYŐR Nonprofit Kft., Győr, 2024. 92-108.
8. Bencsik Imola: A nyelvi aspektusok relevanciája a nemzetközi kereskedelmi választottbírósági eljárásokban
Magyar Jog 2024/6., 358-366.

9. Bencsik Imola: Kodifikált kiszámíthatóság Angliában? Az angol Arbitration Act 2025. évi módosítása a választottbírószági megállapodásra irányadó jog meghatározása tekintetében – hármas összevetésben. BULLETIN 2025/4. 8.-27.

PÁZMÁNY

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Intézményi azonosító: FI79633
1088 Budapest, Szentkirályi utca 28.

Nyilatkozat

Alulírott dr. Bencsik Imola, (neptun kód: HZ0XNZ) ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám eredménye. A benne található – másoktól származó – nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Budapest, 2026. március 9.

.....

aláírás